

Entrevista a CAROLA RIBAUDI MARTÍ

[CINTA 1 CARA A]

Entrevista a Carola Ribaudí, primera sessió dia 2 de novembre de 1999.

E. – Bé Carola tal com van quedar l'altre dia dediquem avui una sessió a la seva família d'origen i podem parlar doncs d'ella amb detall, començant per exemple amb els seus avis.

Molt bé.

E. – No sé podríem parlar primer doncs lo típic no, el nom...

Val, eh... el meu avi... patern, es deia Joan Martí i no sé el segon cognom. I la meva àvia es deia a... Maria Domingo. Aquesta era una... una parella de... de petits propietaris a Barce... a Igualada perdó, a la província de Barcelona. Teníem una... botiga de... de pasta de sopa, que... i també una fabriqueta... a com una fàbrica artesanal adjacent. Encara molt, durant molts anys a Igualada a la Rambla hi havia un edifici molt gran i molt lleig de tres pisos amb la marca, que era marca "El Ciervo" en castellà, ah... en negre a la façana, que era una façana ja passada per totes les aigües i aquesta fàbrica no sé de quan la tenien això sí que no, però sé segur que no era l'avi qui l'havia tirada endavant sinó que ell ja l'havia heretada. Aleshores la meva àvia era la tercera dona del meu avi. Això era una història que a la família es repetia molt perquè casi bé sempre va ser viu, les dones se li, se li morien molt de presa. De la primera dona li van quedar dues filles/

E. – Com es deia la primera dona?

Hum... i alguna mort... la primera dona no la... no la... no la vaig conèixer no era la meva àvia no ho sé. La segona dona eh... no, de la segona dona no li va quedar cap fill i havien alguns fills morts, morts per entre mig i algun noi que va morir en bicicleta que el van atropellar, una noia que va morir als 12 anys em penso que de tuberculosi però no ho sé segur, i quan... la meva àvia, a... diguéssim, ja és la parella de l'avi, eh, doncs a... a la casa només quedaven dugues filles anteriors i, aquella dona – la meva àvia -, comença a tenir fills cada... dos anys un any i mig regularment i quan té la cinquena criatura (pica a taula) es mort de, d'unes febres puerperals?? Per lo que m'ha explicat la meva mare de com havia mort va morir quan la nou nada, eh, tenia un mes i segurament eren febres de postpart. Aleshores quedaven a la casa dues noies grans, dues joves, i eh... l'avi, vidu per tercera vegada, vull dir que, que sempre jo el recordo un home molt ficat en dintre sense cap mena d'iniciativa, ah, acceptant la seva derrota total en tots els camps. Em sembla que ell ho vivia així, jo no ho sé i/

E. – Perquè, quina edat tenia el seu avi?

Eh, el meu avi quan va quedar vidu devia tenir 40 anys, era un home jove.

E. – 40 anys. I quan va néixer?. A quin any?

Doncs per tant compto jo... el meu avi quan jo tenia tres anys va morir, i va morir al... amb 80 i pico devia ser nat dels 1800... l'altre dia em sembla que ho vaig calcular, però ara així no... no ho recordo.

El cas és que aquest home, era un home molt... com molt depressiu, molts pocs ànims i la vida tampoc potser no el va tractar excessivament bé. La meva mare quan la seva mare va morir tenia tres anys i la colla de germans [se senten sorolls de papers] - a veure aquests avi -, sí, 1800... no aquest no és, aquest, aquest és l'avi, hum, patern. L'avi matern serà a continuació [consulta uns papers] Para-ho i ja ens ho mirarem no? [Es talla la cinta]

Eh... l'avi... l'avi matern va, havia nascut al 1869 i doncs s'havia passat - com he dit -, molts anys vidu i amb morts als fills i tot això que també... la dona i els fills. Aleshores aquesta la història, diguéssim, que jo conec que és la de la tercera dona ... era bastant més jove – jo calculo sense saber-ho segur -, que era per exemple del... del 89. Aquesta... es deia Martí, es deia Maria Domingo i... quan mor deixa un nen de .. 7, el gran, un nen de 5, la meva mare era [s'escolta mal la gravació] nascuda l'any 14, tenia 3 anys per tant això va ser l'any 1900?? [la cinta no ha quedat enregistrada].... recent nascuda, a la qual deixen en un poble que es diu la Llacuna al Baix Penedès amb una dona que, que acabava de perdre un fill i aleshores que li, que li fa de dida. I els altres /

E. – Com es deien els nens?

Els nens /

E. – Recorda?

El gran es diu Ramon i encara és viu, el segon es deia... Ton i va morir... fa 15 o 16 anys, després venia la meva mare que va morir ara fa 15 anys, el maig farà, farà, farà ja 16, eh, després venia, ve, la tieta Rosa que encara és viva, i la tieta Antònia era la que era recent nascuda hi acabà visquen a la Llacuna, que és el lloc on ella va créixer els seus primers anys.

E. – Que van néixer tots en el mateix poble?

Tots van néixer a Igualada, perquè abans la gent doncs tenia les criatures a casa seva, per tant van néixer a Igualada a la Rambla, lo que no sé és el número però sempre que hi hem passat sempre ens han dit perquè els meus, el cantó dels meus tius tots se semblen molt físicament, és diuen Martí i són parents del Martí i Pol, una àvia no sé que, i tots tenen una cara molt particular en forma del mapa d'Espanya i la tenen tots, tots, tots, i el caràcter també, un caràcter "mandon" i molt punyetero i que tots deien marca "El Ciervo" perquè era la marca de la fàbrica de pastes i com que la fàbrica de pastes com una mena de fantasma ha estat allà per, es veu que... jo no sé a qui devia de pertànyer, perquè la història és que quan al 17 mora aquesta àvia ah... també s'havia acabat la Segona Guerra, la Primera Guerra Mundial amb la qual, eh, durant la qual la fàbrica havia conegut una revifalla tremenda perquè hi havia moltes comandes i... quan mor, per una banda la dona deixant aquell panorama familiar i per l'altre banda s'acaba la Primera Guerra Mundial, és a dir la facilitat de l'empresarial el meu avi doncs ah... va fent amb, amb empentes i tomballons va visquem.

A la casa llavorens s'hi viu hi ha una sèrie de mossos – potser 5 -, ah... uns quants aprenents – potser 3- una minyona que després va resultar tia meva pel cantó del pare que eren gent més humil i que d'alguna manera donava un cop de mà amb aquelles criatures però que no hi havia ningú que es cuidés de les criatures a la que es podien aguantar dretes, ah... ja anaven a l'escola i feien una vida molt solitària, vull dir sense grans que els acomboïessin una mica. A l'avi... va aguantant, va aguantant, entre mig hi ha, la filla gran, Soledat, que va ser la meva padrina de fons que... es va casar amb un... amb un empresari emergent amb un... amb un fill d'anarquista que havia passat moltíssima gana que treballava des de els 8 anys i que en aquell moment ella es volia casar amb aquella noia que per ell era una noia educada que hi havia anat a les monges fins als 18 anys i que era una... una promoció social i que segurament se l'estimava, eh?. Això ja no ho sé. I, es casen per aquells anys i, la segona, que també eh, eh, els que no eren marca "El Ciervo" són molt depressius hi n'hi ha dos: aquesta tia – la gran -, i després una altre de les petites i la segona que era típica de la marca "El Ciervo" que es va fer monja, monja Escolàpies, i com que tres cases més avall de les Rambles en un carreró petitot hi ha la... el convent de les Escolàpies doncs les nenes a les que tenien dos o tres anys les "hermanitas de sor... o de la madre Rosa" les portaven cap allà. I els nois els portaven als Escolapis, exacte.

E. – Retornant als seus avis, sap si van anar a col·legi per exemple?

Si?

E. – Si van anar-hi al col·legi?. L'avi i l'àvia?

Jo diria que l'àvia era una dona molt ignorant pel que m'han explicat i l'avi era un home, un home educat, perquè a la casa hi havia un altre oncle que era bis... bisbe de no sé on, monsenyor o no que, no me'n recordo, no ho sé. La meva mare, segurament, tampoc se'n recordaria gairebé. Per cert, el que sí que sabia és que aquella casa era una casa molt abandonada i quan venia aquell, aquell personatge, eh, tots aquells dies tothom es posava a fregar i netejar per donar una apariència de menos derrota. I... la derrota final va venir, doncs la meva mare tenia 13 anys, 14 i 13, 27.

E. – Aquest bisbe que era un oncle seu, a dit?

Un oncle del...

E. – Un oncle de l'avi.

De l'avi, un oncle de l'avi. Però eren gent, diguéssim, benestant de bastants anys o sigui més aviat lo que va haver amb l'avi va ser la davallada. Eren gent que... en, el meu avi diu que deia – això ho deia la meva mare per ensenyar-me que no s'havia de ser ni d'un bàndol ni d'un altre -, que ell no era de res, que no era ni no sé que, ni no sé quanto, però que si el rascaven una mica era carlí. O sigui que venia... venia de carlins i si que ell – aquest, aquest avi que no era de res i que... -, vull dir, havia agafat la derrota com a bandera, crec jo. Jo no l'he conegut eh, tenia tres anys quan va morir, jo he conegut a la seva filla gran i... i sí, eren, són gent d'aquesta com a que el vent se'ls emporta no, que l'altre gent per

poc dominants que siguin ja els has d'acusar de dominant perquè només que digui: " ... nem a dinar al restaurant..." , l'altre segueix com un anyell i a lo millor es troba malament i no pot menjar res, coses d'aquestes no.

I aleshores aquest deia que ell si el rascaven era carlí però... i segur que hi havia anat a l'escola fins el temps reglamentari. No crec que tingués estudis perquè al tenir una botiga a Igualada no estudiava mai ningú, vull dir, la gent tenia el negoci familiar però per exemple fins als 14 anys. Ara les noies sí, les noies doncs tampoc aprenien gran cosa perquè amb les monges no aprenen gran cosa, però aprenien a cosir i així.

En canvi, la mare, la, l'àvia diguéssim, l'àvia era una dona que provenia d'una, d'una gent més humil. Jo he conegut durant molts anys un germà d'ella, el tiet Pepito, i eren gent humil, vivien en unes cases de promoció d'aquestes que quan hi ha una mica de, d'eufòria econòmica doncs es fan cases per els treballadors, vivia, i a Igualada li deien "clar i català" les Cases Barates, doncs vivia en una de les Cases Barates i tenia un cirerer preciós i... i la seva filla encara la veig molt sovint i és una dona molt trempada però em sembla que em vaig per aquí (fluixet). A la germana de la, de l'àvia. L'àvia es veu que era una dona molt emprenedora que, va portar el pòndol de la botiga en aquells anys d'abundància i tot anava com havia d'anar, i a la que ella desapareix a l'any 17 i queda el panorama aquest doncs van vivint tota aquella colla d'homes entre l'amo i els mossos i els aprenents i la canalla que entrava i sortia però que es passava moltíssimes hores a l'escola, i que... entre ells s'ho feien tot, vull dir, ah... la meva mare explica per exemple que en aquesta casa que està al davant de la... no sé si ara han canviat la biblioteca de lloc però durant molts anys la biblioteca d'Igualada que era la biblioteca de la Caixa estava davant, estava al davant d'aquesta fàbrica, i que em... em penso que era planta baixa, dos pisos [se senten sorolls de fons] i a dalt hi havia unes golfes que no tenien ni vidres, ni finestres i allà hi tenien una, uns, uns gronxadors i es veu que es gronxaven i al gronxar-se si haguessin caigut hagueren anar a petar al carrer i s'hagueren matat i diu: "... mai ningú ens va dir res ni... ni ens va passar mai res per sort...", perquè tots eren vius. I aleshores quan la meva mare té 13 anys, és a dir havien calculat l'any 27, eh... la fàbrica s'arruïna con s'arruïnaven abans les fàbriques, és a dir que quedaven arruïnadets que no tenien ni una cadira per seure i a la meva mare doncs, eh, com que ja tenia 13 anys, la van agafar i la van portar a una fàbrica d'aprenenta, una fàbrica de pintes, de pintes pel... em penso que és pel, pel tèxtil però pels, pels teixits, pels teixits de llençols i tot això. No sé exactament que són les pintes però no són les pintes de pentinar.

Les dugues germanes més petites que clar, ja tenien l'una 11 i mig i l'altre 10 no les podien posar a treballar era molt bèstia, aleshores ah... la, la germana monja estava a València i les van agafar internes a València. Elles en tenen un record negre, sobretot la tieta Antònia que és molt de trencar motllos. Sempre diu que eren unes bruixes que les tractaven molt malament. La tieta Rosa que és la que té un any i mig més, ella, ella és més així de collorn... ella diguessin, així d'entrada sempre troba a tothom molt bo i més aviat és molt depressiva ella és, li, li costa viure, eh, li costa bastant, també ha tingut bastantes dificultats i aquesta no ho explica tant malament, tampoc en parla gaire. Era dur per tots plegats perquè... jo la conec, bueno ara ja és mortíssima aquesta germana monja però era un cabo de vara total, era un cabo de vara (somriu) perquè els altres eh, eh... tenien aquesta marca així però tenien molt cor i clar amb les monges el cor no els hi deixen cultivar gaire en aquell temps al menos i no eren gaire... bueno doncs aleshores les dues germanes petites amb la monja, la meva mare treballant a la fàbrica i els dos nois també devien treballar però estudiaven.

Hum... a on van anar a viure?. Van perdre la casa ho van perdre tot. Aleshores van haver-hi diferents possibilitats que jo no conec i una d'elles era, [se senten sorolls de fons] hum... i va ser la que va... prosperar, anar tots a viure a casa de la germana gran casada amb l'empresari que pujava amunt i que ja per aquells anys començava a destacar amb una... tenia fàbrica de genero de punt d'interior amb molta, amb una marca de molt prestigi que va durar molts anys fins que el seu fill se la va rebentar (riu) /

E. – Com es deia?

Que es deia "Cíclope". Una marca de samarretes, calçotets i coses d'aquests, tot roba interior. L'edifici encara es fa servir, és una escola, perquè era un, tenia una casa... després amb els anys es va fer una casa de senyoràs el seu fill va anar a Suïssa i bé, feia molts diners.

Aquest home, en aquell temps que vivia en una casa d'obriers perquè ell ho era, hi era de, hi ho era de naixença i de fet devia de començar d'aquesta manera amb dificultats en una casa petitíssima i amb els propis fills que en aquell moment doncs ja... en tenien, dos, dues nenes tenien, dues nenes, doncs aleshores eh, van acollir aquesta família. Vull dir, quan les dues petites venien de València de vacances – devia ser poquíssim -, anaven en aquesta casa perquè el... l'avi, era un home jove de 40 i tants potser llavòrens 49 o 50 que no va treballar mai més, hum... vivia, amb, amb el seu gendre i la seva filla, gran, una filla sempre... El, el gendre era doncs aquest home triomfador, no a l'estil americà però vull dir com això dels perdedors i dels guanyadors, ell sempre es feia honor de dir que era fill d'anarquista (pica a taula) i al temps de la guerra ell d'esquerres i tal (pica a taula) però, hum... era un home que vivia... de, de, era un, era un home propietari amb moltíssims treballadors, amb la meva mare de seguida a la que va sortir de la fàbrica de pintes li va dir: "... va, la Pepa vindrà a treballar...", la meva mare es diu Pepa, es

deia Pepa, i aleshores va venir a treballar amb ell i li... el, la meva mare tenia un complexa d'Edip com un cavall amb aquest tio. Vull dir, aquest tio era el seu pare, del seu pare em parlava amb un cert despreci perquè la meva mare era molt decidida, una dona molt positiva li agradava molt... i aleshores aquella, aquell avi, aquell pare seu no el reconeixia i la mare era morta des de els 3 anys casi no en tenia records. Aleshores la seva germana gran, la Soledat, se l'estimava perquè l'estimació realment la tendresa i aixís li tenia, però qui realment li agradava com era, era, el marit de la... i ella per exemple, records que tenia molt feliç de petita que en tenia pocs, doncs era que anava entre la tieta Soledat i el tiet Joan agafadeta de la mà i jugava a que eren els seus pares no, quan ells encara no tenien cap fill o potser només tenien algun bebè a casa i no li feia cap ombra. I després doncs allà van viure tota, tota aquella colla, els nois van anar estudiant coses molt pràctiques, per exemple, doncs el més gran que li agradaven les coses del camp i tota la vida a sigut camperol doncs el va enviar a... a un poble de la costa, no sé si era Arenys o... algun poble del Maresme que hi havia una escola agrària que, no ni deuen d'haver gaire en aquella època, i li va enviar el tiet Ramon doncs eh, sempre a parlat molt bé del tiet Joan, eren... /

E. – Això a quina època més o menys?

Doncs aquells anys en que aquella canalla, per exemple doncs al 27 van... s'arruïnen, i - si la meva mare en té 13 , el tiet Ton en té 15, el tiet Ramon en té 17 -, i, fan tot això. Vull dir, aquella canalla no es posen allò a treballar i tal, les dones, les noies sí, perquè és que les noies no estudiaven en aquell temps. Però els dos nois, doncs no sé, a aquell any, potser el següent i no crec que fossin uns estudis molt llargs, o sigui potser del 27 al 29, va estar estudiant amb... i pagant el tiet Joan i potser ell també eh, treballava segurament i es pagava coses, però doncs com a mínim no havia d'entregar res i podia permetre's el estudiar.

I aleshores el segon, que era un home molt amargat, molt amargat (èmfasi) per mi, la guerra era el tiet Ton, i lo que explicava el tiet Ton, perquè pel tiet Ton tot era una gran catàstrofe – i clar la guerra era una gran catàstrofe aleshores -, però ell l'assumia, la mastegava, la regurgitava i sempre era molt negatiu. El tiet Ton va estudiar de... de perit tèxtil i em sembla que va anar a on anaven tots els igualadins que era a... on anaven, a Canet. A l'escola d'agricultura no crec que fos a Canet, però bueno tot era per allà per aquesta zona eh, i aleshores això, hi van estar estudiant i es van anar després ja va... a, va ser els anys aquells en que ja eren jovent, la meva mare a la que la van treure de la fàbrica de pintes ja va anar a casa del tiet Joan, el tiet Ton quan va sortir de lo de perit tèxtil va anar a treballar amb el tiet Joan. Va ser el seu segon tota la vida i, i ell li tenia un amor i un odi barrejat perquè aquesta gent que és tant negativa necessita a, a tirar-ho contra algú, i la... en canvi, la... mare sempre el tiet Joan era... lo principal d'ella i aleshores l'avi va morir, o sigui, i l'avi era com, com un forat negre saps, ningú en parlava mai, el dia que vaig averiguar que l'edat que potser podia tenir quan va començar tota aquesta història em vaig quedar esgarrifada perquè quan jo el vaig conèixer era un homenet vell, li deien l'avi vellet, perquè jo tenia un altre avi que estava jove i caçador i, i fort i amb aquest doncs l'anàvem a veure a casa del tiet Joan. El tiet Joan amb els anys van canviar de la caseta aquella, de, de, de treballadors que ademés estava en carrers de treballadors i va passar al carrer de la Concepció a Igualada, que és un, era un gran carrer que hi havia a la banda... del riu, doncs hi havien cases amb jardí i llavòrens representa que era... era una casa també molt estreta per tant jovent però, hum... allà doncs tenia jardí i tenia... haguera tingut, haguera pogut tenir garatge si en aquell temps hagués tingut cotxe i era una casa de senyors i aleshores en aquesta casa, a la que, a la que entraves perquè era a la planta baixa i principal era la casa seva i després hi havia pisos i cap avall hi havia jardí i riu i aleshores allà hi havia un rebedoret i en una habitació neta, petita i fosca, que venia, que molta gent la feia servir en cases similars pel despatxo de, de l'amo de la casa, doncs allà hi havia un llit i dormia l'avi, perquè l'avi no podia pujar escales i aquella casa estava plena escales que baixaven, escales que pujaven. I aquell avi quan jo tenia 3 anys o així, és a dir per l'any 40, es va morir, però tots aquells anys des de el 27 al 40, mai (èmfasi) va treure, mai feia referència, mai, mai, (molt d'èmfasi) per ella era, hum... o sigui aquell home jo me l'imagino molt com una ombra en aquella casa on entraven i sortia jovent, aquell món de mosses totes tenien noviu i entrava l'una, ara entrava l'altre. El tiet Joan era com una espècie de "Marlon Brando", eh, no, no era guapo ni res, però vull dir que era el que marcava la presència en aquella casa. El dia de... d'Any Nou que coincidía amb el seu aniversari, allà potser ens ajuntaven 40 o 50 persones, tota la germania estava allà, la monja no perquè no la deixaven venir, però quan venia tot... vull dir, tot era a l'entorn d'aquell *Patern Famílias* que s'havia muntat, dels seus propis fills que en va tenir quatre i... i d'aquella... munió de... canalla que va... adoptar com a seus i que els va fer com a seus vull dir perquè, i millors que els seus, perquè els seus no els va volgué mimar, no, no li van sortir gaire bé. I aquests altres doncs sabien perfectament que no eren els fills, sabien que havien de treballar des de joves... la meva mare a vegades quan ens queixaven de coses deia: "... no us cregueu que tenia la vida fàcil perquè haguera pogut tenir molts gelos, tenia una bata pels dies de cada dia i una bata pels diumenges que m'ho tenia de rentar jo...". Era ah, tenia la feina a la fàbrica hi vivia en una casa de senyors vull dir, hum... però eren bastant positivots i com que també hi havia l'avi era, era una cosa molt palpable de que estaven allà tots recollits i que déu ni do lo bé que se n'havien sortit no. No sé, i allà van estar fins que ja a, a, a, aquest ja dic que

aquest avi va morir doncs va morir si jo tenia tres anys ja era passada la guerra, ja... devia tenir casi, casi que no me'n recordo de, de quan va morir no m'ho devien ni dir i jo segurament no vaig preguntar mai "... i l'avi vellet...", perquè és que tampoc no és que hi anéssim gaire sovint.

E. – I aquest avi, aquest avi vellet – tornem un altre cop a ell -, ah... els estudis m'havia dit que pot ser, que pot ser els havia fet fins als 14 anys...?

Segurament, i segurament va anar als Maristes.

E. – O sigui va fer /

Perquè a Barce... a Igualada estava dividida en els que anaven a, com que els uns estaven en una punta tots dos a la sortida de les, del poble doncs els del mig eren els que quedaven més rars però vull dir l'avi segur que va anar a los Maristes però no ho sé eh, o sigui no en tinc proves /

E. – O sia, era un col·legi... religiós.

Un col·legi religiós. Eren els únics que hi havia perquè els col·legis públics la gent de classe mitja no hi anava. D'aquest avi jo no en sé... /

E. – No en sap pràcticament res no.

No és que no en parlàvem mai!. (dona un cop molt fluix)

E. – No parlaven mai i llavors /

Mai de l'àvia sí, i de l'àvia jo en tinc records per exemple, fotos, i malgrat que va morir tan jove, perquè l'àvia era la germana – com passava molt sovint -, de la dona anterior de l'avi. Com que hi havia quedat alguna criatura que després es va morir doncs, i, i... i de, i després, bueno, en, en tinc records de coses que els hi havia explicat no, no, de vida, només això de que era una dona molt emprenedora molt decidida que la casa funcionava com un relloger i era una casa molt complicada perquè durant tota la setmana es fabricaven pastes i aleshores el cap de setmana, em sembla que era dissabte i diumenge, em sembla que el diumenge, eh... estava oberta al de matí i la gent de les rodalies que venien a comprar o vendre al mercat, després els diners que guanyaven els, els gastaven comprant maravilla o macarrons o...

E. – Però ella eh... no va poder estudiar.

L'àvia jo crec per lo que m'han explicat que era una dona sinó analfabeta casi. Però molt emprenedora que ho havia d'alguna manera su, se les havia apanyat perquè en una botiga com a mínim has de saber comptar i... apuntar alguna cosa no, i que ho sabia portar mol bé. I l'avi, eh, l'àvia aquesta, aquest germà que tenia, era un, un obrer, però un obrer, obrer.

E. – O siga que tampoc va poder anar-hi a l'escola, no?

No crec que hi pogués anar gaire. Jo crec que ells eren de procedència humil però a l'haver mort l'avi com que som més aviat les dones les que enllacen amb la... amb la família doncs hum... eh, eh, era difícil. Aquest tiet, aquest tiet Pepet si que sempre el... anàvem a veure'l. La meva mare ah... marcava unes pautes en aquest sentit i doncs una vegada a l'any que coincidia sempre quan hi havien cireres perquè tenia un cirerer molt maco a la part del, del darrera, eren casetes totes iguals amb aquestes formes eh, com del modernisme de fàbrica de finals de segle, però en casetes baixes que després algunes les van alçar... bueno, (molt fluix) i al darrera una miqueta d'hort que jo el recordo bastant gran i aquell tiet doncs era un home humilíssim, humilíssim. Va tenir un fill i una filla. El fill tenia en deien nois blaus, perquè tenien problemes de cor i quan... creixien es morien. Va tenir, no va tenir un fill, en va tenir dos, eren bessons, però em sembla que va ser un (soroll de fons) que es va morir que sempre la meva mare el recordava que no podia córrer, que no podia jugar i no tenia masses, no en tinc masses records. Em sembla que ella m'ho explicava però jo no me'n recordo bé. El que sí que doncs aquella casa a continuat i han tingut relació ha sigut amb la filla d'aquest tiet i també recordo la tieta amb la que estava casada era una dona de fàbrica perquè a Igualada, hum... era, eren... eh, o sigui la forma d'organitzar la casa, la forma de fer i la forma de parla i tot es notava molt si eren... com que totes les, estaven molt uniformats, com que totes les dones anaven a treballar al tèxtil i quan jo era petita ja els homes tots anaven a treballar al... als curtits i eren oficis tan divergents, eh... algun que prosperava una mica allavòrens estudiava fins als 14 o 15 anys i llavòrens anàvem a la, a les oficines i aquestes dibuixaven una miqueta, però els que anaven a la fàbrica i eren dones tenien un, una, una tipologia – o

almenys jo a mi m'agrada molt dibuixar -, [s'obre una porta] jo si ho recordo molt amb una, amb una tipologia de lletra... la tieta era... - no me'n recordo -, la tieta Anita, la tieta Anita es deia. Una doneta... prima amb ulleres, el cabell recollit amb monyo, i el tiet Pepet un home molt alt - a la seva, a la seva època no era la gent tant alta -, [se set un soroll de fons] i eren gent que en aquell anys que jo els coneixia ja estaven jubilats, que tenien una pensió que havien treballat tota la vida i que havien tingut la desgracia de o sigui aquests dos, aquests dos nois es van morir, em sembla. Em sembla, que l'un no es va morir de malaltia, es devia morir d'accident però, i l'altre estava ja des de el principi ja marcat perquè quan creixien el cor el no feia l'estirada de l'adolescència i llavors no... no alimentava el cos. I eren gent una mica... no, no trista però... doncs que se'ls notava que havien viscut això.

E. - Els havia marcat això clar.

Sí, i llavors ja tenien la caseta i aquell lloc i eren gent de la de, de la mateixa... quinta que la meva àvia.

E. - Llavors podem dir /

I eren família de la meva àvia.

E. - Llavors podem dir que la classe social per així dir-ho de l'àvia era diferent a la de l'avi no?. Era una classe benestant un...

Es que hasta em sembla, em sembla (fluxet) que havia entrat de minyona però no sé si era l'àvia o l'anterior dona que també havia sigut hum... dona de l'avi .. o, o no ho sé, això és un record que no el tinc segur, però que eren d'una classe social diferent sí.

E. - I recor-, recorda si li van dir a vostè alguna vegada doncs, eh... la seva classe social, la de l'avi /

[CINTA 1 CARA B]

Bueno l'avi jo sé que havia fet estudis, no crec que molts, però fins als 14 o 15 anys. És segur que hi havia anat als Maristes perquè casi, casi, que era obligat en el cantó que ell vivia d'Igualada [se sent un soroll de fons] i a la seva ideologia pel que jo n'he arribat a... conservar era de que era un home doncs conservador... de dretes. No sé si era molt creient, segurament que era creient i que anava a missa però vaja és que també estava, era tot molt, formava tot com un paquet. Jo no, no, no sé si era religiós, si era molt religiós.

El seu tipus de treball, a veure. Era un home que era poc treballador que no ho feia gaire de gust, que aquesta feina li sobrepassava bastant, hum... jo me l'imagino més aviat doncs eh... voltant per la fàbrica, vigilant els, vigilant en els mossos, eh... amb els a, amb els aprenents però sense massa... massa treball per part seva. La prova és que, a la que va desaparèixer l'àvia, eh... això se'n va anar. I una situació internacional fotuda com va ser el final de la guerra doncs va durar molts pocs anys. La fàbrica va durar 8 o 10 anys més, no va durar més. Aleshores e, e, em sembla pel que m'han explicat que aquella gent que feien de mossos començaven... e, e, els aprenents venien dels pobles de la rodalia, eh... eren canalla que els acompanyava a lo millor la mare, i que els deixava allà i es quedaven a... /

E. - Quina edat tenien?

Segurament 13, segurament 13 anys. I aleshores ja es quedaven a dormir a la casa i segurament també, la mare, quan anava al mercat la setmana següent l'anava a veure, anava a cobrar perquè alguna, algun diner el devien donar i sapiguer si es portava bé i tot això. Aquest tipus de relació molt patriarcal i de pocs drets i deures, eh?. Deures molts però drets no crec que tinguessin clars allà.

E. - O sigui el jornal anava pràcticament o podríem dir que anava directament de l'amo als pares, als pares dels nens?

A la família, als pares dels nens i fins que aquests nens... i aleshores aquests nens que guanyaven allà?. Allà guanyaven la manutenció, l'aprenentatge d'un ofici i algun diner però molt poc eh, (fluxet) algun diner però molt poc.

E. - I quants aprenents podien haver-hi més o menys?

A mi em sembla, m'ha semblat però no, no és una cosa que mai la parléssim així molt... 3, tinc la idea de que eren 3, 3 o 4. Hi havia de haver canalla, perquè m'imagino que les senyores, igualadines, doncs ah... passaven, anaven a missa per exemple que eren les seves sortides oficials no hi havia més, anaven a missa i encarregaven les pastes i aleshores els aprenents els hi portaven a casa.

E. – Però ells feien... O sia només portaven les pastes a casa de les senyores o feien algun tipus de tasca més allà dins?

Escombrar...

E. – Només aprenien...?

Escombrar, netejar, fer encàrrecs, portar el porró, omplir el càntir... lo que feien els aprenents, no, no, no treballaven a l'ofici, el, el veien, veien com els altres el treballaven. I suposo que allavòrens de tots els aprenents que anaven tenim triaven els mossos que els hi semblaven que eren més prometedors i aleshores ja guanyaven un jornal, anaven a dormir a casa i tenien dret a vida pròpia que els aprenents poca cosa. [passa una moto]

E. – O siga que hi havia com si diguéssim /

No crec que hi hagués cap torn, eh. Jo crec que ells anaven de, de jornada de treball i ja està.

E. – Molt llargues potser?

Sí, llarguíssimes.

E. – Quantes hores més o menys?

No, no t'ho puc dir. No, la meua mare no hi era gens donada a... a explicar-ho i jo de petita tampoc li preguntava. De gran... no parlaven d'això, no, no, no... no ho sé.

E. – O siga que allavors podríem dir que hi havia com aquestes categories no?. Els aprenents i després ja cap a mosso, no?

Cap a mosso, i el mosso aspirava a fer-se amo. Perquè aquestes eren aquest tipus de... clar, no, no eren verdaderes fàbriques en les que mai ningú podia aspirar a ser amo o potser un ho conseguia i però... allà era com que era molt artesanal i anava lligat a l'ofici jo m'imagino que sí, que els mossos devien volgué ah, ah, propi amo, tenia una petita botigueta i fer-se... dic jo, no ho sé.

E. – El mosso era aquell que aprenia pas a pas l'ofici?

Des de petits i amb la pràctica, sense cap escola per entre mig.

E. – I després ja, per damunt d'ells, hi era l'amo?

L'amo.

E. – Que era els que els dirigia i els hi deia com s'havia de fer la feina, no?

No crec gaire, no crec gaire que fos així.

E. – Com. (fluixet)

No crec que fos la direcció de la feina, ah... en el cas aquest, hum... em sembla que no hi havia gaire aquesta, aquesta... que eren els mossos eren els que ja, en algun lloc, potser en el mateix lloc, havien après la feina i la sabien fer. I l'amo era l'amo, era el que, era el que tenia els diners, era l'amo de les parets de les màquines, era... a mi em sembla que funcionava així.

E. – I aquesta maquinaria d'on provenia?. No se'n recorda?.

[Fa que no amb el cap] No tinc ni idea! (molt fluixet)

E. – No ho sap.

Es que tu pensa que la meva mare tenia 13 anys quan tot aquest drama?? va desaparèixer. I amb els tiets no... jo amb els germans de la meva mare, ah... hi ha un que sempre l'he tingut molt allunyat, que és el tiet Ramon, que és el que ara està viu i... i jo, i sóc padrina d'una de les seves filles... però no hem tingut relació perquè sempre a viscut al camp i amb el que sí que teníem relació que era aquest tiet segon que era perit tèxtil i la meva mare tenia unes discussions tècniques perquè la meva mare també havia treballat molt – ja en parlarem després -, doncs amb... aquest era el que tenia molt a casa i que era molt amic del meu pare i aquest doncs amb aquest sí que ho haguera pogut preguntar però com que s'amargava tant, sempre s'amargava tantíssim que nosaltres fugíem d'aquestes preguntes com de l'oli bullent. (somriu)

I parlant d'oli bullent el... meu avi –aquest avi carlí si el rascaven-, havia tingut en a la seva pròpia família, el seu propi pare i la seva pròpia mare havien participat en les guerres carlines i l'àvia havia tirat oli bullent deia als enemics .. la meva mare ho explicava.

E. – Mol bé. Doncs a veure que més.

Ja està potser. (fluix)

E. – Si, si es recorda poqueta cosa dels aprenents i dels mossos, suposo que tampoc recordarà... o que li hagin parlat - de més o menys -, el sou que guanyaven o el salari o el jornal o coses d'aquestes?

No en tinc ni idea.

E. – Ni idea oi?.

Però era poc.

E. – Era poquet.

Era poc. Els aprenents poquíssim, en realitat era casi simbòlic. Era perquè els pares tinguessin el desig de portar-se'ls però... els, els mossos si que devien guanyar però no ho sé. No sé si molt o poc, no tinc ni idea.

E. – I l'amo, i l'amo de l'empresa, l'amo de la botigueta, eh, vivia bé?

Em sembla... no ho sé tampoc. La meva mare es que ella va viure la davallada. La meva mare va viure la davallada, la casa era una casa abandonada. Però fins els dia abans havien, ells havien viscut bé, vull dir, feien doncs les noies les portaven a l'escola fins a edats, fins a grans i... [sorolls d'una obra de fons]

El que jo m'imagino per exemple que la meva tia es va casar amb aquest home que era tant... en aquell temps encara era un home pobre, en fi que no... pobre en el sentit de que la seva casa, era una casa que no tenia rajoles a terra que això per la meva època quan algú era d'una... eren cases de pobres, eren cases més baixes, molt baixes que havies de vigilar per no topar i... i, i amb el terra de rajola... d'allò i la ti... Jo m'imagino que és que ja la fàbrica, a lo millor ja no li podia donar dot ni coses d'aquestes que s'estilaven en el seu medi i a lo millor la tieta es va enamorar d'aquell home i l'avi no va plantar en absolut cara perquè tampoc tenia mitjans per... no ho sé, però tot això m'ho imagino jo eh, no ho sé. No, no, no ho puc dir, no ho sé. Jo crec que ells es guanyaven la vida mentres hi va haver prou mercat per totes les fàbriques de pastes que hi havia a la que en va sobrar una, va caure aquella.

E. – I altres mitjans econòmics no en devien de tenir?

No.

E. – Ni un.

No, no, no, no eren gent de terres ni res d'això. Eren ciutadans de molts anys enrera la família, eh, diguéssim, la família paterna de la meva mare. Eren ciutadans de feia molts, molts anys. Algunes arrels de la terra en algun moment devien d'haver tingut però no les tenien presents. No les tenien presents, eh, perquè, els altres parents Martí que coneixíem i que ens, ens van reconèixer pel carrer perquè físicament eren iguals, eren uns Martí d'aquí Barcelona que tenien botiga de... no sé de que – em sembla que de puntes o de... -, Can Martí no sé que. Ells en parlaven com d'una cosa molt important, em sembla que eren d'encaixos de puntes de cuixets i tot això. I uns altres eren aquests del Martí i Pol que no sé com és que estaven a Roda de Ter perquè l'origen no sé de quina banda eren. No sé si la casa paterna, la, la, la, l'arrel (pica a taula) era aquella, no, no, és que no en tinc ni idea. Però sí que, eh, que... que quan parlàvem així remuntant-se una mica, sempre eren de ciutat, això sí.

E. – Llavors recopilant una miqueta sobre aquest tema de la fàbrica o de la petita botiga podem dir que era una empresa familiar /

Era empresa familiar.

E. – Podem dir que tenien 3 o 4... mossos no, que treballaven per ells?

Potser 5 però no, no més.

E. – Potser 5 no més. I no hi havia cap altre a part de l'amo i de la seva dona que treballaven també en allà, no hi havia cap més?

No, hi havia la dona de la, la, la, la minyona que era la que... els, els alimentava a tota aquella colla.

E. – En total 7, 8 persones com a màxim llavors?

I la, i la canalla.

E. – I la canalla, molt bé. (fluix) Llavors eh... amb aquest, amb aquesta petita quantitat de gent, hum, el dia que es va ensorrar...?

Es va ensorrar tot.

E. – Es va ensorrar tot, va ser un món això no suposo per ells?

Tampoc em parlava gaire la meva mare. La meva mare va dir: "... vaig passar de l'escola de les monges – que no li agradava i feia ---- sempre que podia -, a l'altre, a treballar a una fàbrica (tos)...". La fàbrica va quedar – però no ho sé -, en mans dels acreeadors directament perquè llavòrens no em sembla que els bancs no en feien tant d'intermediaris però tampoc ho sé. I ells van quedar deseparats fins que... hi havia uns diners de per mig .. que potser eren del producte de, de, de la venda de tot plegat. O sigui, segurament que en a la venda per pagar els acreeadors doncs, eh, van quedar algun diner, aleshores el tiet Joan, eh, eh, estava en el procés de, de, de primer, de la fàbrica de teixits i va dir: [se senten sorolls de fons] "... bueno doncs si voleu amb aquest diner me'l quedo jo i vosaltres venia a casa..." i això és el que els va fer.

E. – Tampoc recordarà ah, si algun cop van fer algun tipus de vaga o coses així?

Seguríssim que no!. (èmfasi) Perquè això sí que la meva mare m'ho haguera explicat.

E. – Clar. (fluix) A més al ser-hi tan poca gent treballant per ell i gent molt jove potser...?

És que no, no hi havia possibilitats perquè eren, eren, bueno una mica com, com ara que en aquest llocs on hi ha tanta relació és molt difícil muntar una cosa d'aquestes. A Igualada hi van haver i pel cantó d'aquest tiet Joan, el... seu pare era conegut – jo el vaig conèixer també -, era conegut, era un dels vaguistes vull dir va... estava a les llistes, estava a les llistes negres de, de tots els, de, de totes les fàbriques de l'època perquè ell era un vaguista conegut i la gent el senyalava amb el dit i per això el tiet Joan va tindre de començar – això és lo que explicava ell -, que ell va dir: "... jo no en passaré de gana...". Una mica com la, com la Scarlet O'Hara "... jo de gana no en passaré..." però no el van ajudar cap dels deus perquè ell no hi creia i ell als 8 anys ja treballava.

E. – Llavors o sia, podem dir o pensa no, que... que la seva trajectòria - la trajectòria de l'avi -, eh... es pot considerar com descendent no?

Oi! Tant.

E. – Perquè en lloc d'anar-hi cap amunt va anar-hi per avall?

Totalment, totalment, totalment, era un final, era un final de, era un final de projecte, era un final de forma de vida. Perquè en realitat ell em sembla que la seva... haguera pogut ser perfectament rendista, no tenia, no tenia una inquietud de dir: "... jo que faig..." i aixís o al menys no la va... demostrar i aleshores això li va venir segurament no va dir que no... no, que no li agradava o va anar fent també com va saber i doncs fins que les circumstàncies el van obligar. (fluixet)

E. – I altres membres de la família que es dediquessin també a la mateixa feina? Però no al taller.

Pues aquest germà.

E. – Aquest germà oi?

Aquest germà que estaven tant barallats fins al punt de que... són baralles d'aquestes post-morten, perquè vull dir, continuen. De manera que jo recordo quan ja de grans un dia la meva mare diu: "... jo vull anar a la botiga del tiet Rossendo i unes, unes, reconciliar-vos entre les germanes que sí que no i les cosines i no sé que..." i la meva mare hi va anar, era molt conciliadora i... hi va anar, hi van estar molt contents i el tiet Rossendo no sé que... No és deia Rossendo però començava per Ro... Robert, algo així, Roberto, tiet Roberto. Exacte, (pica a taula) és deia Roberto i les seves filles i el no sé que i tenien una botigueta que era un colmado però era molt important l'expen... l'expendedoria de pastes i, jo, em vaig imaginar que una part del ressentiment posterior era que les pas... - això m'ho vaig imaginar, no ho puc dir -, que, que per exemple que doncs ell fes la guitza comprant pastes d'un altre fàbrica o... no sé, aquestes coses de...

E. – Aquestes coses que poden passar però que no /

I no, no ho sé.

E. – No ho sap han certesa.

No, no ho sé perquè era un testimoni desinteressat de l'assumpte.

E. – I el mercat laboral de la zona on vivia, d'allí a Igualada, com era?

De l'època dels avis?. (molt fluix) Pues eh, les dones, treballaven el tèxtil, treballaven en unes fàbriques enormes (èmfasi) amb unes màquines enormes i un soroll tremendo, les hores que en aquell temps estaven marcades que eren moltes, que eren moltes. De manera que si eren dones que tenien criatures, el que feien era, llevar-les tard, les deixaven al llit i quan els hi donaven el quart d'hora per esmorzar elles anaven corrent a casa, treien la ca... eh... alçaven la canalla, i... que devien quedar o per allà o alguns devien anar a l'escola si eren més grandets i posaven el, eh, i posaven al foc el caldo. Per tant no havien tingut temps d'esmorzar, potser tenien un ratet més. No sé com s'ho muntaven perquè com que tot Igualada funcionava així s'ho havien d'haver muntat d'alguna manera o pels drets dels treballadors o perquè els hi funcionessin les coses i... això, vull dir, tenien temps de fer això i aleshores no havien pogut esmorzar. Aleshores anaven cap a... cap a la feina altre vegada corrent. La meva mare tenia la idea de que les dones sempre anaven corrent a hores fixes o sigui a hores, Igualada pràcticament desert, i a hores les dones corrent, anant o tornant d'això de les criatures i quan tornaven eren quan elles esmorzaven. Anaven menjant-se el pa amb el que fos, portaven penjat de... d'un dit, una... una miqueta de vi – em sembla que el portaven en un tupinet o en algo -, el portaven d'alguna manera penjat d'un... amb, d'un cor... d'un cordonet i aleshores anaven menjant i així i arribaven a la fàbrica i tal.

Aleshores havien deixat l'olla al foc fent-se el caldo, perquè sempre feien caldo – això és lo que deia la meva mare -, i a la... a l'una, quan plegaven, altre vegada anaven corrent, ja el caldo ja estava fet, i allò era el que han variants, segons les temporades del tipus de caldo, lo que hi havia el caldo, a part de les herbes i les coses d'aquestes pues si havien més d'una cosa que una altre o si aquella gent tenia una mica més de diners i posaven carn o així. [sona el claxon d'un cotxe]

Les dones eh... tenien dos, només dos vestits, i aleshores ah... durant la setmana no es canviaven mai i tenien el diumenge el que els permetia rentar l'altre i tornar-ho a tenir llest els dilluns al de matí. I els homes treballaven... digues, digues, no i els homes treballaven a la fàbrica a la... a curtits. O sigui a Igualada, encara quan jo era petita, hum... si haves estat per exemple tot el dia a Barcelona, perquè haves hagut d'anar a fer coses i devies estar molt... (molt fluix) i tornaves (riu) dos quilòmetres abans ja senties la, la pudor perquè eren els curtits de l'estil de quan anaves al Marroc o potser no tant cutre com lo que vaig veure jo al Marroc fa... uns 10 anys, ara no sé si ha canviat. Però vaja, no tant cutre però molt per l'estil. Els homes treballaven a curtits, poca instrucció, molt poca instrucció, hum... molt poca higiene perquè... era una feina molt brut, era una feina molt bruta perquè em sembla que ara en queden dos o tres hi ho tenen tot mecanitzat. Era una feina extremament bruta i en certa manera perillosa perquè es tractava de, amb, amb, amb el... amb el suc o... l'extracte – no, no pensis que en sé gaire, eh -, del taní, del ta-, o sigui amb el tanino que sortia d'un determinades escorces que venien d'Amèrica curtien les pells però abans doncs havien de matar el pel i totes aquestes coses amb calç viva. Després les pells havien d'estar amb remull molt temps, després una part del procés era hum... con les màquines, com les rentadores però enormes i de fusta i amb aquests líquids pudents a dintre dies i dies donant voltes.

A vegades l'avi de l'altre banda que encara no te n'he parlat eh, eh, ell eren curtidors, ens convidava dormir a quedant-se, molt poques vegades perquè tenia la casa molt petita, però... i em costava de dormir-me perquè se sentien les... (bufa) En canvi on vivien nosaltres no se sentien perquè era més... o

sigui totes les, les fàbriques aquestes estaven a la vora del riu Anoia, i nosaltres vivíem més apartats del riu, molt a prop però fora de la, de l'oïda d'aquestes màquines. I els homes feien aquesta feina i aleshores no es dutxaven, perquè primera que no hi havia dutxes a les fàbriques eh?. A la fàbrica del meu pare si que n'hi havia perquè ell era el primer que es dutxava cada vegada que sortia de la fàbrica i si sortia tres vegades, es dutxava tres vegades. Però, l'altre gent no es dutxava i quan es dutxaven al cap de setmana totes aquestes olors i colors de la... de la... (somriu) del cortit de la pell el portaven a sobre. La roba si que se la canviaven perquè eren unes verdaderes... eren com restes de roba, era roba vella que al cap de dos dies havia agafat doncs una, una, un color i una forma de roba de l'edat mitja, semblava ---. Anaven com mig despullats i amb una cosa, un uniforme de color marró fosc que era barreja de tints de no sé que, de no sé quantos i aquella roba no la canviaven, ni mai se la rentaven perquè era impossible si no era, si no era que se n'anava ja directa... morta ja, vaja.

I aleshores hi havia un dia a l'any que era el patró, Sant Carles Borromeo. No!. Sant Bartomeu que el van matar a te... el van despellar i aleshores l'església que va "... això és molt bo pels curtidors...", el va posar de patró. (riu) I el dia aquell s'omplia l'església de curtidors i aquell dia és que era impossible entrar a l'església feia una pudor, (èmfasi) una cosa increïble. És que les ungles, les tenien d'uns colors molt bonics entre l'ambar i el marró fosc. Sí, els colors eren molt bonics. Això jo perquè ho he vist a tota la gent del voltant però mai al meu pare, eh, el meu pare, impossible. Allavòrens els homes feien aquesta feina i una part d'aquesta feina era dels que transportaven les pells d'un lloc a un altre, en carro i amb bestiar. Per tant hi havien molts traginers a Igualada. Era una de les feines també dels homes, eren... anaven amb un carro, jo diria del temps dels romans, un carro... sí, tot de fusta menys els eix, l'eix i... molt del temps dels romans i allavors l'home que anava al... amb el carro, que, que portava el, el cavall, el cavall era un... no era un cavall era una... una... ai!, això del...

E. – Ruc?

No, no, no n'hi havia de rucs a Igualada. El, el fill de l'euga i el ruc, el matxo, el matxo, hi anaven amb el matxo. I aleshores a Igualada hi havia aquestes feines no hi havia més. Les dones anaven a la fàbrica, els homes anaven a la... allà i després els fills d'aquests si prosperaven i eren intel·ligents i... volien anar per aquí, eh... estudiaven fins als 14 anys una cosa que en deien comerç i aleshores anaven a fer de... de, de, d'escrivents i a portar la comptabilitat que la portaven en una, en una llibreta de, de pesseta. No era una cosa complicada ni important.

E. – És a dir llavors Igualada era un lloc molt industrial?

Totalment industrial, tothom treballava eh, casi tothom.

E. – Més o menys quantes famílies podien haver en aquell temps?

Ui!, no ho sé però això està escrit. Jo tinc... jo tinc un amic que... que ha fet una... tinc i t'ho puc portar.

E. – I... bé, eh, colònies industrials hi havia a Igualada?

No, mai! (èmfasi). Vaig sentir parlar de les colònies industrials i em va fascinar quan ja vaig ser gran.

E. – Mai va haver-hi?.

No.

E. – Tampoc sap si per exemple els amos de les grans empreses aquestes, teixits o de curtits, tenien colmadors propis per fer descomptes als treballadors?

Mai, mai, mai, no, no, no!.

E. – Res d'això. Cases...

Això a Igualada no era conegut.

E. – No era conegut.

No, no, no, no, en absolut. Aquest, aquesta relació no existia. A Igualada la, hi era una relació que es notava molt, era molt democràtica en el sentit de que a la Rambla quan anaven la gent a passejar i anaven tots, i tothom i... quan era dia de festa, era festa per tothom perquè el, el, el que era amo de la fàbrica feia festa i además no hi havia grans, grans, grans fàbriques. La més gran, que ara ja està tancada fa molts anys, es deia la, la Font que ara quan va tancar el centre d'Igualada van quedar un, un

munt d'espais buits que s'han convertit en una plaça o un parc i... queden també espais així per fer centres de... d'alguna... em sembla que hi ha una, un teatre, una... però el centre mateix d'Igualada i aquesta era la fàbrica més gran. Però les fàbriques no eren, eren fàbriques amb amo, fill d'amo, eren fàbriques familiars.

La, els curtits, eh, un, una gran fàbrica de curtits, per exemple la Pielsa, tenia una fàbrica important de curtits i a lo millor hi havia 20 persones treballant i en canvi un tèxtil amb 20 persones ho podien tenir sota un portal, per dir-ho d'alguna manera. Perquè un era tot molta maquinaria i molt gran i en canvi l'altre era, que era lo del curtit, i l'altre eren maquinetes, sobretot quan es va posar el género de punt – això es va posar ja en l'època no dels avis sinó dels, dels meus pares -, en... molt poc espai, molt poc espai.

I una cosa que et deia abans de que era una feina la de, la de curtidor molt arriscada perquè treballaven en llocs... a veure treballaven al costat del riu perquè necessitaven l'aigua i embrutaven, contaminaven d'una manera terrible i ah... hi havia els eh... Igualada tenia l'estructura el riu, això era el riu (dibuixa en un paper), paral·lel al riu hi havia el rec, i el rec era el que alimentava les fàbriques de curtit. I... i del rec al riu quedava el riu de color, hum... nosaltres feien bromes de "... el riu baixava de color de sang..." i era sempre que... perquè ho havien vist en algun llibre parlant d'una guerra i a Igualada baixava sempre de color de sang i a vegades hi arribava fins a Martorell amb aquest color. Però em sembla que ara, això ha variat molt perquè aquestes fàbriques han desaparegut. I en aquestes plantes baixes que tenien assecadors immensos al primer pis, perquè necessitaven molt d'espai per a secar, hum... hi havia també parts profundes, perquè hi havia pous que es feien servir, el pou de la calç viva, el no sé que i el no sé quantos... hi havia gent que moria pel griso. O sigui la cosa aquesta de les morts de miners, també es donava en el... i per exemple l'home, l'amo de la fa... de la casa on vaig viure jo quan tenia 8 o 10 anys va morir així.

E. – I aquesta era la malaltia més típica o n'hi havia altres relacionades amb aquests ofici?

No te... no hi, hum... que jo sàpiga no hi havia malalti-, malalties, devia ser una feina, devia ser una feina sana perquè vull dir anaven fets un potols però, potser una cosa matava els microbis de l'altre, no ho sé. Anaven fets un potols, casi descalços, naven amb el, amb el, les sandàlies com els frares, les pantorrilles nues, eh... alguna roba interior com per exemple samarretes i calça curta, tot del color del --- com --- i a sobre un davantal que era de cuir, més aviat per protegir-se ells no... no per, vull dir per protegir-se les parts i, eren feines molt, molt, molt dures eh, vull dir d'estar estibant i, i tota això. I per exemple, hi havia també accidents, accidents de treball si que hi havia perquè... hum, tot era a la vista, o sigui eren màquines en que totes les seves eh... els seus mecanismes eren molt externs i molt violents. Si per exemple hi havia una corretja d'un tamany, així, que anava a tota velocitat i [es talla la cinta] Ja?. Doncs que era molt fàcil amb... amb una relliscada, en una pèrdua de control això, s'havien de parar unes màquines que eren enormes, segons que no que eren casi impossible de parar-ho i aleshores hi havia accidents forts. I un altre de les coses en les que quan jo era petita en sentia a parlar, era dels accidents amb, amb les màquines de vapor, con que encara hi havia moltes calderes que funcionaven – i devien ser vellíssimes -, hi havien molts accidents d'aquests. O sigui, incendis, explosions... i llavors hi havia gent que es cremava... i això era hum... per dir-ho així no era una vegada que va passar sinó que se'n sentia parlar diverses vegades. Però jo també m'imagino que havien de tenir molt de reuma (to fluixet) aquella gent, però això m'ho imagino, perquè estaven sempre en llocs tremendament humits i... sempre tocant... líquids eh, els curtidors - això m'ho imagino però no ho sé i eh, m'ho imagino jo -, o dolors post-reumàtics i coses d'aquestes podia ser que també ho tinguessin com a malaltia professional.

E. – Aquestes persones que quedaven afectades per una malaltia o per qualsevol tipus que... potser li tallaven una ma perquè s'havia enganxat en una corretja d'aquestes, rebien algun tipus de paga?. Alguna subvenció?

Es que, hum.... l'ambient a casa meva era de, de gent benestant, d'aquestes coses no se'n parlaven. Més aviat eren coses que no... no existien. Jo ha sigut de gran que, eh, m'he interessat per això però... de petita no, no ho sé, no tinc ni idea. Jo em... podria imaginar, algo en devien aconseguir però no ho sé.

E. – I en aquell temps la majoria de fàbriques aquestes - per lo que hem parlat -, l'energia era hidràulica o de vapor. Electricitat hi havia?

No, no, no, no. Ei!. No, no, no. Hi havia electricitat, ah, utilitzaven l'energia ah... no, no. Utilitzaven l'aigua per la... perquè en feien servir molta. No, no, no, hi havia electricitat. Però en canvi com que l'electricitat – no sé si tu ho saps, m'imagino que sí -, que eh, era tant escassa, eh... i, eh, no garantien que sempre en tinguessis perquè hi havien èpoques de restriccions i tot això, eh... es feien servir els vapors per fer-se, les màquines de vapor per, per fer-se electricitat. I em sembla que era això, en tinc, tinc algun dubte. O sigui, eh, a veure, hi havia moltíssimes restriccions, era impossible que les fàbriques aquelles hores no

treballessin perquè s'hagueren enfonsat totes i no són... i funcionaven, aleshores era molt freqüent fer-se eh... la pròpia electricitat, i em sembla que feien servir els, els vapors.

E. – Aquestes persones, els calés que guanyaven, eren per dia o eren un sou establert?

No, no, setmanal.

E. – Setmanal.

[CINTA 2 CARA 1]

Entrevista a Carola Ribaudí, dia 16 de novembre de 1999. Segona sessió.

E. – Carola, l'altre dia van estar parlant una miqueta del treball (tos) que feien els teus avis paterns i també de la situació eh, que es vivia també a Igualada. Recordo que van quedar una miqueta en els sous que cobraven els treballadors d'aquestes empreses.

Sí.

E. – Ens pot recordar una miqueta com anava tot això?

Bueno, jo la quantitat no tinc ni idea, ah, em, em sembla – casi bé estic segura -, que, que... els treballadors cobraven per setmanes, els que feien els treballs manuals i aleshores els que estaven en oficines – que a casa del meu avi no hi havia ningú -, eh... aquest cobraven per mensualitat i aquesta era una diferència diguessin que els a separava molt, perquè d'alguna manera, clar, els uns només fiaven una setmana a l'amo, els altres fiaven tot un més. Tot i que no crec que en quant a contingut de, de, de diners fos molt diferent uns, un sou i un altre.

E. – O siga que la diferència /

Que no cobraven molt més, però cobraven d'una altre manera, vestien d'una altre manera i es separaven una miqueta de la... resta dels treballadors.

E. – O sia se'ls hi notava que era una espècie de categoria social una miqueta més elevada.

Sí, sí, hi havia fins i tot una certa eh... desconfiança dels uns amb els altres perquè normalment eren, eren provinents de la classe obrera també i en canvi eren gent que la classe obrera mirava amb una certa desconfiança, sospitaven de que... eh... sospitaven de que... es feien més amic de l'amo i es distanciaven d'ells.

E. – I això era a les fàbriques d'allà, de la zona d'Igualada.

Però això clar, jo ho tinc barrejat, vull dir, de la meva pròpia infància del que m'han explicat, no, no, no, no ho tinc posat així d'una manera rigorosa, però crec que l'època que estem parlant havia de ser així. Jo crec que era així.

E. – Això succeïa llavors a les fàbriques de curtits que havien parlat /

Fàbriques de curtits, fàbriques de gè... de... tèxtils, de llençols i aquest tipus de... perquè llavors el genero de punt encara no havia, no havia aparegut i... hum, i que més, i després hi havia les petites fàbriques, aquestes artesanals, que feien lo, lo necessari per la comarca, per la ciutat i per la comarca, venia la gent dels pobles també els dies de mercat a comprar.

E. – No recordo gairebé, si l'altre dia van parlar una miqueta també, de... a la fàbrica del seu avi si els sous eren... ? [petits o grans]

Ni idea.

E. – Ni idea, oi?

Ni idea perquè la meva mare no en conservava record, perquè clar als 13 anys ja la fàbrica va desaparèixer. Llavors com que ella encara era una nena i una nena... de classe mitja que no s'enteren

gaire de les coses d'economia fins que són més grans i llavòrens allò va desaparèixer pues... no. Ella això no en sabia res i jo tampoc.

E. – I a part de tot això – em refereixo a la vida febril -, a Igualada també suposo que hi hauria doncs pagesos. El repartiment de la terra?

Bueno, Igualada, Igualada és una de les poques ciutats que no té, no té terme municipal o sigui que, hi ha fins i tot una dita que diu: "on aniràs bou que no llauris a Igualada que no té terme", eh... Igualada doncs quan hi ha hagut a partir dels anys 60 tota la crecuda perquè hi van haver-hi les fàbriques de gènero de punt, hi va venir moltíssima gent d'Andalusia i d'Extremadura, van haver-se de fer les cases, eh... en aquests barri-, barris marginals que hi van haver a tot arreu, fora del terme municipal d'Igualada. O sigui, Igualada no té pagesos. Té, tenia, i potser encara conserva algun hort al peu de... hi ha la, el riu Anoia que travessa per una de les vores, però vaja és un riu tant superbrut per la, per la contaminació de la, de les fàbriques de... sobretot les de curtits, ara no ho sé com està, és que ara no ho sé hi vaig molt poc però llavòrens eren... hi havia alguns horts però no gaires, eh?. O sia molt poquets.

E. – O sia a l'època de l'avi?

Una part... bueno allavòrens segurament que n'hi havia més perquè aquestes coses diguéssim han anat empetitint i, i creixent en quant a, en quant a... diguéssim, s'han anat fent intensius no, però jo crec que la major part venien de més lluny, no del terme municipal d'Igualada perquè no podia ser. Venia dels pobles de la vora .. però no ho sé gaire. O sigui del... suposo que des de... des de Tous a la banda de... de... Tous, Vilanova, Vilanova del Camí, eh, que més – puf!... no me'n recordo ni dels noms -, Montbui, Òdena, aquells poblets d'allà a la vora.

E. – I la pagesia era petita, o sia era propietària de les terres en aquell moment?

Sí, és, és a veure, és Catalunya de secà i... en les terres, sí, sí, una part de la comarca de l'Anoia té vi, té vinya, però la banda d'Igualada i tot allò és superpobre, (èmfasi) dona, dona, molt poc, molt poc. O sigui que eren gent que, que, era casi de subsistència, eh.

E. – Bueno, eh .. parlem una miqueta de... de l'àvia materna?

L'àvia materna, sí.

E. – Doncs, potser el nom, eh... com vivia, tot això. Per fer una mica la història. (somriu)

L'altre dia ja et vaig explicar tot el que sé eh, en sé ben poquet. L'àvia materna era d'una família obrera – ja t'ho vaig dir -, es deia, hum... Maria Domingo i era germana, o sigui que, en el, en a la família aquesta, la família Domingo eh, no sé quants germans hi havia però com a mínim hi havia d'haver 3. El tiet Pepito, que jo he conegut i que va morir de vell, que era un obrer, casat amb una obrera, tots dos eren obrers, amb fills que han sigut doncs ... més o menys, bueno, el gendre estraperlista... la, la filla doncs molt treballadora ha tingut botiga i s'ha, s'ha guanyat molt bé la vida. Aquest tio doncs, que, que el tenia jo localitzat i que, el vaig conèixer jo al llarg de tota la meva infància i, i va, va morir quan jo ja era gran. Després hi havia una germana que va ser dona del meu avi i que va morir i que ja era la seva segona dona i... no sé si és que en aquell moment que era una cosa que s'estilava, havia quedat alguna criatura perquè sé que havien tingut una nena però que va morir, no sé si va morir després d'haver nascut, després diguéssim ja d'haver-se casat amb l'altre germana o .. que ja havia mort la nena. Del segon matrimoni no en van quedar fills, vius. I aleshores doncs aquesta àvia meva, hum, era, una... es, es casava per, eh... l'avi era en terceres núpcies i ella era la germana de la, de la morta, de la segona, de la segona dona morta. I aleshores es veu que era una dona molt emprenedora eh... físicament doncs clar les fotos són d'una dona jove perquè... va morir jove, va morir de part, després d'haver tingut cinc criatures una darrera de l'altre en... un any i mig o dos de diferència, va tenir cinc criatures i del part de la cinquena va ser quan va morir.

Els records de la meva mare eh, eren inexistents perquè va ser una dona que, primera doncs això, que va anar d'un part darrera l'altre però es va emparar molt de la botiga i va fer rutllar molt bé el negoci. La meva mare sempre deia que, eh... era ella la que havia pujat el nou negoci. Segurament, va coincidir el període amb el període de la Segona, de la Primera Guerra Mundial que per Espanya amb aquest tipus de productes – bueno i en general - per la indústria va ser molt positiu perquè clar els altres països no... no podien fabricar. Aleshores m'imagino que ella era una dona emprenedora i que, i que... d'alguna manera havia pujat socialment i, i li venia bé, li venia de gust, no, no li anava... i ademés era una casa amb moltíssima feina perquè allà netejar, cuinar, estar a la botiga, ... era una casa molt gran, un casalot molt gran de tres pisos i, i golfes, tots els baixos amb, amb homes a menjar, amb canalla, aprenents a dormir, vull dir hi havia una feina horrorosa i era una dona que no es tirava enrera a part de que va anar

parint, va anant fent la... les dobla, la dobla feina amb molt ànims fins que d'unes – pel que m'explicà la meva mare -, eren unes febres puerperals. Va morir al cap d'un mes d'haver tingut una nena i... .. i ja està no, no en sé gran cosa més.

E. – La seva mare li va explica, si la seva àvia materna va anar-hi a escola?

M'ho vas preguntar l'altre dia i jo tinc la impressió que era una dona de molt pocs estudis, de molt, molt pocs estudis i ademés correspon amb l'època eh, perquè si ella era ... d'aquella família que eren molt humils i una gent, hum, ignorant no en el sentit, ignorant no, eh, perquè, en aquestes zones industrials l'obrer es feia una cultura d'algun tipus, però, eh, no, no havien anat a gaire escola, no havien anat. A Igualada hi havia l'Ateneu, l'Ateneu Igualadí de la classe obrera, que va jugar un paper molt important, pels meus pares va jugar un paper important, jo no sé els anys que... els anys que duia, no sé si l'avi ho era o no ho era, però de totes maneres, la, la, la cultura... obrera, poca escola, eh.

E. – Poca escola en aquella època.

Poca escola en aquella època.

E. – I llavors, si vol, com que aquesta banda ja la van repassar una miqueta l'altre dia. Com es van conèixer l'avi matern i l'àvia materna?

Hum, hum... la mare no ho sabia però com que era la germana de l'altre pues familiar, vincle familiar, clar. Estava casada era la cunyada, la cunyada més jove.

E. – I abans de casar-se van festejar molt de temps o... o no?

No ho crec, l'avi ja era un home vell. Bueno gran, un home gran i molt amargat pel que explicava la mare.

E. – I la resta de la família quina postura va prendre quan va veure doncs que aquest home que era molt més gran que ella doncs decidia casar-se amb la germana de...?

Mai ningú em va... bueno és que de resta de família materna - ja et vaig comentar l'altre dia que només hi havia un tiet -, que estaven molt barallats i que va ser posteriorment quan tots van ser grans que s'ho van parlar, un concili familiar, tots els germans perquè hi havia un que de seguida li semblava que tot era traïció si es feia una cosa diferent del que... i... s'ho van parlar, però això ja eren tots molt grans perquè jo ja era gran, o sia devia tenir 18 anys o... així. I a part d'això només hi havia el tiet Pepito amb el que sempre van tenir relació. M'imagino que ho van trobar bé, la gent, encara ara passa, un vidu que és casi tothom ho troba molt bé perquè la gent a, a, tracta als homes vidus com si fossin menors d'edat, vull dir que, que no se'n sortiran sols i tot això. M'imagino que molt bé però no en tinc ni idea, no n'he sentit a parlar mai.

E. – Van contraure també matrimoni a Igualada?

Clar, sí.

E. – Sí, sí. Tota la família sempre ha viscut per allà no?

Ei, la família... materna, eren igualadins de feia anys.

E. – I en aquella època s'estilava la dot?. Recorda si li van parlar d'això?

Mai, mai no em van parlar. I em sembla .. no, segurament sí que s'estilava (flux) però no... no sé si amb els vidus era tot igual com quan es... eren els casaments amb els, els vidus era generalment casaments més aviat de conveniència... no en tinc ni idea. No n'he sentit a parlar mai.

E. – Una vegada que es van casar, eh... van anar a viure a un altre poble?. Es van quedar allà mateix?. A casa dels pares?. A...

A Igualada i aquella casa eh... a veure, la meva mare parlava dels seus avis que havien sigut 22 germans, eh... un aquest, l'avi em sembla que era l'hereu per això es va quedar la casa i després hi havia aquell tio famós, el, el canonge o no sé que, que tothom netejava quan ell havia de venir... era d'aquesta fornada, de la fornada del... o sigui era tio del meu avi. I d'aquella fornada també eren igualadins però, la meva mare... .. no, tots eren morts. Sí, sí, mai va parlar de que hi hagués a la casa

una altre generació i en realitat e... eren tots... El, el meu avi, vols mirar quin any van calcular... l'any que va néixer .. 1800... [sorolls de papers]

E. – A veure. (fluix) L'avi matern va néixer a Igualada el 1869.

1869... o sigui tenia 31 any amb el canvi de segle, 31 anys .. i 31 i la meva mare va néixer al 14, o sigui tenia... 31, 41, 45 anys (fluixet), 45 anys quan va néixer la meva mare ... 45, i en tenia 55... 59, ja no era tant jove, jo tenia la impressió de que era més jove. 59 quan es va arruïnar i ja va decidir anar a viure a casa del gendre, 59. És que no en tinc ni idea de tot això, jo m'imagino que de... no en tinc ni idea, no ho sé, no t'ho puc dir.

E. – O siga però, lo que si que està segura és que es van quedar a viure a casa d'ell no? A casa de la família d'ell?

Bueno, la, la casa de l'home, sí. Sí, que ademés, era el que tenia negoci, vull dir que era un negoci que no es podia traslladar. Vaja, és que ademés era d'Igualada ella també, eh, o sigui, tots dos eren d'Igualada.

E. – No es van plante... plantejar anar-hi a un altre lloc. Bueno, eh..., van parlar també... La seva mare li va parlar alguna vegada de la relació que mantenien els seus pares, com a parella?. És a dir.../

No en sé res d'això (molt fluixet).

E. – No en sap res d'això.

No en tinc ni la més remota... A veure, el, el, la meva mare com que només tenia tres anys quan va morir la seva mare va perdre absolutament la connexió amb la generació anterior perquè l'avi no parlava. L'avi era un home que quan ells arribaven de l'escola els hi donava la mà a... i ells la besaven. Com en deien d'allò?. "Fer l'amistat" i no tenien cap contacte, cap ni un. Ni de converses, ni de records, ni de consells... la meva mare quan es va casar en cap moment apareixia de dir: "... l'avi deia o l'avi pensava o va estar content o va estar trist o..." /

E. – Pràcticament no sabia res. Era un tracte molt rígid no, en aquest sentit?

Era un tracte rígid i jo crec que buit. O sigui perquè a vegades és rígid però eh... ple de contingut, no?. Crec que no hi havia gaire contacte.

E. – Podria assegurar o es podria dir - d'una manera així -, que no hi havia com si diguéssim molt d'amor de pel mig en aquest sentit?

A veure, amor potser sí, és que l'amor és un altre cosa. Això és una cosa més aviat, formada de, de, de també d'hàbits, eh, els hàbits socials d'aquella època respecte ales criatures estaven molt, molt despullats de, de... o sigui ara qualsevol li diu a la seva criatura "- cariño vine no sé que..." , i abans això era impensable. Hi havia gent que ho deia perquè rebotava d'amor i li sobre eixia, però no era lo habitual. Aleshores aquest home ademés ja no devia estar de gaire bon humor, la meva mare sempre deia que estava molt amargat, callat, ficat a la seva closca, esperant l'hora de la mort – que va tardar -, ben bé va estar visquent així 20 i pico d'anys. Desconec tot, potser la meva mare és molt tendenciosa perquè la meva mare era una tia molt... era una tia collonuda però el que no... no era... no tenia pietat per les coses que no, que li semblaven que no estaven bé. Ella devi... ella ja havia pres opció, de que l'avi s'havia rendit, no havia complert el seu paper i que ells s'havien hagut d'espavilar per un altre banda.

E. – Llavors clar, ah... en aquesta tota història que estem parlant, tampoc suposo que sabrà res de l'organització familiar. És a dir, de les feines de la llar, com es feien i res d'això?

Les feines de la llar, em sembla que la major part d'elles quedaven per fer, jo crec. La meva mare tenia 7 anys i es va fer un vestit d'uniforme, li agradava molt cosir, però 7 anys (somriu) són molt pocs anys. Puc?? dir que segurament, i segurament el va portar, jo m'imagino vestit d'un uniforme fet per una nena de 7 anys.

No es feien gaire les feines i tenien aquesta minyona que després va resultar que era una tia del meu pare del... o sia que llavòrens no tenien relació perquè ells eren uns pagesos pobres que havien vingut al... a la ciutat i els altres eren una gent benestant que... i ella feia de minyona però clar, de minyona en una casa de tantes habitacions i amb tants homes i tanta canalla m'imagino que feia lo que podia però el mínim.

E. – Que era molt gran la casa?

Molt, molt gran .. molts metres quadrats. La casa... s'ha mantingut fins fa poc, pocs anys. L'altre dia vam passar i vaig veure que no... però vaja, jo cada vegada que passava per allà – que era poc -, però cada 3 o 4 anys hi passava a... la veia. La casa que no sé perquè... no sé a mans de qui va anar a parar però no s'havia venut mai, estava sempre buida en mig de la Ram... en mig de la ciutat, i ara... ara algun dia ho preguntaré a alguns dels que queden, alguns tios que queden.

E. – Quin tipus de distribució podia tenir aquesta casa?

Habitacions grans, destartalades, fredes... /

E. – Que eren de dos pisos... ?

Tres.

E. – Tres pisos.

A la planta baixa segurament hi havia els obradors i la botiga, el... segurament també, el menjador dels... – com en deia la meva mare? -, el menjador dels aprenents deia, i la cuina possiblement. I a dalt pues, alguna sala perquè eren gent de, de, representen que eren gent que havien tingut potser vida social. Pues devia haver-hi alguna sala, algun menjador grandot i destartalat i habitacions. I a dalt més habitacions .. i unes golfes. I donava tot això a la Rambla, a la Rambla que era l'artèria principal de la ciutat.

E. – I en aquells anys suposo que, els diners de la casa, tot lo que és els comptes els portava el marit, oi?

Més, més o menys suposo que sí. Sí, sí, no hi havia ningú que sa-, no hi havia cap especialista.

E. – I de l'educació dels fills qui, qui es va encarregar?. De l'educació de la seva mare per exemple?

Eh... les dugues germanes grans, hi havien dues germanes grans. El pare havia tingut de la primera dona - en penso -, com a mínim tres fills, dels quals un va morir, jovenet, i després van quedar dues noies. La més gran de totes que es deia Soledat - que va ser la meva padrina – i la segona que era molt decidida, molt... molt de la... .. molt semblant a la meva mare i a les altres decidides de la casa, hum... que es va fer monja escolàpia .. i era més dolenta (èmfasi). I aquestes dugues, doncs suposo que a mitges perquè cada una tenia les seves dèries l'una doncs festejava i després posteriorment es va casar i l'altre... doncs anava amb això de que es volia fer monja i posteriorment se'n va fer...

E. – Recorda com es deia aquesta que es va fer monja?

Sí... la ... eh, eh, de monja es deia Madre Rosa i de... i de nom vertader perquè en aquells temps canviaven es deia Laura. I... havia, això sí, entre els germans una unitat rabiosa, rabiosa, eh. O sigui, totes les petites trifurques que podia tenir la Laura que era monja i se suposava que havia de tancar lo que les monges tal... tots els germans en sabien tot. I per exemple, un dels germans, que és un que és molt rancorosot que va ser el primer que va... de la tongada de la meva mare, va ser el primer que va morir, ... “a la Laura li han fet una injustícia perquè no sé que, perquè havia d'anar al poble” i sempre estava... i, i a mi, a mi em xocava no, vull dir, tenien una relació, molt, molt, molt ferma, entre... entre els germans. I aleshores, suposo, això en fa pensar que l'educació la van tenir entre ells, (somriu) es van educar entre ells.

E. – O siga no van anar-hi a una escola sinó que es van /

No, no, no, no. Les senyoretetes ana... però això ja en vam parlar l'altre dia, eh?

E. – Van parlar veritat?.

Sí, les nenes van anar a les monges i els nois van anar a... als capellans, als Maristes. Això ja en vam parlar l'altre dia ho tens apuntat. Però vaja, les escoles és molt difícil educar allà, en, en general s'hi va a aprendre no, a... em sembla que entre ells es van anar educant i déu ni do lo bé que ho van fer.

E. – Em sembla que van parlar també una mica de l'ideologia de l'avi matern?

Sí, tot això ja ho van parlar. Em sembla que tot lo que sabia t'ho vaig dir, eh.

E. – Llavors si de cas podem passar doncs a l'altre part de la família.

Molt bé.

E. – Els avis paterns.

Els avis paterns clar, els conec molt més bé. Hi ha l'avi que es diu... que es deia Isidre Ribaudí. El segon cognom tampoc el sé. A veure potser em sortirà però de totes maneres ho puc averiguar, el proper dia t'ho portaré. I l'àvia es deia Carme, Quadres. I... eren tots dos, hum... d'un poble de la comarca de l'Anoia que es diu (pica a taula) ara no em surt, oh! Tous. Sant Martí de Tous.

El meu pare quan era petita em deia que a casa hi havia uns papers i que li semblava que provenien d'un soldat de Napoleó que es va quedar. Però anys després un... un desvagat d'Igualada (somriu) que... que està tocat, que és un intel·lectual i que va comprar el castell i es va posar a treballar amb la, amb els cognoms del poble i va publicar – i jo ho tinc a casa -, hi apareix el, els Ribaudís, apareixen el 1640 o 1600. A mi em sembla que... potser eren francesos que han allò de les guerres de religió, totes aquestes escampades que hi van haver, que devien d'arribar en algun moment però ja no se'n van moure més. O sigui que ara de Ribaudís només ni han, aquí a Barcelona només hi sóc jo, a Igualada hi ha els procedents d'aquesta branca i a Tous n'hi deuen quedar algun altre també, a Manresa em sembla que també hi ha algun, però tots procedeixen d'aquest, és un nom que no és...

Aleshores l'àvia en canvi... - bueno primer parlarem de... de l'avi no? – l'avi eren d'una família de pagesos, però també tenien i no sé exactament com era la cosa, també tenien el bar del poble. El... l'avi va néixer en una família de molta colla, ell era un dels petits, l'Isidre, i el germà gran no havia volgut, no havia volgut l'herència, havia anat a viure a Manresa. Havia em sembla que havia fet uns petits estudis i... no crec que hagués prosperat gaire a Manresa però... mai va volgué fer la feina ni de pagès ni de... De manera que l'avi va... va fer, va, va acceptar, va fer el paper però mai va ser l'hereu. Mai va tenir doncs la... el besavi havia sigut molt emprenedor hi havia sigut jutge de pau – això m'ho deia el meu pare – que havia sigut jutge de pau que era un home molt respectat a Tous i ... i aleshores eh... però nosaltres no hi havia anat mai a Tous, mai no ens hi havia portat ningú de dir: "... nen a veure els cosins o no sé qui...". No, i això que és molt a prop, s'hi pot anar en bicicleta des de Igualada però semblava com si, les arrels estessin una mica tallades perquè el meu avi es va fer ell mateix. O sigui era un home que en un moment determinat del treball havien tingut el bar del poble, crec que també feia de pagès, combinant les dues coses i van anar pujant la família. Van tenir, dos fills, posteriorment en van tenir dos més però al poble van tenir dos fills i aleshores crec que devia ser el moment en que va morir el besavi – però això no me'n recordo si el meu pare m'ho pogués precisar i hem penso que m'ho ha explicat però no me'n recordo gaire -, quan mort l'avi amb la història de l'herència con que l'altre era el gran i no sé que... pues ell ... van decidir que allò no era viure i tenien uns estalvis, va aconseguir anar a Igualada, va... entrar en contacte amb la Pielsa que allavòrens – no sé si ara té molt nom però durant un temps va tenir molt nom, durant molt temps van tenir, feien el, feien les sabates de l'exèrcit i tenien molts... vaja era una empresa que anava molt boyante. En aquells temps quan estic parlant de (colpeja el micròfon) quan, estic parlant de... el meu pare va néixer l'any 12 i tenia 9 anys, doncs el... el 21, l'any 21. A l'any 21, l'avi, agafa els diners que té, agafa els dos fills i la dona i se'n van a viure a Igualada i busquen un pis que jo (soroll de la cinta) l'he conegut /
No és res?.

E. – Un soroll, res, uns soroll estrany que ha fet.

Busquen un pis que jo l'he conegut que encara era de rajola rústega. O sigui era un pis, hum, eh... era un pis d'obriers, eh?. Era gaire, això estava molt marcat en aquells temps. Era un pis de sostre baix, terra rústec, però tenia... ja estava al costat de la fàbrica i la fàbrica era una fàbrica de la Pielsa, (pica a taula) i ell era el... tenia uns diners posats a l'empresa i al mateix temps era el director. O sigui van fer com una mena d'acord de que ell amb aquells diners i es posaria i comença a treballar, hum... com d'amo, suposo que molt petit però d'amo. Per altra banda ell venia molt decidit a... a integrar-se perquè m'han explicat que per exemple /

[INICI CINTA 2 CARA B]

E. – Ara.

(tos) Ah... no sé si van ser tots dos a l'una perquè jo els he conegut molt separats l'avi i l'àvia però... segurament van anar molt a l'una en això, de que anaven a ciutat i anaven a prosperar i... es van fer tot

un disseny de que havien de fer i ho van fer. Ah!... es van enterar de que havien de portar les criatures a monges i capellans, pues el nen i la nena van anar, un a les monges, l'altre als Maristes. Van a ... que havien d'anar doncs que sé jo a missa de dos o no sé que, missa de 12, que... les dones anaven vestides si les faldilles i no sé que, pues les faldilles i el no sé que. I .. s'ho van... o sigui jo els conec molt, molt aposentats ja diguéssim, doncs de classe mitja, molt aposentats i, ah... ells tenien un passat recent de pagès i van, en l'únic que van... haver de quedar-se amb el que tenien era amb el nivell d'instrucció que de l'avi era normalet, de l'època, sabia llegir i escriure, les quatre regles i l'àvia era pràcticament analfabeta. Una dona molt intel·ligent, però analfabeta.

Aleshores quan arriben a... a Igualada tenen dos fills més, dues noies i la més petita hum... va agafar, va tenir paràlisi i l'àvia va lluitar moltíssim, va ser ella, clar, perquè aquestes coses les feien les dones, va lluitar moltíssim, moltíssim, moltíssim per tirar-la endavant i... bueno, li va quedar en una... tal com quedaven allavòrens que era esgarradíssims ella no va quedar, va quedar molt topera d'una cama i amb un braç diguéssim disminuït però... per la resta bé. Això els germans, o sigui que allavòrens a la casa ja hi havia el meu pare que era el que anava comprar, sempre deia: "tantes dones a la casa i sempre em tocava a mi anar a comprar", però em sembla que no es fa càrrec de que n'hi havia dues que eren dos bebès que eren molt petites - una ademés que estava malalta i durant molts anys ho va estar -, i la grandeta que segurament perquè llavors als 13 o 14 anys ja començaven a, a treballar, encara que fos anar a cosir, eh, les que ja eren una mica més benestants, ja anaven a, a cosir i aquestes coses, ja feien vida de grans i en ell li tocava anar... a comprar.

Aleshores vivien l'avi i l'àvia a la zona de fàbriques perquè... encara s'estilava en aquell temps que o els amos o en aquest cas l'encarregat perquè l'empresa era una empresa, l'empresa mare de la Pielsa era a Manresa i aleshores això no era més que una sucursal que feia les soles de la sabates, curtien les soles de les sabates. La fàbrica era una fàbrica infecta, infecta, una cosa... jo en tinc un record fosc (èmfasi). Després va desaparèixer aquella fàbrica i en van fer una de nova. Una fàbrica fosca i bruta i desastrada (èmfasi) a sobre la... hi havia, els estenedors i al terrat que també fan d'estenedor i a part d'estenedor cobert i estenedor descobert i a l'alçada d'aquest terrat hi havia la caseta dels... el pis, dels meus avis que era un pis minúscul però que ells suposo que s'hi trobaven molt, molt bé perquè... doncs havien anat a prosperar.

I aleshores el meu avi doncs ah... s'ho van muntar molt bé, va tenir... a la que el meu pare va tenir... 14 anys ja el va posar d'aprenent de no sé que, allavòrens feien una cosa - que li haig de fer explicar bé al meu pare - que era que la canalla aquesta que havia de, que s'havien de dedicar una mica a... el meu pare doncs havia anat a l'escola, havia fet comerç, havia fet comptabilitat, representa - de l'època -, com una mica intel·lectual. Doncs aleshores els posaven en una mena de... com de marxants, anaven amb algú que anava en un carro i venien, i transportaven coses i durant un temps el meu pare - això li haig de fer explicar més bé -, no era un bon record per ell i no en parlava gaire però... alguna vegada m'ho ha explicat i no me'n recordo bé, durant un temps. Després ja, al temps de la joventut, el meu pare es va, quan ja va tornar a estar a Igualada, hum... es va dedicar molt en serio el treball a la fàbrica suplint moltes vegades el seu pare i... i rapi... i allavòrens i dedicant-se bastant a cultivar-se i tot això a, a través del, de l'Ateneu Igualadí de la classe obrera. I, quan el meu pare tenia 20 i pico d'anys el meu avi es va... va dir: "bueno tu... ara en saps més i ets més jove i tal, aquí tens tot, jo t'ajudaré en el que calgui però tu ets el responsable". I el meu pare va ser el responsable de la fàbrica, el director de la fàbrica i l'avi estava allà, diguéssim, a l'ombra per aconsellar-li alguna coseta, ... de diners en tenia perquè era un garrapo (èmfasi) gros. Era un tio simpàtic, una mica inútil, era bona persona, crec. No hi vaig tenir molt tracte tot i que quan va morir jo ja era no gran sinó molt gran però no vam tenir... en a la meva família els... homes se'ls té una mica de dir: "bueno mira han de servir per algo però molt, molt no serveixen" (riu).

I l'àvia era així, l'àvia era així, vull dir: "Isidre home no sé que". I l'avi es va dedicar, realment no feia gran cosa no, no, eh... A veure, quina edat devia tenir aquell home?. Pues mira, els meus, els meus avis, es van casar que tenien 20 anys. Es van conèixer segurament en el ball del poble o algo així perquè vull dir eren joves tots dos, la mateixa edat i es van casar, hi van tenir de seguida com estava manat, al cap d'un any, doncs ja van tenir una tia, meva, que la, que era la gran i al cap de dos anys els meu pare i quan van venir... i 10 anys després van tenir la segona tongada que també es portaven dos o tres anys les dues nenes. De manera que, el meu pare tenia 23 anys més, pues mira l'home no havia arribat als 50 o sigui que els meus avis tant patern com matern van deixar de treballar ben aviat.

E. - I els noms d'aquests nens i nenes?

La tieta, la germana gran del meu pare es diu Paquita i encara és viva. La... el segon és el meu pare que es diu Josep. La tercera es diu Maria i és eh... i és viva també, i la quarta ja fa molts anys que va morir, la tieta Pepita, la que va... la que va tenir la paràlisi va morir l'any .. 90 .. Tots els altres estan vius i sans. I bueno, i aleshores que... de l'avi...

E. - Sí, així tornant una miqueta a l'avi, eh... abans deia que havia anat a una miqueta a l'escola, oi?

L'avi segurament, sí, perquè era, era sabia llegir el diari, interpretar-lo i en tenia un munt de, de diners i en tenia un munt de comptes, hi en tenia un munt. Era un home diguéssim que es va ... es va dissenyar ell mateix i d'alguna manera – i se'n va sortir -, el que passa és que després era un home, era, era senzillot, els seus gustos era doncs... amb ell lo que li agradava era caçar, caçar. Però no era bon caçador, eh, era una miqueta... no era bon caçador, era una miqueta trampós, (somriu) o sigui era d'aquells que en temps de veda intentava caçar, eh... tinc un record d'infància tremendo que, que és que la guàrdia civil el va enganxar i se li va emportar els gossos i el va... i el va detenir i la meva cosina i jo van anant seguint com el detenien, fins a on el van portar i... i mirant a veure que si li matarien o no li matarien els gossos, finalment no els hi van matar perquè ho feien això. Era un home una miqueta... no feia res mal fet, aixís gros, però... doncs era d'aquests que amb una coseta petita de dir: "mira hi he pogut...", que sé jo. Jo m'imagino caçadors que són molt seriosos perquè doncs clar, si és temps de veda, és temps de que es tornin a reproduir els animals. A mi em sembla monstruós (somriu) però ell ho feia. Venia a lo millor en ple estiu "mira mig conill" i ademés, perquè en deien pel tamany en deien mig, perquè encara no havia crescut. I bueno a part de ser caçador, doncs això. Ah!, tenia un hort, tenia un hort i el tenia molt maco l'hort. Li, es veu que li devia d'haver quedat l'arrel de la terra i aleshores a la part baixa, al mateix lloc on havien viscut en aquella fàbrica ronyosa, al cap d'uns anys potser... a veure, cap als anys 40, (to molt fluixet) sí, suposo que amb aquests diners que els hi va venir ha "espuertas" de, l'exèrcit clar, ah, ah... entre els, el 40 – 42 tenien totes, tenien... a, a, soldats durant 3 i 4 anys, aleshores hi havia (riu) mig Espanya estava fent el soldat. Doncs aleshores totes aquelles botes les feia la Pielsa hi devia haver molt diner per entremig i aleshores van fer una fàbrica nova que agafa tota una illa de cases d'Igualada – no sé si encara hi és, algun dia hi hauré d'anar perquè qualsevol dia... , és una illa de cases i aleshores hi ha la planta baixa amb totes les màquines, tot això. El primer pis a on hi havia els assecadors tapats i tal i a dalt de tot el terrat que era l'assecador... exterior i, a la final del terrat hi havia un pis de senyors. Aquesta vegada ja era un pis de senyors. Un pis amb el seu saló amb el seu menjador, una galeria, molt estructurat. Una cuina que per aquell moment semblava una cuina americana, perquè és quadrada i... ben bé de 16 o 17 metres quadrats i després les habitacions, tot amb un aire... i el rebedor..., i los "muebles chipendale" i vull dir, van anar a més, van anar a més. I això jo ho recordo, sí, jo recordo quan es va fer i recordo quan hi van anar a viure. I aleshores eh... però tot, diguéssim, una mica de segona eh, perquè per exemple l'escala venia a ser clar, havies de pujar, jo encara que només fossin tres pisos, eren tres pisos de fàbrica que era ben bé com cinc i no hi havia ni ascensor, ni pensaments de fer-lo ni res. Però tot plegat era com molt ja de, de senyors, molt.

E. – Un dubte que m'ha quedat. Eh... quan van deixar de treballar ells la terra per anar-se, això perquè era, perquè no els donava la terra per menjar o sigui no, no guanyaven el suficient per anar endavant o...?

No. Va ser perquè aquella terra... no crec que fossin uns grans propietaris eh, ni pensaments perquè en aquella zona no n'hi han de grans propietaris. Però, hum... la terra pertanyia al germà, gran, que era l'hereu. I que no l'havia volguda cultivar mai però que potser en el moment donat que tampoc s'havia guanyat molt la vida a Manresa, ah... potser - i això me'n puc enterar perquè el pare m'ho pot explicar que li encanta i, i m'ho ha explicat però no me'n recordo -, segurament aleshores era dir: "bueno si renunciï-ho a l'herència que és meva per llei s'ho quedarà l'Isidre", i aleshores és això lo que no va volgué, i aleshores ell es va trobar que havien estat treballant la terra, que havien estat ... cuidant el bar, que l'àvia havia tingut les dues criatures i les havia pujades portant el bar, portant la casa, treballant molt – molt decidida la meva àvia -, aquesta també que, d'aquest cantó molt, molt, molt (èmfasi) una cosa exagerada, aquella l'he coneguda fins a molt vella i ella era d'armes tomar. I era, era la que portava tot el pes de la feina del bar i ell, suposo, que la feina de la terra i aleshores es troben que amb l'herència no es reconeix això sinó que l'herència va a l'hereu i l'hereu devia dir: "o renuncio o m'ho quedo i ja veuré que en faig" i va decidir això segon. Aleshores ells, que ja tenien uns estalvis perquè segurament – no tant, jo m'imagino que no tant de la terra com del bar, però no ho sé - doncs aleshores és quan fa aquesta inversió en a la Pielsa. (pica a taula) Aquesta inversió dona bé i aleshores en un moment donat que potser no va ser al principi sinó jo dec resumir-ho, aleshores és quan fan aquest acord, però en absolut van fugir de la misèria. Ells tenien un bon nivell però eren pagesos que en aquell temps ja era una classe social diferent, no?. I aleshores va anar a ser senyors al, al poble i es van enterar de quin bar anaven els senyors "el Cercle Mercantil", cap al Centre Mercantil o sigui tot va ser ah... així, molt pensat, no?. De cara a fer prosperar la família i aleshores doncs això .. sí va anar... (fluixet) va anar així.

E. – Llavors el, el bar, el bar de la dona?. El bar de la seva dona o en el que treballava la seva dona?

El bar era també dels Ribaudí /

E. – També.

Era dels Ribaudí. La dona no tenia res. La dona després ja ho parlarem. La dona no tenia res.

E. – Doncs eh, aquest bar també estava per els senyor com diu o, o allà hi havia tot tipus de classe social?

El bar era el bar del poble, eh?. Era el bar del poble, els senyors no n'hi vivien de senyors al poble això no és França. A França vas sempre als pobles hi ha algun senyor (somriu) que diu que és del castell o així... allà no... Allà també hi ha castell eh, però no, no, no, no. Era el bar del poble, m'imagino que... no ho sé si hi havia algun altre, però no ho sé. Jo no he anat mai, no ho sé i és allà mateix. No he anat mai. No ho conec.

E. – I aixís parlant una miqueta del treball a la fàbrica aquesta, a la... Pielsa?

Sí, era el típic... era una fàbrica... la primera, era una fàbrica vella, asquerosa, bruta... i va haver la mort d'un home o m'ho imagino jo, però jo, si m'ho imagino, jo ho tinc per certíssim que... i això potser en el meu pare no li puc preguntar perquè eh... tendeix a eliminar les coses que no li agraden, les ha borrat de la memòria. Jo tinc la imatge de que, eh... va morir-hi un home. Va haver-hi un accident de, de treball i aquell home va morir. Tinc la imatge també d'haver vist la sang però això a mi em sembla que és imaginació, perquè les fàbriques de... de curtits estaven sempre inundades de vermell, tot era tot vermellós. I aleshores possiblement la, la meva imaginació va...

Hi... havia també, hi havia també històries sòrdides de la postguerra però això clar, són molts anys després que tenien tres apre... allà hi havia tres aprenents en aquesta fàbrica vella i un d'ells era fill de pagès, un era un nano .. normal, ben criat i que menjava cada dia i que portava esmorzar cada dia. L'altre no el recordo i un tercer que es moria literalment de gana i que... clar, a més no guanyaven res, d'aprenents guanyaven quatre reals i en aquest temps guanyaven diners o sigui no era dir "els mantenim", ningú mantenia ningú. Els hi donaven diners, puquíssims i devien ser... molta colla i es passaven molta gana. I aquest, aquest aprenent era viu com una centella i un dia en una de les corretges aquestes que tot estava suelto i, i, diguéssim tot estava a la vista i tot era (somriu) a 100 Km. per hora un gat, eh... va quedar enganxat a la corretja i va quedar... en un segon va quedar ah... /

E. – Escanyat.

Escanyat. I aquest nano va tenir la gran sort de veure-ho, perquè a partir d'aquell dia, eh.. durant molt de temps però molt eh, va estar esmorzant gratis (pica a taula) perquè a l'hora de l'esmorzar a canvi de que els altres li passessin el bocata, el de pagès li posava uns bocatas, gruixissims que se li feien a casa seva (somriu) ell explicava amb pels i senyals la mort del gat que cada vegada era més llarga i dolorosa. (riu) I va durar mol de temps i aixís.

Aquesta fàbrica era la, la... va ser després quan hi va haver més diners a la Pielsa, la van no sé si deixar, no sé si era de propietat o de lloguer, i aleshores van fer aquesta altre i en aquesta altre, la nova, doncs era tot en aquell temps era l'únic, el, el, "el último grito", eh. Era ... la part de baix era enorme, (èmfasi) alta, potser tenia 6 metres d'alta o, o, o més la planta baixa, hum... no era neta perquè era impossible era la manera que allavors es, es, es tenia, es, es, es feia la pell però... però bueno doncs tota la cosa del griso i aquestes que eren, la, la, la, la falta de, de cuidados i aquest forats que no s'hi acostava ningú mai, allà això no, no, no hi era eh, estaven... Allà hi havia molt poca gent perquè les fàbriques de curtits eh... antigues, eh... donaven molt poca feina a molt poca gent, perquè casi tot ho feien les màquines, encara que fossin màquines primitives. Les d'allà eren bastant modernes, les van posar bastant modernes i... aleshores no sé que, que... (bufa) és que els detalls d'això no sé. Però vull dir, jo sé que, per exemple, en aquella pues el meu pare cada... tenien dutxes - suposem que això era una cosa que les altres -, i la gent hi havia que es dutxaven i tot. El meu pare es dutxava cada vegada que sortia, si havia d'anar al banc a mig de matí es dutxava, es vestia, sortia, tornava a entrar es tornava a canviar, a l'hora de dinar, es dutxava, es vestia, sortia, tornava a la tarda, lo mateix. I... era casi, casi, l'únic que anava net de tota Igualada perquè l'altre gent feia una, l'altre gent feia una pudor amb unes ungles (somriu) de color marró .. i molta, la pudor incorporada a la seva pell i als cabell i a la roba i a tot arreu, sí feia molta pudor. Pels carrers hi havien... bueno, donaven molta feina a traginers hi havia molts traginers que treballaven a Igualada a, amb carros, portant hum... una part molt bruta de lo de les pells eren les... –com en deien d'allò -, (fluixet) unes, unes... una cosa... em sembla que eren restes de pells molt llefiscoses i molt... molt pudentes que es transportaven però no sé a on ... transportaven varies coses, per una banda transportaven cuirros, eh, apilats i allò era una, una pudor, entre pudor i olor, eh?. Vull dir l'olor de la pell, més forta perquè allà estava concentrada i recent tenyida, bueno tenyida, curtida i tieses. Aquesta era una, un dels transports. Un altre dels transports era ah... escorça, una olor agradable, forta. Era una escorça procedent de Sud-amèrica, d'uns determinats arbres, allavòrens ah, ah, tenien molt de tenino i amb allò curtien i allò després ho transportaven i ho portaven a camps, camps erms, que en feien muntanyes i allò servia de... de combustible per les el posaven al terra de la llar de foc per posar-hi a sobre els troncs. O sigui feia de llit del foc, servia per cremar a les estufes, d'aquelles estufes de... antigues i ... i servia també en a, per les cuines econòmiques que allavòrens estaven posant la cuina

anterior, la... era la de foc, ah, ah, a terra i un fogó quadradet allà. O sigui les cuines antigues que jo vaig viure eh... eren ... sota i sobre d'obra un quadradet, aquí dalt que eren els fogons i el foc que es feia en aquesta mena de calaix, a dintre. Doncs aleshores es van fer les cuines econòmiques que eren de ferro forjat amb diferents... t'ho podria dibuixar si volguessis [se sent sorolls de papers] ... eren cuines eh, que estaven fetes de ferro... i aleshores hi havia formes concèntriques per a... que es podia treure, si volies, poc foc treies només la més petita. Si volies poquíssim, no treies res, tenies la cassola a sobre, si en volies poc, més, o molt. De manera que, i aquí a baix (ho dibuixa) tot això era metàl·lic i s'entaforava en a la cuina eh, i aleshores aquí hi havien ... i aquí doncs es treien les cendres (fa referència a un calaix) quan es netejava... i s'hi posava el combustible quan, quan a, ens feia, feia falta. Però a les hores les cuines econòmiques a Igualada la majoria d'elles estaven preparades amb una tramoia al lateral que llavors devia anar al lloc corresponent – no t'ho sé dibuixar bé però ja ho entens -, aquí dalt hi ha una... o sigui, eh, perquè teníem molts mitjans de, de combustible barat que en part en... la majoria era això, era lo que en deien escorça, simplement escorça. I l'escorça eren trocets minúsculs d'aquesta escorça vinguda d'Amèrica i tal que cremava divinament i aleshores venia per un tub, estava preparat de manera que en un lloc de la casa si teníem golfes, per exemple, hi tenien una muntanya d'escorça que era seca com, no, no, no feia humitat ni feia res perquè allò era sec. I aleshores, en un moment determinat quan necessitaves omplies la tramoia?? i, aleshores la tramoia?? tenia una clau que obria o trencava al pas o l'obria en part o lo que fos, no?. I, i aquesta era, bueno i aquí endarrera llavors hi havia a la xemeneia. I això era la cuina econòmica.

I, ... i l'altre... Que més hi havia de transport?. I el tercer transport – ja li preguntaré en el meu pare -, però era una cosa súper asquerosa, eh, molt, molt llefiscosa i regalimosa [sorolls de fons] que... era pesada de portar i que deixava el carrer tot brut i, i relliscava, i aleshores els transportistes feien tot aquest transport de totes les fàbriques d'Igualada que n'hi havia moltes, que eren els homes tots treballaven en això, excepte els traginers que eren pocs, però tenien molts carros i molts cavalls, molts, molts. Actualment, ara allà, hi ha un museu del, del traginer o... no sé com se'n diu, però vull dir que tenen carros i tenen els, les, lo que portaven les bèsties perquè eren... generalment eren... mules o... bueno, lo que en deien la, els matxo, el matxo o la mula. I... eren els treballs que hi havia.

E. – I aquestes coses llefiscoses perquè servien?

És que, no t'ho sé dir, no t'ho ser dir, no ho sé i mira que he crescut a Igualada. Jo he vi... no hi fa tants anys, eh, que s'ha transformat. No me'n recordo. Jo també faig com el meu pare, lo que no m'agrada no me'n recordo. Pues no ho sé, però vaja, els carrers d'Igualada hi havien, hi havien, caques de cavall molt més que a qualsevol poble, eh?. Era, era molt freqüent els traginers a munt i avall i van durar molts anys es va, aquesta indústria es va transformar... en una època que jo ja no hi vivia a Igualada i no en tinc record.

I la vida era aquesta, era no sé, hi havia uns pocs que feien de pagès. Precisament al costat de la fàbrica de, de la Pielsa, a on vivien els avis hi havia... hi havia un hort, hi havia un hort. I... que arribava des de allà fins a l'Anoia, fins al riu. Però això eren puquíssims (èmfasi) i després hi havia tota l'altre gent que feia això i res.

E. – Tornant, tornant una miqueta a l'avi, ... Sap en quin, quina quantitat, quin capital va aportar ?

No en tinc ni idea.

E. – No en té ni idea oi?. Per poder ser copropietari, director?

Estic casi, estic casi certa que el meu, que el meu pare ho sap. Em sembla que el meu pare ho sap, tot i que només tenia 9 anys però... Aleshores vivien ell... no, no en té, no sé, no sé, no t'ho puc dir.

E. – I el número de treballadors que hi havia en total a la fàbrica?. A la Pielsa?

Potser 20?. (ho pensa)

E. – Vint treballadors.

Potser menys perquè és que, eren fàbriques molt grans però molt poca gent. (èmfasi) Tu podies entrar en una fàbrica d'aquestes de curtits antiga, passejar-t'hi, i... trobar dues persones, o no trobar-ne cap. Eh... hi havia molt d'espai, la feina era molt desplaçada, un cantó a l'altre i ademés eren... eh... o sigui, tot molt gran. Hi ha un museu ara que ho explica, però no explica res perquè tot és en petit. O sigui, és amb figures de tamany natural però tot és molt petit i la imatge que donaven aquestes fàbriques no era, era de... una gran immensitat. Perquè per exemple hi podien haver ... per dir un número, 300 eh, pells de, de vaca o de bou o de toro assecant-se una al costat de l'altre com si fos... no una botiga, sinó una fàbrica que tinguessin roba tota una posada al costat de l'altre. Per exemple, suposem sueters penjats

tots en penjadors però tot això en penjadors immensos que podien ser alts com això i a sobre d'aquest penjador el sostre altíssim (èmfasi) i lluny i, les finestres totes de persiana perquè a tot arreu o sigui, encara que fos el lloc tapat necessitava [soroll de la gravadora] que hi hagués corrent d'aire.

E. – I així, eh... quina era la distribució de la feina d'aquests treballadors?. Més o menys.

A mi em sembla que tots feien tot. Em sembla que tots feien tot perquè eren les màquines les que ho feien. Les, eh... hi havien uns, uns eh... uns bots, com uns bots com si fos de vi però, grossos, immensos, com d'aquí a allà que sempre estaven rodant i sempre estaven coent com si fos coent aquell, aquelles peces que hi havia allà dintre i tal, i tal. Hi havien uns, uns pous, com una mena de safarejos també immensos, com d'aquí al final que estaven plens de, de calç viva i allà si ti /

[CINTA 3 CARA A]

La, la feina a mi em sembla que els homes que hi haguessin allà havien de fer tots, tota la feina perquè la feina era més aviat d'escarràs i de... transportar, penjar, despenjar, tibar del fons dels safarejos, rascar el pel, eh... portar en carretons. Jo la imatge que tinc és de, de, d'aquells homes disfressats casi bé, molt despullats, o sigui normalment anaven amb una samarreta, un pantaló curt en una època que ningú anava amb pantaló curt, i un davantal que moltes vegades era de pell o sigui casi, casi era com un... era un vestit casi prehistòric i sandàlies, i bruts tot d'un color vermellós, eh, sangonós. Saps?. D'un vermell marró i transportant amb carretilles amunt i avall o bé amb perxes perquè els penjadors on hi havia els, el... les pells assecant-se eren com uns penjadors però (èmfasi) molt grans, molt grans i els posaven i els treien en unes perxes llargues. En aquelles perxes... i tots feien aquestes feines. Oh!. Allavòrens venia, el, el, el traginer i carregaven el carro o el descarregaven. Era una feina molt d'escarràs i no, no hi havia verdaderament... grans especialistes tret d'alguna cosa. Jo crec que era tot, tots havien de fer tot.

E. – I quins tipus de material utilitzaven per fer aquesta feina?

Productes químics, molt forts, la, escorça, escorça d'un determinat arbre que venia – crec -, de l'Argentina, en tot cas de Sud-amèrica que era molt, que tenia l'escorça molt, molt rica en tanino, que és lo que el, que és lo que feia el... curtia la pell. I aquests, i productes químics, eh, calç, calç també, sofre també feien servir. Em sembla recordar que també es feia servir la sofre. Això ho preguntaré al meu pare i un altre dia t'ho diré amb més detall.

E. – O siga que eren productes molt forts que podien afectar d'alguna manera la salut de l'operari que estava treballant amb ells?

Eh... si et dic la veritat no tinc coneixement però també ho puc de preguntar. Això m'ho hauria d'anotar. Si m'ho vols anar anotant?. O jo mateixa ho apunto. [sorolls de paper]. Perquè no tinc... .. coneixement de malaltia específica... d'accidents de treball sí, però de malaltia específica no.

E. – I més o menys els horaris que feien aquests treballadors dintre de la fàbrica?. Això ho recorda?

Jo diria que tota Igualada feia el mateix horari, eh, que feien el mateix dels tèx... del tèxtil i tal. Vull dir, que si... en aquell temps doncs es treballava 10 hores o 11 tots feien més o menys el mateix horari, eh?. Perquè anaven a, a toc de sirena i eh... i una sirena era més forta que l'altre i aleshores la gent es guiava per la que era més forta. La de Cal Font pues la coneix... la, la seguia mig Igualada la, la sentia. Eh... el cantó en canvi dels, dels curtidors no hi arribava la sirena de Cal Font però tots... jo crec que a l'una plegaven i segurament si posaven a les vuit. Vuit, nou, deu, onze, dotze, una .. és... que això no ho sé perquè el meu pare era el director i a mi em sembla que feia el mateix horari que tots però tampoc n'estic segura, jo no ho sé.

E. – O sia, potser no hi ha... no hi havia torns, oi?

No, no, no, seguríssim, que no hi havia torns. Era un sol torn.

E. – I tots els que treballaven en aquesta fàbrica eren homes o hi havia també dones?

Tots, tots, homes, no, no, no, no. Era una cosa d'homes. Era una cosa totalment d'homes.

E. – O sia en cap part de la producció hi havia puestos per les dones?

No.

E. – Ni tant sols a les oficines de la fàbrica?

No n'hi havia d'oficines.

E. – No n'hi havia.

La... hi havia un despatx i en aquell despatx, eh... la meva tia aquesta, la, la filla gran de l'avi, que es va quedar vídua durant la Guerra Civil, doncs li van arreglar les coses com que representava que treballava allà però en realitat eh... pràcticament doncs hi devia d'anar una horeta o dues. La comptabilitat la portava el pare. No crec que hi hagués ningú més, no en tinc record – ja li preguntaré -, no en tinc record.

E. – I els seus productes quin tipus de distribució es feia?. O com era la distribució dels productes?

Perfecte, eh... quan estaven els cuiros acabats es carregaven en camions i anaven a la fàbrica de Manresa a on es feien sabates. Teníem venut el cent per cent perquè clar, era la pròpia fàbrica que es, es feia les seves... era, era la pròpia Pielsa qui fabricava els seus propis cuiros i això es va acabar - acabar no sé si d'una manera brusca o més o menys morint-se -, en el moment en que van aparèixer les soles de goma.

E. – Clar. (flux) Llavors el màxim boom de, d'aquesta fàbrica que es pot dir que va ser en el moment de la Primera Guerra Mundial, oi?

No.

E. – No?. No va ser quan... no em va dir abans que era...

No, no. De la, de la... a, aquesta fàbrica no en sé tot el seu volum de... d'anades i vingudes. Crec que encara es manté aquesta... aquesta firma. Però el boom va ser, a... al menys la seva repercussió a Igualada, va ser a la... posterior a la Guerra Civil perquè en tenien aquesta... – com en deien d'allò? -, e, eren ells els que fabricaven les, les botes de l'exèrcit.

E. – Abans parlaven de botes de l'exèrcit i m'ha parlat d'abans i estava jo ara...

De l'exèrcit, d'aquest exèrcit.

E. – Exacte.

D'aquest exèrcit. Sí, de, de l'exèrcit franquista posterior a la guerra.

E. – És que havien parlat també de la Primera Guerra Mundial en un moment de la conversa i llavors /

Sí, sí però era per la... pel que fa a l'altre ra... branca de la família.

E. – I més o menys quin tipus de salari, quin tipus de jornal cobraven aquesta gent que treballava en allà?

Setmanada, això segur perquè aquesta era una de les feines de la tieta Paquita. El dia de... el divendres, no!. El dissabte al migdia. El dissabte al migdia era el dia que es menjava tard perquè era el dia que es pagaven les setmanades. I llavors eh... cada un tenia, i els hi donaven en un sobre, en un sobre de color marró amb els, amb una fulleta a dintre que hi devia dir doncs, lo que havien de cobrar i... i on a... i els diners allà dintre.

E. – Que cobraven tots els treballadors igual o hi havia categories?

No crec que hi hagués categories. No crec que hi hagués categories perquè no hi havia especialització. Jo diria que no, però ja ho preguntaré. [ho apunta en un full]

E. – Un altre qüestió. Més o menys quan podria ser el sou d'aquest treballadors?. Tampoc ho sap?

No. Vaig viure molt protegida pel cantó dels diners. No en vaig saber mai res.

E. – Mai res, no. Molt bé. (to fluixet) I llavors a part d'això, tampoc sabrà si algun cop va haver-hi algun tipus de plante dels treballadors o de demanda... ?

No. En el... no, no, no, no ni va haver cap. A Igualada la... els plantes van ser molt més tardans. No, no ni va haver-hi. Ara, és possible – ja me n'enteraré -, però devien de ser... no de l'època de l'avi, eh. Si ni van haver van ser als anys, en anys molt més reculats que jo no... que jo no conec.

E. – I la... i l'avi volia que el seu fill continués al... suposo que a la fàbrica, oi?

Sí, no solsament ho volia sinó que... era, el que no volia era el pare. El meu pare volia estudiar... i, és un home que té una biblioteca enorme (èmfasi) i sap de tot, i s'ha fet ell mateix i és un... un autodidacta i és que ell volia haver estudiat, però... representa que això era impensable. A Igualada a tardat molt, eh, els homes a poguer triar. Les dones .. ens podíem escapar perquè en realitat com que no ens tenien assignat una feina .. casar-te a una determinada edat. Només que et sortissis d'aquesta beta ja eres lliures per lo que volguessis. Però els homes no, eh, els hi ha costat molt. Ara ja fa anys que la gent pues, ho planteja d'una altre manera però allavors el que, el que tenia un negoci... el seu fill ho havia de fer igual. Vull dir, era una imposició absoluta, no era ni tant sols sentida com una imposició. Era el destí que t'havia marcat allò i tu no te'n podies escapar. El meu pare a vegades em parlava, i deia que li hauria agradat fer-ho d'una altra manera però que no hi havia pogut ser. I no crec que haguessin discutit gaire ell i l'avi. (fluix) No, perquè eren, eren situacions massa... era tota la societat la que té carregava amb aquell mort, aleshores era impossible, eh... defugir-ho. No és com quan és una persona que diu: "... això ho faràs així perquè jo ho dic no sé que...".

E. – Molt bé. Passem una miqueta a parlar de la seva àvia?

Pues la meva àvia era filla d'una colla de germanes i germans. Ella era una de les ... bueno de les grans, però no de les més grans, diguéssim, la mitjanía però tirant cap a gran. Hi eren una gent molt pobre, molt pobre, molt pobre (èmfasi) que eren masovers d'una masia. La masia .. i les terres que l'envoltaven pertanyien a uns senyors de Barcelona i ells n'eren doncs els masovers i anaven criant tota aquesta ... fotimer de fills que ademés han sigut tots molt longevos i he conegut a la majoria. Una d'aquestes ties - una germana de l'àvia -, va ser la que feia de minyona a casa de, a casa de la meva mare, la tieta Maria. Aleshores aquestes noies, hum... quan tenien 12 o 13 anys, ah... s'ajuntaven, bueno, anaven en bandadetes, no?. Vull dir, com que eren tantes germanes, sobretot noies, eh – de, de germà jo només he conegut el tiet Pepito que era un dels petits, em sembla que el més petit de tots-, eh... s'ajuntaven, anaven a treballar a Igualada i anaven a peu i haig de... veu-, el número de quilòmetres que hi ha des de Tous, perquè eren d'una masia de les afores de Tous, eh, de Sant Martí de Tous. [s'ho apunta en un paper] I se... quan ella va tenir 12 o 13 anys doncs eh... junt amb altres germanes seves, anava caminant els dilluns de matinada cap a Igualada fins a una fàbrica tèxtil i aleshores eh... em sembla que era els dissabtes al migdia que es plegava al migdia, després de cobrar, se'n tornaven caminant cap a la masia i es passaven la resta del dissabte i el diumenge rentant-se la roba i... fent, segurament ajudant a la, a la casa.

E – Quants germans eren en total?

Em sembla que van ser 11 o... i ademés tots van viure no, no sé si se'ls hi va morir algú, però, però la majoria van viure. Tenia un fotimer de, de, de germanes rodant per Igualada, totes vellísimes, totes van anar a petar a Igualada no en va quedar ni una a... Sí, perquè quan ells volien anar com que no tenien medis d'existència aquella maso... eh, eh, aquella masia eh... d'alguna manera hi va haver també una història de les que d'un dia per altre van deixar-la. No, no, no me'n re... això m'ho va explicar el meu pare i no me'n recordo, hi ha un... em sembla, ja m'ho miraré i li preguntaré, però el pare m'ho havia explicat i no...

Bueno, el, el cas és que, ... eren, eren... doncs eren fills que naixien sense tenir res. Aleshores a la que tenien edat d'anar a treballar havien de sortir de Tous, perquè Tous era un poblet de... de pagesos i ells no tenien terres. Aleshores havien d'anar fins a Igualada que era on hi havia les fàbriques, i en un determinat moment, els avis decideixen - quan segurament la masia ja no d'allò?? i tots són prou grans com per tenir edat d'estar a Igualada -, d'anar i viure a Igualada. I la caseta, l'he vista jo, perquè el tiet Pepito hi va viure fins que... hum, fins que es va morir, i es va morir... no fa tants anys, en deu fer...13 o ca... 12 o 13 potser en fa. Doncs eh, era una, una caseta també molt, molt de caseta molt baixa (èmfasi) i una escaleta molt estreta, molt, molt, molt miserable, molt miserable. (èmfasi) I allà doncs ... perquè primer allà hi, hi, ja hi vivia algú de la família, alguna tia o algú no sé, que, que allavòrens hi anaven les noies a dormir perquè clar, no podien, les noies no podien anar... ni en aquells temps era com per que lloguessin elles res, sinó que havien d'anar a sostre d'algun parent perquè... eren, a més que eren criatures, eren de 13, 12, 13, 14 anys. I a partir d'una certa edat la meva àvia ja no necessitava, diguem-

ne, anar i venir perquè ja tenien pis a Igualada però, em sembla que allavòrens ella ja estava independitzada perquè als 20 anys es va casar amb l'avi. Suposo que com a boda ... no crec que hi hagués ni cap, ni cap... com se diu lo de les dones... dot ni res d'això perquè és que no, no, no tenien. Però... bueno, pues a l'avi, a l'avi això no suposo que no li importava. Eren, eren, era un avi amb una concepció més moderna de la relació, eh?. O sigui ell anava per prosperar per un altre banda, fent treballant, fent diners, fent a... no, no, no era aquesta cosa més dels de les perres i la dot i la... no, no era això. Es van casar i... i bueno, vull dir, jo lo que sé és això que era un ama, era un ama de casa perfecte, cuinava com els àngels, cuinava molt bé. La meva mare com que no havia tingut mare, l'única mare que va conèixer va ser la seva sogre i sempre en parlava molt bé de que li havia ensenyat a cuinar i ella cuinava molt bé i ademés havia tingut el cafè, s'havia tingut d'espavilar hi havia tingut que fer moltes coses, era una dona molt emprenedora, molt decidida.

Quan va aparèixer la radio va començar a descobrir doncs, doncs bé, bueno que existís sí que ho sabia, però ella no sabia ni un borrall de castellà i amb la radio va començar a aprendre i no en va saber mai però ... més o menys el xip... el xipurreava més en... el parlava més aviat eh... castellanitzant les paraules catalanes, però bueno l'entenia perfectament. Era una dona molt intel·ligent però?? no tenia escola, no havia anat mai a escola. No sabia llegir i escriure, sabia rudiments de lletra que deia ella, però em sembla que els havia pres de l'home o... a l'escola ella no hi havia anat.

E. – I la resta de germans i germanes?

No, tampoc, tampoc, tots a treballar.

E. – Tots a treballar.

Del camp... del camp per exemple, ella explicava -l'àvia -, explicava els esmorzats, perquè la meva àvia patia del fetge. Ja des de molt jove, era una dona sense gaire salut, va viure fins a molt bella però sense gaire salut. I... sempre recordava les sopes que feia la seva mare que eren les més bones del món. I deia aquelles sopes de... eren sopes de pa .. que era l'esmorzar o sigui ells esmorzaven, feien una sopa de pa amb la que hi tiraven una picada d'ametlla i d'avellanes. O sigui que era un... diguéssim, era pobre però era, bueno pobre, era... tenia el pa, tenia l'oli, tenia la sal, tenia els alls i després tenia fruits secs, portava molt d'aliment, i era lo que menjaven, la sopa de pa. De, de tall que deia ella menjaven poquíssim. [sorolls de sirenes]

I després... amb el casament doncs l'àvia va canviar de classe social. Amb el casament va canviar, de, de, de, una mica d'estatus i de tenir calés perquè aquella vida tant arrossegada, vull dir de fer quilòmetres i quilòmetres per anar, a matar-te a treballar i després fer quilòmetres i quilòmetres per rentar-te la roba, a mà, com es rentava i amb aigua freda segurament, i... i el diumenge al vespre es tornaven a posar en marxa o el dilluns al de matí, em sembla que se n'anaven el diumenge al vespre però no ho sé segur. Aleshores en canvi per molt que treballes amb la resta – vull dir, era la seva pròpia família -, que estava pujant que va tenir, al poble només va tenir dos fills. O sigui, mentres ells no van tenir modos de vida clars, van tenir dos fills, i quan ja van veure que la cosa anava bé, a Igualada en van tenir dos més. M'imagino fins i tot que ells havien de fer alguna... devien tenir algun tipus de control de natalitat o algo, m'imagino, perquè, deu anys de... una gent jove, sana de no tenir... canalla, alguna cosa devien fer.

I aleshores el cafè, eh, devia ser molta feina portar el cafè, portar la casa. Allà sí que em sembla que hi havia algun avi. En aquella casa em sembla que hi havia algun avi i també se'n devia de cuidar la meva àvia, segurament. Però, quan van anar a Igualada van anar ells dos amb les dues criatures i no deixaven res endarrera, perquè mai van anar... es devien enfadar o algo perquè mai van tornar. Anys, anys, ha venir, quan els meus pares van posar una fàbrica de genero de punt, va venir un cosir a, a treballar, que es veu que era un bon teixidor, e... Eudald, i també es deia Ribaudí. A mi em xocava molt que és digués Ribaudí perquè de tota la vida a... on anéssim nosaltres només hi havíem nosaltres de Ribaudí. Mira, ells, me'l van posar Carola i ja era, ja la... l'accés d'única, sí. Era, eh... aleshores aquests també es deia Ribaudí i a mi em feia – i això que ja era gran, eh -, em feia molta gràcia, l'Eudald. Però... i van estar tots molt contents de connectar amb els cosins de... perquè també era una història antiga d'aquelles que ningú sabia con, con trencar. No, no és que s'haguessin enrabiat, em sembla, sinó que d'alguna manera no, no, no hi van tornar. Bueno no ho sé com va anar.

I la vida de la meva àvia llavòrens que va ser?. Doncs eh, quan ja a... aquí a Igualada era ama de casa, només ama de casa i era una ama de casa perfecte. Vull dir, es va dedicar amb ànima i vida a aquesta filla petita que va tenir la pòlio i que va quedar amb un bracet ... molt més prim que els altres, que l'altre i més tupereta??, molt intel·ligent, eh... que la van, la van fer estudiar. Va pujar els fills, va fer de senyora... Jo no sé si sempre havia sigut religiosa, no crec que això fos una cosa de disseny. M'imagino que no, m'imagino que l'avi... és que els meus pares si que va ser una mica de disseny lo de posar-se. Van dir: "bueno si són de la cantó, del cantó dels que... tenim calés ens hem de posar com els altres". No, però l'avi m'imagino que no. L'àvia em sembla que era molt creient .. l'àvia era molt, (èmfasi) l'àvia era molt religiosa. L'avi, jo no sé si anava a missa. Em sembla que l'avi ens portava a missa a nosaltres,

a missa de 12 ens hi portava l'avi, i l'avia anava a missa d'hora i congregava i es... i es confessava i tot i l'avi, a mi em sembla que l'avi no era creient. Al menys mai no havia... (to molt fluixet) no havia comentat res i a la casa no es respirava un ambient religiós. El meu pare... no era creient des de molt jovenet. No sé si ho havia sigut mai. Clar, que en aquella època de... ja era l'època de la República i tot això que allavòrens això va marcar molt. Però... i les noies tampoc no han sigut... n'hi ha una que és molt creient, sí. No, i la petita, uii!, la petita aquella sí que ho era molt. (fluixet)

E. – Llavors eh... la seva àvia al fer-hi d'ama de casa va ser la que s'encarregava de tot no?.

D'ama de casa i de senyora sí, i de senyora.

E. – I de senyora s'encarregava de tot. També s'encarregava ella per lo que diu de... lo que era... l'educació de les filles, oi?

Sí, sí, totalment. De les filles i després de la neta perquè va tenir... la filla gran va tornar a casa quan va quedar vídua i va tornar a quedar amb categoria de nena de la casa i la ne... la seva filla que portava que era una nena petitona doncs va ser... pràcticament li van fer de pares els avis i la tieta Paquita feia de nena. O sigui amb les dues nenes.

E. – I a quin tipus d'escola hi anaven?

Aleshores ells, el... justa, van portar en el meu pare a l'escola de la... al, paral·lel a l'Ateneu, hi havia una escola que no sé exactament el lligam, però era una Escola Moderna. O sigui tenia els, els, suposo que estava influïda per, pel... d'allò, pel com se'n diu?. Per...

E. – Ferrer i Guàrdia.

Pel Ferrer i Guàrdia. I quan ja... algú va aconsellar, li va dir: "... el, el noi als Maristes o als Escolapis -devia pogué triar, però ell va triar els Maristes -, i la noia a les monges...". Els va treure tots dos de l'Escola Moderna i els va posar allà. (fluixet) Però el meu pare i la tieta Paquita van anar. El meu pare dels 9 als 10 i la tieta Paquita dels 11 als 12, perquè es portaven dos anys. Van anar un any a l'Escola Moderna que no portava aquest nom, eh?. Em sembla que portava ah, que el deien l'Ateneu. L'escola de l'Ateneu. Devia... sí, sí, segur que tenia arrels llibertaries i... i bueno, vull dir estava influïda i també Montessori¹ (èmfasi) i tota aquesta... i els va treure i els va portar a monges i capellans. I a la meva tia li devien tenir fins als .. no va fer gaires estudis, la meva tia Paquita és una... és, és, com una mena de... (somriu) No, no és que sigui tonta però no és gens, no és gens llesta és molt, és molt particular. És, és molt curteta. Les noies en aquella casa van sortir curtetes. El meu pare és molt intel·ligent. Les noies una mica curtetes però la, la petita era llesta però... més dolenta que la tinya. La... la tieta Pepita, la que ja està morta. La, van anar a escoles religioses fins a, [l'entrevistador] a mi em sembla que fins als 14 anys, almenys el meu pare fins als 14 anys segur i va estudiar el comerç. Justament ja va anar als Maristes perquè els Maristes feien el comerç i els Escolapis em sembla que no el feien.

E. – El fet de treure'ls d'aquesta escola llibertària, d'aquesta Escola Moderna, perquè va ser?

Per això perquè /

E. – Per qüestions d'estudis exactament o també hi havia darrera ideologia o...?

Per que li van dir que la gent... Sí, sí, per ideologia. Van dir, van dir no els, els amos de fàbrica aquí no, no porten els nens (riu) a l'escola aquesta. Això és cosa de treballadors. I ells, ràpidament, els va treure i els va posar a l'altre, allà, ho tenia claríssim. L'Isidro, l'avi Isidro.

A la meva família quan ens avorriem, parlaven de l'avi Isidro i sempre era burlant-se. Jo no sé com l'avia ho permetia. Era també, era de l'estil de dir: "Ah!. Els homes"

E. – Una altre cosa. Aquesta Escola Moderna, suposo, que siguen una escola de... per a treballadors o per fills de treballadors /

Sí, sí, era per treballadors.

¹ **MONTESSORI, Maria.** (Chiaravalle, 1870 – Noordwijk, Països Baixos, 1952) Pedagoga italiana. Creadora d'un sistema d'ensenyament, que va començar a aplicar el 1907 a Roma, amb el que va intentar desenvolupar en els nens, mitjançant exercicis pràctics, l'educació dels sentiments. El seu mètode, catalogat en part d'individualista, va tenir una gran difusió. Va ser autora de diferents llibres de pedagogia: **"La autoeducación en la escuela elemental"** (1916), **"Manual de pedagogía científica"** (1930), **"La mente del niño"** (1952).

E. – Siguen llibertària era una escola doncs que era gratuïta, no?

No!. No crec que pogués ser gratuïta, eh. Però m'imagino ... no crec que se separés gaire en quant a diners. Tot i que això no, no sé si el meu pare ho pot recordar perquè clar, ell també era petit. No crec que pugui sapiguer-ho gaire. Segurament que no era molt cara, això segur. Però tampoc no crec que ho fossin massa ni els Maristes ni les Escolàpies, eh?. Hi havia un despreci molt gran per l'educació, es, es pagava molt poc, eh, per educar.

E. – Però de totes maneres la diferència que podia haver-hi entre una i un altre seria... prou evident perquè els /

No era econòmica, eh!.

E. – No ?

No, no perquè era privada. A veure, no podia ser una diferència econòmica, era una diferència d'orientació. En el... els treballadors de l'època ... en aquesta zona... en aquesta zona nostre eren privilegiats. Eren gent que cobraven religiosament cada setmana, guanyaven bons sous i ... es podien dedicar perfectament als seus, a les seves formes de vida obrera, sense... sense la, la part de misèria que potser en d'altres lloc era, eh?. Vull dir, podien perfectament decidir que portaven els seus nanos en aquella escola perquè en aquella escola els hi ensenyaven les coses que s'havien d'aprendre.

E. – Abans se m'ha oblidat preguntar-li. Lo que cobraven els treballadors era un preu fixa per cada setmana de treball?. O bé era en quantitat de feina feta?

No, no, preu fixa.

E. – Preu fixa oi?

No era possible eh, de calcular la feina feta. No era, no era un lloc... és que no eren ells que feien la feina. La feina la feien les màquines.

Ah!. Una cosa ara se m'acaba, m'acabo de recordar. Devia haver agafat una influència molt grossa aquesta escola de la... de l'Ateneu perquè pel cantó matern, també hi van anar un temps. El que passa que les forces de l'ordre treballaven molt bé - com sempre fan - (to irònic) i... i allà doncs per exemple, corrien tota classe d'històries, en part certes, de que... de que tal professor... anava amb tal professora i no sé que i no sé quantos. Però aquest tio que jo a vegades t'havia comentat, germà de la meva mare, o sigui l'altre branca que a més no es coneixien però de grans aquest tio i el meu pare van ser molt amics. I en aquells temps no es coneixien perquè eren de... de diferents, bueno, eh... de l'època que em parlava aquests tio el meu pare encara era al poble. Aquest tio també hi havia anat i jo m'imagino que no hi va anar pas sol.

Ara m'estic recordant de més coses, a veure. Quant van arribar a Igualada l'avi va dir: "si hi ha aquesta escola [soroll de la màquina] hi enviarem al nen". I a la nena no li va enviar em sembla. (flux) Ja va considerar que tanta llibertat per una dona no...

E. – No era bona?

No era tant bona com això. I després quan li van dir: "oh!, però és que tal i qual", va canviar-lo. I a la branca, diguéssim, dels, dels altres, dels que ja estaven molt afincats a Igualada i que eren de dretes i carlins i... i amb monges a la casa i bisbes o no sé que... també durant un temps els nois els hi van portar.

E. – També.

També. I el meu tio en parlava... encara es recordava: "mira i es que feien el mateix dia, feien, en un sol tema tocaven tot perquè ho feien... Aquell tema el parlaven en gramàtica, el parlaven en comprensió lectora, el parlaven en lliçó de coses, feien treballs manuals sobre allò". Eh, eh, el meu tio n'estava entusiasmat i també havia anat a petar als Maristes/

[CINTA 3 CARA B]

A l'any 1921, devia ser del 21 o el 22, un curs.

E. – ... O sigui que va anar-hi només un curs a aquesta escola llibertària?

Només un... només un curs.

E. – El pare.

Sí.

E. – Molt bé.

Jo dic que era... d'arrels llibertaries, ho puc, això si que ho puc averiguar perquè ademés hi han coses publicades.

E. – I després quan va ja ingressar a l'escola Maristes /

El següent. O sigui a continuació, 22 .. 22, allavors ja tenia 10 anys... doncs dels 10 al 14, als 14 que va fer el comerç.

E. – I això del comerç en que consistia?

Ah! (somriu). El comerç era, les quatre regles amb números, amb, amb xifres espantosament llargues. Sumes llarguíssimes, restes, multiplicacions, divisions, problemes. Problemes de canyeries, de litros, de... de, de dos tubos que cauen, de... de tot aquests tipus de coses i després llibres, el “Debe” i el “Haber” i el... el portar la comptabilitat antiga. O sigui aquest que sortien amb el comerç tenien 14 anys, anaven amb una fàbrica que hi hagués doncs administració o, o amb una botiga a portar els comptes. Eren gent que es dedicava a... a portar els comptes a la gent, sense maquinària de cap classe, amb el seu cap i un llapis i una llibreta. I ho feien amb aquests, aquests estudis. Eren uns estudis que els feien... no els feia l'escola pública, els feien escoles privades, capellans normalment i monges. Sí, les monges Escolàpies també ho feien.

E. – O sia que allavors l'escola pública... caminava /

Feia la primària.

E. – Feia la primària, exacte. I llavors l'escola privada ja deixava una miqueta de banda això no, i normalment /

Llavòrens... exacte. L'escola pública hi anaven els fills del obrers a... que no tenien aspiracions. I els que tenien aspiracions o bé sí, ideològicament, eren d'esquerres els portaven a la, a l'escola de l'Ateneu i si ideològicament l'únic que volien era, diguéssim, que el seu fill prosperés una mica o canviés d'estatus, no, no, no fos tant arrossegat, no anés tant arrossegat. Era una mica la idea de dir: “bueno encara que guanyi més o menys el mateix però que visqui més, més tranquil, que pugui anar vestit de senyor”. Anaven vestits diferent.

E. – Clar era molt diferent llavors. Bueno no té més temps oi, avui?

Bueno no ho sé. [sorolls de fons]

E. – També en aquest moment, en aquests tipus d'escoles, també els hi donaven un tipus d'ideologia concreta?. Això a l'escola de comerç per exemple si eren... Maristes o capellans?

Home... eren capellans, eren capellans. (somriu i fa que si amb el cap) Era una ideo... una ideologia absolutament reaccionària però eren bastant poc... suposo que com que hi havien, els temps que corrien eren... bastant... dinàmics, eh, no els en va quedar gaire rastre eh, del que els hi... més aviat ho despreciaven. No, no, el meu pare no, mai no havia fet referència... de que la, ni hagués quedat alguna cosa d'aquella de lo que li podien haver ensenyat. Jo m'ho puc imaginar perquè anys després van tornar a ensenyar el mateix a la generació posterior i a nosaltres sí que ens va fer “mella” perquè clar, era una situació social molt diferent la que hi havia en la societat, en els temps nostres amb una guerra perduda, en un tirar enrera en tot. Ideològicament molt carca, mentres que els meus... el meu pare o el meu tio, aquest que havien anat en els Maristes, més aviat del que parlaven ells eren de les... dels ensenyaments que els hi venien d'altres, d'altres llocs, no de la, de l'escola. A part que només fins als 14 anys tampoc tenien tant temps per influir.

E. – A part d'això la seva... o siga, la mare del seu pare també l'ofici, el treball... com el va adquirir?

La, la mare del meu pare doncs jo m'imagino que quan hi anava amb 12 o 13 anys el va adquirir fent d'aprenenta. I... em sembla que el seu ofici era de teixidora però ella no en parlava mai. Jo no ho sé quina feina va fer la meva... sé que anava a una fàbrica i per tant havia de ser una fàbrica tèxtil, eh?. Però com que als 20 anys ja es va casar i va fer altres... feina de, de, de, mestressa, mestressa de casa, mestressa de cafè, de senyora. I en sabia de fer de senyora, la meva àvia. Tenia una planta molt... molt presumida, molt... ella quan anava a missa hi anava amb la mantellina ben posada, d'aquelles mantellines guapes, negres amb una agulla que li aguantava. Feia un pam de goig i... feia de senyora. I no, no en parlava d'aquella... i això que tenia germanes, tota Igualada estava plena de germanes d'ella perquè eren, eren 11 tots vius, i que tots van arribar fins a molt vells. Doncs alguna d'aquestes germanes no havia prosperat i n'hi havia una que ara no me'n recordo com es diu, la tieta... no me'n recordo, però vivia eh... pobrament i no es feien gaire. No perquè haguessin trencat ni res, sinó perquè hi havia aquesta diferència no, vull dir. Hi vivien molt a prop perquè els avis, aquests avis paterns vivien a la zona de fàbriques de curtits i era una mica als afores de lo que és Igualada, molt a prop del centre però més avall, més a prop del riu i... una mica separats de lo que era la resta. I la tieta aquesta que era tant pobre vivia a tocar, però hi anaven molt poc. Es veien poc. No... era una tieta doncs que es guanyava la vida fent, fregant terres, no... es via mantingut en el mateix nivell que ells havien tingut de jovenets. Igual si havia una tieta que feia de minyona hi havia un altre que feia feines de, de, de fregar escales per exemple, no?.

I les altres d'alguna manera, totes havien prosperat i totes tenien aquest caràcter (somriu) així, eren mandones, (aixeca el to de veu) jo m'hi assemblo molt a aquesta banda de... sí. (molt fluix)

E. – I bueno, passant directe al matrimoni dels avis?

Els avis no.

E. – Que sap d'aquest matrimoni?

Res. Que es van casar als 20 anys, que tots dos tenien la mateixa edat. ... L'avi era baixet i l'àvia era alta i molt ben plantada i a mi em preocupava molt això – pensava -, el dia de la boda (riu) es devien veure... (riures) No en sé res. No era gaire important el matrimoni, eh?. En aquests, en els nivells, els nivells, diguéssim més modestos de la societat eh... si dedicava molt poc esforç, eh, en això .. No era com ara.

E. – I la data?. Quina data va ser aquesta?

1900... esperat, eh... sí, esperat .. (fluix)1909.

E. – 1909. (molt fluix, ho apunta) .. I un cop casats on es van instal·lar?

A la casa dels Ribaudí, a Sant Martí de Tous que estava al costat del cafè. Al costat o a dalt... o vull dir, estava era... era casa i cafè.

E. – O sia que la família de l'altre banda era molt a prop no, també no?

Caminant, que era de l'única manera que s'hi podia anar, doncs devia ser a una hora del poble. Era una masia, encara hi és.

E. – I quina relació hi havia entre la parella?. Vull dir...

Quan jo els vaig conèixer eren ja una parella... segurament no... no els va funcionar gaire el llit. A mi em fa l'efecte que el llit no els va funcionar gaire. Perquè aquestes dones tant... que, diguéssim, menyspreen una mica a l'home a vegades és perquè no s'han sentit satisfetes de... bueno, però això jo m'ho imagino. Jo només els vaig conèixer quan al pòndol de la casa el portava l'àvia i el portava totalment. I l'avi entre que no trava... clar no, no, no era important perquè els diners i tot plegat ho portava el meu pare. Clar, que l'avi hi havia posat una part importantíssima. Vull dir, havia fet la decisió... havia tirat endavant del no res, però això es via perdut com la història i aleshores l'avi era una mena de peça de, d'adorno. Hasta els nens ens en burlaven eh, de l'avi. No d'una manera directe de dir: "ah!" (assenyala amb el dit) però si explicant anècdotes d'ell que en tenia un món. Per exemple, l'avi tenia un vestit de ralladillo?? – que allavors es portava el ralladillo?? a l'estiu – i el de, un que era nou per exemple, i un altre que era vell. El vell era per anar a caçar o per anar-se por ahí a l'hort, i el nou era per anar mudat. Aleshores per exemple apareixia l'avi i deia l'avia:

- "On vas Isidre amb aquest, amb aquest vestit de ralladillo??"-.

I ell diu: - "Que passa?"-. Se'n mirava i es veia vestit, ell es veia vestit: - "Que passa?"-.
- "Que no és diumenge?. Que no hem – o, o al revés – Que no és diumenge, que no hem d'anar a missa?"-

- "I que?"-

- "Que aquest és el vell!"-

- "Bueno, ja em vaig a canviar"-.
S'anava a canviar. Anaven a missa. Al cap d'un rato se sentia: - "On vas Isidre amb aquest vestit?"-

- "Que passa?"-

- "Oh!. Que t'he vist que te n'anaves... que no te'n vas cap a l'hort?"-

- "Sí"-.
- "Amb el vestit bo te'n vas a l'hort?"-

I era, tot, tot era aixís, no?. Tot, tota la vida era... això. O bé: - "On vas Isidre?"-

- "Que?"-

- "Que és això que portes?"-

- "Res!"-

- "Com que res?"-

I ho començava a desfer i apareixia per exemple, la... escopeta d'anar a caçar tota embolicada de paper de diari que hi anava dissimulant de que es... perquè era temps de veda o coses d'aquestes, era, era tot aixís. Era, era una mena de, de... ell no ho acceptava eh?. No, no és que ell, s'hi complagués, en absolut. Jo crec que no, més que res que li passava, allò li passava. Mai havia donat un cop de puny sobre la taula de dir: "... la propera vegada que em diguis això no sé que...". I no, i aleshores pues, la, la que manava i reinava, era l'àvia. I l'àvia... pues sí, omplia tot l'espai, l'àvia omplia tot l'espai.

E. – Llavors si era la que manava i regnava a casa també era la que portava els comptes o... o no?

A veure. L'avi amb els comptes era sagrat allò, eh?. Bueno. Teníem, a, a casa dels avis hi havia una... - i jo no ho he vist mai més en ningú de la família -, tenien una... una caixa de caudals. Era una de les peces importants de la casa. En a la casa hi havia una, una habitació que li deien "l'office" – que em sembla que era la tieta Pepita, que era "muy letrada", era una repipí tremenda, la petita de la casa que era la que havia decidit que allò se'n diria "l'office" -, no sé d'on ho havia tret. No sé si de França o de, d'algun altre país. I a "l'office" que hi havia doncs, hum... molta teca perquè... a la meua família sempre hi havia molt, molta teca preparada ja, vull dir, hum... si compraven el sucre el compraven a l'engrós. L'oli - encara el meu pare el compra a l'engrós -, i tot això estava a "l'office". I a "l'office" hi havia un sofà que ha vegades ens hi feien dormir la migdiada a nosaltres i una, una caixa de caudals. I a la caixa de caudals, de fet em sembla que no hi havia res, ni crec que estigués tancada però la tenia l'avi. I... l'avi era el que... o sigui els diners hem sembla que ja molt aviat el meu pare va ser el que va decidir i no, però sota la... l'únic que no participava d'aquest enfumas?? de l'avi era el meu pare. I el meu pare crec, que sabia que l'avi ... lo fonamental que era, portar el pa a la casa sempre ho havia fet i ho havia vetllat, i además li havia ensenyat tot el que ell sabia i en sabia, en sabia perquè, va prosperar i tal. I aleshores els diners suposo jo que... que era l'avi que els donava però... no era molt agraït. Vull dir, era una cosa de dir: "Isidro que tal cosa i tal altre" i llavors l'Isidro corria a donar-li els diners a l'àvia, Carmeta.

E. – Llavors dirien que estaven bastant bé per lo que veig. La seva mare.../

Guanyaven /

E. – O sigui vull dir, l'àvia tenia alguna dona que li donés un cop de ma a la casa o ella s'ho feia tot?

Eh... no, no. Tenia... tenia, tenia una dona. Tenia, sempre havia tingut del meu record una... una senyora de fer feines que hi anava cada dia un rato. Una senyora de fer feines. I... del... a mida que va anar fent-se més gran además no les tractava gaire bé tampoc. No les tractava gaire bé eh, tenia molta por de que la robessin (èmfasi) i que no sé que... i tot això. Però bueno, això va ser ja quan es va fer més gran. Si no, era més aviat doncs per fer feines més aviat de... és que la meua àvia va estar .. delicada des de molt jove. Perquè la meua àvia era una àvia jove perquè el seu fill el va tenir als 23 anys i el... meu pare va ser pare meu, als 25. O sigui que, 25 i 23 doncs 48 anys. I .. doncs per tant jo en tinc records d'ella amb 50 i algo i ja estava malalta, estava molt malalta. Sempre patia del fetge i tenia molts problemes i aleshores doncs, aquestes dones eren per fregar a terra que és que abans es fregava...

E. – De genolls.

I la meua àvia no ho feia i la tieta Paquita menos. La tieta Paquita no!. (riu) La tieta Paquita no perquè era molt bona persona però molt, molt inútila, era molt inútila, la tieta Paquita. I sa mare també se'n burlava. La meua mare, la meua àvia només respectava els forts. La meua mare també era d'aquest estil. La... l'àvia i la... i la nora es van entendre molt bé. Eren calcadetes, semblaven mare i filla, sí. Era una

mica als, als, febles... no els febles petits, eh?. Els febles petits aixís, els febles que ja són grans i que no s'ho han sapigut tirar endavant, se'ls miraven una mica... volen dir: "espavila".

E. – Llavors una altre qüestió, eh. Suposo que tots dos estaven molt d'acord també en el tipus d'educació que havien de rebre els seus fills, no?.

Eh, a mi em sembla que això va ser més aviat eh... bueno, ho van, s'ho van, es van posar d'acord fàcilment, perquè l'objectiu suposo que era prosperar.

E. – Clar, perquè ho preguntava més que res per això. Perquè si de bon començament ja ho tenien tant clar que volien... prosperar.

Jo crec que ho tenien claríssim.

E. – Doncs en aquesta qüestió també suposo que més o menys o tenien clar?

Jo... en això jo no ho sé perquè jo no els hi he sentit a parlar mai. Per mi va ser la gran sorpresa quan el meu pare m'ho va explicar, eh... potser ell ho va viure d'aquesta manera (pica a taula) i... tampoc és massa fiable el pensament d'un nano de 10 – 12 anys al cap de tants anys. Però en tot cas, no s'ho pot haver inventat, vull dir ell va anar un any a l'escola aquella, la seva germana no hi va anar (tos) i sota el consell de les persones aquestes que el van assessorar i tal, (pica a taula) el van canviar d'escola. Estic segura que estaven tots dos d'acord.

Ah! i una altre cosa, la... els meus avis – dit per la meva mare -, eren de les poques parelles que anaven junts a passejar per Igualada. Això no ho feien... anaven a passejar els homes i les dones es quedaven a casa. Sí, i ells dos anaven tots dos, la meva àvia alta i ben plantada i el meu avi baixet. (riu)

E. – I la relació que mantenien amb la resta de familiars com era?

Amb... amb els seus propis familiars l'àvia tenia relació amb tot aquell fotimer de germanes i amb el tiet Pepito que era el germà petit que també vivien molt a prop. El tiet Pepito vivia, ja diguessin emparrant-se cap a Igualada, del, del riu que hi vivien ells, però... molt a prop. Eren els dos més a prop, aquest i... i la tieta aquesta que ara no me'n recordo com es diu. Era un nom una mica particular, no me'n recordo .. eh, la tieta... no ho sé. Però amb aquesta no hi tenia gaire relació però, en conjunt, les germanes i el germà tenien molta relació, molta, molta, moltíssima, hum... no ho sé, el tiet Pepito era, era el que ens feia pessigolles i era una mena de... el tenien constantment a sobre. Eren... els fills de la seva germana... els nets de la seva germana. No, no, no, no tothom té tanta relació. Tenien molt bona relació, es van mantenir molt bona relació. Ja han mort totes molt velles i eh... i es visitaven les unes a les altres i xerraven i s'explicaven històries i... sí. Totes eh... menos, menos una totes van prosperar... molt. Vull dir, que totes s'han fet una...

E. – Una posició.

Una posició podríem dir. O sigui des d'aquests... algunes, la tieta sabatera, la tieta... és que, és que eren totes, un fotimer de dones velles, totes sanes... La única gorda?? era la meva àvia, totes les altres eren seques, nervioses totes, xerraires, i molt... i molt decidides amb molt... N'hi havia una que tenia molt bons acudits.

Sí... (to malenconiós) bueno, els hi deien pel nom dels que es havien, dels seus homes perquè sinó no hi havia manera de coneixe-les. Sí, tenien molt bona relació. Però amb la família Ribaudí, amb la família Ribaudí, semblaven els únics perquè és que hi havien els del poble (pica a taula) que no... que devien ser... germanes i filles i no sé que de germanes, no, no, fins que van ser tots grans, no van tenir alguna relació que ademés no ha prosperat. I després hi havia els de Manresa que sempre en parlaven en veu baixa perquè es veu que tenien molts problemes – econòmics em sembla – i llavors això es parlava en veu baixa, (to fluixet) i que alguna vegada hi havien hagut sinó sé que, si poguéssim fer tal cosa o si poguéssim fer tal altre.

I... i després hi va haver una altre relació. Aquesta va ser una relació pel meu cas mítica que, que era, per part, era la meva mare la que ho explicava. O sigui que ella, havia conegut... Clar!. La meva mare com que no sé perquè m'ho explicava ella, perquè al pare no li agradava explicar aquestes coses. Més aviat eh... el meu pare formava, a mi em fa l'afecte que el meu pare també li va influir això de dir "això es diu, això no es diu o això no es comte i tal..." perquè és molt obert eh, i xerra pels descosits, però, determinades coses jo me n'he enterat per la meva mare. La meva mare no tenia cap mena de... preocupació de dir "això sí és, és aixà" En part perquè es via criat ella mateixa (somriu) ningú li havia ensenyat i en part perquè segurament ja era així, no?.

Però bueno, el cas és que... una cosina – a veure, però no sabré d'on ve, ben bé -, una cosina del meu pare que es deia ... Margarita Ribaudí, i pro... procedia de Manresa eh... quan tenia 16 anys o així, pues

un, una gent bastant així que no havien prosperat gaire, tenien pocs calerons i havia aquesta nena de pel mig i la nena va dir que havia anat a les monges i va dir que volia ser monja i se'n va anar de monja. I aleshores al cap de... 3 o 4 anys quan ella tenia uns 19 o 20 anys, va començar la guerra i ... els estudis que ella havia fet era d'infermera – em sembla -, o al menys tenia uns estudis fets que els havia fet a dintre de monja i aleshores la van posar en un hospital, i, i era un hospital de guerra. Estava a prop del front en algun lloc i van portar diferents soldats i un dels soldats que... em sembla que era un quadro, em sembla que era tinent o algo, era comunista i ella se'n va enamorar i se'n va anar amb ell. I la meva mare sempre ho explicava morta de ri... de riure, deia: “fixat tu, quina monja ... que a la primera que un noi li va dir (riu) que ets molt maca va deixar les toques i se'n va anar”. Bueno, i... després, i llavors ja la història es feia molt confosa perquè quan es va acabar la guerra els meus pares es van arreglar molt – potser no és el moment d'explicar-ho ara però m'ha vingut ara -, és la família dels, dels Ribaudí. Que els Ribaudí a part de nosaltres mateixos era com si haguéssim començat nosaltres, era com si haguéssim anat a Amèrica, havíem, van començar nosaltres la generació i amb aquesta em va arribar a mi a través de la, de la meva infància. Aquesta cosina aleshores va tenir una criatura... van sofrir totes les, les, els passos per Europa, no sé per quants països. La criatura se'ls va morir en algun, en algun hivern d'aquests de... d'anar cap a Europa. En algun moment vam rebre una postal – vam, dic vam, però és només majestàtic perquè ho devia rebre algun dels avis o... -, es va rebre una postal que deia, ... “estem bé ... bevent “Vodka” I van dir “ està a Rússia...”. I efectivament, estava a Rússia. Aleshores allà es va quedar vídua amb un espa-, amb l'espanyol que s'havia casat que era... i... no podien tornar perquè estava implicat en... bueno en lo que estava... Aleshores es va casar amb un en segones núpcies amb un altre – casar o ajuntat, lo que fos -, i em sembla que no van tenir fills amb aquell segon. I... per mi era la Margarita Ribaudí, bueno era, era la meva... no sé, era l'única que tenia... Com que jo de petita era molt romàntica i m'imaginava que a lo millor els gitanos m'haurien robat i totes aquestes coses i m'haguera encantat que ho fessin, pues aquesta era l'única que havia fet algo, aixís una mica fora de... la Margarita Ribaudí. I además la meva mare la recordava molt, la recordava molt perquè em sembla que també li feia gràcia.

Bueno, el cas és que jo amb els anys a... a venir, vaig anar a petar a Torre Baró i hi havia un... un company nostre excel·lent que... un home molt vell ja que era el president de l'Associació de Veïns de Ciutat Meridiana i vivia a tot, tenia un... un taller a Torre Baró perquè era inventor i feia coses, era... – m'encantava de parlar amb ell – , i un dia per pura tonteria – es deia Leandro o un nom així – digo: - “Bueno Leandro, si has estado tantos años en Rusia. ¿Supongo que habrás conocido a mi prima?.”- Dice: - “¿Que prima?”-.

Diu: - “Margarita Ribaudí”-.

I es va quedar, perquè havien sigut veïns durant molts anys i em va explicar la seva història i em va dir que estaven a punt... que havien vist si amb aquest segon marit a veure si podien tornar i no sé que no sé quantos... Primer els havien dit en uns anys que no, però posteriorment quan ja eren jubilats tots dos, eh, van... dir que sí i que estaven a punt de venir i que tal... i, i jo vaig dir: “Doncs quan, quan en... vinguin m'agradaria veure'ls!”, però quan van venir no vaig pogué, llavors se'n van anar a València. Després aquests home es va morir, no em va poder donar l'adreça i ara m'imagino que ja deu estar morta, però no en tinc ni idea, vaig perdre el rastre.

E. – Quina casualitat, oi?

Sí, va ser casual perquè jo ho vaig fer com un... m'agrada fer acudits (somriu) i dic ara em farà la “chula” aquí i dic: “¿Supongo que habrás conocido...?” i va resultar que havien viscut en el mateix bloc, perquè ell coneixia molt al seu home, el segon. Hi havien viscut al mateix bloc i per tant en la mateixa ciutat i en el mateix barri i a tot al mateix bloc.

E. – Aquest que era també espanyol?

Sí... ja, ja va morir. Bueno això és una... però que sí que no tenien... O sigui per resumir els, els, els Quadres tenien moltíssima relació entre ells i els Ribaudí eren com fundadors de dinastia com si diguéssim, com si anéssim anat a Amèrica. Sí, sí, és que ara ho penso, que sí, devia ser així. (pica a taula)

E. – I així ells que feien per passar-ho bé?

El meu avi els diumenges anava al cafè i quan era temporada de caça anava a caçar. I quan sortien a passeig sortien mudats tots dos del bracet i anaven al cine. Anaven del bracet, i anaven al cine.

E. – Aquestes eres les costums del moment, no?. Anar al cinema, passejar... ?

Sí, i, i la meva àvia això, i anava sola a missa. Sola o amb alguna de les filles. El meu pare em fa l'efecte que... bueno, no sé si els hi va transmetre als fills. No són gaire religiosos els fills, excepte la petita, les dues petites, sí, les que van anar a...

E. – Però això d'anar a missa era una mena de sociabilitzar, no?

La meva àvia no, eh?. La meva àvia era molt important. La meva àvia ademés convidava a casa -els diumenges hi havia molta gent-, a veure, estaven a casa dels avis. Eren l'avi i l'àvia, les dues .. tietes que una era soltera i l'altre... ja devia estar casada i després els meus pares, la tieta Paquita, la germa-, la filla de la tieta Paquita, nosaltres dos i, i, i o sigui que eren molt. A taula sempre eren 10 o 12 i sempre hi havia convidat algun capellà. Perquè la meva (riu) àvia era molt creient.

E. – L'avi no? (riu)

Jo crec que no, no, però ni se m'havia acudit mai de preguntar-li.

E. – Llavors les seves idees religioses?

Diguem quina hora és si us plau?

E. – Sí. Són doncs, gairebé, dos quarts de quatre.

Vale. D'aquí a un quart en punt haig de marxar.

E. – Les seves idees religioses les va transmetre als seus fills?

Pues això és lo que jo penso que no excessivament. Jo crec que no. Bueno a la seva manera segurament que sí igual com també... però no era molt donada .. jo no l'havia sentida parlar gaire de religió .. No! (rotund) Però per exemple, hum... sí que a les expressions de la vida "ai, senyor!" i "ai, Déu meu" i "Mare..." i "Déu meu i Verge Santíssima". Això que jo ho he heretat d'ella, ho he sentit molt i també... però per exemple, no, no... beneïem taula només quan hi havia capellà. Si no hi havia capellà no beneïem taula. No, no, les costums... ni es resava el Rosari que en altres cases resaven el Rosari, no, no, no. Era més aviat que ella era practicant. Potser sí que era una forma de soci... eh... potser també estava fabricant, no ho sé. Potser ella va decidir doncs mira anar a missa d'hora perquè anava a missa després anava a comprar. Moltes vegades era més bé per encarregar-ho perquè no podia portar pesos i aleshores doncs després anava al Rosari, i doncs amb el senyor... amb el mossèn no sé que o amb el mossèn no se quantos pues teníem relació i amb els Escolapis tenia amistat amb els Escolapis. O sigui s'havia rodejat que for... formava part d'aquella gent que hi ha a tots els pobles i a les ciutats que, a casa seva, hi entren i surten capellans. I a casa dels Ribaudí pues eh, sí, i no eren especialment religiosos, jo crec. L'avi no ho era.

Però l'avi, l'avi, l'avi lo únic que se'l sentia era a taula era, sempre pel mateix: "traieu-li en aquest nen el got que el, el trencarà..." (somriu). Coses d'aquestes o bé quan havia menjar un pastis "... o "quin pastis tant boníssim és el primer, és el més bo de tots no sé que, no se quantos" ell deia "Carmeta passa'm una taronja per treure'm el mal gust" per exemple (riu). Però no ho feia per fer la guitza ni res sinó que en ell li semblava que aquella cosa tant dolça per acabar l'àpat no anava bé no, i a lo millor estaven parlant de que havia sortit molt bo i ens cridava molt la atenció que, per treure's el mal gust demanés una taronja hi ho feia allà a mà???. Era com si diguéssim patós o... o era l'espai que li havia quedat, ja no ho sé. (somriu)

E. – Aquesta mentalitat també una miqueta religiosa no – podem dir-ho així – de, de l'àvia es reflexava també en la seva mentalitat /

[CINTA 4 CARA A]

Entrevista a Carola Ribaudí, dia 24 de desembre de 1999. Tercera Sessió.

[Les primeres 92 voltes de la cinta 4 no han sigut enregistrades per un problema tècnic. En aquesta part de la conversa la Sra. Ribaudí realitzava una valoració dels seus avis com a persones.]

... de que l'avi tenia mimat en el... " - Ai! sí, el mimat", li deien. Perquè era... " - Ell és el petit i no sé que i vosaltres heu de fer vosaltres...", però mai no arribava la sang al riu. Em recordo que l'àvia quan ens

barallaven o protestaven o feien molt soroll, sobretot era - em sembla - que si feien molt soroll, venia i sempre deia: “ - Ai! si em trec la sabatilla!”. I mentres érem petits ni sabíem que volia dir i després de més grans, sabien que volia dir però mai de la vida se l'avia treta, mai, mai. Ni mai... bueno és que no, era impensable no, però ho deia: “ - Ai! si em trec la sabatilla!”. L'avi ni això, no. Era una persona molt pacífica, l'únic, tenia la seva beta i la seva beta era el... que no trenquéssim els gots a la taula. Això era una, una mena d'obsessió i jo el record que en tinc era respecte al meu germà perquè jo ja devia haver adquirit un cert domini. No em recordo que estès molt a sobre meu o no me'n va quedar cap record, però el meu germà hi estava sempre a sobre i sempre acabava tirant – era molt nerviós – i de petit, i sempre acabava llençant alguna copa o algun... Era, era sempre un menjar de diumenge amb molta gent, amb moltes coses sobre la taula i sempre acabava trencant alguna cosa.

I, i bueno, era el que ens convidava... Allavòrens era temps de tómboles, ara també n'hi han però allavòrens eren molt important una tómbola perquè la gent no tenia res (somriu) i llavòrens si anava allà i es gastava una pesseta, havia de treure alguna cosa. I ell sempre rondinava, però li demanaven diners i ens en donava per la tómbola i pels cotxes de xoc. Allavòrens era bastanta novetat i... bueno jo sempre els he conegut però es veu que era una cosa bastant recent i era, ens agradava molt, i ell era el que ens donava els diners per anar amb això. I... però sempre rondinava perquè era molt agarradet. I aleshores, una vegada vam... vam treure a la tómbola – tu imaginat quina classe de tómboles que van treure un quilo de farina – (riu) i jo, sàbes?? a partir d'aquell dia: “Que voleu jugar a la tómbola nenes?”. A nosaltres dues que érem les grandetes: “Nenes que voleu jugar a la tómbola?”. I nosaltres... érem prou grans, érem petites, però érem prou grans per adornant-se com... perquè els grans sempre ho comentaven, que l'avi era molt agarrat i que tal. Aleshores com que ells ho comentaven nosaltres sabien distingir de dir: “- Mira, des de que vam... des de que vam guanyar el quilo de farina l'avi...” Eren bona gent i... vull dir amb nosaltres es portaven molt... bueno no sé si eren bona gent, l'avia era bona gent, l'avi no ho sé, realment no ho sé. Perquè es... salvaguardava molt interior. Va morir que jo ja era gran i no... no em va fer cap mella, l'avia sí. No, es veu que no hi tenia una re-, jo tinc més bona relació amb les dones de la família també. Som d'una saga de dones, els homes no... Sí!. Molt bé, no?. Però sempre, mantinguts a una certa distància perquè amb el meu pare em passa igual i el meu pare està viu i jo me l'estimo però... me l'estimo però...

E. – Hi ha un cert respecte, no?

Hum... ens tenim, tenim litigis, tenim coses, tenim coses. (to trist) En canvi amb la mare, amb la mare va ser, sí l'adolescència... tremebunda, però... després ens tenien una fidelitat tremenda i... hi havia també una certa gelosia per part del pare de dir: “- Que feu tantes hores aquí ficades xerrant?”, entretenien, era... ens respectaven molt, no sé.

Jo ja era gran quan van morir aquest avis. De l'avi crec que tenia... l'avi va morir l'any... jo, 60... 70 devia morir, l'any 70. Va morir dolçament, va morir del, del cor, es va apagar. Estava sempre saníssim amb unes galtetes i el cabell blanc que se'l cuidava molt i, i era molt brutot o al menos això deia l'avia. Però aquell cabell sempre resplendia, s'hi posava blauet de la roba que abans s'hi posa... s'hi resplendia. I l'avia va morir pobre .. ben bé, (s'emociona) 8 o 10 anys després d'un càncer de llengua. L'avia va patir molt i... sí, sí, ben bé 8 o 10 anys més. O sigui que l'avi devia morir al 70 i l'avia al 80. Sí, una cosa així.

E. – I per part dels avis materns quin record t'ha quedat així...?

És que aquest avis materns eren “desaparecidos”. A l'avia ah... va morir 20 anys abans de que jo nasqués. Va deixar la mare orfe i tota la germania, petitíssims. I... i l'avi, va morir quan jo tenia 3 anys. No en tinc cap record. A tots, els records era a... par... a par... a través de la... família. Clar, també han arribat molt mermats. L'avi perquè era “desaparecido en vida” i l'avia perquè, pràcticament, els seus propis fills no l'havien coneguda, era... l'havien coneguda a través del que explicaven l'altre gent.

E. – Bueno doncs si de cas, podem passar ara ja a la vida del pare i de la mare. Ho farem primer amb l'home i després amb la dona. D'acord?

D'acord, per seguir les normes. (to irònic)

E. – Potser podríem començar - em sembla que l'altre dia ens vas parlar una miqueta sobre la seva infantesa i la seva educació -, quan tractaven el tema amb els avis. Com van decidir l'educació i tot això.

Sí... exacte. Sí, jo del, de... de la seva vida al poble no en sé res. Suposo que eren una gent, suposo que anava a l'escola del poble perquè no hi havia d'altre. Allà no hi havia altre escola que l'escola... pública. Que anava a l'escola, que sempre li havia agradat molt llegir ... que tenia sempre molta imaginació i quan anava a fer recados – que segons ell sempre li tocava anar-hi amb ell - ... s'ho muntava d'una manera que jo, anys després, li he dit que a mi també, que jo també ho feia tot i que a mi no em feien fer recados, tothom respectava molt el temps que tenia, eh... que era de inventar-me històries i anar-me-les

explicant i ell, ell es veu que també ho feia. Una vegada m'ho va explicar que... s'inventava històries i se les anava explicant i segons les lectures que tenia doncs intervenia [soroll del micròfon] algun tipus d'herois o alguns altres. I sempre ha conservat aquest ... aquest respecte per la paraula tant parlada com escrita, cosa que jo també he heretat. [se sent un soroll de fons]

Eh... fins els 9 anys es va estar al poble i era doncs l'únic noi d'una parelleta – la noia tenia dos anys més -, d'una parelleta. Els pares treballant com a burros però benestants. La... la mare... cuidava el cafè i, que era el cafè del, dels Ribaudí, i... que era un dels cafès del poble. El que no sé era quin signe polític perquè normalment els cafès feien aquesta funció... bueno potser encara li... no, no ho crec. Una mica potser encara li fan, però no ho sé. No conec la vida de poble, (to fluixet) ... en aquella època sí i no, no, no ho sé, però li preguntaré en el pare. Ahir, ahir en vaig quedar massa... (somriu) Bueno, el cas és que aleshores anaven tots dos a l'escola, la nena i ell.

Hum... l'avi cuidava una... herència que no crec que fos molt gran perquè tot allò és zona de secà i molt pobre. Vull dir, és zona d'aquesta que a la llarga està comdamnada a desaparèixer perquè no són terres riques, aleshores, però que allavòrens es cultivaven. Doncs l'avi cuidava aquesta herència que no era seva, que ell era germà petit i l'àvia cuidava el cafè. I aleshores va ser quan va morir el avi propi que el, el meu pare parlava de que havia sigut jutge de pau i un home molt respectat al poble i... l'herència deia el que... el que havia de dir, sinó hi hagués hagut cap canvi. Per tant el, el meu avi es va trobar diguéssim maltractat amb aquesta situació perquè no reconeixien en absolut que era ell, el que estava cuidant les terres, que era ell... per tant no tenia futur. Aleshores amb aquell no tenir futur - i segurament ell tenia molt clar que sí que l'havia de tenir -, és quan decideixen... i té una certa importància perquè en aquell temps la gent estava molt arrelada al lloc on... on havia nascut. Bueno, el cas és que agafen els, el, el portante, eh, suposo que va fer les seves gestions i va veure doncs a on podia si tenia uns diners estalviats, eh... a on podia millor col·locar-los i finalment van fer això que et vaig explicar l'altre dia de, de posar uns diners a la Pielsa - que era "Piel Sociedad Anònima" -, que tenia la seva seu a Manresa i tenia la fàbrica de curtits a Igualada com pràcticament tots els curtits d'Espanya es curtien a Igualada, hi havia poques excepcions. Aquí a Barcelona hi havia una fàbrica hi ha alguna altre no sé exactament a on [se senten sorolls de fons] però n'hi havia molt poques. I aleshores doncs, eh, es traslladen a Igualada i a Igualada – com també ja et vaig comentar -, doncs ell es, ells, jo crec que van ser tots dos... Jo, vist de la manera que l'àvia, ah, portava realment el pòndol de tot, crec que, hum... el pare ho explicava del seu propi pare per solidaritat varonil, no?. Però que en realitat era una cosa que, excepte, exceptuant a moltes famílies era l'home qui prenia les decisions i la dona ni se n'enterava, en aquella era per mutu acord. Segurament, perquè ademés devien estar enamorats. Jo m'imagino que van... no, no hi havia ni interessos per entre mig ni res, [se senten veus de fons] però jo ja els he conegut molt, molt distanciat, no?. Cadascun a la seva... parcel·la. I la parcel·la de l'avi era una parcel·la, diguéssim, de... de tres metres en amunt. No, no, no, no, no hi havia cap vincle amb la realitat, excepte els diners que, venien directíssimament pel cantó del meu pare però assessorats per l'avi.

Aleshores aquesta gent, (pica a taula) decideixen anar-se'n cap a Igualada, munten allà una vida de petit burgesos per començar però amb tot i amb tots els passos. Si havien d'anar al... al Cercle Mercantil, es van fer socis del Cercle Mercantil, si havien d'anar a missa de dotze... tots dos de bracet, doncs anaven tots dos de bracet, hum... els obrers no hi anaven de bracet, era impensable. Vull dir no... anava la dona per un cantó i l'home per un altre. Tenien la seva pròpia... - oh!, això és lo que m'explicava ma mare, jo és que de fet tampoc ho sé, jo no hi era, però la meva mare m'ho explicava així -, i eh... dissenyen també tota la qüestió de l'escola. L'escola de monges per la nena, (pica a taula) l'escola, aquella altre, que els hi va semblar que era la millor d'Igualada - segurament havien arribat veus al poble -, que és Sant Martí de Tous, i que és molt a prop. I... després doncs quan li desaconsellen ... perquè hi havia moltes veus en contra de l'Escola Moderna. Ah... veus que, jo, quan he sigut mestre també hi he conegut quan volíem introduir la psicomotricitat o quan... qualsevol avenç per mínim que pugui ser... o les excursions, eh... Tot això, vull dir, hi ha tot sempre un grup de detractors que són molt actius, perquè parlen amb el... no parlen amb el cervell, parlen amb les vísceres i aleshores, vull dir, són capaços d'inventar qualsevol cosa i sempre per entremig doncs hi ha la perversió dels menors, no?. I aleshores doncs, eh... jo crec que aquí no hi devia intervenir gaire això, és una història que jo l'he anada veien sobre tot quan ja els meus pares em parlaven d'abans de la guerra i de l'escola de l'Ateneu. Que ells, tenien tendència a parlar-ne bé i al mateix temps se sentien atrets per les, les... els rumors que la dreta, eh... religiosa, catala-, de l'escola i l'educació dels nanos ha d'estar en mans de l'església i tot això doncs havia anat creant. Vull dir, ells estaven com una mica dividits entre lo que havien conegut, que ho veien positiu, i el que es rumorejava i, que en certa manera, sabien que passava, que... són aquests fantasmes agrandats de que la gent, si no estan lligats per... un llaç de, de, de dolor i de por doncs fan coses tremendament perverses, no?. Vull dir, per exemple, aquest el... recordes el Puig Antich, no?. Aquell, bueno doncs, el era d'un, era... els seus pares eren d'Igualada i van marxar, cap a Barcelona, perquè quan es van ajuntar. O sigui eren una d'aquestes parelles que es va formar al caliu de l'Escola Moderna i, aleshores doncs, això també passa a les escoles religioses però, com que tothom ho tapa, i ningú demés?? ho troba més gran que lo que és, pues ja està. Però quan està fet servit des de la dreta doncs dona molt, durant un temps dona molt de sí. Jo crec que els avis només va ser perquè els hi van dir: "- No, no, no els nens han d'anar a tal, les nenes" (pica a taula) Vull dir, ja el tenien ben muntat i aleshores doncs, al,

al meu pare, el van treure de l'Escola Moderna que només hi havia anat un any i que per cert ell, no... no els va utilitzar els records de la, no sé si no li van fer mella. En canvi un, un tio meu que era de la seva mateixa edat i que... germà de la meva mare, que es van conèixer de grans perquè eren de la mateixa colla, van fer la guerra junts, és van fer amics a la guerra. Aleshores, ell sempre em parlava amb verdadera... i també només hi havia estat un any, un any o dos.

Bueno, aleshores doncs, hum... la resta del temps fins als 14 anys va estar als Maristes, va fer allò que et vaig comentar que era el comerç i, a partir d'aquí durant dos o potser tres anys... Ell hauria volgut estudiar, però això era una cosa impensable en el medi igualadí. O sigui, si tenia 14 anys doncs, 12 i 14, 26. L'any 26, acaba els estudis. I, .. si ell diu, que, ell hauria volgut estudiar, se suposa que ell hauria volgut fer el batxillerat, que aleshores era una cosa que ja es decidia als 10 anys [soroll del carrer] i... per tant, ja es dividien els nens d'una manera, pràcticament, irrevocable. Perquè ja no hi havien possibilitats, casi bé no hi havia possibilitats, de atrapar allò, eh?. Aleshores, vol dir que ell, en certa manera... hum, no va ser que als 14 anys va deixar l'escola i fins aleshores va lluitar per continuar sinó que, li hauria agradat però ell, ja sabia que el camí que portava, era un camí que acabava als 14 anys amb el comerç i que, allò anava lligat, amb uns anys de pràctiques. Que aquells anys de pràctiques se'ls muntava la gent i era, eh, eh, anar a... – que això et vaig dir que t'ho explicaria amb detall i... perquè no sé gaire bé -, és com si anés itinerant, anés amb una, amb un tragi... amb un traginer i anés d'un lloc a l'altre. Va viure fora de casa un parell d'anys, fent aquesta mena de pràctiques que veus, que es veu que molta gent que tenia un comerç feien fer als seus fills. I després... i diu que era una cosa dura i ja li demanaré que m'ho expliqui.

E. – No sap on ensenyaven aquestes pràctiques oi?

Pels camins!

E. – Pels camins?

Sí, diguéssim que anaven més o menys anant... devien ser com... Ja t'ho preguntaré, t'ho preguntaré amb detall i t'ho explicaré.

Aleshores està aquest parell d'anys, ah... això fa, el parell o potser tres. Això fa que quan torna a Igualada, a viure (pica a taula) i ha quedar-s'hi, ell ja és un noi fet i és, i és considerat com un home. Encara que sigui un noi jove és ja considerat com un home perquè ha passat aquesta prova i la devia passar bé. El meu pare és un home intel·ligent ... en aquella època doncs 16 o 17 anys donaven per molt si... si no vivies en un ambient que et feien ser molt nen, era ja un noi, era un noi, ja, ja, ja tenia vida de noi i ja... doncs entrava i sortia a l'hora que volia. Treballava, tenia de fixar, les hores del treball allò era religiós i... guanyava un sou perquè li devia haver fixat el seu pare. I aleshores ... [se senten sorolls de fons] de mica en mica es va .. emparant del que és la direcció de la fàbrica. O sigui en coneix les diferents parts - que també és una cosa que tinc el deute de... d'explicar-te amb detall -, i... i pot, d'alguna manera fer el seu somni daurat a través de l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera. O sigui allà ah, si... si troben els, tots els joves obrers i no tant obrers, perquè ell ja no era tant obrer però sí, hi anaven i feien cursets, feien classes de, d'anglès, feien classes de francès, eh... ah... grups de lectura... tota classe de... tota classe de activitats culturals, eh, que fan que el meu pare quan jo el conec i el recordo - doncs posem que tingués 5 anys perquè abans vull dir són uns records... o 6 i que tenia... doncs era un home de... que no havia arribat als 30 o estava a punt de, rallant, els 30 -, era un home culte. Era un home que s'havia fet doncs a... havia llegit moltíssim, tenia una biblioteca – és que ara ja no sé on posa els llibres perquè en té molts, molts, molts -, i jo en tinc molts, però jo en tinc dues carreres universitàries i ell, als 14 va acabar.

Es via... la, aquells 5 anys de República els va... els van disfrutar molt, molt, perquè hi havia en el ambient, pel que ells m'expliquen se sentien molt forts, molt poderosos, molt afortunats eh... Ademés el meu pare és guapíssim, és molt, molt guapo, té, tinc fotos d'ell ja el portaré, eh... la meva mare sempre em parlava com molt con... la meva mare era normaleta, una dona molt normal i corrent, i ella pensava doncs que havia... que havia guanyat una bona peça (riu) en a la, en a la cacera humana. Sempre ho parlava amb molt d'orgull i, i el meu pare es veu que tenia moltes novies i aquesta era una de les fonts de... quan van començar a sortir junts eh... la meva mare recelava molt i de tant en tant discutien moltíssim, tots dos eren molt forts. Finalment, va ser més forta la meva mare, eh... i aleshores doncs aquells anys els van disfrutar molt i va ser pel meu pare va ser una font de coneixements constants, de coneixements vius i... estava enterat de tot. Vull dir, no ho sé suposo que li ponien totes, no?.

E. – I llavors una pregunta. Com veia el pare del seu pare aquest anar i venir cap a l'Ateneu del seu fill?

El meu avi era un home molt pragmàtic, (èmfasi) però molt, i, i no hi havia res que li passes de la pell. Vull dir, era, era, ben bé, era com un globus, eh?. Era un home que... estic seguríssima que li semblava perfecte, perquè era lo que... lo que es vivia, eh, Igualada és una ciutat obrera. Els patrons ... mai he

sentit parlar d'activitats del sindicat dels anys 20 i així!. Per exemple, que això... aquí i altres llocs doncs va crear un, un clima tremendament tens. No n'he sentit parlar...

E. – L'etapa del pistolisme i tot això?

No.

E. – Res, no per allà?

No. Només això ho he sentit parlar com històries molt antigues pel cantó de la meua mare – ja, ja te'n parlaré -, per, per aquest tio que la va, que la va pujar, que la va, que li va fer una mica de pare.

.... jo estic seguríssima que l'avi ho veia perfecte. I el meu pare va votar... el Front Popular i no sé que va votar l'avi ... però tampoc m'estranyaria que... per exemple, l'avi era antifranquista. Tampoc m'estranyaria que hagués votat el Front Popular. No m'estranyaria ni una gota però, així com veig el meu pare votant el Front Popular amb, amb convicció, no veig a l'avi votant amb convicció... sinó de calcular però, sense maldat, però de dir a veure, pues com molta gent fa de dir: "- A veure quins em convenen més". Sense massa ideologia per entre mig. Tampoc el meu... el, el meu pare sí, sí que és un home ideològic, el que passa que no té postures així molt... molt endurides, no?. Però sí, és un home de dretes i fa molts anys que és un home de dretes, però doncs va votar al Front Popular amb convicció.

Ell doncs va, aquests anys van ser uns anys en que tenia tantes novies com volia, perquè era decidit amb una labia i molt guapet de cara i molt fort, estava molt, molt – té fotos de despulat – vull dir, d'allò que es veu tantíssim (somriu) que, que, que bueno, i es mirava al mirall i es quedava... empantanat, i... i portaven aquells barrets així una mica de cantó, molt... molt presumit.

I aleshores doncs això, que de, d'aquells anys en tenen un... re... en té – tots dos -, però bueno ara estem parlant del pare, un record molt fructífer i, realment d'un nen de 14 anys fent el comerç, que segurament a la casa pocs llibres hi havia, a l'home que jo vaig conèixer ... 13 o 14 anys després, hi havia un abisme, eh?. Vull dir, era com si hagués estat a la universitat i aprofitat bé el temps.

E. – I el record que li va quedar dels Maristes? .. No li ha parlat mai d'això?

Mira a Igualada, molts, molts amics meus han anat als Maristes i fills d'amics meus també han anat i tots n'expliquen barbaritats, des de, des de... de tota classe. El meu pare?. O no li interessava parlar-ho amb els fills -cosa que, és molt possible que sigui aquesta -, i no... Es clar, es que, el, el... nosaltres, ells havien perdut la guerra .. hi havien els amargats que estaven tot el sant dia mastegant-ho o... els que ideològicament volien transmetre els valors i - això jo no ho he conegut directament, sinó anys després -, i estaven constantment amb prudència però treballant-ho. I després hi havien els que ens volien salvaguardar de tot allò, de dir: "Això ja ha passat. És un mal son i ara estem aquí". I com que a ell li havia anat bé, doncs suposo que... suposo que hi havia aquest... jo suposo que hi havia aquest càlcul, eh... en certa – vaja casi n'estic segura -, i per part de la mare igual. Ens volien salva... eren gent de classe mitja, no els hi interessa -, la gent de classe mitja no els interessa averiguar les veritats, prefereixen mantenir una certa prudència i que sempre estiguin això, al mig, no?. I aleshores doncs eh... no se'n parlava gaire, i... no, no se'n parlava gaire.

E. – O sia que es podria dir que van adoptar una tàctica de supervivència no?. És dir de /

De supervivència, se'n podria dir. No, tampoc, no, no és només de supervivència. Ja en parlaren després perquè és endavantar-se al temps però... no era de supervivència. ... Ells havien canviat també, (un somriure trist) s'havien fet més benestants, els hi haguera estat més dolorós, podien imaginar molt bé... si ells s'imaginaven una mica de dir: "- Bueno, una cosa va ser la República però després la guerra cap a on anava. Allà hagueren guanyat els comunistes pues... ja m'està bé això!". Una miqueta, eh... sense exagerar tampoc, però sí, jo crec que sí que hi havia això.

E. – Tornant una miqueta enrera. La decisió de fer comerç va ser presa suposo també per l'avi, oi?. O sigui no va ser una cosa que el pare li donés per fer-la?

Jo crec que anava amb tot el paquet. Anava als Maristes a fer el comerç perquè ells feien el comerç. Ni tant sols el feien de batxillerat, haguera hagut de canviar d'escola. Més ben dit, en cap moment es va plantejar que ell anés a fer estudis i potser ni ho va demanar. Segurament que era un desig que ell tenia, però un desig profund del que no va parlar mai, perquè no era com ara que pots dir: "A mi m'agradaria estudiar", i a lo millor el teu pare és un pelanas però tu penses que... que tens possibilitats i fins i tot que tens el dret de volguer-ho. [soroll de la gravadora] Eren altres temps!

E. – Bueno, passem una miqueta a veure lo que és el tema del, dels primers treballs. Que va fer?

Pues el meu pare a part d'aquests anys de pràctiques que ja averiguaré i que estava a les ordres d'un altre, després va treballar a les ordres del seu pare que de seguida va ser molt igualitari amb ell. Vull dir, el va, el va tractar com un home i li va donar responsabilitats com un home i, em sembla que va ser abans de la guerra ja, o sigui que el meu pare, potser quan el meu pare va decidir casar-se amb la meva mare. Es van conèixer pues amb això, als grups de l'Ateneu, van renyir mil vegades i, i van tornar-se a... va ser una parella, diguéssim, molt... molt escandalosa perquè ell era això, un dels, dels, dels pinxos del, del lloc i la meva mare era una noieta normal i corrent, molt decidida i... molt bona persona, molt... molt feta a la seva manera – ja en parlarem després -, feta a la seva manera perquè no va tenir mai ningú que li digués que havia de fer (somriu) i que no. I aleshores doncs eh, finalment van, van estar /

[CINTA 4 CARA B]

Sí .. Bueno pues, eh, que els meu pares quan es van conèixer... aleshores durant 3 anys, la meva mare tenia 19, fins els 22, el meu pare en tenia 21, es portaven 2 anys, fins als 24. Jo crec que és quan decideixen casar-se, que... l'avi i el pare fan el canvi de direcció de l'empresa. Suposo que amb acord de la Pielsa i... i per tant el meu pare accedeix a un sou fixa i, i quantiós i suposo que l'avi doncs d'alguna manera té, també, alguna feina ja pensada de la qual en treu... o, o, no ho sé exactament. Aquests detalls no els he sé, tot i que sé que vivien bé tant els uns com els altres i que l'economia estava separada dels fills /

E. – I dels pares.

Del fill i dels pares. Aleshores...

E. – Però la quantitat exacte que podria cobrar un director d'empresa en aquella època com el seu pare això no ho recorda?

Els meus pares dels diners no en parlaven mai.

E. – No en parlaven mai.

Sí, això és un signe de que n'hi havia alguns. [se senten sorolls de fons] Sí, no, no, no hi havia aquesta mena de... eh. Aleshores era una cosa que no eren per nens i no, no en parlaven. Me'n recordo que una vegada a la meva mare li vaig dir: "- Que som rics?". Perquè a l'escola tothom parlava d'això. I la meva mare diu "I tant que som rics!. Estem tots vius, tenim salut i ens estimen." Toma candela!. (riu) I no em va permetre mai de parlar de, de coses...

Bueno doncs aleshores que això, que el meu pare als 24 anys ja doncs va ser el, l'adult total, responsable... perquè ell era... tenia 24, la seva germana de 26 estava..., també, recent casada, es via casat feia mesos i... les dues germanes petites que havien vingut mentres ja eren a Igualada /

E. – Que era la Paquita oi la que s'havia casat?

La... la que es via quedat era la, la Paquita que es via casat amb un ... fill de forners, bèsties (èmfasi) com... com soles de sabates i ell era músic, tocava el piano. Eh... era dels que s'havia, ah... separat de la, de la, de la, del treball manual -no estava gaire bo-, eh... a base de... doncs això, el comerç i fer... treballava amb un banc de... de comptable i tocava el piano [se sent un soroll de fons] i estava casat amb la tieta Paquita i eren feliços i menjaven anissos. I l'Emili, és deia Emili. I aleshores la tieta Paquita com es va quedar vídua ben bé, pràcticament, en el, en els primers dos anys de vida doncs en tenia un record totalment, ... diguéssim, fantasiós i com que durant la resta de la vida vam tingut d'anar a veure els avis paterns de la meva cosina, que era com germanes i aquella gent eren tant bèsties, però bèsties declarats, eren uns dels més bèsties d'Igualada doncs era una cosa molt sorprenent, no?. Allavors la meva tieta Paquita em parlava de l'Emili i... veien a l'Emili i sabien les històries de l'Emili i l'Emili tocava el piano i amb això doncs tant la meva cosina com jo vam aprendre a tocar el piano i tot això.

Bueno, doncs aleshores el meu pare es va trobar... i després hi havia les dues germanetes que una devia de tenir doncs per exemple 14, la tieta Maria, i l'altre, 12, la tieta Pepita. La qual, tieta Pepita, des de els 2 anys, o sigui durant 10 anys l'avia havia estat lluitant amb la paràlisi infantil primer salvant-li la vida que li va salvar. I... després doncs salvant-li la minusvalia, perquè, bueno, ah, ah, la menor possible, no?. Perquè van recorre amb els diners de l'època i... amb molt d'esforç tots els metges de Barcelona i això estic parlant doncs... de .. de l'any... per exemple ... de l'any 24... als 30 i algo, eh?. I aquesta... nena, que allavors era una nena de 12 anys, quan el meu pare es va casar, ah... tenia un braç que no li va arribar a créixer bé, era molt prim, que era llarg igual que l'altre però era molt prim. Tenia lo que en aquell temps deien que passava a les persones minusvàlides, un caràcter totalment retorçat, però

(èmfasi) molt. Era la nena que tenia una careta de verge i t'està... te l'està fotent per sota i era la nena mimada de l'àvia. Vull dir, l'àvia la va... patir molt, no?. Doncs aquesta nena i aleshores la va malcriar. Primera que era la, l'última, segona que era... molt forta de caràcter i es va convertir... jo, jo la trobava una persona molt dolenta però... però bueno quan es va morir mitja església de la diòcesi de Barcelona va anar al seu enterro. Era una persona que et podia fer molt mal si queies sota les seves mans i amb els seus propis fills va fer diferències molt fortes. Però era... bueno, era molt especial, era molt diferent de tota la resta. Era molt xerraire com tots els Ribaudís i socialment eh... ens és fàcil el contacte però... a, nosaltres ho fem espontàniament i ella ho feia servir per les seves finalitats. Sí, era molt especialeta aquesta.

Bueno, pues el meu pare això ja va ser, el jefazo. És clar, era el jefazo a casa seva, perquè tenia tota aquesta cohorte de germanes que queien d'admiració quan el veien. Perquè les altres germanes més aviat, excepte aquesta petita, que també era molt llesta hi també va fer estudis, bueno dic també perquè el pare era com si hagués fet, en realitat era l'única que va fer estudis. Les altres dues són com mig bledetes, són una mica... com si no s'acabessin d'enterar de les coses, eh?. La tieta Paquita que és la gran és, és una bonassa i l'altre també, totes dues són unes bonasses però bastant curtetes, bastant curtetes. I aleshores el, el pare doncs era bueno, era en aquella casa era el rei suprem. El seu propi pare suposo que l'admirava molt perquè clar tenia un noi jove a casa com a altres cases, però només fa que... que sé el fill i res més i allà era el que portava el pòndol i el portava absolutament, bé. L'àvia, queia d'admiració, vull dir qualsevol cosa que l'àvia necessités amb qui ho parlava era amb el meu pare. I aleshores sí que si era qüestió de diners per exemple, el pare no feia res sense consultar amb l'avi, però... però de fet era ell el que havia de donar... llum verda o no. Perquè si bé el sou que entrava a la casa eren separats, el fons d'on venien era comú i aleshores això eren els, els "secretos arcanos" dels dos homes i l'altre gent no hi tenia res a veure. I totes les germanes amb el seu germà doncs l'admiraven moltíssim. I a fora de casa pues ell, mentres no va claudicar del seu poder amb les novies que tenia per, per amor a la mare que els hi devia costar lo seu, perquè la mare diu que havien... que ho havien deixat mils de vegades i que quan veia que no concebia la vida sense ell /

E. – Tornava. (fluixet)

Es feia fars de plorar... no, tornaven.

E. – Tornaven.

Si hagués tornat... ella no haguera tornat sola. Tornaven, tots dos. I aleshores finalment doncs ella devia dir: "Sí és, però d'aquesta manera." I mai més, el meu pare a sigut fidel absolut a la meva mare però fidel absolut, (molt èmfasi) fins a punts que jo trobo una mica absurds, però bueno, és cosa d'ell i la seva vida, sí.

E. – Una cosa. Llavors el pare quan fa els estudis de comerç i fa les seves pràctiques entra directament a treballar a la Pielsa, no, fins que adquireix el grau de director.

Quan ja ha fet les seves pràctiques d'aquella manera entra directament a la Pielsa i mai més se'n surt.

E. – Mai més se'n surt. Arriba a ser director quan té 24 anys, hem dit abans oi?

No, n'estic del tot segura però crec que va ser abans de la guerra.

E. – Exacte. És que més o menys per l'edat que va néixer als 24 anys coincideix amb el 36.

Sí, sí, sí, al, al /

E. – Allavors amb l'esclat de la guerra.

Bueno, exacte, vull dir que després se'n va anar al front.

E. – Exacte. Ell se'n va anar al front.

No, de seguida no. Aleshores eh, bueno es casen i de seguida va anar, va anar a Eivissa i per poc els pesca la... /

E. – La revolta militar allà.

Sí, perquè era el mes de juliol i quan tornen, pum!, ah... comença la guerra. Però ell, ... es queda a casa durant..., un temps, ell i la seva... ell no és del, no hi va voluntari eh, ni pensaments. Vull dir, no, no era

un... era un... partidari dels d'anar a votar, eh?. No era partidari de res més. Aleshores doncs es queda a casa i continua treballant, neixo jo que vaig néixer a...

E. – El 37.

El 30, el març del 37 i poc després ell és mobilitzat i se'n va a... se'n va cap a la, cap al front. Hum... el meu pare no havia fet el servei militar, perquè... tenia els peus molt plans. Tenia els peus tremendament plans i tots els podòlegs que anys després li van veure els peus tots deien:

- "No li fan mal?"-

- "No, no me n'han fet mail!"-

- "Amb aquest peus i no li fan mal aquests peus?"-

I no li feien mal i... no li van fer mai i li van salvar del servei militar, però quan va venir la guerra no el van salvar de la guerra. Cosa que jo, de petita, pensava, com es possible?. Vull dir, si no l'han deixat anar fer el servei, a la guerra molt pitjor. Però va tenir la sort de que el van fer... ah, feia de mestre. O sigui era el miliciano, em sembla que era el miliciano de la cultura, el deien. El miliciano de la cultura perquè allà hi havia moltíssima gent analfabeta, moltíssima, tots els que procedien del camp eren analfabets. I el pare explicava una anècdota que... molt als principis quan, de que ell estès al front el van posar en el... diguéssim d'escrivent, eh, hi arribaven els, arribaven alguna gent i deien:

- "Nombre"-.

- "Fulanito de tal"-.

Eh... - "Dirección, no sé que..."-

- "¿Casado o soltero?"-

I es veu que van venir una colla que procedien... no sé, no sé perquè, perquè havia de ser així?. Procedien de Jaén, no sé d'on devien ser, ells. El cas és que feia això: "nombre, dirección, eh, la fecha de nacimiento, casado o soltero". I tots feien una pausa, una mena de ronc deia, i feien: (aspira aire) "- Reajuntao". I això ho explicava... Bueno, ell, no va estar mai tirant cap tret sinó que va estar a... de la guerra... /

E. – O siga, un moment, es pot dir que el van enviar al front però dins del front a la part de reraguardia ensenyant a les milícies o, o no a la /

No, estava al front a la avantguardia però ell no tirava trets sinó que es dedicava a ensenyar a llegir i a escriure, eh. Era... lo que ensenyava no, no era cap cosa /

E. – I a on el van enviar?. Això ho sap?

Va estar molt temps al front d'Aragó. Va estar molt temps al front d'Aragó, jo diria que només va anar al front d'Aragó, però... tampoc ho sé segur. El cas, ell explicava... bueno, eh, sempre que parlaven de la guerra, parlaven anècdotes molt (èmfasi) externes de la guerra, vist ara amb ulls de gran. Eh..., per una banda això, ah... lo de que la majoria de la gent era analfabeta, eh... gent de, eh, eh, segona, un gran respecte per la gent del camp que quan estaven de marxa eren els únics que podien menjar, perquè sabien per un... per uns determinats bultos del camp si allà hi havia amagades patates o si... vull dir es podien, un gran respecte per la gent del camp. Sempre ens, ens transmetia que eren els que sabien sobreviure i que... la gent de ciutat eh... en aquella situació de guerra eren uns inútils molt grans. I ell, una mica com d'espectador i de pont entre ciutat i camp, eh. Vull dir, ell sempre s'ha situat bastant com a un espectador que ho explica, eh?. En segon lloc també comentaven molt sovint, perquè el meu pare té una particularitat que jo la trobo molt gran en el, en els, en el nostre país que és abstemi rabiós, però hum... vertaderament rabiós. Ara no és tant rabiós amb els anys s'ha anat endolcint, però ho era molt quan nosaltres érem petits. No sé exactament a, a, a que treia cap, allò, però semblava més aviat una mania que no pas, perquè per altre banda no ho havia tastat mai, no sabia el gust que tenia el vi, només en sabia l'olor i li feia una repugnància terrible. I aleshores el, el, una de les anècdotes que explicaven i sortia cada poc, era que el tiet Ton, que era el germà de la mare, el que va des... dos anys més, o sigui el tiet Ton i ell, eren de la mateixa quinta eren d'Igualada i van, van trobar-se estant sempre junts al front i es van fer molt amics. Es van fer molt amics tot i que eren molt diferents. Aleshores doncs aquest tiet Ton i ell, tenien cadascun la seva quantim... cantimplora i allò era una cosa sagrada perquè realment et podia salvar la vida. A vegades no menjaven però... ells no van passar massa gana però a vegades no menjaven, en canvi si tenies aigua podies anar sobrevisquent. Doncs a vegades es veu que van repartir, no sé si van anar a petar algunes bodegues i les van rebentar (somriu) o, que algú va regalar, i aleshores van repartir molt... molt vi o licor, no ho sé, extra. El cas és que el meu tio no se li va ocórrer altra cosa per tenir ració doble que agafar la cantimplora del meu pare, i el meu pare la resta de la guerra va sobreviure malament, bevent quan hi havia fonts i tal, perquè mai més va volgué veure, va volgué veure d'aquella cantimplora, i això ens ho explicava per dir --- el fàstic que li feia i per tant que ni ens acostéssim, que ni ens acostessin a... a la beguda.

Però clar nosaltres érem fills de més gent ademés del meu pare, hi havia la meva mare, hi havia els avis, fèiem festes, beviem, ens agradava. Aleshores doncs, nosaltres trobaven la manera, ja ho crec, eh... una vegada (somriu) la meva mare ja va decidir que prou eh, jo devia de tenir 8 o 9 anys i el meu germà 6 o 7 i va venir la veïna de, de baix que tenia un nen de la meva edat i que sobre de la taula – també eren procedents de pagès -, hi ha sobre de la taula del menjador hi tenien un porró, i ens havia trobat un parell o tres de vegades mamant del porró hi va venir a dir-ho a la meva mare. La meva mare va dir que ella preferia... diu:

- “Josep, no vull tenir dos fills borratxos per culpa teva així que a partir d’ara veurem vi a casa”-.

El meu pare era molt dramàtic però quan la meva mare prenia una decisió sabia que allò no el movia ni Déu i va dir:

- “Ja no podré veure aigua tranquil més!”-.

- “Que m’estàs dient bruta?”- , deia la mare.

- “No, però és que el vi deixa la marca a tot arreu”- .

- “No, mira això ja ho he pensat. Compraré uns vi... uns, uns vasos especials”-.

I la meva mare va comprar uns, (somriu) uns vasets, així que nosaltres en deien botets perquè eren molt bufons així, i aquells eren els vasos de veure vi. I aleshores eh, no recordo si això va durar molt temps o poc, però sí que recordo que era com una cerimònia religiosa, molt més seriosa que la missa. Nosaltres teníem un pis bastant maco que pagaven 300 pessetes al més, estic parlant de l’any .. 45 i, eh... hi havia un menjador que no el feien, el feien servir només per res, per poca cosa i teníem una saleta d’estar molt assolellada que era, que feia, era la cuina i una, una, aquesta saleta que li donava el sol tot el dia. I aquí estaven menjant, estaven menjat i en un moment determinat que ja per la mirada, ja sabíem perquè... nosaltres tots parlàvem molt a casa però, aquell moment era tant dramàtic, sobretot el primer temps, i aleshores el... meu germà i jo ens alçaven, travessaven tota la cuina que era de 5 metres de llarg i al fons hi havia un armariet, a on hi havia els gots aquests especials i el vi. I aleshores ens en posaven, bevien, posaven a l’aigüera i portaven cap a taula i mentres tant el meu pare feia un posat de màrtir absolut .. sí. I, també hi havien algunes altres escenes lligades amb això, per exemple, alguna vegada estaven menjant... que sé jo, fricandó, per exemple, no, i de sobte el meu pare feia així (olora) i apartava el plat amb una...

E. – Olorava hi ho deixava.

Té molta capa-, jo també m’agrada molt el teatre i el meu pare també en sap molt (somriu) de fer teatre i és genial fent teatre i feia, apartava el plat així, i la mare “Que et passa Josep?”. Però ja amb una ràbia al cos com vulguent-se menjar i era que ell li semblava que allò feia olor i a vegades era veritat perquè amb, amb les, amb les coses que es cuinen amb carn si posa... però sempre havia de ser al marge del... bueno pues ja està.

El meu pare de la guerra en parlava molt poc i sempre anècdotes molt superficials i l’una era aquesta del vi i la boteta, l’altre això altre i bueno, i després ja... més aviat eren altres coses que a través de la meva mare vaig anar sabent. Per exemple, la meva mare tenia una, unes cicatrius aquí al pit i... més endavant me va explicar que se les havia fet ella mateixa sencer volgué a base de rascar perquè, hum... havia agafat sarna del pare. I després molts anys després, (èmfasi) quan ja érem grans hi anaven a esquiar a Andorra i passaven per un poble – que ara no me’n recordo com es diu -, comentant no sé que del poble la mare va dir:

- “A tal poble!”-.

I tots girant tots: - “Que passa a tal poble?”-.

- “No, res.”-.

- “Com que no res, va...”-.

I al final un dia em va explicar a mi, que es via enterat de que el front s’havia desplaçat hi havia arribat en aquest poble, que feia molt temps que no veia en el pare i que fent “autostop” – que allavors no se devia dir autostop -, en camions militars i no sé que va anar a petar en aquest poble, hum... La primera nit no el va trobar però va trobar gent... gent bona gent, que va pensar aquesta... perquè clar, la meva mare devia de tenir 20 i molt poc i pico i no ho sé amb un cubell. Aleshores la van més o menys protegir i al dia següent va trobar el meu pare hi van dormir en un paller, en un paller o en una, en una mena de corral allà en aquell poble i... penso que s’hi va passar encara aquella nit i la següent. Em va deixar a mi a casa dels avis i quan va tornar portava... tenia sarna i com que era... la més neta d’igualada i... i en contorns, (riu) no podien fer el pessebre perquè embrutaven nosaltres, (riu) t’ho prometo. Era molt divertida la meva mare, tenia una idees. I no el fèiem com que no, el pessebre no hi creien, tot això. Ella pensava tot això ens ho estalviem. No, de més grans si que ho van fer però el vam haver de... reivindicar. I aleshores pobre a base de fregar-se molt i tal s’ho va... /

E. – Es va treure aquestes marques.

S’ho va treure i li van quedar unes cicatrius, sí. I això, explicava coses d’aquestes i després va ser ja quan el meu pare doncs a la retirada ah... va entrar amb tot l’exèrcit, vençut, va passar a... a Portugal. Ai!

a Portugal a França. Van estar en aquest camp, en aquest campament de... de... refugiats que se'n deia les Tres Fonts² [i. e. Setfonts] que et vaig dir, que no sé si has trobat algun rastre d'ell.

E. – No, no he trobat res d'això.

No. Ja li faré demanar, donar més detalls. No sé si ha tornat alguna vegada més gran, de més gran. I aleshores doncs allà va ser quan es van ase... a, per determinar la gent les coses es van aposentar molt ràpid perquè de seguida... a cada poble, cada petita ciutat van emergir unes altres persones que fins aleshores o havien estat amagades o havien sobretot, en els pobles la gent no va fugir, eh?. La majoria de la gent es va quedar allà mantenint lo seu i en tot cas, màxim, si eren gent de dretes i més o menys coneguts doncs a... havien, s'havien amagat i era, i aleshores pues ja quan van arribar els eh, nacionals que deien ells, pues van tornar a sortir de l'amagatall i van ser els que van agafar el, el pòndol de les coses. Aleshores clar, el meu pare era un home que no... no es via destacat en res. O sigui a la guerra hi va anar quan hi van cridar la seva quinta i ja està.

E. – O siga, va anar-hi per la quinta, no?.

Va anar-hi per la quinta.

E. – És que abans no m'ha quedat clar perquè això m'ha dit que estava a les milícies donant-li classe i tot això. Suposo que eren els milicians als que ell, ell hi donava classe no?

Ell donava /

E. – Perquè ell suposo que seria part de l'exèrcit regular, no?. Del Front Popular.

Ell... és que això no ho sé jo, però ell a vegades deia aquell nom del “Miliciano de la Cultura” que ara penso jo... amb, amb visió de gran. No era una mica com el responsable polític?. Això no ho devia ser ell. No perquè ell no era ningú destacat, era simplement, era un home que sabia de lletra, que, que hi entenia per dir-ho així, era com si fos mestre. Es va fer molt amic d'un mestre que es deia Rigau i això va ser molt important (èmfasi) en els primers anys que quan jo era petita perquè era l'amic del meu pare, no. Altres eren companys o així però aquest era l'amic. Hi havia els dos amics, un que era el germà de la mare, el tiet Ton, que formava part de la família i quedava una mica més, diguéssim, dintre de la família i per tant no es veia tant, i l'altre que era un amic, amic del pare que ademés va tenir una... història molt tràgica, també d'aquells anys de postguerra. I aleshores sí, el meu pare només això, va anar quan li va tocar la quinta i com que ja hi va anar que devia tenir 20... 25 anys fets, i a l'any i mig que quedava de guerra doncs va ser tot el temps que ell va estar, i després ja no li tocava ni fer, ni fer el servei ni res. Vull dir, no va ser d'aquests que van anar amb 20 anys i després es van tirar... /

E. – Sí, la quinta del “Biberón”, no?

Eh... la quinta del “Biberón”, ell no. I ell tampoc no era els de la “Manteta” que deia ell, que els de la “Manteta” era els que ja els havien enxampat en els últims temps de la guerra igual com la quinta del “Biberón”, però per l'altre banda que tenien 30 i pico d'anys, que tenien canalla, que tenien família que estaven esfereïts de pensar aquí qualsevol... qualsevol... moment em quedo, em quedo esgarrat o em maten i que... anaven acovardits. Ademés que veien la guerra perduda, m'imagino, i anaven molt acovardits perquè eren els últims temps. I ell estava equidistant d'aquest dos, però tampoc va fer res de la... allò. Per altre banda l'avi, el temps de la guerra li havien... la fàbrica havia passat a mans dels treballadors /

E. – Això l'anava a preguntar ara? (somriu)

Sí, havia passat a mans dels treballadors. L'avi s'havia portat bé perquè l'avi sabia nedar i guardar la roba d'una manera extraordinària. I, i era, no li costava cap esforç perquè era un home de conviccions molt flexibles, era poc donat a... sabia surar. I, hum... no era, no era vist sospitos enlloc perquè vull dir, realment no... no, no, no, no crec que, no crec que el veiessin en cap instància dels vencedors, ah... com a perillós. Era sí, un home que no era franquista però també ho sabia amagar molt bé, que doncs en els últims temps havia anat ... acumulant, no acumulant sinó canviant paper per moneda, per prudència. Vull dir, era un home que sabia... muntar la seva... que sabia responsabilitzar-se de que la seva família no li faltés de res i això era vist com el valor suprem. Ah!, per exemple, en temps de la guerra amb as... amb a... m'explicaven - la meva mare això, la meva mare, eh? – que la meva era la que acumulava sempre

² Per ampliar aquest tema pot consultar-se el llibre de l'autora francesa: **Marie-Claude Rafaneau-Boj**. – Los campos de concentración de los refugiados españoles en Francia. (1939 – 1945). Ed. Omega. Barcelona, 1995.

anècdotes que treien ferro a determinades situacions dramàtiques. No era donada a dramatitzar i explicava que eh... venien les tietes, les tietes eren, o sigui la meva mare allavòrens va anar a viure durant un temps, perquè el pare va insistir molt des de el front pues "Pepa ves amb la nena, ves a viure a casa dels... a casa del papa i la mama que et cuidaran i ves tu amb la nena tant petita... i no se que..." i finalment la meva mare ho va acceptar. Li va costar moltíssim perquè era molt independent, però ho va acceptar i aleshores vivien l'avi i l'àvia que en part eren joves, perquè si això era l'any 30... per exemple 36, doncs ells en tenien... doncs en devien tenir, si eren nascuts de l'any... /

E. – 24 i 26, no?

Exacte, 50 i algo, sí 40 anys.(to molt fluixet) Després tenien, la filla que encara no era viuda però que ja ho va ser molt aviat perquè al llarg de la guerra ... alguna vegada ja va deixar d'arribar notícies del, de l'Emili. I aleshores doncs, eh... no hi va haver [sorolls de la gravadora] manera de... de tenir-ne. Alguns rumors posteriors a la guerra deien que potser s'havia intentat passar per l'altre ban... a l'altre bàndol o que potser l'havien fet presoner i estava al Marroc. Però mai més, mai més, mai més (èmfasi) es va tenir notícies d'ell ni viu, ni mort.

Hi ha, hi havia doncs la tieta Paquita de 20 i tant anys amb la seva nena d'un any i pico. Hi havia la meva mare de 20 i tants anys amb mi que tenia mesos o després tenia ja un any i mig quan es va acabar la guerra estava a punt de fer-ne dos. [soroll d'un motor]. Hi havia les dues filles petites, que l'una era una noieta de 16 anys que ja havia deixat l'escola i que estava a casa i aprenent a cosir – que era lo que feien les noies -, i la tieta Pepita que havia passat d'anar a les monges a l'Institut, tot el temps de la... República, sí. La, la, ella havia anat primer a les monges i després quan va ser hora d'anar d'estudiar, l'àvia va decidir que aquella filla tenia d'estudiar perquè mai podria treballar d'una altre manera sinó era amb el cap i que ja que era una nena intel·ligent que ho havia d'aprofitar per donar-li un futur. I era la primera de la família i única, tots els altres ja havien fet el seva... ja, ja hi estaven criats. I aleshores la van posar a l'Institut i la meva mare que clar era més gran però era jove ho veia diu: "No estudiava res. Tot el sant dia explicava històries del professor tal i del professor qual... – diu – explicava cada mentida a l'àvia que treia foc" i els avis no se n'adonaven. I es veu que quan va tornar el meu pare del front el primer que va fer va ser dir: " - Aquesta, aquesta nena o la posem en algun lloc o algun dia l'haurem de posar en algun lloc que la facin creure" i la van posar al Sagrat Cor de Jesús a Barcelona (somriu) que estava amb nenes d'un nivell social molt més elevat i ella ràpidament es va elevar a cims de glòria inventant-se tot lo que calgués per estar a l'alçada de la situació i allà va estar fent el batxillerat .. que no sé perquè no va acabar, no el va acabar. Però això representa que anys després, durant tota la vida ha sigut com... ella sempre ha dit que havia fet els estudis, el seu home era farmacèutic i ella també era farmacèutica, vull dir, ha tingut sempre tot lo que ha necessitat hi ningú li ha preguntat mai [soroll de la gravadora] on tens... [el títol]? perquè no (riu) i estava en aquella casa de molta gent i mai van faltar, mai va faltar menjar, mai. I la tieta... Maria, que deia?? que és una mica corteta i que tenia 16 anys o 17 i que era una mica romàntica doncs els llocs on anava ella, deia, eh, "Tothom fa, tothom fa restriccions i tothom, se està de menjar coses i, i nosaltres no ho hem de fer?". I l'àvia deia "Pues gràcies a Déu no, no ho hem de fer!". I un dia es veu que era l'hora d'esmorzar i ella es va alçar per a parar la taula i tornar i diu: "Només queda un tros de pa. Avui sí que hem de racionar el pa." I va fer uns talls i en va donar un tros a cadascun "... per tot el dia no sé que...", i quan ja el tenia tot no sé, ben muntat, la mare diu: "Que raro que no hi hagi pa?". Hi va anar hi va trobar un pa sencer (riu) i diu: "Que?. Bah!."

E. – No hi havia racionament.

No hi havia racionament. No ho va aconseguir ni aquell dia. I, i, i... i sí, més coses, una que l'avi una vegada va, va tornar del poble amb un porc que això estava prohi /

[CINTA 5 CARA A]

Que anava al poble, anava a... anava a Sant Martí de Tous i anava proveint i mai en tota la guerra van tenir cap a... primera que Igualada és una, és una ciutat que està relativament a prop del camp i per tant les situacions dramàtiques de... Barcelona no es van viure mai. Però... sí que hi va haver molta gent que va passar... sobretot, més que gana física doncs una, una dieta rigorosament avorrida i pobre, i molt pobre. I que en canvi els avis, patens, doncs s'ho van poguer muntar bastant bé i doncs algunes vegades ja d'una forma fins i tot il·legal doncs aconseguien menjar. Com una vegada que, que va portar l'avi un porc de... de, de Tous i per matar-lo doncs van aconse... bueno van aconseguir el, el, el, el tècnic aquell que era – no me'n recordo com es deia -, però el "matarife" i ah... però a les hores algú havia d'estar agafant el porc i el meu avi no hi estava acostumat i, ademés era molt baixet el meu avi, i bueno el cas és que en un moment donat de desesperació, el porc – i això està explicat pels segles i segles amen en (somriu) a la família Ribaudí -, en un moment determinat el poc... el porc es va lliberar i les

portes del garatge u on estaven fent, es van quedar esbatanades i va sortir l'avi galopant perquè l'avi no va baixar del porc agafat de la cua del porc (riu) i galopant fins que el porc va parar de galopar. I bueno, vull dir, doncs el, el... el pare va tornar de la guerra ja convertit per una banda, crec, que la... l'orientació que va prendre a... que, a la guerra, a... va prendre la política de les esquerres que ell mateix havia votat ... no n'era partidari, en absolut. Era antifranquista per, per sentit comú, per gust, per, perquè ho era, perquè era un home democràtic, de conviccions. Però aleshores es va trobar formant part de la classe social ... bueno és que, clar, en aquest pobles industrials lo que hi ha és classe mitja i, i obrera. Doncs era del cantó dels patrons, i amb ell... i demés vull dir que... estava treballant la Pielsa en aquells moments tenia una... un acord o una patent o no sé com se'n diu, bueno no, una patent no. Bueno, com una mena de, d'acord de que ells treballaven totes les soles que l'exèrcit feia servir, per tant les botes de l'exèrcit que durant molts anys va ser molt important ho feia la Pielsa.

E. – O sia la fàbrica estava col·lectivitzada per els obrers /

No. La fàbrica va ser col·lectivitzada en temps de la guerra però quan ell torna de la guerra i la guerra està perduda, ell se situa – penso, eh? - ... potser això va ser amb anys, jo ho vaig viure de cop perquè és la situació que vaig conèixer en els meus primers anys de vida, no?. Però ell se situa del cantó dels, dels patrons i ademés pues, té una... una relació positiva, comercialment parlant amb, amb l'exèrcit tot que no era franquista.

E. – Però en el moment en el que ell és fora i l'avi – era diguem-lo així – el que s'encarrega de la fàbrica, què passa en aquell moment?

La fàbrica està col·lectivitzada. Pues no hi va haver cap problema. L'avi en cap moment es va posar de cul ni res.

E. – I els treballadors, la quantitat de treballadors que hi havia en aquell moment a la fàbrica?

A mi em sembla que devia ser el mateix que hi havia, que hi havia després perquè més o menys em sembla que devien ser... pues, entre 15 i 20 persones.

E. – Quinze, vint persones que comencen a treballar ara per lo que era... l'exèrcit Republicà, no?

Mai!. (èmfasi) Això ho he sapigut jo de gran, eh?. Mai, mai, mai en van fer referència!. Mai, eh!. O sigui quan de gran eh, jo he sapigut com havien anat les coses i vaig començar a fer preguntes no m'ho han, no m'ho han amagat mai, però jo no haguera pogut tenir cap coneixement, si... hagués depès només de lo que m'explicaven a casa. Jo no vaig saber mai que havia estat col·lectivitzada la fàbrica.

E. – Tampoc sap llavors com es pagaven els treballador d'aquesta fàbrica?

No, però eh, eh, igual, igual el pare si que ho sap. Igual el pare si que ho sap perquè, ... [ho apunta en un full].

E. – Per exemple, si els hi pagaven amb, amb paper moneda de... la República o si els hi pagaven amb espècies?. Vull dir amb... .. feien intercanvi no, de treball per aliments una cosa així?

Sí. [Continua apuntant les preguntes en un full]

E. – A part d'això, tampoc, a la casa seva van, van veure mai lo que era els cupons de racionament, no?

Però d'això si que n'havia sentit a parlar. O sigui quan el... bueno, per una banda el meu pare torna de la... guerra. Vull dir, és la meva mare que l'ha d'anar a buscar a França ... va anar-hi amb uns avals/

E. – Que va anar des de la part d'Aragó on ell era cap a França o primer va tornar cap a Catalunya i va marxar després cap a França?

No. Van ... van entrar a Catalunya eh... i després la retirada van anar per Catalunya. I després van entrar a França amb aquest, amb aquest camp. Aleshores quan es va saber, exactament com no ho sé, però... aquí ah, hi havia uns amics [cop al micròfon] de casa que es deien, senyor Marcé que – Marcet -, li deien senyor Marcé però es deia Marcet em sembla. Bueno el senyor Marcet era francès d'origen i... ell, parlava amb accent i els seus fills també. I aleshores venien a casa a... va ser a través d'aquesta gent que em sembla que es va saber que estava en el camp de concentració i aleshores a... ah, ah, la, la meva mare i la seva germana petita que es portaven 3 anys, la tieta Antònia, ah... se'n van anar juntes amb cartes ... em sembla que eren avals de... segurament de la parròquia i del... /

E. – Mossèn...

L'alcalde /

E. – L'alcalde, no?

Sí, hi van anar a... que això era fàcil per l'avia tenia molts amics de la parròquia i vull dir, érem una gent relativament coneguda, Igualada era molt petita aleshores. I ells estaven, em sembla, ben consi... una mica bastant equidistants, eh?. Perquè tampoc el temps de la República van ser... grans coses però s'hi trobaven molt a gust. O sigui, devien ser d'aquesta gent que no es havien ficat en res i que tant per una banda com per l'altre tampoc no passava res, no?. A... aquest va ser el cas.

Aleshores de totes maneres crec que, ara, ara m'ha vingut al cap una cosa. Crec que, mentres va durar la guerra .. l'avi va anar decantant-se, o sigui, mal per mal preferia que ma... que guanyés el Franco [Francisco]. Ara recordo, perquè la meva mare (somriu) que m'ho explicava tot, la meva mare deia: "Això de la política no... no cal posar-s'hi és molt liat i no se'n treu mai l'aigua clara. Perquè mira, quan hi havia la guerra, eh, com que tu eres tant petita – igual no hi vivia amb els avis, no –, però anava a veure al tiet, al tiet Joan i a la tieta Soledat – que eren els que els hi havien fet de pares -, i el tiet Joan era fill de... de vaguista, era un, un patró prestigiós però era molt d'esquerres era, la seva formació tot plegat era d'esquerres. Per tant quan... es... escoltaven la ràdio i deien: "- Ai!, ai!, ai!. Si aquesta gent guanya les passarem putes!" (molt fluixet). Parlant del Franco. I la meva mare ho escoltava i després, se'n tornava a dormir, a casa dels avis. I l'avi Ribaudí diu que deia: "- Ai!, ai!, ai!. Si guanyen aquests – parlant dels nacio... dels republicans – les passarem putes!". Eh... jo vaig pensar: "- Bueno, guanyi qui guanyi si conservem la vida tots, podem viure bé." La meva mare era molt... de no segons ella deia. (to fluix) Eh... i o sigui això em fa pensar que l'avi, segurament sense ficar-se en res ni tal però, de fet tant com les coses van anar ell preferia que guanyés el Franco.

E. – Potser van tenir en algun moment la por /

Això de la fàbrica de que se li quedessin la fàbrica. (riu)

E. – Exacte, no?. Potser, no?.

Que era /

E. – Que era la seva vida?

Que ell considerava que era lo, lo seu, la seva meravella. (riu)

E. – Clar. Potser per aquesta raó.

Sí, però l'altre també era fabricant, el tiet Joan i molt més gran. Oh! deu vegades més gran que, que el meu avi, però bueno. I ja està i aleshores doncs això, després de la... guerra el meu pare doncs ja molt situat en el cantó... en el cantó dels, dels que havien perdut ideològicament però sense haver perdut res/

E. – Tampoc va ser ell /

Des de el punt de vista personal, eh, no va, ni se li va... se li va morir aquell, aquell cunyat però tampoc no, no van tenir temps d'estimar-se molt.

E. – També ha dit que no va tenir gaires problemes perquè no va gaudir de graduació militar destacada no, per això?

Cap, cap. Jo crec que era soldat ras. Jo crec que era soldat ras. I aleshores doncs nosaltres, eh... la meva cosina i jo doncs ja havien... quan va acabar la guerra, teníem dos anys. Jo me'n recordo quan va tornar el pare del front ... no, no el coneixia perquè devia fer molt poc que es /

E. – Dos anys i [el recorda?]

Me'n recordo.

E. – Ostres quina memòria!

No, no, no és memòria són d'aquelles coses seleccionades. Jo recordo /

E. – Clar, sí, perquè és un temps molt dur i clar impacte.

Jo recordo que vaig estar molt contenta de veure la meva mare i que... i després hi havia una altre que estava allà i jo plorava perquè no el coneixia i la mare em deia: “- És el pare Carola!. És el pare!” i jo me’n recordo. El meu pare diu que no, que això no se’n recorda ell. A lo millor m’ho he inventat però jo me’n recordo.

E. – Una pregunta. Ah... li va parlar mai el pare de les condicions de vida dels camps de concentració francesos?. Mai?

[Fa que no amb el cap] Ell s’hi va estar poc. I no... ha volgut mai. No, no, mai, mai!. És que ell no explicava aquestes coses, no, no n’ha parlat.

E. – Aquest camp en concret no el situo?. Perquè...

Jo tampoc, no sé.

E. – No sap si era... a prop de la costa o era d’interior?

Deu estar a prop de Perpinyà. No ho sé però ja ho sabré eh, ja ho sabré.

E. – És que a la zona de costa doncs va ser duríssim, va ser duríssim!

Va ser duríssim. Jo crec que ell no s’ho va passar molt malament perquè ell les coses les parlava doncs minimitzant-les molt i quan ho has passat molt fotut no tens tantes ganes de minimitzar. El meu tio, aquell que sempre estava molt amargat, aquell no. Aquell tenia gradu... graduació, una graduació mínima, eh, però tenia graduació, i va anar a petar en un camp, en un camp de càstig, diguéssim, aquí a Espanya. Em sembla que no va passar la frontera, però no ho sé ja ho averiguaré, ja ho averiguaré. Això aquestes coses realment... [cop al micròfon, s’escolta de fons com pren anotacions]

E. – El temps que va ser-hi al camp de concentració no va ser gaire, oi?

Dos o tres mesos.

E. – Dos o tres mesos.

O potser ni això.

E. – Llavors, en els papers no, amb els avals que va aconseguir la seva mare doncs va poder tornar, no?

Hum... vam poder tornar ell i el tiet, Marcel·lí.

E. – No els hi van demanar cap tipus de responsabilitats polítiques a tots dos?

Cap dels dos.

E. – Cap dels dos.

Crec que a cap dels dos. En el tiet Marcel·lí podria preguntar, dir: “Antonio, el tiet Marcel·lí...”. Bueno, no ho sé. No, no, em sembla que no, em sembla que van tornar tant tranquils.

E. – I un cop retornats a casa com es troben la situació?

I aleshores quan tornen a casa...

E. – La fàbrica?

Tot, tot reprenc perquè la fàbrica estava en bones condicions... em sembla.

E. – No va patir destrosses, ni res d’això?

No. Normalment no van patir eh, la major part d’elles anaven... sí?

E. – No, no, no.

Ah!.

E. – No, no és que /

Jo, em sembla pel que he sapigut que no, que normalment doncs les [fàbriques]estaven en bones condicions. Però bueno, ell com que d'això no ha parlat mai, per la via directa no ho sé. ... allavòrens era aquesta fàbrica antiga que ja te'n vaig parlar una mica que era molt vella, que era molt, molt fosca, molt petita que... en el pis de dalt hi vivíem els avis i que jo tinc el record de que hi havia hagut un home mort, allà, i que jo havia vist la sang però que no ho sé si ho era o tal. I que... amb, amb els anys .. pel vol, jo crec que va ser, quan va començar la Segona Guerra Mundial. Aleshores hi devia haver... jo diria que jo tenia 7 o 8 anys quan al... hi va haver la... fàbrica nova de la Pielsa i en aquesta fàbrica nova és quan hi van fer un pis de senyors, a dalt, molt diferent de l'anterior. L'anterior era un pis molt petit i molt mal construït, molt, molt, molt, molt, molt de gent pobre i l'altre doncs era un pis de senyors amb la seva tribuna. Uns pisos que després en aquesta època es van estandaritzar i eren pisos dels estraperlistes. O sigui els que feien diners, eh... que no se'ls acudia massa gastar diners en un arquitecte -per entendre'ns-, i tots feien el mateix tipus de casa, però si que es feien les seves bones vidrieres, la tribuna, un quarto de bany – que a lo millor no el feien servir però que hi era - i totes aquestes coses. I en aquella casa sí, i tant, que es feia servir el quarto de bany. I no me'n recordo com era el quarto de bany de casa dels avis?. Gens, ni idea!. Però sí que en tenien i tant, i un saló molt maco i... i l'àvia tenia un, un terrat molt bonic i aleshores jo sí que tenia consciència de que era rica, encara que la meva mare no me'n... deixés parlar, ah... jo tenia consciència de que érem rics.

E. – Això m'ha dit abans que és ja l'any 45?

Sí, un, una època que jo ja recordo molt bé les coses, no?.

E. – Clar. És una miqueta més gran hi ja ho recorda millor.

Bueno, nosaltres quan es vam fer grans, abans de l'any 45, quan es va tingué... quan es va tractar de portant-se a... a, a escola, sens dubte ens van portar a les monges. I això sí que va ser una cosa que jo durant anys no els hi perdonava en als meus pares. Perquè les monges estaven tant atemorides, que ens veien com... com, com fills d'escorçonets, saps?. Naven allà amb 3 anys, que és l'edat que jo hi anava, i elles acabaven de passar un susto mortal i encara no se l'havien tret del cos, la, la, la guerra. Clar jo, quan es va acabar la guerra, jo estava apunt de fer... quan es va acabar la guerra aquí dalt, ah... aquí dalt a Catalunya, que era el mes de gener ... jo... a mi em faltava 2 mesos per fer 3 anys i... aquella tardor, ja vaig anar a l'escola. Per tant, les monges venien directament dels llocs on havien estat amagades ah... a la, amb aquell, amb aquell convent, no?... /

E. – Que eren monges catalanes o eren monges de fora de... de Catalunya?

Eren .. eren, eren monges catalanes i, i parlaven el castellà que el destrossaven però ens obligaven.

E. – O sia que de catalanisme, res.

No... en absolut. Els capellans eren diferents - de la mateixa ordre, eh? -, jo anava a les Escolàpies. I jo el tinc molt clar el record ... primer de sentir una llengua que no coneixia i que jo pensava que només feien sorolls. Jo em pensava que feien sorolls. I un dia em vaig adonar de que cada vegada que es referien a la cadira deien "silla" i per aquesta via vaig pensar doncs: "Té significat lo que... això que fan, aquests sorolls que fan, tenen significat". I aleshores vaig començar a enterar-me del que deien. Per altra banda que no te... no amagaven en absolut la seva... bueno, per una banda o fèiem amb la llengua, no, de, de, de ser addictes al règim, encara que no la coneguessin, la parlessin fatal. Gràcies a lo qual, vull dir, jo vaig tingué d'aprendre el castellà quan vaig estar a França perquè molts amics meus eren, eren, eren espanyols perquè, és que, jo parlava un castellà... es tot el sa... sabia escriure'l amb correcció perquè havia llegit molt però parlar, parlava... fatal perquè és que ens ensenyaven molt malament.

Per altre banda eren una gent .. pues ens preguntaven directament a quin bàndol estaven els nostres pares. Me'n recordo perfectament d'un dia que arribo a casa i dic:

- "Pare. Tu quin bàndol estaves de la guerra?"-

I el meu pare diu: - "No es podia triar!"-

Dic: - "Bueno, però no es podia triar però tu a quin bàndol estaves?"-

- "Pues, és que, és que no es podia triar Carola!. Jo estava al bàndol que estava tothom. Estava en el bàndol de la, dels rojos!"-, va dir.

I jo dic: - "Pues, pues diu la monja que això és pecat mortal?"-

- "Però, però si no es podia triar!. Tu diga-li que no es podia triar!"-

I jo pensava: - "Sí, sí no es podia triar..." (to irònic) però ells ens atiburraven d'històries on les que donaves la vida per defensar lo que era bo i ens, i però sense cap mena de, no tenien cap mena de vergonya, eh?. Érem petitíssimes.

E. – O sia el nacionalsindicalisme estava imposat d'una manera...?

Eren, era, era molt i això els meus pares sempre es van negar a veure-ho. I jo era més grandeta i els hi tirava en cara. Els hi deia:

" – O sigui que vosaltres lo que pensessis o així però, deixàveu les criatures a, als gossos?".

I ells em deien: " – Però que volies que fessin?. Sí, els nens que anaven a l'escola que no era religiosa eren nens que anaven amb el cap pelat, plens de nafres, plens de polls, eren...".

Van fer una opció ... des de el punt de vista més que ideològic socio... social, eh, de, de classe social, de... Hum... i, i no ho sé perquè m'imagino que per Igualada hi devien proliferar aquests pisos que a tot arreu hi havia de gent que havien quedat fora del [règim]. Però no ells, no, vull dir amb això eren com, com els avis vull dir de [fa una ganyota amb la cara] tot amb el seu lloc i... nosaltres doncs havien d'anar a les monges. Però aleshores jo me'n recordo petitíssima de resar cada dia perquè es convertíem els meus pares. A mi m'havien convençut de... Jo era molt crèdula! perquè jo i altres nenes que coneixia que posaven distància a les coses, no?. Però jo lo que em deien... i aleshores jo els veia que els meus pares pues segurament aparentaven ser bona gent, i jo n'estava molt orgullosa perquè tenia pares joves, ademés eren gent... lletrada i... molt agradables de, com a pares, vull dir... no sé, la meva mare, eh, eh, no havia anat gaire a l'escola però es va comprar un llibre alemany, una traducció, de l'aleman i quan jo era un bebè ella estava allà amb el llibre i feia lo que el llibre deia, bé o malament, no?.

Hum... nosaltres, la meva família, no tenim mugró, doncs la meva mare tenia mugró a base de que com que els nens havien de mamar, passant els dolors del Crist, va fer-me mamar i jo a base de xopar li vaig fer sortir mugró. I a part de mugró moltes altres lacres perquè... doncs devia ser dolorosíssim. Però vull dir que, eren uns pares modèlics amb tots els aspectes. Eren molt oberts i tal, però jo resava perquè es convertissin perquè les monges m'havien fet creure que eren un...

Una, una vegada, una vegada van anar a la platja, ja devia ser el mes de juny, havia fet molta calor. Van anar a la platja i ens vam cremar perquè abans la gent posar-se crema i tot això... però el primer dia de platja et cremaves i punto. I com que anaven amb un uniforme de color blau marí de llana, amb un collet blau de puntes, estiu – hivern. La meva mare diu:

- "Aquesta criatura amb un vestit de llana sobre les (riu) nafres aquestes jo no li poso"-.

Jo, - "Mare que sí, que sí, que sinó les monges en renyaran!"-

- "No t'hi poso – diu - et posaré un vestit de fil"-.

I jo, jo tenia una desconfiança tremenda. (èmfasi) La meva mare, és, sabia molt de cosí i anava, ens feia anar a l'última moda, per això també tenia jo la idea de que érem rics, perquè, eh, perquè la gent anava molt mal vestida i jo tenia dos ulls a la cara i notava la diferència. I dic:

- "Qui, quin vestit tinc de fil?"-. Perquè tenia una por horrorosa lo que decidís. Diu: - "Pues el bla-, el vermell i blanc – que encara me'n recordo -, vermell, blau i blanc"-.

Com els, els colors del, de França. I era sense mànigues i dic:

- "Però mare si és sense mànigues?. No puc anar a l'escola sense mànigues!"-

Diu: - "Ja ens arreglarem!"-

I no tenia gens, però gens de confiança amb ella!. Bueno, la meva mare va decidir que, eh... en aquells temps et portaven els, els reis, unes, unes, uns joguines diferents de les d'ara. A mi m'havien portat una, (riu) un lloc de carnissera. Uns manguitos blancs fins aquí [s'assenyala els colzes] i després els estris que no eren de plàstic, eren de llauna o...

I diu: - "Amb aquest manguitos..."-

I jo dic: - "Bueno, però cus-m'ho bé!. Que no es noti!"-

I diu: - "Que hi vols anar pel carrer fent el ridícul d'aquesta manera?. Ni pensar-ho. Tu pel carrer aniràs sense mànigues que és com és el vestit, que és mono i que és així com és. I tu quan i arribis allà?"-

- "Doncs jo no m'ho sabré posar i les monges ho notaran!"-

Bueno, la meva mare .. que no. I amb això si que va pecar de... d' incomprensiva perquè, sempre, tota la vida ha sigut... Quan jo després vaig començar a agafar manies de tipus religiós i així mai, vull dir, ella d'aquella gent... era, era fidel als clàssics. Vull dir, eh, les coses són con són, fa sol, això ha d'anar així (somriu) i les coses, així una mica tèrboles no les entenia ni les, ni consentia. Total que jo me'n vaig anar a l'escola vestida sense mànigues, a l'entrada com vaig poder i amb agulles em vaig posar els manguitos, i vaig entrar amb un vestit moníssim, hum... de, de, de, de cotó – ai! d'allò -, de fil i uns manguitos de qualsevol manera que es devien veure d'una hora lluny. Però les monges com que ni ho concebien es van creure que el vestit era d'aquella manera. I per tant, jo...

- "¿Cómo es que no lleva el uniforme?"-

- "Es que fuimos a la playa."-

- "Hay!. La playa... tantos peligros!"-

E. – Tot ho veien com a pecat?

Vuit anys, vuit anys i... tal. Però, no va passar d'aquí. I en aquestes arriba l'hora de cosí i jo sempre tenia nusos i no m'aclaria. “ – Señorita Ribaudí, venga “pa ca”. No se que no se cuantos”. M'acosto i estava ella així, ensenyant-me, la monja com que tenia aquesta alçada així diu ... “¡Virgen santísima!. Perdona estos padres, llevas un vestido sin mangas!”. (to fluix) Jo, ho vaig passar fatal. I això la meva mare no ho va poder entendre mai. No ho va... es va negar totalment, vull dir, ells feien allà. No ens feien costat si ens renyaven perquè era del... a favor de l'autoritat, en aquest aspecte no... vull dir, molt correcte, no, no, no... tampoc les monges ens feien res de l'altre món, però amb aquestes coses hi havia un incomprensió total. Jo per exemple, la meva mare, quan venia l'estiu, era una dona jove, estava a casa seva, no tenia cap complexa, a lo millor en venia a obrir i anava despullada o amb unes bragues. Pues jo, cada setmana ... “Tinc un pecat mortal que he vist a la meva mare despullada i tal...” Clar, que això tampoc li deia amb ella, no?. Això ho amagava perquè pensava, pobre. Vull dir si ella... i jo ja, i jo ja resava perquè es convertís però no hi havia manera, no es convertia mai. [l'entrevistadorriu] I... i això, va anar així, tots aquells anys i bueno els meus pares doncs van anar variant, mínimament, en quant a... cada vegada eren més consentidors. Mai, no van ser franquistes, mai amb estat d'acord amb res del Franco, mai vaig sentir criticar res ni parlar directament de política -parlaven d'economia- , i quan parlaven de política directament era per, hum... rebaixar-ho i dir que... sempre que “ni tanto ni tan calvo”, [se senten sorolls de fons] eh. Però clar, les barbaritats de la guerra que es anaven coneixent aquí, eren les que és vien, les que havien fet ... els republicans perquè eren els que (somriu) havien estat manant, no?. I aleshores això sempre ho, ho... condemnaven molt, però per altre banda també deien que, que lo greu era la guerra i que... era això, i la guerra entre germans... i tal... i vull dir, molt, però molt equànimes.

I en un moment donat fan un petit salt, que va ser molt petit per ells perquè realment no hi creien massa, però que per mi va ser molt important. Que és que... bueno quan jo tenia, uns 12 anys la meva mare va tenir un... una malaltia, va agafar el tifus, i va estar a punt de morir i aleshores quan va sortir d'aquesta malaltia, eh... que va durar mesos i mesos, la recuperació, el que no s'infectés, el que nosaltres poguéssim viure amb ella i tot plegat, eh... va entrar a la habitació quan ja estava al llit i em va dir i em va preguntar si havia resat les meves oracions. Jo sé que vaig pensar (to fluix) “que com se'n ficava en una cosa tan íntima” perquè sempre havia, la meva vida religiosa era meva, absolutament. Vull dir, la meva mare mai m'havia ensenyat. Sí, tot això m'ho havien ensenyat uns altres, no?. I em va, recordo que em va fer molta vergonya que m'ho preguntés però vaig dir que sí, perquè jo era molt religiosa, i ella em va dir que... que estava contenta de que jo reses i que... li donés gràcies a Déu perquè es via salvat. [sorolls de fons] I... i a partir d'aquell dia oficialment, doncs, van ser creients i van anar a missa de dotze. I... i anys, molts (èmfasi) anys després, un diumenge jo no em vaig ni vestir i va arribar el vespre i diu:

- “Encara vas en pijama?”-

Dic: - “Sí – dic -, és que avui no he sortit”-. [se sent el soroll d'un motor]

Diu: (molt fluix) - “I, i a missa?”-

Dic: - “Buf!. Fa molt temps que no hi vaig a missa!”-

Diu: (pica a taula) - “No vas a missa?”-

L'endemà va deixar... (somriu) o sigui que va, el diumenge següent ella ja no va anar a missa. Però el meu pare ha mantingut durant més anys. Aleshores, bueno, el meu pare es va anar fent un senyor .. [se sent el soroll d'un motor] un senyor lletrat, ben... bé. No sé, ben disposat amb la, la resta de la gent i a mida que s'ha anant fent gran, vull dir, quan van arribar les coses en els anys previs a la mort del Franco, que semblava que les esquerres ens menjaven el món, ell un dia en va dir: “Si... guanyeu vosaltres, jo me n'aniré. Sóc vell, però començaré la meva vida en un altre lloc. Jo no estic disposat a... viure en un lloc a on governin els comunistes.”

E. – Que pensava que potser... es prendrien... [represàlies] /

Bueno, hi va haver una època que tu no te'n recordaràs però que semblava... o sigui obries el diari i, com que cada co-, clar, el, el, el franquisme feia de caixa de ressonància ... per les seves pròpies prohibicions, per les seves pròpies contradiccions a coses que, eren antifranquistes però no eren necessàriament comunistes.

E. – Les englobava totes clar.

I tot se'n quedava englobat de manera que, a la per, la persona que no era d'aquell... ram, obrir el diari era agafar un atac de cor. I això va durar... algun temps i anava *in crescendo*, no?. Vull dir, doncs que hi ha eleccions sindicals en el temps del Vertical (somriu) i guanyaven totes les... [candidatures de CC.OO] Clar, vull dir, era una cosa com a molt dura de tragar però que ni els que ho vivíem, ni els que ho patien, sabien calibrar positivament quin grau era degut a les pròpies prohibicions i quin grau era degut a una determinada ideologia i aleshores s'engrandia molt. El meu pare un dia em va dir això.

E. – Feia diferenciació, per exemple el seu pare, entre comunistes i llibertaris o més o menys els englobava a tots en el mateix sac i pensava que tot era el mateix?

Ell, sabia molt bé les diferències i les sap. Però... i segurament havia llegit dels uns i dels altres. Però no feia massa diferència perquè considerava que tocaven... O sigui, molt a l'americana, no?. De que... fins que no et toquen lo... bueno, sí, una, una, una concepció molt de que la propietat és un valor sagrat. Hi han molt d'altres, no?. I ademés no donant molta importància al, als valors materials perquè no... [soroll de la cinta] – ni el meu pare, ni la meva mare -, són bastants austers ells dos. Però eh, com a principis, vull dir... inalienables la propietat privada dels que la tenen clar. (to irònic) (riu)

E. – Clar. (riu) Molt bé. Ara si de cas, tornant una miqueta a lo que era la fàbrica. És que abans hem parlat de que ell va venir i no va rebre cap tipus de represàlia, ni res d'això. Però i els treballadors que hi havia que van fer?.

Em sembla que eren els mateixos?.

E. – Van marxar quan el règim va canviar del bàndol o es van quedar?. Van rebre algun tipus de persecució?. No per part del pare que això ja sé que no, sinó per part de les autoritats del moment?

Crec que no s'hi van ficar.

E. – No s'hi van ficar.

Crec que això s'ho va cada... cada fàbrica ... a veure, a Igualada no hi havia grans potentats, eh, diguéssim, ah... bueno no ho sé. No vull generalitzar. Em sembla que a cada fàbrica ho van arreglar els mateixos. O sigui que si els mateixos treballadors van tornar dient:“ – Bueno, ja torna a manar vostè!... Aquí estem.” I els altres van dir pues: “Benvinguts”. I em sembla que com tampoc hi va haver... l'avi no va rebre... cap mal de ningú. No crec que ell tingués cap /

[CINTA 5 CARA B]

E. – En aquell moment que el pare ha tornat del front i bé, té, té les idees aquestes darrera seva no, de, de lo que ha vist al front i del igualitarisme i tot això ... quan arriba a la fàbrica i l'avi té unes altres idees, no, no hi ha un... una mica de... de tibantor?

El pare i l'avi?. El pare i l'avi tenien les mateixes idees amb anys de diferència [se sent el soroll d'un motor] .. Bueno, és que a la família aquella em sembla que el... enfrontar-se, per les formes de pensar... no era massa pensable. No, perquè per exemple, el meu pare era ateu convençut i l'àvia era molt religiosa.

E. – I això no havia creat cap tipus de conflicte dins del matrimoni?

Mai havia sentit... no!. No. I em fa l'afecte que en aquest aspecte els avis eren molt per l'estil. A la tieta Pepita, la... la, la més petita de, de les, de les germanes del meu pare, anys després quan jo ja en tenia ... pues potser 30, una vegada va intentar de manera asquerosa enfrontar l'àvia amb mi. La meva àvia era aleshores molt vella perquè quants anys devia tenir?. Trenta i vint i cinc, cinquanta cinc, cinquanta cinc i... vint i tres, setanta, pues la meva àvia fàcilment tenia setanta vuit anys. Estic parlant de l'any... 68, per exemple, i la tieta Pepita ... d'alguna manera dient a l'àvia “Pues aquesta és comunista!”. I l'àvia, vull dir, en un moment li va agafar com un cobriment de cor però és que a mi em sembla que ella allavòrens era molt vella i... i més aviat era com si hagués de tornar a la guerra civil, com si, com si cap a les seves velleses li estigués dient... és que era una bruixa, la tieta Pepita era una bruixa. Era una autèntica bruixa. I a... l'àvia sí, es va... la van tingué de córrer, van tingué de córrer i després no sé que va passar que ja no me'n recordo perquè l'àvia era morta allà mateix. Perquè és que, ho va fer d'una manera tant gratuïta, però en canvi, en l'època ja vull dir que ella era més jove, que l'avi era més jove, que havien viscut, estaven curats de tota classe d'espants perquè havien viscut situacions molt fortes encara que no personals, però sí, sí generals de tot el país Però les diferències que poguessin tenir que venien a ser que fins aleshores havien votat i que a lo millor no van votar el mateix el pare i el fill, i que després ja no votava ningú i no els hi agradava el Franco ni a l'un ni a l'altre, però que era lo menos dolent que podia haver passat per acabar la guerra. No [se sent un soroll de fons] ... a mi em sembla que allà hi havia harmonia en aquest aspecte.

E. – Abans, parlaven, quan arriba el pare a la fàbrica es fa un altre cop càrrec d'ella , no?

Sí.

E. – I per qui comença a treballar ara?. Hi ha demanda del producte?

Jo el que no sé, és si se'n fa càrrec a partir de les hores o ja abans de la guerra per la mentalitat meva lliga més que fos quan ell es va casar per poder accedir a un sou, bo. Com una mena d'arreglo entre pare i fill perquè ell tingués un sou bo, però que a la pràctica cada vegada més va portar ell el pòndol i que després de la guerra el va recuperar. Però ja també me n'enteraré si va ser abans o després. [pren nota]

E. – I la producció ara en aquells moments de dificultats de postguerra?

Boníssima perquè ells es cuidaven de l'exèrcit dels vencedors.

E. – Ah, és a dir la fàbrica es va posar a treballar ara per l'exèrcit dels vencedors, no?

És que abans no sé per qui treballava. El... quan van anar... quan jo recordo del que era, era que la Pielsa feia les botes de l'exèrcit dels vencedors. Anteriorment no ho sé.

E. – Anteriorment potser per la situació a la qual es portava la guerra a Catalunya estaven obligats a potser treballar per... o no?. Clar, això ja ho sabrem.

Anteriorment, anteriorment no ho sé. Anteriorment a lo millor treballava pel qui li comprès.

E. – Per l'exèrcit Republicà o per qui li comprès, clar.

Per qui li comprès.

E. – Molt bé, molt bé.

Però després va ser en una... és que pensa que en els anys posteriors a la guerra tenir... pell, era... volia dir: cupos. I aleshores no tothom els tenia. Més ben dit, només els tenien els que eren addictes o d'alguna manera aconseguien. Per tant, la gent ... es va, i la Pielsa ho tenia facilíssim, no?. Perquè doncs tenia, era la concessionària, o com se'n digui.

E. – Dels cupons aquests no?. En aquest moment, eh... la Pielsa s'amplia?. Si la cosa va bé!

Pues al menys la fàbrica d'Igualada es va fer nova a l'any 45 o per allà.

E. – O sia tant se'n... vull dir, s'amplia tant en la seva estructura com en el personal?. Hi ha més gent que treballa ara per ella?.

Jo diria que de la fàbrica anterior era impossible que hi haguessin una vintena de persones i a la nova si que hi eren. Que una vintena eren molts, (èmfasi) molta gent.

E. – Aquest podia ser el número màxim de persones?

Hi havia moltes, moltes fabriquetes perquè, tota la gent que coneixíem tenia una fàbrica. Clar que nosaltres ens movien amb la gent de classe mitja, però ... però que hi havien molts amos, hi havien molts amos perquè hi havia fàbriques que eren de 3 o 4 treballadors. Bé, tota la feina la feien les màquines.

E. – Tres o quatre treballadors, clar. Es donava situació d'estraperlo?

Ui!, tant i tant.

E. – A nivell febril, vull dir?. A nivell d'aconseguir materials?. Perquè també suposo que a nivell de poble doncs...?

Bueno, a veure la Pielsa no perquè tenia la via directe. Vull dir, quines ganes d'arriscar la vida en una cosa que ja la tenies tu per la porta gran.

E. – Si tenia els cupons no?

Però... i, i, i, hi havien concessions em sembla que eren. Arribaven partides, partides de... [se senten sorolls de fons] de cuiros del, Argentina... normalment era de l'Argentina i d'aquests llocs. Amèrica, sempre era Amèrica. I... aquests cupos ... anaven assignats a... [se sent el soroll d'un motor] anaven assignats a les determinades, a les fàbriques. O sia la gent per treballar tenia de... tenir algun... alguna via directe amb els vencedors.

E. – O sia que l'assignació provindria del Govern Civil probablement o una cosa d'aquestes no?

Podria... sí. [pren notes]

E. – Un altre cosa ara que estaven parlant de l'estraperlo. Podrien parlar així una mica... se'n surt una miqueta del tema del pare no, però... la situació general a nivell d'Igualada?. No tant sols de la classe benestant?

Hi havia, hi havia estraperlo i s'hi dedicava una part important de la gent. A la nostra família no era gaire ben vist. Però tampoc es veia amb ulls molt... molt mal. Per exemple ... de la família de la meva mare, el germà de la meva àvia materna, el tiet Pepito. No, el tiet... ai!, com es deia?. ... També es deia Pepito?. [se senten soroll de fons] És que tenia un tiet Pepito per cada banda. Ara, ara m'ha fugit del cap. Un tiet que vivia a les Cases Barates i tenia una filla, la, l'Anita. Doncs, l'Anita es va casar amb el Quildo i el Quildo que és un tio simpàtic, vividor, molt alegre, molt (èmfasi) bona persona, un cor... grandíssim. Era estraperlista i es, es guanyava molt bé la vida però explicaven cada història. Tothom, era de les històries, la gent reia amb les històries de l'estlaper... de l'estraperlo perquè, n'hi havia moltes aventures. Sí, tu per exemple, podies viure a unes zones de dia i no t'enteraves de res o però, si aquell mateix camí que feies de dia, el decidies un dia fer-ho de nit -que jo com que era una nena i molt de, molt de... de lo que s'havia de fer no se'n haguera ocorregut mai però, però molts...- i sempre hi havia algú que ho feia i després que ho explicava, i potser que no ho feia i també ho he explicava. Doncs aleshores en els mateixos llocs i amb els llums apagats doncs hi havia una gent totalment diferent que, que anava a lo millor amb els llums apagats ... amb el, amb els llums del, dels fars apagats del camió passant per un caminet o per una carretereta, i el Quildo era d'aquests. I el Quildo explicava cada història i era molt divertit. [se sent el soroll d'un motor] Era un cosí... de la meva mare. Era un cosí germà de la meva mare. I tenia molta relació perquè la meva mare era molt familiar i com que a més li quedava tan poca família viva de la generació anterior amb aquests tios, la tieta Anita i el tiet Pepet, (èmfasi) es deia Pepet, no Pepito. El tiet Pepet i la tieta Anita, [se sent el soroll d'un motor] doncs, i el seu, la seva filla, Anita. Havien tingut una bessonada que havien nascut amb cors blaus també. Eren nens blaus, es van morir tots dos. [se sent el soroll d'un motor] I després havien tingut l'Anita molts anys després i aquella si els hi va prosperar i està grossa així. És molt simpàtica. I a... i aquest, el Quildo, explicava històries, vull dir que... Una vegada van anar a Galícia a... per traficar amb, amb... amb cafè portuguès i quan va arribar en el lloc concret on ell es pro... es proveïa, no hi havia cafè verd i va dir: "Bueno, doncs jo haig d'aprofitar el viatge perquè això no m'ho regala ningú i no sé que?". I es va carregar amb cafè, torrat. (riu) Es veu que anava escampant per la Península, una flaire que en aquell temps la gent de quilometros... (riu)

E. – La Guàrdia Civil, oi? (riu)

I aleshores el lloc, tenia que abandonar la càrrega i, i baixar per una sèquia, tirar-se al riu o coses d'aquestes. Ens ho explicava i era molt divertit. (somriu) Estraperlo sí.

E. – O sia sembla que l'estraperlo per lo que veig, a la zona d'Igualada, va ser gaire bé com a tot arreu que era estraperlo d'aliments?

D'aliments!.

E. – D'aliments. I matèries primes?

D'aliments i tabac.

E. – Exacte.

D'aliments i tabac...

E. – De matèries primes per lo que són les fàbriques de la zona no perquè això...?

Això no ho sé!. Perquè a lo millor també hi és. Ja ho preguntaré, però no ho sé. L'assignació de cuiro sí hi havia estraperlo. Eh... però hi tant... i aleshores hi havia les cases dels estraperlistes que eren totes... jo, dic, amb ulls de gran que eren totes iguals. Totes fetes amb un mateix plànol, (riu) totes amb un

mateix plànol. Només passaves pel carrer i deies: “Aquesta és una casa d’estraperlista”. Perquè tenia, a baix, la... el gran garatge. Era molt important el garatge (riu) perquè necessitaven de... i a dalt, tot lo que era el garatge, lo millor una casa de 9 o 10 metres ben alt. Perquè llavors no es feien les cases amples com ara que hi ha el menjador i les habitacions i tot té llum, hasta que siguin cases molt humils, sinó que allavors si era, com que eren cases fondes que tenien davant i darrera, si tenien 9 o 10 metres ja eren cases... a Igualada ja eren les cases dels senyors. Doncs hi havia llavors les cases que ja no eren de senyors i que es notaven d’una hora lluny que eren perquè eren construïdes totes amb el mateix patró i en... encimentades de fora. A vegades amb algun tram de rajoles per trencar la monotonia. Balcons quadrats amb persianes ... americanes, i eh... uns 9 o 10 metres d’amplada pel cantó del carrer amb balcons que no hi havia ni una flor, almenys a Igualada, i a l’altra banda tota (èmfasi) la banda de galeria. Quartos de bany a dintre complets que no sempre es feien servir i molts d’ells eren amb, amb estraperlo de farina, també. [se senten sorolls de fons tota l’estona]

E. – Sí, és... això serveix per tot arreu igual i sembla mentida però?

A tot arreu igual. (somriu)

E. – I a part de l’ingrés, dels ingressos que feia el pare a la fàbrica, va haver-hi algun tipus d’ingrés econòmic a part?

Mai!. [se sent el soroll d’un motor]

E. – Mai.

No. Nosaltres teníem aquells diners i els... diners eren in... desconeguts, el, el... la quantitat. La meva mare era molt independent –ja parlaré d’ella després -, però... però era una dona i... a partir del moment en que ja va néixer el Josep Maria, [Ribaudí] em sembla que abans, a partir de la guerra, ja no va treballar més. I aleshores, eh... tenia de demanar els diners al meu pare. I jo recordo molt bé quan [sorolls de fons] un... ella va dir que no, que no... que aquest sistema no li convenia i que ella necessitava...

- “Però tu no necessites res?. Tu demana-m’ho només?”-

- “No. No, no. No el vull demanar. Jo vull que em donguis, que m’assignis una quantitat i aquella quantitat tu me l’has de donar cada setmana (pica a taula) i jo me les arreglaré”-

I finalment tant, tant, tant va ser que doncs... El meu pare no volia claudicar, volia mantenir com el sistema que l’avi havia fet amb l’àvia [se senten sorolls de fons] i que li havia anat molt bé perquè l’àvia també era d’armes tomar, però en aquest aspecte havia de, demanar els diners. Aleshores un bon dia la mare clar, era molt més jove que l’àvia [se senten sorolls de fons] i tenia més coneixements de... que la situació no era anòmala sinó que era lo més normal del món. [se senten sorolls de fons] A més la meva mare portava al darrera tota una vida de ciutadana, mentres que l’àvia venia del camp i era la situació era molt diferent, total que ho va aconseguir i aleshores, de repent van canviar de, de sistema de vida però de repent d’un dia per altre. D’un dia per altre, la mare va dir: “ – Bueno, això de menjar cada esmorzar pa amb tomàquet i pernil és molt car. [se sent el soroll d’un motor] I ademés el pernil té qualitats però també en té d’altres coses. Un dia pa amb oli i pernil, un dia pa amb tomàquet i anxoves, un dia pa amb tomàquet i botifarra negra. Igual d’alimentici. I... i va dir: “S’estalvia molts diners, aixís”. I aleshores eh... a l’hora de dinar el fetge és molt alimentici i surt una quarta part de preu que els bistecs.” I llavors, o sigui, va, la meva mare a partir del moment en que es va veure, perquè ella sempre havia sigut independent, si des de els 14 anys o 13, des de els 13 treballava en una fàbrica. [se senten sorolls de fons] Es va veure amb un sou, amb una casa i amb els fills que havia de tirar endavant... va estalviar moltíssims diners i... i aleshores a lo millor un dia deia: “M’he comprat...” ... es va començar a comprar coses per ella que van ser..., que no eren gens, eh, d’això, però bueno li feia il·lusió perquè ho havia estalviat i ho havia estalviat amb aquells diners, eh. I això, sempre ho he recordat perquè em feia molta gràcia no?. Vull dir, la manera com es va muntar, un canvi... total de, pues, perquè de, de, de molt petita. I ha vegades a l’escola ens preguntaven que havíem esmorzat?. I a mi em feia vergonya, perquè eh... hi havia pa amb tomàquet i pernil, hi havia nens que no... que això no ho havien ni sentit, (èmfasi) i nosaltres en menjaven cada dia, cosa que a mi m’horroritza el pernil, i me’l menjava, me’l tallava a trossets molt petits, me’ls posava tots a la boca, un glop de llet i cluc, directes cap a l’estómac. Però bueno, vull dir que...

E. – O sia que no obstant no van passar gana mai per bé que la situació era molt...

Mai... mai, mai. Nosaltres, vivíem bé.

E. – Molt... bona en aquesta família però la manera de viure va canviar una miqueta després de la guerra, no, en aquest sentit?

Tot era després de la guerra.

E. – Tot era després de la guerra.

Jo no tinc records d'abans de la guerra. (riu)

E. – No ja, ja.

Jo vaig néixer després de la guerra. (riu) Bueno vaig néixer durant la guerra.

E. – Sí, ja, ja.

No en tinc cap record de, de, d'haver passat mai cap penalitat al revés, vull dir teníem molt bona vida.

E. – Però... volia dir a nivell familiar dels pares de la mare?

No, aquesta història és de després, eh.

E. – Per això, ja, ja, ja.

Aquesta història et parlo dels anys 40 i bastants, eh, que la meua mare un dia va dir: "Bueno ara ja sóc jo la que haig de passar amb aquests diners i tinc per... [colpeja al micròfon] en tinc de sobres!. Vull dir si..."

E. – A l'hora de fer la conversió –suposo dels estalvis que tingués el pare, l'avi... tota la família en general vull dir-, eh... a l'hora de fer la conversió de la moneda republicana a la moneda nacional va haver-hi algun tipus de problemes?. Es van perdre cales?

Cap problema. Cap, cap. Cap problema perquè l'avi des de feia molt temps que estava preparat per la victòria dels, dels nacionals entre cometes. I aleshores ell ... pagava amb paper i cobrava amb moneda (fluixet) i anava guardant.

E. – Cobrava amb moneda. Va anar canviant el paper per la plata, no?

Exacte.

E. – Per als duros de plata. (riu)

Era molt previsor.

E. – Sí, sí, sí.

Era un home previsor. Mira amb aquest aspecte era ... bastant tirant cap a, sense exagerar, a l'avar. Era un home que el diner per ell tenia una importància tremenda i, i no per res per ell eh, perquè ell no gastava ni un duro, sinó per, per benestar per la família, per seguretat...

E. – Es que ho comentava perquè per exemple, aquí a, a Catalunya, això ho sabrà també com jo o fins i tot millor fins i tot no, les clatellades que van haver-hi en el moment que van entrar els nacionals per poder canviar. I la quantitat de diners que van quedar sense servir.

Sí, sí, sí.

E. – Per el bàndol aquell que la moneda no servia... i, per això preguntava, no?

No, [se sent el soroll d'un motor] ell no va tenir aquell problema. Era molt previsor. No, desitjava que guanyés el bàndol que va guanyar i aleshores es preparava amb aquest aspecte.

E. - es preparava a consciència. Bueno. Doncs bé, del tema del matrimoni dels pares hem anat tocant una miqueta així per sobre.

Bueno la meua mare... era –ja t'havia explicat jo la seva vida una miqueta- pues d'una casa abandonada, amb una colla de nens, amb aprenents i fills barrejats. En mans de minyones i de... [cop al micròfon] de minyones, d'una minyona, eh... sempre ademés n'hi havia una que devia estar carregadíssima de feina i tal i l'escola. La meua mare l'escola no li agradava perquè la trobava molt avorrida, s'hi avorria molt. Era

una persona intel·ligent la meva mare, [se senten sorolls de fons] molt de sentit comú... molt equilibrada com a persona. Molt, molt equilibrada no sé si és la paraula, però bueno diguéssim amb molt... amb, amb seny i amb rauxa. Era una persona amb moltes capacitats diferents, amb una intel·ligència natural, amb una alegria de viure, malgrat doncs, les seves circumstàncies personals no havien sigut massa bones.

Ella quan va veure que l'escola... ella la considerava molt avorrida i que allà no hi tenia res a fer, es va buscar la vida. I aleshores, la manera de buscarse-la era anar a veure la seva germana casada amb el tiet Joan, que era el "incipiente"..... empresari i que allà hi havia sempre alguna criatura recent nascuda [se senten sorolls de fons] perquè en van tenir 4... abans i 1 durant la guerra. I aleshores ella... Sí, una va ser... una era de la meva quinta. Però les altres eren... molt casi de l'edat de la meva mare. Eren diguéssim, només es portaven 5 o 6 anys. I ella aleshores anava a casa de la seva germana a veure, a jugar amb les criatures i quan s'acostava l'hora d'anar a l'escola, s'ha anava al jardí i s'amagava. [se senten sorolls de fons] I aleshores quan a lo millor si per exemple a l'escola hi anaven a les 3 –suposem-ho– a la tarda. M'imagino que al de matí era més difícil que s'escaquegés, perquè hi havia les germanetes, però bueno. A la tarda, doncs que ella s'havia fet aquesta estratègia i quan ja eren més de les 3, sortia:

- "Pepa que fas aquí?"-. [se sent el soroll d'un motor]

- "Oh!, no sé que... i tal..."-. I llavors es quedava.

- "Bueno, mira doncs va ... vigila la nena o fes tal cosa o ves a comprar"-.

I ella feliç i la germana [soroll amb la boca] cap problema. Vull dir, sap que tenia allà una devota... mig minyoneta que li anava i li venia. I la meva mare sempre deia: "Jo de l'escola només vaig aprendre una cosa que és l'hora del rellotge", perquè tota l'estona es veu que estava mirant si era l'hora de plegar. Amb lo qual quan als 13 anys d'un dia per l'altre, (tos) 14 i 13, 27, l'any 27, la fàbrica va... va... va fer suspensió de pagaments o... es van arruïnar, ella deia: "Ens vam arruïnar". I llavors van perdre la fàbrica, la casa, ah, les cadires, les taules... no es van quedar amb res, absolutament amb res. Sí que, segurament, de tota la... venda del bens, en van quedar uns diners concrets que es podien cobrar, que eren pocs, però que eren com si diguéssim un ajut. Aleshores, aquí van haver diverses possibilitats i finalment la que va semblar més assenyada, era que el tiet Joan, cobrés aquesta indemnització, també, per injectar algun diner a la fàbrica li era positiu i a canvi d'això ell agafava, unes criatures de 10 .. a 17 anys, 5, i una, i un avi, que devia ja, tenir els vols dels 60 anys, [se senten sorolls de fons] 61, 62 o potser no hi arribava. I els... se'n feia càrrec. Ell tenia un pis d'obrer, era, és que era un fill d'obrers aquests avi, aquest tiet Joan, era un fill d'un anarquista... conegudíssim, vaguista que havia recorregut totes les fàbriques d'Igualada perquè en segons quins llocs ja no li donaven feina. Perquè era doncs dels que seguia al peu de la lletra els dictats del sindicat i... [se senten sorolls de fons] i era un home dedicat, a casa seva havien passat gana moltes vegades. I aquest tiet Joan sempre explicava que ell als 7 anys ja havia començat a treballar i que... no havia fet mai vaga perquè ja son pare havia fet per ell i per... i per tota la família i que... i que ell havia decidit així com la, com la "O'Hara" no passar mai més gana i no en va passar, no.

E. – Que era del sindicat anarquista de la CNT, no?

Sí!. CNT i tant. La CNT. Eh... clar, vull dir, si aquest tenia... pues estem parlant de que es va casar, a veure. Quan la meva mare va néixer a l'any 14, la seva germana ja era casadora. Ja devia tenir... 19 o 20 anys i va tardar un parell o tres d'anys a casar-se?. [se senten sorolls de fons] I... i després doncs ja per això, la primera criatura i la meva mare es devien portar 5 o 6 anys, només. Encara és viva la seva filla gran. El que es va morir és el, és el petit. [se senten sorolls de fons]

Ah... aleshores això, la meva mare, doncs va ser sempre la més estimada o ella s'hi considerava del tiet Joan perquè eren, iguals, de caràcter, de decisió i ella admirava molt al tiet Joan. La seva germana, que era germanastra, era molt diferent, era de la banda dels que són més amargats i, era una dona que, a partir d'un cert moment va mantenir el matrimoni a l'estil antic. O sigui, emborratxant-se, prenent pastilles, aguantant... eh, i no havia passat mai res. Vull dir, el seu home era un home, emprenedor, decidit... que tot ho tirava endavant. Un, un "emergente" total i ella era una dona apagada, abans de lluitar i estava vençuda. Molt tímida, molt senyora, això sí. També era molt senyora la Soledat. Era la meva padrina i durant uns anys quan la adolescència pensava: "Com?. [se senten sorolls de fons] Com, com qui seràs?. Decidida com la teva mare o... vençuda com... perquè clar veien tant vençuda, tant vençuda! (èmfasi), com la teva padrina?".

I bueno, la mare doncs era... era vencedora, de, de, d'aquestes. Vull dir que, en totes les circumstàncies s'hi posava bé. Des de molt petita, però molt, va decidir que ja que no hi havia cap mare en aquella casa doncs ella feia de mare de –com a mínim-, de les seves germanes petites. I... i bueno, i, i amb el germà, doncs s'estimaven tots molt. I quan es va trobar als 13 anys, suposo que bastant amargada, perquè diu: "No va ser fàcil per mi. Jo era... representa que era una senyoreta. Anava a les monges i tal i d'un dia per l'altre em van dir... "Has d'anar a treballar!". Les germanes, ella tenia 13 anys i les altres en tenien 11 i 10. Se les va emportar la tieta monja, que estava en aquell temps a València, estava en Alcoi internes. Per tant va deixar de veure-les. Els dos nois ... con que eren nois, eh, van seguir estudiant, i han ella la van posar a la fàbrica. I llavors va ser aprenenta en una fàbrica de pintes. Després no sé on

va anar a petar però molt poc temps després el tiet Joan va dir: "M'agafo la Pepa a la fàbrica!". La va posar d'aprenenta, al cap de quatre dies d'oficiala i al cap de quatre dies d'encarregada. I sempre es van entendre molt bé.

E. – En aquesta fàbrica de pintes?

No, ella va ser aprenenta a la fàbrica de pintes que és una fàbrica d'unes, d'uns petits utensilis que es fan servir a les, a les fàbriques de teixit que en diuen pintes per la forma, eh?. Per pentinar la... per pentinar les madeixes. I amb aquella fàbrica hi va estar molt poc temps i després va anar -em sembla que va anar en una altr -, i de seguida cap als 14 o 15 ja va anar amb el tiet Joan.

E. – Aquesta primera fàbrica de que s'encarregava de fer?

Era aprenenta. M'imagino que devia portar el canti i... poca cosa més. Però era molt observadora, era... la meva mare era... Tant el meu pare com la meva mare eren d'aquella gent que arribaven a un lloc i al cap de 5 minuts encara que no els coneguessin, tothom els queia bé perquè era molt simpàtica. I era molt baixeta, molt baixeta. (èmfasi) Me'n recordo una vegada, quan jo feia tercer, que vaig arribar de l'escola enfonsada i dic:

- "Mare tu ho sabies que ets enana?"-

Diu: - "Jo?. Enana... – diu – No, perquè?"-

Dic: - "Sí, la raça blanca se suposa que menys de metro cinquanta per una dona adulta és ser enana?"-

Diu: - "Sí?. Faig metro quaranta vuit?"-. Jo vaig venir molt esquetada.

Dic: - "Mare quan mesures?"-

Diu: - "Metro quaranta vuit!"-

Dic: - "Pues ets enana!"-

Diu: - "Pues he fet igual que els grans, eh!. A més sap que et dic?. Que en el pot petit hi ha la bona confitura!"-

Sempre ho deia (somriu). Bueno doncs, era molt simpàtica i era "chistosa". Li agradava molt cantar. Es coneixia... i jo conec repertoris de... la Raquel Meyer, del no sé que i del no sé quantos. Jo tinc repertori que sé cantar i conec cada paraula de finals de segle, perquè ella ja ho havia heretat hi ho repetia. Ens venia a despertar cantant, era molt alegre.

I... a, doncs, m'imagino que, d'aprenenta a la fàbrica de pintes devia fer entre les dones i els homes aquells, lo que ella va volgué. Era molt salada, era molt graciosa. I es feia la graciosa i segur que es va fer un bon espai, s'ho va passar. Encara que ella diu que no li va ser fàcil, suposo que no li era fàcil en quant a que, havia perdut un status social –al qual no donava gaire importància-, la meva mare era molt democràtica. Això vull dir, segur, li repampinflava bastant. Sempre hi posava un punt d'ironia per dir: "No n'hi ha per tant." I... i bueno, es va fer un espai. Quan va anar a petar a la fàbrica del... del tiet Joan, el tiet Joan es va trobar la seva ànima gi... "gemela pero gemela". I aleshores de seguida la va fer encarregada i era molt joveneta que era encarregada i és que en sabia molt. La meva mare en sabia moltíssim de cosir. Ella sempre deia, però... hi era veritat, que es via fet el... quan anava a les monges Escolàpies hi anaven vestides d'uniforme. Pues ella es va fer un vestit d'uniforme quan tenia 7 anys, ella. Un vestit de llana que anava amb plecs, la faldilla perquè (somriu) anava igual que quan hi anava jo, anys després. I que, que es via fet un vestit, bueno s'havia, havia après a escriu... a cosir a màquina molt ràpid... Era una persona intel·ligent de les que no els hi agrada estudiar i aleshores el món, el món real - que es diu- els he va... com anell al dit i totes les hi ponen. I aleshores doncs va ser encarregada durant molt de temps. Va aprendre tot el, tot lo del ofici perquè va fer en aquesta fàbrica del tiet Joan, era a una que es deia... en feien la marca "Cíclope" que era de, samarretes i calçotets i roba interior d'home i de dona. Sembla que de dona també en feien però era una altre marca, tenia un altre nom. Bueno, el nom el tenia, perquè jo recordo [soroll de la gravadora] de venda en, en botigues d'aquestes del Passeig de Gràcia, veure la, la roba aquesta. Era de molt bona qualitat i... i el tiet Joan es guanyava molt, molt, molt, molt, molt bé la vida. (èmfasi) Vull dir era, un dels rics d'Igualada. I ella doncs era la... era encarregada i casada, en tenia una... es pagava ella, representa una minyoneta per poder anar a treballar, perquè era un luxe i perquè en cuidéssim a mi.

I bueno, a la meva mare mai li havien explicat, però a mi m'ho van explicar "fuentes fidedignas" que quan va venir la República... o sigui a veure, al 31 del 14 al 31, la meva mare tenia 16 anys. Doncs tota la gent, com a tots el pobles, que tothom era republicà, la majoria, pues es van abocar als carrers. I, a Igualada –no sé si el coneixes-, però hi ha una plaça del mercat, que és la plaça de l'ajuntament hi havia l'antic mercat que era metàl·lic i molt bonic, el van treure ja fa uns anys, i... i algú va pujar al... al balcó de l'ajuntament hi va posar la bandera republicana. Pues diu/

[CINTA 6 CARA A]

La formació religiosa m'imagino que amb els 13 anys és molt difícil que te'n quedi algun rastre. [se senten sorolls de fons] A la formació que li podien haver donat a l'escola, sobretot de la manera que ella es mirava l'escola, [se sent el soroll de motror de serra] era un lloc per poder-se anar quan més aviat millor. Però en canvi la formació política, que li havia donat el tiet Joan, amb els comentaris i tal, que era molt ambivalent perquè ell era amo de fàbrica, per tant determinades coses no li... li anava insuflant, aquesta... aquest desig de que... O sigui, res del poder obrer, ni coses d'aquestes, però políticament era del Front Popular, d'esquerres i, creia sincerament, que si guanyava el Franco, tot i que amb ell li va anar divinament, que seria una catàstrofe pel país i per la gent, no?. Vull dir, estava atemorit de... I aleshores ella... quan jo la vaig conèixer clar, ja era posterior a la guerra i tot això i ella intentava sempre fer aquesta mena de, equilibri. De dir, bueno, vull dir quan jo anava d'una casa a l'altre, cada una parlaven el mateixa, el mateix diàleg, canviant només el protagonista. Si aquesta gent sempre diu, deien lo mateix, deien ells: "Si aquesta gent guanya, estem perduts, estem fotuts!". I aquesta gent en una casa eren els republicans i en un altre casa eren els, els, els franquistes. I això doncs ho tenia com a molt lligat, per això m'imagino que no m'havia explicat mai això de que... Però aquesta imatge se... de que havia pujat al balcó i era ella la que va posar... [la bandera republicana] i me la imagino molt bé, perquè si tenia metro quaranta vuit, i... sempre va ser molt primeta, fins al moment de morir, que ens vam pensar que tenia cirrosis, que lo que era, era un càncer de ventre però tenia una panxa així [estira els braços] i... i ella, feia broma i deia: "Bueno si em veuen la cara però, d'esquenes pensen que estic embarassada". Però si em veuen la cara no perquè clar, tenia 70 anys. Però era una dona primeta, molt àgil, molt àgil, (èmfasi) amb un mal de peus tota la vida terrible però, agilitíssima. Com allò, com una pastoreta d'aquestes molt, molt, molt activa, molt moguda, i me la imagino amb 16 anys pues sí, que la van pujar fins dalt, entre quatre mans i, i va ser ella. Sí, era molt decidida i... i era una persona de bon cor, era una bona persona.

Amb nosaltres... doncs amb mi va fer, va fer... va fer l'experiència de ser mare. No, no l'havia en ella maternada ningú i no en sabia, [se senten sorolls de fons] i aleshores doncs determinades decisions que ella va prendre... que además les va haver aprendre sola perquè el pare estava al front, doncs va anar molt en contra de la nostra relació. O sigui, la... jo, el record que jo tinc, quan era petita, era d'estar enfrontada qui podia més, si la meva mare o jo. I que la meva mare eh, en certa manera, estava tant desconcertada, això que pobre ja sé que anava amb el llibre, eh... que comentava davant meu, el... les coses, deia per exemple: "Jo no sé com educar-la, perquè mira, la, la poso al quarto fosc i... i no li fa por ni, ni..." I jo, jo ho amagava si em feia por, perquè pensava tu has d'aguantar el tipo aquí, a veure qui... i això t'ho ha dit d'aquesta manera, ara ho faràs d'aquesta altre. Jo me'n recordo, era molt petita eh, molt petita. (èmfasi) I era com una mena de .. enfrontament molt fort perquè ella doncs, no tenia, no tenia coneixements, no, no, no. Havia crescut sola, amb dues germanetes més petites enganxades al darrera, però que ella era la germana gran, era la líder i amb mi aquesta relació, no la va saber establir. Amb el meu germà va tenir molta més tendresa, va... i el meu germà també en, potser en resposta o perquè ja ho era de caràcter, va ser també més carinyosa amb ella. Però... però jo, les relacions amb la meva mare i l'estimació amb la meva mare, ens la van anar guan... el respecte mutu, ens el van guanyar de grans. Mentres ... van ser, ella jove i jo petita, sempre hi havia una pugna entre qui podia més de les dues, i jo l'havia desorientada molt la meva mare. La meva mare hi havia moments que es rendia, vull dir, que deia: "Jo no puc més!. Jo no sé, cap a on anem?". Vull dir, molt... i jo sóc bona persona (s'emociona) també, però era despietada amb ella, era, era sí, una qüestió de poder. Aleshores doncs, van tenir molt mala relació i en canvi, ella, hum... una boníssima mare, eh, pobre dona, era d'allò tant cuidadosa amb totes les coses. Però... jo no li concedia gens de marge, però ni una gota, ni una gota (to flux). Me'n recordo d'una vegada que jo estava estudiant el piano, perquè jo als 6 anys vaig començar a estudiar el piano i per mi, era una gran passió el piano. I quan estudiava el piano, ningú em molestava, hi havia un respecte absolut, a que jo estava estudiant el piano. Però ella, en aquell moment, li semblava que... o sigui, tenia com una desorientació... estava... jo crec que no era dona feta per estar a casa i ser ama de casa. I aleshores eh, deia: "Però jo que t'he fet Carola, no sé que..." i jo, continuava estudiant el piano. Ella plorava i jo, pluf, tant seca!. I... suposo que li feia pagar... que jo tenia gelos amb el, el, el Josep Maria, ella era més carinyosa. Al... la... a la situació aquesta de gelos, que moltes vegades doncs es resol... d'una u altre manera, en el meu cas es va resoldre d'arrel per una cosa molt bèstia, que és, que quan va néixer el meu germà i... feia, es veu que feia molt fred, i aquell doncs un dels dies la meva mare diu: "Pues aquesta nena que no vagi a, que no vagi a l'escola!". I aleshores em vaig quedar a casa i estava, ella estava donant mamar al meu germà i jo suposo que per cridar-li l'atenció estava saltironant per allà davant, vaig caure, hi havia un, una galleda amb aigua, allavorens hi havia les galledes de zenc .. saps?. El zenc, pues zinc?.

E. – Ah, val.

I aleshores, estava, calenta, no estava bullenta però estava molt calenta. Jo vaig caure, se'n van enredar les trenes a la... la galleda, me la vaig tirar tota a sobre [soroll de martells] i em vaig cremar de la punta del cabell a la... vaig quedar fregida. Perquè además la meva mare es va atemorir tant, era tant jove pobre, va deixar el nen, va intentar... salvar-me els ulls. Es pensava que m'havia cremat –jo havia tancat els ulls -, però ella no ho sabia i aleshores va estar molta estona, va perdre molta estona amb la cara,

amb els ulls i tal, quan em va treure el jersei... va sortir tota la resta. Vull dir, jo estava cremada com un poll. [sorolls de martells] I vaig estar molts mesos, molts mesos malalta. I bueno, em vam haver de posar radium, perquè no se'n fes cancerós i encara ara vull dir... tinc una, una cicatriu enorme al pit i aquí. I... i en aquella, jo no tinc cap record de sofriment, que en devia tenir un munt, i només recordo a tots els tiets i tietes, el germà, clar, tots eren germans grans. Tots tenien germans més joves, els tiets i les tietes tots allà i la Carola que... i la Carola que...(fluix i amb èmfasi) i jo vaig quedar tant convençuda del meu valor que ja mai més vaig, no, no vaig demostrar mai que tingués gelos, i en tot cas pues eh... tenia molta, jo tenia molta constància del meu valor. I el... i em venia, em sembla en part, d'aquesta cosa que em va, en principi va ser desgraciada, però que jo la recordo com de dir: " – Bueno, ara faràs veure que dorms perquè estan tots pendents de si t'adorms o no." I només tenia tres anys i mig però jo me'n recordo d'això. Me'n recordo de, de tenir consciència de que... estava en braços o del pare o de la mare –no me'n recordo - i de que tota aquella jovenalla estava allà ah... que era l'única, l'única nena de tot aquell grup. Ah, els, els meus pares van ser els únics que es van casar abans de la guerra, tots els altres van haver d'esperar, eren més o menys de la mateixa edat però van haver d'esperar a després de la guerra, i tots eren recents casats o casats i amb una criatura però jo era l'única nena en aquella, en aquella edat. [sorolls de martells] Bueno no sé la meua mare va anar...

E – Una cosa, i perquè es feien servir aquestes galledes a casa?

Eren les galledes com ara tens la fregona, que ens, la, la, la meua mare devia volgué... rentar roba i tenia aigua que havia bullit. Bueno, que havia bullit, que havia escalfat. Tenia aigua calenta per rentar i la tenia en un racó de la cuina. Com que jo no vaig anar a l'escola, voltava per la casa. A partir d'aquell dia sempre més vaig anar a l'escola. Un dia que no va anar a l'escola se'n va cremar com un pollet!. Però que, faci fred, faci calor, ploqui o nevi cap a l'escola. (somriu) [se senten sorolls de fons] I bueno la meua mare ... sempre estava sana, sempre estava a casa. [se senten sorolls de fons] Durant anys no va anar ni al cine, ni enlloc perquè ens tenien a nosaltres petits, eren els pares perfectes. Vull dir, si... [se senten sorolls de fons] jo tenia molt mal de peus, tota la meua infància vaig tenir molt mal de peus, no hi havia podòlegs, però em portaven a tot arreu si necessitava, si els ulls, si... i no ho feia cap altre pare, eh... perquè jo, més aviat tenia consciència de dir com si se m'hagués d'arreglar tot, i era lo que fan ara els pares, que, que tots miren si les dents, si els ulls, si els peus, (pica a taula) si tal. La meua mare ho feia, hi era ella que ho feia. El meu pare també hi estava d'acord però era ella. [se senten sorolls de fons] Eh... però com que no era carinyosa, doncs representava que bueno, fèiem, teníem vides separades, eh... fins als 12 o 13 anys que vaig tenir una explosió molt forta, d'un... d'un Edip, fortíssim, amb el meu pare. Era un litigi amb el que jo volia que el meu pare es, es mullés i es poses del meu cantó. I... el meu pare amb això era prudentíssim, (somriu) era molt prudent. [se senten sorolls de fons] no i ademés, suposo que no em donava la raó, [se senten sorolls de fons] ... i ja està i no. I aleshores bueno, eh... ell, ja va anar fent-se... quan va estar malalta a punt de morir, que va tenir una... va tenir una... com se diu, una pulmonia. Va sortir... que és va inventar?. No sé que es va inventar que la va salvar. Les sulfamides!. I la van salvar. La meua mare era forofa de la ciència i, però forofa. I era contrària a les herbes perquè quan ella era petita, les herbes es contraposaven a... [se senten sorolls de fons] i la meua, i la seva germana gran, la meua tia, la tieta Soledat, era molt partidària d'herbes i ella, ja ho havia descartat. Metges, (pica a taula) infermeres, farmàcies i tot medicina oficial, però ella sempre estava sana. I aleshores les dues vegades que va estar a punt de morir, cada vegada la va salvar un... un invent que ens venia de fora. La primera vegada va ser les sulfamides, que en va prendre i se'n va sortir, però jo no en tinc record perquè era molt... molt poc després de la guerra. I la segona vegada, va ser que jo tenia 12 anys i me'n recordo molt bé perquè van viure molt temps, molt temps, van tornar un estiu, nosaltres anaven a estiuajar, perquè l'àvia tenia mal de fetge, anaven a, a... (pica a taula) a Vall Rodona de riu Corp, que és a la banda de Tàrrrega i és un / [Es talla la cinta, volta 258 a 268]

E. – S'ha pagat el bo... el botonet, aquest. Ara.

Sí, això va ser el mes de setembre [se senten sorolls de fons] a... un... va, va estar malalta tot aquell hivern, i vam estar molt temps velant-la, si es curava o no i que quan es va, que es va curar gràcies a l'extractomicina que portaven de, de Suïssa o... d'estranger devia ser, perquè ho portaven els pilots. El meu pare tenia d'anar al Prat, a buscar-ho i que aleshores a l'acaba tot aquest procés, aquests procediments que ja vam poder tornar nosaltres a casa, que estaven a casa dels avis ... la mare doncs va fer aquesta petita incursió en la meua vida privada, em va preguntar si resava i que, es va declarar creient no, a partir d'aquell moment. Però ella continuava no sent creien o almenys a les seves manifestacions, que et deia que això, que s'avorria un món a missa, que deia que el cel se l'imaginava avorridíssim, que allà no hi deuria voler anar ningú i... feia aquest tipus de, de, de, de, declaracions que al costat de les supermístiques de les monges doncs a mi em donava la... la impressió de, de que... de que ella deia de que, que deia que creia [se senten sorolls de fons] i anava a missa però no tenia vida interior, que sí que la tenia però era una vida interior de dona atea que tenia relació amb ella mateixa [sorolls de passes al fons] i amb les seves responsabilitats i amb els que estimava i tal però no... cap altre cosa. Ben lluny de

la mística i tal. I que aleshores a partir d'una, d'un cert moment, quan el meu germà no vol estudiar i, i... intenten buscar... [se sent soroll de motor] Em sembla que també hi va haver una altre cosa. O sigui els meus pares no van insistir ni una gota –ara me'n recordo-, perquè el meu germà estudiés. Per una banda ell, va decidir decididament, va deci... va, va, va... no es va presentar fins i tot a un dels exàmens i va dir que ja no volia tornar-ho a intentar i li faltava una matèria per acabar el batxillerat i poguer-se presentar a l'examen d'estat que llavors hi havia. Però ara me'n recordo que el meu pare va fer unes gestions a la Pielsa, per introduir el seu fill, i es va trobar en que no... el, el que havia fet, l'amic de l'avi i que havia fet els tractes sempre .. era un home que ja havia passat molt a segon pla, ja era molt vell, i era el seu fill el que portava les coses i el fill no va ser en absolut .. sensible a la insinuació del meu pare de que hi havia el meu germà... de que tal i qual. De manera que, el meu germà em sembla que va anar un any – però això ho tinc poc clar-, va anar un any a l'Escola de Teneria que hi ha a Igualada que es feia una mica també amb bisos allà introduir-se a la Pielsa, i aleshores doncs no... no hi havia aquesta sortida. I aleshores en canvi hi havia la, la, la sortida col·lectiva era que tots el igualadins com a bojos, això estic parlant de l'any ... 55 o 54, 55, 56 que eren uns anys en que tots (èmfasi) els igualadins que tenien 500 pessetes a la, (somriu) a la guardiola posaven una fabriqueta de género de punt. Perquè... es van començar a fer rebeques, hi va haver una pel·lícula que es deia "Rebeca" que era una pel·lícula de... diguéssim, de misteri, en que una dona doncs es casa amb un vidu i la dona anterior havia mort en circumstàncies... i apareixia en un determinat moment amb aquestes robes, fetes a casa dels anglesos del camp, i d'allò se'n va dir una rebeca. I vull dir, i llavors va haver una extensió [se sent una porta que es tanca] tremenda de determinada, de, de robes de, de vestir, fetes de género de punt. I allò va ser el boom i a Igualada això va tenir una importància tremenda i es posaven moltes, moltes, moltes.

Aleshores el, el meu pare sempre deia: "Som els únics que no tenim fàbrica de género de punt i això que la meua dona sap tant de cosir" I bueno, la mare sempre havia dit que no, però quan no hi va haver sortida a la Pielsa i el meu germà no volia estudiar, doncs aleshores van posar una fàbrica de género de punt. La van posar a la part de dalt de la... de l'edifici de lloguer que, que teníem nosaltres, teníem un, teníem un, un primer pis i van llogar les golfes que fins aleshores eren de tots el veïns. Però bueno, no eren de ningú. Van quedar una part pels veïns i la resta doncs llogada i... allà van posar les primeres màquines. I els primers temps vam tenir allà, vam recuperar un cosí de Sant... Martí de Tous que es deia Ribaudí, es deia Eudald, Eudald Ribaudí i... va venir, era teixidor, i després a la... màquina de fila m'hi van posar a mi que m'avorria com una ostra, era un avorriment total i jo, fugia tot lo que podia. Però bueno, vaig estar un any, fent-ho. No m'agradava gens, gens. El soroll... i això que la màquina a les fàbriques de genero de punt, comparades amb les de tex... tèxtils de fer llençols o així, és la dolçura. Però a mi aquell soroll m'era insuportable. Jo es que era com una mena de... clar, m'havien educat com una senyoreta i allò no m'agradava gens, gens, gens, gens. (èmfasi)

I bueno, vaig a... la meua mare feia la confecció i el meu pare aleshores, perquè la fàbrica de la Pielsa li donava molt poca feina, feia la part diguéssim de comptabilitat i tot això. Mentrestant el meu germà doncs, va fer estudis a Canet però no, no gaires i em sembla que no té cap títol però no me'n recordo. I després va fer el servei militar i aleshores en... un pannel d'elèctric que es va, es va cremar, una nit, i ... va incendiar, va incendiar la fàbrica i, i l'edifici vam haver de fugir per cames va estar tota la nit. Igualada, en aquell temps –estic parlant, 37, 57, de l'any 62-, jo ja feia temps que havia deixat de treballar a la fàbrica i... estava... i treballava en una llibreria, i es va, no hi havia en tota, en Igualada, en aquell any, encara no hi havia bombers ... bombers professionals, sinó que era gent voluntària. Aleshores a vegades, les fàbriques demanaven el material "fulano que em deixes tal, l'escala, no sé quantos", bueno, el cas és que hi va haver l'incendi cap a les dues de la matinada. Els bombers, venien, sortien del llit, venien en bicicleta a mirar com era l'incendi i després tornaven per venir a apagar-lo i el material estava escampat en fàbriques. Van arribar primer el bombers de Barcelona que van arribar a les cinc del de matí que els bombers...

E. – Que els de la població?

És que, pobres hi van, van arriscar la vida, van estar matant-se, però l'edifici es veia per tot Igualada com... I a partir de llavors va ser quan van decidir tenir bombers professionals a Igualada. Però aquella va ser fragant, vull dir, va desaparèixer la fàbrica. Una màquina que, de, de... de teixir molt gran (èmfasi) i molt moderna que l'havien portada el dia abans, era com un, era com un, com un ser humà cremat, feia una impressió tremenda. Me'n recordo el meu germà tornant de la... que va tornar del servei, el van, li van donar, li van donar permís per venir, u, u, aquell cap de setmana. I es veia el cel, l'edifici havia quedat destruït casi bé.

Nosaltres no vam haver de marxar, però tota la... els veïns del, del tercer pis van haver de marxar, perquè es van haver de fer moltes obres i aleshores va funcionar una solidaritat empresarial que... és molt forta a Igualada. O sia, a Igualada ja hi havia hagut una crisi. Hi va haver una crisi que va sacsejar tot, tot, tot. De 6 en van desaparèixer 5 i en van, en van quedar els més forts. És que era una fabriqueta a cada cantonada, aleshores doncs, la "ley de la jungla", van desaparèixer molts [se enten sorolls de fons] Però els que van quedar, aleshores ... el meu pare, es van bolcar a ajudar-lo... a donar-li crèdits, a, a perdonar-li... mig temps de... van fer tota classe de coses. I llavors la meua, el meua tia, la... tieta

Maria, la seva germana estava casada amb un, amb un altre, amb un altre curtidor, amb el tiet Martí, que era de la "División Azul" i... pues, ara li deuen arribar alguns, alguns amics (somriu) m'imagino. És, és un estúpid total. (fluixet) No, no, no per ideologia és estúpid perquè no... és estúpid, no té arreglo. I aquests, li van deixar el garatge .. un garatge que tenien molt gran a sota la... la finca seva on vivia i aleshores allà es va organitzar. O sigui no van deixar de treballar més que potser dos dies. Determinades màquines les van comprar de nou, utilitzant crèdits i la... els treballadors poquets que hi havia van poguer-se mantenir, i mentrestant van construir una fàbrica nova. I aleshores la fàbrica nova ja era molt més gran, van tenir molta més gent.

Jo estava independitzada, ja no vivia amb ells i ademés durant uns anys vaig perdre molts de vi... molt de vista perquè vaig viure a França molt temps. I eh... en aquests anys es van produir els canvis. Quan jo vaig tornar de França, ells havien canviat de status totalment, eh?. Vull dir, vivien en un pis que a Igualada li deien el pis dels rics, per cert, i ara n'hi han molts com aquells, però bueno era d'aquests edificis ja moderns en que el status es veu des de l'entrada, i... i ell era un dels... [se enten sorolls de fons i veus] No, no, no són uns pisos excessius, ni pensaments, eh, però ells van passar de viure en una escala que era una cosa (somriu) al·lucinada i no per res sinó perquè... havíem anat allà, vam fer unes obres i ens va quedar molt bonic, però una escala sense pretensions i tot això, van passar d'aquella a viure... ells, jo ja no... amb aquests, amb aquest nou... Que anaven de vacances doncs això, un any anaven a Kenya, l'altre any anaven a les Seychelles, un altre any feien un, un no sé que pel Mediterrani, un altre any doncs van anar a Miami, a Estats Units, van voltar per Estats Units. En fi, viatges molt... molt importants i ademés anavem tota la família. A mi em convidaven però jo sempre deia que no, gràcies. I aleshores anava el meu germà, la meva cunyada, els seus tres fills, el meu pare, la meva mare, d'hotels, estrelles eh, "estrellats", i això va ser a... partir doncs d'aquesta segona fase de la fàbrica.

I aleshores les crisis matrimonials van anar-se apaivagant, perquè... de mica en mica el meu germà es va anar ficant també dintre del negoci, i aleshores doncs ja ho portaven entre tots tres i... i després cap al final, doncs el meu germà es va cansar de ser el... el "segundon", perquè clar, sempre. La mare és molt "mandona" – era, pobre! -, molt "mandona" i... el meu pare com que no hi entenia de gènere de punt, ell no se'n sortia de lo del despatx i els comptes. Però entre la meva mare i el meu germà hi van haver topades molt fortes. El meu germà era "modelno", la meva mare, per exemple, es resistia molt a fer determinades coses. Ella sempre es posava de la banda dels treballa... dels treballadors, aleshores el meu germà deia que això, així no es podia treballar, perquè... perquè si hi havia algun conflicte la meva mare donava la raó als treballadors i aleshores era una... batalla molt gran. La última molt sonada va ser... la de posar .. controls, la meva mare els hi va fer una vaga de 15 dies al meu pare i al meu germà. El meu pare s'arreglervava en el meu germà /

E. – Però controls de quin tipus?

Ah... a la que van començar a posar, controladors.

E. – Cronometradors d'aquests?

Faig així [fa el gest d'empènyer amb el dit el botó d'un cronòmetre] ---. La meva mare s'hi va negar en rodó. Va dir que la gent havia de treballar amb alegria que això no podia ser i es va negar en rodó. I al veure'l li van preparar una trampa. Li van preparar una trampa, li van... perquè en això el meu pare i el meu germà se'n tenien molt bé perquè el meu germà era pues un empresari, des de els seus primers passos, era... no, va tinguere-s'ho de picar ell, s'ho va trobar fet. Vull dir era, doncs ja, era un empresari sense cap mena de... de... i el meu pare ho havia sigut sempre, una persona molt moderada i que no, mai no es via enfrontat amb ningú, però al tèxtil el va fer molt, però molt agressiu. Primera perquè clar, en aquell temps doncs ja Igualada van començar ha haver-hi... lluites, i et parlo doncs, per exemple de l'any 73. Ja hi havien hagut algunes vagues sonades. A lo millor eren en empreses como el "Punto Blanco" o aquestes empreses grans, però també n'hi havia hagut alguna de més generalitzada i... després va anar, hum, clar i van haver totes aquestes històries de que el Sindicat Vertical va quedar totalment, eh, eh... en mans de la gent més reivindicativa de Comissions Obreres i posteriorment ja no hi havia Sindicat Vertical, i ja les Comissions Obreres eren legals, i les coses anaven per llei i això el meu pare no va poder tragar mai.

Aleshores doncs a lo millor jo, llavors estava molt ficada i venia aquí a la CONC i em deien: "El teu pare altre vegada no sé que..." Simplement perquè una delegada tenia reunió i ell li va negar... (pica a taula) no sé. I ell d'aquestes coses se'n cuidava, directament, perquè era el que estava més a prop del despatx i anava i venia. En un moment determinat, que segurament a la Pielsa, les relacions ja no anaven com havien anat hi va haver un trencament i jo no ho tinc clar, i això que era gran, vull dir era gran com ara, però no, no me'n recordo perquè va passar la, la fàbrica de gènere de punt, va passar a ser la part substancial i lo altre no era més que un apèndix amb el que ell en guanyava un sou que amb els anys es va anar fent petit, perquè no va créixer, el de la Pielsa em refereixo. Aleshores tots els diners els treien, i ademés els treien molt bé, molt, molt, molt, molt bé durant molts anys allò va ser molt, molt de negoci i aleshores el meu pare es va fer molt agra en el sentit aquest de diguéssim, de, de, (pica a taula) de

guerra de trinxeres, eh?. De dir, de discutir cada pas, (pica a la taula) sempre els mateixos passos. I la meva mare i el meu germà ja era distant, ja era... li deien Josep Maria perquè a Igualada el tothom és molt democràtic, tothom es diu de tu i tothom va a passejar al mateix lloc, però els que són amos pues, són amos i aleshores li deien pel nom, però el meu germà es mantenir.

I aleshores el quant lo dels cronometres, a la meva mare quan ja li van fer la vaga que ja el meu pare va pensar: "... això ho tenim perdut perquè si ella s'hi posa de cul, no el podem posar." Que la meva mare portava tota la... tota la... la confecció i tota la, l o, lo dels escandalls del... lo dels, lo dels models, lo de tot els mostraris. Era la que inventava, el meu germà tenia molt de gust i també hi posava tocs però el portava ella. I aleshores el que li van fer, una mena de trampa, que ara no la sabré explicar però bueno, més o menys va ser que, li van dir: "Tu decideix després de que t'hagin fet una prova" I ella, era molt honorada, la veritat és que sí deia: "Doncs val d'acord" i els hi concedia això pues, ho feia de cor i sense fer trampes. I aleshores amb unes dones les van cronometrar, dient té'ls-hi i sense dir-si'l. I la diferència era brutal, i aleshores la meva mare es va sentir traïda per allò dit: "Jo hi poso bona fe i m'estan enganyant." Hi va acceptar els controladors. (to trist)

E. – Això a quin any va ser?

Sí me'n recordaré?. No me'n recordaré!. A veure. Podria, podria ser... podria ser el 75 [sorolls de papers] ... És que no ho sé. Hauria de saber això quan es va començar a posar de moda. Eren molt moderns ells, eh?. La indústria tèxtil va ser molt moderna perquè era una, una, una cosa... els, els italians anaven... i els francesos. Al principi els francesos. Quan jo estava a Fran-, jo vaig anar a França l'any 68 fins al 73, [se sent el soroll d'una màquina que serra] i els meus pares venien com a mínim una vegada a l'any, hi ha vegades dogues, perquè hi havien convencions constantment, a França. I el, l'últim temps ja no en venien, en venien a veure. Sí, venien a veure especialment. Un any va venir la meva mare sola, a veure'm. I me'n recordo molt d'aquell any, (èmfasi) va ser l'últim any. Tenia una il·lusió boja perquè vingués sola, perquè jo amb el meu pare, ... de petita sí, tot lo que volguessis però quan vaig créixer jo, la que admirava era la meva mare, i el meu pare encara ara ens tenim unes patale... Ara, ja no tant, perquè com que és tant vell, pobre home doncs ja no... penso: "Bueno, va!. No el facis ni cas." I ademés ara no ho sé, ara últimament sembla /

[CINTA 6 CARA B]

Entrevista a Carola Ribaudí, 26 de novembre de 1999. Quarta sessió.

E. – Parlem una miqueta més sobre la mare?.

Bueno, la mare doncs això, que ella va fer sempre el seu... el paper de que estava a la fàbrica i era l'encarregada de tota la part de confecció però al mateix temps era... molt... volia ser-ho i crec que ho va aconseguir bastant, ser amiga de les dones que hi treballaven que cada vegada n'hi havien més. De totes maneres en el, en el tema aquest dels cronometradors i posteriorment ja amb altres innovacions que es van anar introduint a la fàbrica i que sempre s'introduïen des de el bloc masculí com dient: "Tothom ho està fent dona bons resultats i així." La... mare a part d'aquella vegada doncs que li van demostrar –segons ella-, que... i m'ho va explicar amb llàgrimes als ulls i tal de que, havia tingut de claudicar perquè, a pesar de que ella trobava que la gent havia de treballar amb alegria i amb una certa llibertat que... li havien demostrat que feien la meitat controlats o no i que aleshores doncs clar, ella havia de defensar que la fàbrica tirés endavant, no?. Ah... va estar fent d'encarregada fins a casi l'últim moment, i el meu germà aquesta... aquest "comissariat" (somriu) li pesava molt, que... la meva mare doncs manava bastant. Però, a part de que manava bastant tenia molt predicament entre les dones i aleshores el meu germà en canvi que es distanciava molt i era molt, l'amo, eh... no el tenia. O sigui ell ho havia de forçar molt la situació hi havia de ser per, perquè ho imposava. I això li va pesar molt hi va venir un moment que ell va decidir que era l'hora de que es jubilessin?? els meus pares, i els va jubilar des de fora, sense que ni el pare ni la mare hi tinguessin... res a dir ni a, ni haguessin acordat res. Però ho va fer, per dir-ho així ho va fer a les males. La mare mai es va defensar d'això, només ho va patir moltíssim... i el meu pare també ho devia patir però ell ho va amagar. O sigui va solidaritzar-se amb el que feia el meu germà i... doncs representa que ho va trobar bé però la meva mare doncs va... es va abandonar molt. Si em trucava plorava cada dia, estava molt rato al telèfon plorant i, i, bueno, aleshores es van precipitar els aconeximents perquè llavors la meva mare ja, tenia un càncer que no ho sabíem, i llavors es va anar, es va anar accelerant aquest càncer. Segurament l'estat d'ànim també hi va influir però bueno, vull dir, el cert és que el tenia i aleshores doncs ... ja la van haver d'intervenir, van trobar el càncer, eh... el va estar fent quimioteràpia durant un temps i en el se... en els 70 anys o sigui quan -quin any va morir?-, ah... del 14... 70 i 14, 84. L'any 84 el maig, va... va morir després d'haver estat lluitant amb el càncer ja reconegut des de el més de novembre anterior.

I... i bueno, vull dir, els detalls escabrosos de la fàbrica que havia fet una suspensió. El meu germà, ràpidament la va agafar i... volgut o no la va portar a un desastre. Vull dir, va fer suspensió de pagaments en menys d'un any. Ah... jo /

E. – Això a quin any?. Al 84 també?

Sí, sí, sí. Quan la meva mare estava a l'hospital la fàbrica ja estava ... desmantellant-se i ademés ho va fer d'una manera fraudulenta, que doncs, a tota Igualada hi havien pintades. Jo vaig parlar amb el comitè d'empresa perquè no sé, no sabia si podia ajudar en alguna cosa, perquè els treballadors ... ells eren els que pensaven que el meu germà ho havia fet d'una manera premeditada perquè es volia desempallegar d'aquell volum de treballadors tots en la seguretat social, tots donats d'alta, tots allò cobrant el... Ell, sempre parlava de l'economia submergida com una cosa tremendament bona que... bona en el sentit de que agilitzava molt i de que donava molts beneficis i que per tant creava riquesa, perquè l'empresari que és el que creava riqueses –segons ell-, doncs ah, ah, tenia les mans lliures per poder crear. I, i és veritat que ell era molt imaginatiu, molt creatiu però (somriu) en, en tenia aquesta concepció. Jo allavòrens justament treballava de mestre a Torre Baró perquè després he treballat en altres llocs que la situació no és tant descarnada, però Torre Baró ... els anys 80 i pico, doncs diguéssim, la crisi ja feia anys que els havia matxacat a tots i allà començava ha haver-hi droga i poca cosa més. Començava eh, només. Però bueno, vull dir, lo que feien les dones que era buscar desesperadament portar el menjar a casa cada dia, era aquest tipus de treball no declarat i jo li explicava al meu germà el, lo, lo de sofriments que això portava, no?. Però ell estava enlluernat, me'n recordo d'un Nadal que, que, que va ser l'anterior a la mort de la meva mare quan ell parlava com si fos el paradís de l'economia submergida.

I aleshores bueno, al 84 el maig, mort la meva mare i... i el mateix dia els bancs s'havien arribat a creure de que, la meva mare estava malalta i eren per això que no compareixien per fer un determinat tipus de... El dia mateix que la meva mare estava de cos present el meu pare, el meu germà, la meva cunyada que eren la resta dels socis de la societat limitada, van haver d'anar .. ha acabar de resoldre la forma aquesta fraudulenta que ell va tenir perquè no ha pogut tenir més ... una empresa al seu nom. I durant molts anys ha, ha, ha creat algunes coses i aleshores ha anat a Cuenca o Albacete o en aquests llocs, i per altra banda això no l'ha privat de ser... de tenir càrrecs a la patronal d'Igualada. El meu pare també alguna vegada n'ha tingut, em sembla.

Bueno no ho sé!. Jo aquells anys el vaig viure molt amargament i (bufa i s'emociona) no sé, vull dir, és una cosa que no m'agrada pensar-hi perquè no ens hem barallat mai amb el meu germà, directament. Vull dir, ell sap com penso jo i jo sé com pensa ell. Hem continuat veient-nos i tot això i aquest darrers anys com que tinc el Johny i ell és molt carinyós amb els nanos, sembla que s'ha endolcit però, estem molt separats, perquè va ser molt... Bueno aquella fàbrica que, que els meus pares havien lluitat per aquella fàbrica com si .. com si fos, les joies de la corona, i tot per ell, perquè jo, vaig volgué estudiar i jo em vaig separar molt ràpidament. Bueno, no tant ràpidament però vull dir que de jove ja vaig anar pels meus cantons i no vaig volgué participar d'aquella mena de festa que tenien. Perquè els diners com que havien sigut sempre molt austers i no ens havien faltat mai, però de sobte van entrar en un, en un ritme que no... i estaven acostumats doncs, es va veure molt aquest canvi no, hi van viure molt alegrement durant uns anys. I bueno, el meu germà sempre ha tingut aquest nivell de vida, no ha baixat mai ni un moment. De la gent de la fàbrica pues ni va haver de tota, ni va haver que els va costar molt trobar feina...

E. – Que eren molts en aquell moment?

Eren més de 100.

E. – Més de 100.

Sí. (to trist) D'altres que van trobar feina de seguida i d'altres que s'han tingut de... que, que diguéssim que han anat tenint a partir d'aquell moment se'ls va acabar la feina fixa i han anat tingut, tinguen aventures eh...

La meva mare era molt especial perquè una... la vegada que van anar a Kenya, hi van anar disfrutant-lo molt i tot plegat, però es veu que la meva mare tenia la por de que pujaven tota la família en pes, excepte jo, que no combregava amb les seves idees a l'avió i aleshores tenia aquestes coses, no?. O sigui, això ja donava per fet de que si havia de passar, passaria. I ademés no ho volia amargar-se les vacances perquè pensava que hi havia moltíssimes probabilitats de que no passés. Però que si passava no podia deixar tantes famílies penjades i aleshores quan ja estava morta -i aquesta història de Kenya havia passat potser 6 o 7 anys abans-, clar con que els morts perden tot poder (somriu) amb les seves coses doncs tothom els hi comença a remenar els calaixos i un dia el pare em va trucar i diu: "He trobat una carta de la mare que és per tu" I bueno, jo vaig anar directe cap a Igualada. Vull dir, era un dia de cada dia però, feia molt poc que havia mort, potser feia un mes o mes i mig i els calaixos ja els havien... però aquell devia ser un calaix de poca... no, no ho van trobar. I aleshores la carta era una carta antiga del

temps d'haver anat a Kenya, que després se'n devia oblidar i allà va quedar en un calaix a la que... ella deia que si, (empassa saliva) si jo estava llegint la carta era perquè els havia passat un accident i que... em volia demanar que... jo, malgrat que ella respectava com pensava, que en aquest aspecte de la fàbrica que jo l'heretaria, ah... només m'havia d'aconsellar de la gent que l'estimava a la fàbrica i que la tiraven endavant. I en deia la gent de la que em podia fiar... un dels cosins, un dels nebots d'ella, un cosí meu, un, dos altres encarregats de diferents seccions, ...em deia que per favor... no la liquidés, que allà hi vivien molta gent i que ja no corrien temps massa fàcils perquè, la crisi ja havia començat encara que aquí a Espanya va arribar al 75, però això ja era potser era el 79 o el 80.

I... i això, vull dir una carta molt, molt sorprenent per una dona que havia mort uns anys després que la fàbrica ja estava liquidada i que l'havia liquidada el seu propi fill, no?. I ella en canvi, estava... vull dir, a mi em va emocionar molt perquè bueno, era tal com era ella, que era una bona dona, que bueno havia sigut, sí havia sigut una... sempre havia estat del cantó dels que tenien però era, era molt... molt tendre amb tothom i a mi em sembla que és ella la que em va influir en pensar amb el... d'una altra manera, encara que ella hi renegué, perquè no n'era partidària. No sé, ja està i la meva mare va morir aquell any i... i em sembla que la seva història va ser això, vull dir quan, que era una dona molt treballadora i molt alegre. L'últim any va estar horrorosament amargada, per la... es va sentir traïcionada pel seu fill i no ho podia suportar.

E. – Suposo que la mare també hi tindria un sou fixa des de començaments no de la seva feina a la fàbrica?

De diners a la fa... a casa no en parlaven mai.

E. – Però vull dir ella cobrava un sou per treballar en allà?

(ho pensa) Crec que cobrava beneficis.

E. – Cobraven beneficis...

Alguna vegada, m'ho mig, m'ho mig havia volgut explicar. Però és que em sembla que el pare tampoc ho trobava correcte. O sigui jo, no era de l'empresa i l'empresa la formaven... pues el meu germà, la meva cunyada i ells dos i no... no, no. Jo, vivia molt allunyada, vull dir... no, no m'ho havia explicat mai i no ho sé. El meu pare de diners ..

E. – No en parlava mai.

Amb dones?. Menos!. No sé, i això és tot.

E. – I aixís una mica?. O siga, les idees, la mentalitat que tenia la seva mare per lo que estic veien era .. doncs...?

Bueno, és això que et vaig explicar. Des de el punt de vista religiós també passava sense fer-ne un gran... merder. Perquè... la vegada que va descobrir – que ja eren gran, (somriu) ja eren gran totes dues, però que ella ho va descobrir que jo... diu: (xiu-xiu)

- "Quant temps fas que no vas a missa?"-

Dic: - "Oï!, pues no ho sé. Però fa bastant"-

Clar, vivia fora de... vivia a Barcelona però tenia molts amics a Igualada i llavors tenia un... bueno ja en parlaven després no, però vull dir, ah, hi anava molts caps de setmana. I aleshores quan va descobrir que jo estava amb pijama i no havia sortit en tot el dia, diu:

- "Tu no has anat a missa?"-

Dic: - "No. Fa molt temps que no hi vaig a missa"-

Aleshores ella em va dir: - "Tu ets una mica especial, Carola!. I... encara que no creguis en Déu no faràs mai mal fet. Però la majoria de gent, necessita tenir por d'alguna cosa per portar-se bé"-. (riu)

Diu: - "Jo tampoc hi crec gaire però, s'ha de dissimular perquè hi ha gent perquè hi ha gent que podria??..."-. (riu)

E. – I en l'aspecte polític?

Moltes malvestats.

Eh, totalment... totalment, com ho diria, impermeable a... a tota influència. No, no creia que vingués res de bo. Del franquisme... no... tampoc en volia dir cap mal .. deia: "Bueno, pues una cosa se li pot agrair al Franco no ens va ficar a la Guerra Mundial". Que bueno, (riu) crec que, no crec que se li pugui, agrair perquè ell lo que tenia era una por horrorosa tingué de tornar a guanyar lo que ja tenia guanyat, però bueno. No, no, no es volia ficar i... d'alguna manera sí que li va sobtar i desagradar que jo em fes

comunista. Aleshores a vegades utilitzava, pues sempre deia: “No us voten pas gaire?”. I jo llavòrens, bueno... no, no en parlaven gaire perquè havien fet una mena de pacte d'honor de que... no en parlarien per mantenir la família. Un dia els hi vaig dir: “Mireu si discutim d'això, a, ens, ens discutirem a fons perquè clar, jo tinc les meves idees i vosaltres les vostres.” I això ho van entendre molt clar, que no vaig tingué ni d'acabar. I vertaderament no en parlaven gaire, però alguna vegada si que, punxava, de dir: “ – Pues si tampoc us voten gaire i no sé que... i no... Els treballadors no pensen com vosaltres”. (somriu) Vull dir, (fa una ganyota) se n'enfotia una mica però bueno no ho sé no tenia... no tenia cap idea política. Era moderna, en la concepció de les coses. O sigui, només, si per exemple jo tenia relacions sexuals no en deia ni que estès bé ni que estès malament. En deia: “Patiràs, eh!. Patiràs, perquè tot està muntat per anar d'una determinada manera. Si tu et surts d'aquesta manera, això et farà patir”. Però no, no se li acudia – tampoc haguera pogut – perquè realment no tenia formació de segons quin tipus per poder burxar... (somriu) Però no, no era el seu caràcter, era bastant...

Ella va ser molt intolerant mentre vam ser petits, perquè no tenia experiència de cuidar nens. O sigui, la tendresa, el sapiguer que les coses no són massa ni blanc ni negre, sinó que s'ha de tenir molta mà esquerra i anar deixant passar. Però després ho va aprendre i amb els néts va ser meravellosa, va ser una àvia meravellosa. Eh... (somriu) era, era sorprenent perquè ella... (bufa) era tant neta –això si que era un defecte però és per ella-, per mi vaja. Era, era excessivament neta, no?. Aleshores doncs no podíem fer pessebre perquè el pessebre embrutava. A part de que per ella no tenia cap significat, però pels nens això és una cosa que agrada. Fins que no vaig tenir 12 anys i em vaig imposar (pica a taula) i allà hi va haver pessebre... que el van fer al quarto dels malendreços, però jo li deia: “Mare, però això és una falta de respecte molt gran!. Tu hi creus o no hi creus?”. Perquè llavors ja representava que hi creia. El quarto (riu) dels malendreços era el pessebre. Amb això era summament intransigent, però de gran, ella deia que jo l'havia educada. Ho deia amb retintin, deia: “Em va educar durament!”, deia ella. I... però, sí que les coses que ella tenia com a molt (èmfasi) importants es va adonar que per altre gent no ho eren i aleshores va perdre la seguretat que tenia de jove, que la feia molt prepotent, perquè com que era molt decidida pues anava a la seva i no tenia que si... I la va perdre, i es va fer molt més flexible i comprensiva i amb els néts, bueno!. Va edu... va (somriu) va, va criar pollets a la galeria, que això, és lo que jo m'imagino, no pogué tenir el pessebre perquè embruta i criar polls en una galeria del pis dels milionaris d'Igualada –que no era de milionaris-, però bueno, la gent ho deia. Eren, era molt... no era contradictòria, era molt humana, era una persona molt... molt genial, era molt, la veritat és que era molt genial. En... en recor... m'agrada molt recordar-la.

E. – Molt bé. (somriu) Doncs, l'altre dia també vam parlar sobre el pare i es van quedar alguns punts que eren una miqueta foscos.

Ah, sí. Bueno, jo tinc algunes coses que hi he aclarit i d'altres que potser les aniré aclarint perquè ell ara ja és molt gran i... A veure, primer de tot, sobre... records d'infància. Quan, li he parlat de l'escola de l'Ateneu i efectivament, va ser del 22 o 23 fins, va estar-hi un any o un any i mig. I, i... jo dic: “I perquè te'n van treure?”. I ell ha sigut molt categòric - jo no sé si se li barregen records posteriors -, però diu:

- “És que era un desastre! - diu -, els mestres i las mestres festejant per allà”-.

I dic: - “I tu, te'n recordes d'això?”-.

Diu: - “Bueno, jo... em recordo de que, anaven a esmorzar al jardí, passejaven per allà!”-.

I jo m'imagino que hi han records posteriors, però ha sigut, però... taxatiu, eh, diu:

- “En canvi clar... - diu -, els amics de l'avi ja li van dir... – diu - Vestiu-vos com senyors i porteu els nens als Maristes!”-.

Tots els dependents de banc hi van i... tots els, tots els dels... bueno aleshores doncs va fer això. És a dir, i que als Maristes hi havia una disciplina extraordinària – ell ho parlava com a molt positiu -, i que en poc temps va passar a escriure, divinament, sense faltes i que tot bé, tot era molt bo.

Aquesta una cosa. Després l'altre que .. el seu... treball primer –que jo el tenia molt fosc-, i em sembla que... o ell ha oblidat pas, o jo n'hi he posat que no eren. Ell, diu que, quan va sortir el 1928 de l'escola dels Maristes amb lo del comerç, l'avi va considerar que era massa jove per entrar a la... a treballar a la... a la fàbrica de curtits, no?. Que era un treball molt dur. Aleshores ... el seu pare, a part de lo, els, els acords a que havien arribat amb la Pielsa i els diners que hi poguessin tenir -que segurament no eren masses- eh... tenia un soci que era un cosí seu. I, i era amb aquest cosí que havien fet aquesta mica de capital que els havia situat en a la, en a l'empresa, no?. En el tenir una empresa i tal. Aleshores, s'havia trobat un espai que fins aleshores no s'havia utilitzat a –que va ser molt novedós-, en el, en a la... en el curtit. Que era posar a les espardenyas un bol de pell que lligava les fibres, de manera que l'espardenyia es feia eterna. Perquè les espardenyas totes morien... la gent anava amb espardenyas. O sigui la gent, humil, anava amb espardenyia. I l'espardenyia tota moria ... de la mateixa manera que era esfilagarsant-se per les vores. Doncs aleshores es veu que van trobar una cosa que –no m'ho sapigut... eh, eh, en castellà. Ai!, en català -, m'ha dit “cerquillo”. No és el seu estil, perquè ho sap tots els noms em català. O sigui que allò devia ser, el cerquillo, a tot arreu. Eh... era doncs una funda de pell, per tot aquest lloc a on anaven a lligar-s'hi les fibres. I l'espardenyia, m'ha dit ell, es feia eterna, diu “No es gastava mai.” Aleshores com que ell només tenia 14 anys el van portar a Cervera –que hi havia despatx-, i que estes al

despatx. I diu: “ – Però el meu cosí – que ja estava casat, tenia una canalla i tot, hi va, hi va oferir la casa perquè... ja que eren parents, perquè hi visques allà, diu, m’aprofitava més perquè era fort com un roure, m’aprofitava per la fàbrica, diu, i la fàbrica, l’havien posada a Cervera, precisament, perquè el preu laboral era la meitat d’Igualada. Igualada era una ciutat molt industrialitzada, els homes al curtí, les dones a les ... fàbriques de tèxtil. Aleshores a Cervera diu, que es pagava la meitat, hum... de lo que es pagava a Igualada a les dones, i , i tot ho feien..., dones. I diu que hi havia unes, unes 30 o 40 dones i que ell estava allà com el rei del mambo, que s’ho passava molt bé i que treballava a la fàbrica. Ah... li he preguntat els preus? i m’enterat de que, els homes... primera, en a la, en als curtits hi havia, eh... el... Bueno, una mica lo que jo deia, l’encarregat, eh... que cobrava per setmanes, i la resta de treballadors que a la Pielsa eren uns 22, perquè hi havia 3, 3 encarregats que un era l’avi, l’altre ell i un tercer que era l’encarregat, perquè ells, feien, feien una mica per sobre. Aquests per, per setmanes. La resta per dies treballats. I aleshores cobraven entre... 7 i 12 pessetes, hum... els que cobraven més eren els descarnadors, perquè eren els que feien una feina diguéssim, especialitzada. I la resta de 7 a 10 pessetes, que fugien de les festes com... Clar!, perquè era una catàstrofe, al, al no... [poder treballar] I que a... Cervera, aquest preu baixava a la meitat. Ell primer m’ha dit, 10 pessetes a Igualada, 5 pessetes Cervera. Però després quan m’ha parlat de categories m’ha dit que podien pagar-se fins a 12, i parlava d’aquests, d’aquests descarnadors que diu que només hi havia 3. A la Pielsa eren 25, 3 eren encarregats, que era una manera solapada de... d’estar ells, el pare, ell, la, l’altre sí que era un encarregat de veritat, era un home diguéssim d’un altre que, classe social, que era encarregat, una mica entremig, jo me’n recordo més o menys d’aquest home, i després tenien 3 descarnadors que devien ser els que cobraven 12 pessetes, i els altres entre 7 i 10. I en canvi a Cervera diu que pagaven, eh... 5 pessetes per un, per un home i dia.

E. – I això a que es devia?. Aquest...

Home? ... /

E. – Aquesta quantitat de menys?. Eren més dòcils, potser?

Cervera, Cervera no era industrial (somriu) no... a Cervera no hi havia res.

E. – No hi havia res.

Cervera era la capital d’una comarca agrícola. Vull dir, allà vivien del camp i aleshores i... s’hi havia alguna cosa, hi havia algunes cimenteres. Clar, no hi havia feina. No hi havia feina per gent que volgués anar a la indústria. Perquè, clar, la indústria era vista com un lloc –encara que cobressin per dies-, però era molt... molt segur, molt més segur.

E. – I aquestes indústries allà a Cervera que anaven les dones?. O també els homes?. Perquè els homes...

Les dones. Van posar dones perquè era més barato. Les dones cobraven un 70% del sou d’un home. Em sembla que ara... bueno, els llocs on ho fan d’amagatotis encara és... això.

Què més?. Ah!. I aleshores, també m’ha parlat però no... no recordava els, els sous. Com funcionava lo de la... el transport. El transport era importantíssim. Diu que hi havien varies empreses, però una era la Marsans, que tenia uns 40 empleats, una 15 de carros i que feien el transport cap a l’estació i de l’estació ja distribuït per tota Espanya o per, no sé si exportaven a l’estranger, no crec.

I... aleshores també li he preguntat sobre els mètodes de, de curtí. I ell diu que la, la manera tradicional antiga, era amb escorça, que jo em pensava que era una escorça que la portaven i no. Es veu que era escorça de pi i alzina, eh... que a la primavera, a... alguna gent, com eren els de la casa, escorçaven els, els arbres i molien el, molien l’escorça de manera que el taní natural de la... de l’arbre sortís i amb això curtien la pell. Que la calç l’utilitzaven només per treure el pel i que la resta era aigua ----. I ademés estaven en el ram de l’aigua. Però que en els anys posterior i a més endavant sí que es van fer servir tàmits sintètics. I que jo... devia recordar i sí, hi havia les bombones grans amb, amb uns productes que... m’ha semblat que no es recordaven de quins eren perquè jo li he preguntat i una mica s’ha fet el sord, perquè no li agrada no saber les coses. O sigui que no ho sé si és que... no se’n recordava.

I per últim li he parlat de les vagues. I m’ha dit que abans de la República n’hi havia hagut moltes de vagues de... de, del ram, eh... no al... del, del ram del, del curtí. Que eren que sempre buscaven perjudicar l’època més perjudicial, diu: “Bueno ja ho entenc!. – diu – Però sempre buscaven l’època més perjudicial perquè estaven, era (riu) temporada alta.” Li surt molt, el ser... diu: “A mi em tocava llavors si hi havia alguna peça que es podia posar o en perill o així - diu -, entre el meu pare i jo i tal, diu, teníem de treure i tal”. Diu: “De totes maneres es clar, s’entén perquè van aconseguir moltes coses - diu - no eren mai per sou. Era per condicions de vida. O sigui, hores de treball, horari de treball, vacances... dret a aquestes coses”. Diu: “Jo, no recordo de que n’hi hagués hagut cap per sou.” Diu: “Abans de la

República hi va haver moltes – diu - en canvi després de la República...” Ell no en recordava més que du-, o sigui, durant, la República, no en recordava més que dues o tres.

E. – O sia que durant l'època que ell era jove no - abans de la República -, van patir ja vagues.

Sí, ell té record de moltes vagues.

E. – A la... a la fàbrica, a la Pielsa van patir vagues també?

Sí... i, el, el, era el ram. Diu: “Pel temps de la República també en convocaven de vagues – diu – però... no es van seguir tant”. Diu: “Em sembla que en van dir no en convoquen tantes que no ens en segueixen.” (somriu)

E. – Allavors dintre de l'empresa a l'època de la República estaven organitzats, sindicalment?

Això... no ho crec que ell ho sàpiga.

E. – No ho sap. No. (fluixet)

No crec, no crec que li deixessin sapiguer, perquè, ells també ho tenien clar que era el fill del...

E. – De l'amo.

Sí, no pròpiament de l'amo.

E. – D'alguna manera. Bueno, en certa manera.

No, d'una mena de... I ja està, és tot el que tinc. A veure, deixa'm repassar ja està tot.

E. – D'acord. Bueno. Si de cas com això ja em sembla que ja ha quedat bastant, bastant complert doncs podem passar doncs .. a l'entrevistada. (somriu) A la vida de l'entrevistada.

A la que... (riu)

E. – D'acord?

Aquesta. Sí, sí. Bueno, aniré ràpid perquè de, de... una mica ja, ja hi he marcat com era la casa. Pues jo vaig ser la...

E. – L'escolarització així una mica?

Sí, jo vaig ser la primera a la casa. Bueno, només érem el meu germà i jo i ah... al ser la germana gran era molt important per mi. Ah, tinc molt pocs records de la, de la guerra. Sé... recordo, quan el meu pare va tornar del camp de concentració i també recordo que la meva cosina que tenia 3 anys i jo que en tenia 2, el març aquell, el març havia fet 2, em vaig fer dos. Doncs per aquella època que segurament no era el, l'endemà de que hagués tornat el meu pare, sinó que segurament ja era el març o l'abril d'aquell any, de l'any 39, ens van batejar a la meva cosina i a mi, [soroll de la gravadora] perquè eren nascudes de la guerra i no havien estat batejades. Aleshores ens van batejar i jo recordo molt bé –la cerimònia del bateig no– sinó el rato que encara devien estar parlant els grans i la meva cosina i jo jugaven per la... per entre els bancs de la, de l'església d'Igualada.

Després eh... recordo molt, la tristesa d'aquells anys, eh, el tipus de vida molt, era una vida molt feresta. Vull dir, la gent no volia parlar gaire, portava una càrrega molt forta de... de seguida topaven amb abans de la guerra o durant la guerra i no volien parlar-ne, almenys a la meva família. I aleshores doncs, es notava, això es notava molt. Hi havia un clima de, de, de .. dur també recordo això, que ja et vaig començar a explicar l'altre dia, les monges que... pràcticament vam ser els seus primers alumnes que començaven de petits, perquè els altres es van incorporar de grans i tenien una mentalitat de... de, d'estar en país, en país, bueno /

[CINTA 7 CARA A]

Bueno això que... que ens preguntaven en quin bàndol estaven els pares, eh... ens deien que els que havien estat en el cantó dels rojos estaven en pecat mortal i que... i, i, i que es condemnarien i bueno,

aquest tipus de... que els meus pares tenien una forma molt lliure de viure i de pensar, eren oberts, eren gent jove que havia disfrutat molt la joventut durant la República. [colpeja el micròfon] Molt en un conjunt, o sigui no una joventut individualitzada sinó molt participant en unes formes de cultura, vull dir, doncs els diumenges anaven de excursió, llegien llibres ... coneixien obres de teatre, sabien cançons. Estaven molt, eren gent senzilla perquè, tots dos doncs havien treballat a la fàbrica i coneixien el treball manual i no n'havien fet d'altre. Però eren gent culturitzada i ... además els feia molta il·lusió el tenir fills.

Jo de totes maneres la meua infància la recordo trista, i el meu pare sempre em diu: "Tant alegre que ets?. Quan eres petita eres molt trista!". I a mi em sembla que jo, era trista perquè em manaven (riu) i no ho podia suportar. I també perquè sempre he sigut molt sensible a aquest ambient exterior i aleshores, eh... jo el recordo molt desastrós, molt horrible. No sé, vull dir... la pobresa la recordo. Jo dibuixo, bastant bé, i... hi vaig començar de molt petita a dibuixar. Ho vaig descobrir un dia en un tros de guix , dic: "Ostres pues si es pot dibuixar tot!". Perquè a les monges, eh, eh, et destruïen el... la capacitat de dibuixar. O sigui, t'ensenyaven el, a lo millor t'ensenyaven a dibuixar i, i et, i et, te'n farfegaven més que no... t'ajudaven, no?. Perquè, per exemple deien: "Amb el compàs podeu fer la cara d'una persona..." I clar, les cares no són rodones, aleshores, jo deia: " Això no pot no anar així." I un dia amb un tros de guix i dibuixant a terra al terrat dels avis, sí tenia 8 anys, doncs vaig descobrir que podia... – jo vaig pensar-, que podia dibuixar el que volgués. I si jo em vaig adonar que deia: "Ara dibuixaré tal cosa." I en, lliura, sense pensar que allà sortiria res perquè el, el guix no... i aleshores, a partir d'allà vaig agafar una tremenda afició i recordo que les, els dibuixos que feia era per exemple, eh, era molt com romàntic, no?. Doncs eh... que sé jo, la nena rica, la nena pobre. El ... el plat, eh, la taula de la nena rica, la taula de la nena pobre. A la nena rica amb... –m'agradava molt llegir-, doncs havia llegit el Heidi que sortia una nena amb cadira de rodes. Doncs, la nena rica ... impedida, la nena pobre impedida. Vull dir, era una cosa que (èmfasi) era constant en mi. Recordo molt totes les anècdotes que m'explicava el, el, l'aprenent aquell que a base d'explicar la mort del gat va esmorzar una sèrie de dies. Eren coses que em xocaven molt. I la meua mare això ens ho fomentava bastant. Vull dir, que no solsament no li... no li xocava sinó que, ajudava a, aprofundir-ho.

Jo vaig anar a les monges i era l'alumne perfecte. En primer i primeríssim lloc, perquè era neboda de monja. De la mateixa ordre, però també perquè no donava cap problema. M'agradava estudiar, anava endavant... era la primera a la classe i, eh... i no tenia cap problema. Amb la religió sí, perquè... era un món tant (èmfasi) diferent. El dels meus pares era un món modern ... una mica diguéssim a l'estil... de la Grècia antiga, eh?. Vull dir, la salut, la..., la natura, eh... la ciència, els llibres. I quan anava a l'escola, doncs era tot a la inversa. O sigui era, a mi em va costar molts anys d'entendre que no hi havia una resposta vàlida per tot i que tot era... Vull dir, ens van fer molt (èmfasi) intolerants, molt idealistes en el mal sentit de la paraula de, d'imaginar-se una cosa i ja, i allò ja era la realitat. Jo vaig, jo crec que vaig rebre una educació nefasta de les monges. Jo en sóc molt... poc partidària. I... i sí, que vaig tenir conflictes de petita, sempre respecte als pecats, no?. Vull dir, a lo millor la meua mare m'havia fet un pijama –perquè ells feien absolutament tota la roba i era... li agradava tant fer tots els detalls era... -, bueno després en la, a la fàbrica doncs va, aquella fàbrica, vull dir, feia la roba més ben, més ben (riu) cosida d'Espanya, perquè, era tant... puntillosa amb això. Pues a lo millor em feia un... pijama, sense mànigues, d'estiu. I jo deia:

- "Però perquè me l'has fet sense mànigues?"-

I ella deia: - "I perquè no?. Vull dir, si és per anar fresc!"-

- "Sí però... anar sense màniga és pecat!"-

- "Home, no diguis bestieses, Carola!. No, no, com vols que sigui pecat anar sense mànigues?. Perquè és pecat?"-

- "No ho sé, però és pecat"-

Vull dir, clar, és que jo no sabia mai res, quan de, de caràcter sóc de saber. Però ens havien educat en que el misteri era tant natural que era molt més natural que les coses que, que anaven argumentades i, i, i amb explicacions. No sé, ... tinc una anècdota de lo... que jo vivia, a part de que mai (èmfasi) vaig pensar que aniria a l'infern. O sigui, així com altres, además de propina, tenien pasombres?? de que anirien a l'infern, jo no!. Vull dir, jo estava satisfetíssima, seguríssima que aniria al cel. Però en canvi, o sigui, tenia unes contradiccions molt fortes. Jo recordo que una vegada, quan tenia 8 anys també, van anar amb un amigueta ... de la mateixa escola que també tenia 8 anys però... jo el portava de carrer perquè era un nen que havia estat malalt i no havia anat mai a l'escola, i jo li ensenyava a llegir i escriure. L'any següent ja va començar a anar-hi i al menos ja va anar sapiguent... una miqueta, sumar, restar... i, i a escriure malament, però bueno. Però clar, jo el veia com... més petit que jo. I després el meu germà i ens en van anar, perquè havien canviat de pis i vivíem molt a prop del ric. Igualada és com una mena de llargardaix al llarg –ara ja no tant -, però era el llarg de, la... l'Anoia i el, i a sobre una mica més amunt hi havia el rec que era paral·lel a l'Anoia i anava desguazant tots els, les fàbriques de curtits. Totes estaven aquella banda, al menys les antigues. I aleshores, eh, eh, eh, un dia doncs vam agafar el portante, vam a, vam atravesar el rec –bueno, el rec s'atravesava fàcil -, van atravesar el riu per una, per una lla-, pecera i ens vam trobar al mig del camp, i la més gran era jo. I anaven caminant, vam passar la creu del Maginet –que era que es via mort no sé qua -, hi havia una creu. I, i després vam tenir una mena d'aventura que jo vaig pujar per una muntanya que allà hi ha molta galera??, i és, és molt ra...

i, i... en un moment donat em va semblar que no podia anar ni més amunt ni més avall i, i els altres dos, eh, l'un era petit i l'altre no em volia deixar sola. Total, que vam quedar allà immobilitzats i es va anar fent fosc i jo em vaig pensar que moriria. I aquell dia sí que vaig pensar que aniria a l'infern. O una??, uns plors que feia i, i, i al final el meu germà – que allavòrens era molt petit -, si jo tenia 8 anys ell en tenia 4 i mig o 5, va tingué que anar corrent que va trobar un senyor... que el senyor va anar a donar una volta, es va treure l'americana i va baixar i em va donar la mà i em va salvar, que durant anys vam explicar la història del senyor, i jo no plorava ni perquè en nes a matar, ni perquè estes fent-se fosc, ni perquè estéssim allà (riu) que ens havien anat sense permís i... res. Jo plorava perquè em moriria i m'aniria a l'infern. Vull dir, eren unes, eren unes dones asqueroses (èmfasi) i que, utilitzaven amb una força la seu, el seu poder i sempre era aquest conflicte.

O sigui jo, era grandota i era innocent com un, com un ou ferrat i, i no sabia que podia ser un mal pensament, perquè era molt innocent i vaig ser molt retrassada, i continuava pensant que no es podia anar sense mànigues i que no sabia perquè. I... en canvi, vull dir, jo ho defensava a capa i espasa i, i, i no havia passat més enllà vull dir, que si algú m'hegués fet "tilin" –i va passar-, que, que, que haguera pogut passar qualsevol cosa perquè era molt innocent i en canvi tenia la barrera posada i la trinxera (pica a taula) allà amb aquella lluita, perquè era una lluita a mort. La meva mare em feia vestits que li feien il·lusió i els feia com ella volia -mai em va tenir en compte això-, en part haguera hagut de tenir-ho en compte, perquè eren ells que m'havien posat en una escola de monges, no?. Però no, no li cabia al seu cap, era, era una mica com una filla de grec. Era, era, era la raó, era la raó i el seu temps. Aleshores el seu temps era la seva joventut, encara era molt jove, continuava pensant igual. El seu entorn era aquell, el que es via creat i lo que nosaltres vivíem a les monges i lo que ens ficaven a dins del cap li era impensable. Em part, jo crec, que no ens creia, eh... ni de gran. Quan a vegades li deia, deia "Tu exageres molt perquè ets (riu) molt partidista." I no s'ho acabava de creure. Bueno, ja està.

I allavòrens en un moment donat .. doncs les monges no feien estudiar a les nenes, feien el comerç, també. Les nenes també anaven a... però, en un moment donat doncs hi ha un grupet ... que doncs –és l'any 47-, que es vol posar un grupet que faci batxillerat de nenes. L'escola era només de nenes i... jo vaig dir que no, que això d'estudiar tot el dia que no, que a mi m'agradava més altres coses. Això els meus pares es van quedar parats perquè sempre jo... eh, ho entenia tot i anava molt, i llegia molt (èmfasi) i... llegia molt perquè ademés tenia molt mal de peus i no jugava, que estava sempre asseguda. I aleshores doncs, i ademés perquè havia heretat ... del meu, la meva mare deia que la gibrelleta mentres feia caca ja, llegia llibres encara que fos del revés, que m'agradava molt el paper i tot això. Bueno, doncs que sí, però no vaig volgué. Però després posteriorment, al, a l'escola ens posaven molts deures perquè el comerç consistia en lo que fan les, les calculadores fer-ho els nens ja des de, molt petits. Els hi feien fer, ens fèiem fer unes divisions llarguíssimes i malgrat que no havia tingut mai cap problema amb els estudis doncs a lo millor m'estava fins a les nou del vespre fent deures. I ma mare va dir: "Això és una tontada! Tot plegat, per fer el comerç que el fa tothom i després eh, val més que...". Tinc la idea de que va ser la meva mare però igual va ser algú... el pare la meva mare la ---, el meu pare apareixia a casa a l'hora de sopar. I aleshores a mig curs .. eh, bueno, no era tant mig curs perquè era el 4 de novembre, me'n recordo. El 4 de novembre va decidir que comencés a fer el batxillerat.

E. – Això amb quina edat?

Pues, hum... 10 anys tenia.

E. – 10 anys.

Tenia 10 era l'edat. O sigui, tenia l'edat i durant el curs en faria 11 i aleshores l'única diferència era que l'ingrés també l'hauria, l'ingrés que llavors es feia un, un curs especial, que es feia abans clar, que se'n deia l'ingrés, doncs el vaig fer aquell mateix any. I... jo em recordo, .. (bufa) em recordo amb una prepotència entrant allà com un... Era el dia del meu sant, anava amb una bossa de caramels i... donant-me importància. Em sembla que devia estar una mica impressionada d'anar amb l'altre grup, però allà una "pisando fuerte" i... i a l'escola era molt el meu terreny. Jo amb la meva mare llavors hi tenia molts litigis perquè, ella era endreçada i jo no era endreçada, ella era neta i jo no era neta, i crec, perquè ella m'havia donat de mamar contra "viento y marea"-, li vaig infligir uns sofriments terribles i allò en el fons li havia quedat. O sigui quan després va resultar que aquell bebè que ella va cuidar també ... li va sortir "responona" –jo ho era molt, era molt, era molt empenyadora -, era guaita "Quin pis tant net que tens!. Bueno, és ben bé com un cementiri perquè de fet als cementiris ningú toca res. Clar, com que tothom està mort!. I aquí com que no podem tocar res, pues és com si estéssim morts" Vull dir, li feia molt la guitza. I pobre dona, allavòrens no podia suportar i començava: "De petita no volies mamar, després no vas volgué menjar, després no volies caminar..." i sempre vaig anar fent a la contra, a la contra. I... i ella pobre, i ho treia cada vegada, era pesada... amb això no, no va saber... I em sembla que jo també ho sóc una mica així. Vull dir, a pesar de que jo he fet estudis i sé més com han d'anar les coses hi ha vegades que també em descendo i vaig...

Bueno, el cas és que... vaig començar el batxillerat, el vaig fer sense cap problema i era una epopeia.

E. – Abans d'això una pregunta només. El projecte educatiu de les monges era molt restrictiu no, com estem veient?

Bueno?

E. – Quines assignatures feien?

Ah, bueno, quan vam... quan eren petits a totes les escoles es feia més o menys lo mateix, amb més o menys gràcia. O sigui fèiem escriptura, lectura, a les quatre regles de matemàtiques i unes nocions de tot, que estaven a dins d'una cosa que se'n deia enciclopèdia i que... només aprenenta allò que tampoc era tant. I ... sobretot era clar, la religió... el, el, el tenir... la religió que jo sempre vaig caure en aquell parany perquè m'ho creia tot. Vull dir, jo per exemple, al dia de la primera comunió vaig haver de veure aigua, i no es podia veure aigua abans de combregar. Doncs ja vaig combregar fent un sacrilegi, ja vaig arrossegar no sé quan... La meva mare quan tenia calor es despullava, no es treia les bragues –em sembla que no se les treia-, no, no, crec que no, no. Hum... però bueno, anava despullada per casa. Pues jo... allò era un pecat mortal. M'ho havia de confessar. No ho sé, jo lo de la religió i el conflicte amb els pares en aquest aspecte ho vaig viure molt malament. Però després he conegut un altre... un altre noia que el seu pare era comunista, i... i clar, a casa li deien "Per favor sobretot, tu no expliquis res!. Pensa... no expliquis res ni quan vagis... –també anava a les monges-, ni quan et vagis a confessar!. No, tu parla de coses teves, però no et, no destapis amb res perquè sinó el papa aniria a la presó." I ella també, eh... tenia unes, unes... o sigui m'imagino que és la infància que té els problemes aquests de no saber resoldre les coses que els grans el hi fiquem entre les mans. I aleshores doncs ella (somriu) també tenia uns records tremendos i en canvi no era pel cantó de la religió, era pel cantó, per una altre cantó. O sigui, que més o menys devia ser això.

Eh... però la pubertat, per exemple, la sexualitat i tot això jo, com que no en sabia res i devia ser freda de caràcter o sigui... adormideta com una... no me enterava de res, en canvi anterior... i segurament perquè també em feia por, perquè anteriorment totes les altres coses sí que... les trampes que jo deia, jo tenia una concepció negativa del adults. Deia "El... el ser adult és eh... posseir el coneixement de totes les trampes que ens fan en els nens?. I aleshores jo ja en sé unes quantes i encara me'n deuen faltar" I jo comptava com a trampes doncs ... el tió, els reis, d'on venien els nens i no en sabia cap més. I vull dir, esperava que segurament doncs n'hi hauria més. Com que, la meva mare, que jo en teoria me l'hauria hagut d'estimar perquè era lo que tenia a prop i com que em tractava molt bé, jo tenia aquest litigi pendent, el meu pare que jo me l'estimava molt perquè en certa manera doncs tenia un Edip molt fort,... era un "guaperas", ho sabia, una "labia" tremenda, molt simpàtic. Totes les nenes que venien a casa s'enamoraven d'ell i jo també, però mai es posava del meu cantó, sempre es posava del cantó de la mare. Doncs... d'alguna manera, jo els havia una mica minimitzat a tots i... pensava que no... que allò era...

I bueno, vull dir, els estudis els fèiem, els estudis era una cosa divertidíssima perquè Igualada havia tingut institut fins que es va acabar la guerra. Quan es va acabar la guerra es va tancar l'institut, el Franco va tancar un fotimer d'instituts, i va donar... les claus de l'educació als capellans i a les monges. Aleshores doncs no hi havia ningú que ho fes, batxillerat. Els nois, els Escolapis feien batxillerat, els Maristes continuaven amb el comerç, les monges no feien batxillerat quan jo era petita i la primera promoció van ser amb una mica d'èxit vam ser nosaltres i anterior a aquesta hi havia hagut un intent. Si nosaltres era l'any 47, doncs l'any... 44 hi havia hagut un altre intent que només havien conseguit tres o quatre noies que fessin el batxillerat. I amb això mantenien el batxillerat. Tenien una classe de batxillerat amb... dotze i quatre, setze, amb setze alumnes, que uns feien quar... quart i els altres feien primer. I aleshores, com que no hi havia institut havien d'anar a Manresa, i anaven a lliures. O sigui, quan arribava l'època dels exàmens ens apuntaven a les... a les... als exàmens lliures i... i portaven les seves, les seves setze o disset criatures. Ens llevàvem a les sis del de matí, anàvem a combregar i per tant havíem d'anar dejunes, anàvem a missa per demanar que... que... poguéssim fer bé els exàmens, combregaven, ens ficaven en un autocar. D'Igualada a Manresa hi ha, hi ha, no sé si ara encara hi és aquesta carretera, de totes maneres durant molts anys per poguer anar ràpid a Manresa anava fins a Montserrat i després ràpid, però allavorens no, (somriu) no hi havia una carretera que l'edita a Igualada era dir: "Fas més tortes que, que, que la carretera de Manresa." I bueno, allà descanviaven la pesseta, tots els que anaven, totes les que anaven a l'autocar i a les nou del de matí, marejades com sopes amb un estómac buit i prim com que no ens recordaven ni de com ens deiem, arribaven a l'institut, desembarcaven i començaven els exàmens. I en un dia ens els polien (riu) tots. Anaven de l'un a l'altre. Eren tots exàmens orals.

E. – Orals.

Orals. Jo cap problema. Vull dir, aquest sistema m'anava com anell al dit. Cap problema perquè, no havia d'estudiar, perquè eren quatre cosetes. Quan vaig començar el batxillerat vaig notar, que clar, hi

havia un llibre de matemàtiques, un llibre... hi havia llavòrens el sistema cíclic. Cada any hi havien totes les matèries i cada any els, el... lo bàsic, quedava allà ben aposentat i anaven ampliant segons el si era primer, segon, tercer, quart. Començaven els... això, als 10 u 11 anys i anaven fins anar... pujant. ... No vaig tenir mai cap problema i aleshores a quart de batxillerat, les monges van dir: "Bueno ara hi ha la... doble possibilitat o continuar el batxillerat –que ja tenien aquella promoció anterior que ja es via vist que havien arribat tres a la... dugues, a l'examen d'estat. Només dugues. I... o bé, buscar una... un estudi més adient per les noies, no?. Perquè clar, aquelles dugues tampoc el van fer servir. Ah... quan van tenir el batxillerat, l'una l'he coneguda de gran, em sembla que alguna vegada ha donat classes però no havia estudiat més i l'altre es va casar quan va acabar l'examen. L'examen d'estat no sé ni si el va fer. Es va casar allavòrens ja, i els estudis... O sigui, que allò no els hi havia funcionat. Aquest projecte era no sé, no?. Massa avançat (somriu) potser. (pica a taula) El cas és... per la, per la mentalitat dels Igualadins...

Aleshores van proposar això, de que féssim el magisteri i aleshores tenien un altre trampa que era molt millor que la de l'institut, eh?. No era una trampa perquè era legal ... i és que les monges Escolàpies a Girona, en un edifici preciós que ara eh... que està sota la catedral i és un edifici que rodeja, o sigui les escales, i després la plaça del bisbe per la part de darrera. Ara és un edifici molt maco, molt ben arreglat. Allavòrens era de les monges Escolàpies hi era molt llòbrec i molt vell i... i allà hi tenien una escola del magisteri, Sant Narciso. Que era de... no era l'escola de magisteri oficial, sinó una versió religiosa de l'assumpte. O sigui, tot molt més deixat i en canvi amb la religió... com a var... com a bandera. I... els meus pares els hi va semblar bé, perquè sense moure'n d'Igualada –perquè l'altre opció era anar a estudiar fora- i jo continuava dient que allò, allò ja m'anava bé perquè no havia de... eh, eh, feia els deures cada dia perquè m'era, m'agradava. Però ni em matava a estudiar ni res, vull dir, jo em pensava que era un geni. Després quan vaig anar a la universitat em vaig emportar una... (riu) de sobta. Bueno, ja està, i aleshores van anar a... van anar fent el magisteri que va passar a ser una cosa superavorrada perquè, ja havien agafat una mica de tremp de que bueno, doncs ciències naturals, física i química, no sé que no sé quantos /

E. – Això a quina època a la ---- o a l'institut?

Ah... no, no, no, no!.

E. – Al batxillerat vull dir.

Jo a l'institut no hi vaig anar mai.

E. – Bueno al batxillerat, vull dir, és que...?

Al, al, al batxillerat el feia a les monges. I el magisteri quan vam arribar a quart de batxillerat, és a dir, doncs... de 13, 14 anys, pues 37... el... del 50. El curs [se sent un telèfon] 50–51, aquelles mateixes monges i aquelles mateixes professores van fer classes de magisteri. Les classes de magisteri va ser un baixó total. Perquè, Pedagogia, elles no en sabien res. [se senten uns sorolls de fons] Es compraven uns llibres i allò era lo que ens explicaven. Ah... Tècniques Educatives, no en sabien res de res!. Tu pensa que per exemple, i jo que era molt descarada i disfrutava, com que ens avorriem tant disfrutavem fotemnos de les monges. Però, no tenien cap problema, vull dir, per exemple, a lo millor li deia la monja "No, no que ou fa u en francès". I ella es quedava parada pobre dona, perquè després amb els anys vaig saber que ella havia estudiat fins a tercer de batxillerat i era la cap d'estudis i la que ens feia les classes més difícils. Llogaven algunes professores de coses que elles no en sabien res i aleshores amb allò disfrutaven i amb aquelles ens ho passaven bé. Però en el magisteri aquest contingut ... científic era mínim. I tot era molt ideològic, (èmfasi) molt, molt, molt i llavòrens ademés ja va tenir molta importància lo de la Secció Femenina fins al batxillerat.

E. – En el batxillerat no va haver-hi cap professor del "Frente de Juventudes" o de Falange que hi anés ha fer classes de nacionalsindicalisme ni res de això?

No, no, no. N'hi havia una, però... (s'empassa saliva) n'hi havia de baixeta i presumida. Ademés anaven vestides d'una manera determinada. Representa que anaven modernes. Eren... representen que eren de concepció moderna però ideològicament molt dures. I... en tenien una, però bueno, venia allà fent-se una horeta potser a la setmana. Però en el magisteri és que era una cosa horrorosa, perquè hi havien varies matèries, no només a... no només depenia d'elles la gimnàstica que a mi m'horrortzava i encara no m'agrada. Però... sinó també, les labors que era cada tarda, tota la tarda feiem labors. En sabien fer el "punto talaberano", "bordado"... "macramé", el punt de la xarxa dels pescadors. En teoria ho sabia fer tot. Pensa que eren moltes hores, després hi havia les... la... l'Economia Domèstica. Després hi havia lo que feien els nois. Els nois feien educació... (pica a taula) com es deia?.

E. – Nacionalsindicalista.

Nacionalsindicalista, això també ens tocava. Però nosaltres com a dones – ells ho tenien claríssims-, la ideologia d'un poble la marquen les dones que eduquen (pica a taula) els seus fills a casa. I una bona dona, pot resoldre tots els problemes que els homes ... tal. I aleshores ens maxacaven vives, hi teníem, eh... estàvem moltes hores estudiant i eren sempre merda!. (molt èmfasi i picant a taula) Era autèntica merda!. I a la... eh, molt malament.

E. – Que feien per exemple, textos de José Antonio, de Pilar Primo de Rivera?. Suposo que això moltíssim, no?

Bueno, sí... també, però això encara era divertit, perquè ens els aprenien de memòria. Jo encara em sé de memòria algun ... No, era el "machaque", el no deixar-te cap sortida. O sigui, la meva impressió era que estava en una ratonera, que el món era una trampa i que no hi havia per a on escapar. I jo tenia, i això .. però molt, eh, molt. Jo era molt trista i en fi. (molt fluix) Hi tenia preocupació, per exemple, amb el pare li deia. Ui!, el meu pare va, el vaig preocupar molt perquè un dia dic:

- "Pare Igualada és molt lletja!"-

I diu: - "Nooooo!"-

Dic: - "Molt lletja, és molt lletja - dic - i això ens ha d'influir d'alguna manera perquè jo estic creixent en aquest ambient i això, és sempre lo que veig?. És lo que veig?. Els carrers són lletjos, les cases són lletges. No, no... als balcons no hi ha ni una planta!"-

I pobre home, es va disgustar molt. I... llavors un dia va organitzar una sortida per Igualada ... més o menys artística i em va ensenyar les dues o tres cases modernistes que hi havia... i... i em va fer veure el valor que tenien, i els monuments d'Igualada. Jo anys després vaig ser professora de l'institut i amb els nens també els hi feia fer, però havia canviat una mica Igualada, sobretot l'avinguda dels, dels emigrants andalusos ens va ajudar molt. Vull dir, posar... i, i, jo no sé si això que dic és veritat, potser va ser el cine, però posar flors als balcons i tot això va coincidir almenys en el temps. Igualada era horriblement lletja i jo en tenia un, i... i ademés crec, perquè jo no tenia molt clar quan en algú deia:

- "Aquella persona és guapa!"-

Jo deia: - "No, és lletja!"-

Perquè si em queia antipàtica jo la veia lletja. I aleshores crec, que també la veia amb aquells ulls de ratonera en el que, en la que estaven totalment atrapats. Eh, per una banda la religió, que... em, m'hi vaig anar ficant i cada vegada hi tenia molta vida interior i feia sacrificis – jo era una cosa exagerada, vull dir és que era molt exagerada -, com que representava que els meus pares doncs no estaven convertits i tota la pesca pues a lo millor jo havia de fer penitències, no?.

I... a casa teníem, a partir de que jo tenia 12 anys, teníem minyona i ens... i la meva mare doncs tenia unes tasques que les feia ella. Tota la cosa de netejar i tot això ho feien entre totes dues, a mi no em demanaven mai res ... tenia 12 o 13 anys que un dia em vaig plantar i dic:

- "M'has fet una inútil!. No sé fer ni una truita!"-

I diu: - "Pues que vols si sempre tens deures i tal?. Va, fes una truita!"-

I em va caure l'ou a terra. I... però jo sabia molt bé: "Sí clar, si no me n'has ensenyat mai?". Sempre la culpa era d'ella. Li amargava bastant la vida. Però i, i... i allavors un dia la meva, la minyona estava nete... una de les tasques que era només de la minyona era netejar les sabates i ho feia en un racó de la cuina asseguda al costat de la sala d'estar, que era molt petitona i que hi havia una llar de foc. I de sobte se sent "cloc" i salta una pedra i, i, i diu: "Señora. La, (riu) la niña tiene una piedra en el zapato." I jo estava allà, però era com si fos un, un...

E. – Que era castellana?

I la meva mare diu... era extremenya de Valencia de Alcántara. Es deia Petra, Petra Cava. Amb els anys va... va treballar a la fàbrica de... la mare li va dir si li interessava i... i sí, era summament fidel. Però jo era com... a mi ni em veia. No... no ens entenien. Gens, ni una gota, (somriu) ni una gota, ni una gota. Eh, i aleshores diu:

- "La niña lleva una piedra en el zapato!"-

I la mare diu: - "Que fas amb una pedra a la sabata?"-

I dic: - "Si m'hi deu haver ficat!"- (riu)

Era un... me... m'apretava les corretges del rellotge... feia penitència, feia penitència. Era una cosa exagerada.

I bueno no sé [soroll de la gravadora] de mica en mica vaig anar creixent. Vaig acabar els estudis de magisteri. En... aquesta por que jo tenia de, de créixer perquè veia un món tant ombrívol, em feia una por terrible. (somriu) El sexe em feia por... tot em feia molta por i, jo em presentava al món com aquella que no té mai por, jo no tenia mai por. Vull dir, de petita una vegada ens van enfilar en una, en un, en un taulat de la fàbrica i una veïna ens va veure i... -a la meva cosina i a mi-, i va començar la veïna a

“ – Baixeu, baixeu que allà a dalt hi ha un ósso!”. I que va haver dit la meva cosina prrrrr, cap a vaig i jo continuava pujada hi deia:

- “Carola que t’he dit que hi ha un ós!”-.

I jo deia: - “Vull veure l’oso!”-.

I anava pujant a la... Bueno (riu) vull dir, que va tenir un efecte totalment contrari. Però noi, allò altre era molt diferent, em feia molta por. (to trist) És que ademés havien viscut molt ombrívolament perquè ens arribaven les històries de la, de la guerra europea, i estàvem enteradíssims, jo no sé a través de que. Per exemple, parlàvem de les txeques amb una naturalitat?. I /

[CINTA 7 CARA B]

Avui va perfecte no?

E. – Avui sí.

Ah... que realment que estàvem molt enterats del que estava passant. Ah... com ho feiem?. Una mica a través de les converses que fèiem, que haví... que havien après a ser. Érem mestres, en fer veure que no... que no sentien les coses. Perquè com que hi havia tants tabús ... que a casa meva només eren de temps de la, de la... guerra i lo, i la República i tot això perquè teníem por de implicant-se, eh?. Vull dir, nosaltres vivíem, la postguerra. Però llavors doncs havíem après a fer veure que estaven jugant o discutim o no sé que... i tenir l’orella posada, no?. Hi havia un sistema defensiu per aconseguir informació, però també alguns, algunes, amigues portaven llibres, eh... i ens enteraven d’alguna manera i estaven bastant enterats. Discutíem si era bo o no, que... la mesura que havia pres el Hitler de matar els retrasats mentals.

E. – I com s’ho prenien això?. En general que és parlava?. Que es deia?

Ah... que es deia no ho sé. Només sé lo que discutíem nosaltres. Perquè no... nosaltres discutíem que estava malament. Que allò... estava malament i ho discutíem al carrer i ho discutíem en veu baixa, no... teníem molt clar, eh, eh, era un món d’ombres. Era una cosa... era un “laberint d’ombres”. (riu)

E. – Dintre de la família oi, aquesta discreció?

Dintre de la família mai!

E. – Al carrer em refereixo.

Mai, mai, mai. Entre les amigues al carrer. Entre les amigues al carrer. Però la informació en part ens devia arribar dels diaris que no llegien però que... algú ens en feia arribar la informació. Per altre banda, jo tinc un record, que aquest sí que no sé d’on ve, però una amigueta meva i jo portaven al... les butxaques, anaven vestides amb un... cada dia eh, amb un uniforme blau marí de llana fins al 30 de juny que acabaven les classes i un collet blanc amb una punteta i una xapa plateja... niquelada, que ens aguantava el cinturó amb les, amb les “armes de matar” de la, de la mare de Déu. I... a sobre la bata, que era negra, negra, de cotó negra i amb un collet blanc de piquet i les butxaques. I en aquelles butxaques nosaltres ens les carregaven de guixos, i no sé perquè ho fèiem, (èmfasi) no tinc cap record de perquè ho fèiem, però durant una temporada vam estar guixant l’escola amb la falç i el martell i escrivíem: ¡Viva el padrecito Stalin!. La meva amiga i jo. No sé d’on ho treien. I les monges mai no van pensar que erem les nenes. No ho podien ni imaginar. I un dia vam escoltar una conversa que ens va, ens va alegrar tant, (èmfasi) va ser meravellós perquè, dogues monges discutien i una deia:

- “Me parece que es el carbonero, por que este hombre no es trigo limpio i no sé que”-.

I l’altre deia: - “No, ¿pero en los sitios en que sale el carbonero?”-.

- “Sí, pero no (riu) se que...”-.

Perquè nosaltres anaven, jo en tinc el record, la falç, el mar-, feien, ho feien molt fàcil saps?. Vull dir només feien “pa, pa, pa, pa” (ho dibuixa) i a sota: ¡Viva el padrecito Stalin!. I aquelles dones estaven cagades de por .. sí. Teníem, els hi teníem odi!. No ens, no, no se’n salvava casi bé cap, i els hi feien passar molt malament, els hi feien passar molt malament. Amb aquesta pobre que només va estudiar fins a tercer de batxillerat l’havien fet tornar... perquè ademés vivien... vivien al límit de les seves forces.

Bueno, que això, que era un món bastant desastrós i en tinc uns records molt dolents, a pesar de que jo menjava cada dia calent, que algunes vegades tinc record de que la mare m’havia donat, el, el pa moreno, que el teníem per racionament, nosaltres no el fèiem servir aquest racionament. L’avi sempre tenia ... a través, l’havia... la veta sempre era els amics o parents de Sant Martí de Tous, sempre menjaven pa blanc. I eh... la mare, eh, se ne’n burlava ... perquè deia que el Franco eh... això, ah, en

això es burlava (èmfasi) del Franco. Es burlava del Franco que deia: “que aquell pa era pa de vilipendi”. El, el Franco feia discursos sobre l'orgull de menjar el pa que tots (pica a taula) menjaven perquè ens havien fet un... ens tenien acorralats els, tots els països d'Europa i que...en aquell pa l'havíem, aquell pa moreno l'havíem de menjar amb orgull. Però com que nosaltres teníem pa blanc menjaven pa blanc. I allò també havíem après a menjar-ho amb discreció i amagant-se una miqueta. La meva mare, sobretot, i en aquest aspecte ens hi deia: “No se os acudi mai de fer-ne ostentació perquè penseu que hi ha gent que té dificultats per tenir el pa moreno.” I, allavòrens, aquell pa moreno que no ens menjaven a... vegades en donava “bocatas” amb... i el blanquejaven. Per exemple, posava el pa moreno i em mig un bon tall de mató. Saps?. I aleshores aquell, aquell “bocata” el portava jo per una nena que es deia... .. no sé que, el nom no me'n recordo, Torroella, és deia Torroella de... de cognom i que eren molt pobres. Les monges eren cruels (èmfasi) amb les nenes pobres. Jo vaig, vaig conèixer l'estructura de l'escola que tenia l'entrada de les riques i l'entrada de les pobres. Però, eh... això em sembla que el Franco va prohibir. Em sembla que això ho va prohibir el Franco, mira?. I... i en canvi, i aquella... aquell rebedor del darrera no se, no es feia servir. Però, jo que sóc molt poc observadora per la roba i que vaig sempre vestida, ah... lo que em cau a sobre, ah, recordo molt bé els uniformes de les pobres. Perquè com que eren de llana els uniformes, la llana era molt cara, i elles, eh... havien de ser potser de viscosilla o d'alguna altre cosa i se'ls hi arrugava perquè, la faldilla era tota de plecs i o anava ben planxada... Era un, vestit de rics, era un vestit de rics. I les nenes que hi anaven allà no eren riques, perquè a... Igualada si vols omplir una escola ha de ser amb fills de treballadors, però els pares feien un esforç tremendo perquè no anessin a l'escola pública.

E. – I elles [monges] llavors potser feien discriminació hi anaven a una altre classe o estaven totes juntes?

Ui, i tant!. No. En, en certa manera millor i en certa manera pitjor.

E. – Quina era la distribució dintre de la classe?

Tothom estava... tothom estava junt, però a les nenes pobres se les podia molestar fent-te'ls hi fer recados. Jo ho trobava horrorós. (fluix) Jo ho trobava horrorós, me'n recordo que ho trobava horrorós. Pensava, com que tenia un rei al cos jo, perquè a casa no em feien fer res i si alguna vegada m'havien fet fer algo, eh... mentres to... estudiava el piano i així, me'n recordo que deia bueno: “ – Jo, jo, jo i el Jor... i el Josep Maria?. (pica a taula) Que no hi pot anar ell?. Que, que és manco o que?. Perquè jo estic estudiant el piano!”. Vull dir, a mi em semblava que era com un atemptat a la infància i no sé d'on ho havia tret, perquè en aquells temps hi havia molta canalla que treballava i... però ho trobava?. Sé que trobava horrorós que diguessin: “Fulanita de tal vaya a la portera, a la señora Juanita y dígale que no se que, que no se cuantos” I allavòrens ella, havia d'anar hi havia de venir, hi havia de... I eh, eh, era l'uni... una l'uniforme, l'altre que els destorbaven en els estudis que els hi feien fer... feines que només els feien fer amb elles, això. I... era perquè tenien una obligació de tenir un percentatge determinat de becaries. Llavors els hi exprimien el... ----

E. – Com, com és això?

Sí, eh... no, no ho sé segur, perquè són aquells records d'infància però, tinc entès que el... el franquisme... bueno era una “nacionalsindicalismo”. O sigui que, d'alguna manera afavoria als treballadors i aleshores les monges tenien obligació de tenir un número determinat de pobres.

E. – Dins de les classes?

Dins de les classes.

E. – Que els hi proporcionaven potser el material escolar o això no?

(Fa una ganyota)

E. – Ni idea.

Quin material escolar?. És que /

E. – El llapis, la llibreta i la goma d'esborrar.

(Somriu) Potser. Sí.

E. – Res més. O sigui lo més elemental e imprescindible.

Perquè jo... segurament la enciclopèdia els hi deixaven. Que era l'únic llibre que teníem. Les llibretes, potser sí, que els hi donaven. Però jo crec que no, que no els hi donaven. Jo crec que... l'únic que no havien de pagar al cap del mes.

E. – Clar, hum, hum.

Ja està.

E. – La resta s'ho havien de pagar ells. (picant a taula)

Ah!. I un altre aspecte que (riu) m'he descuidat de dir era, ah... que jo també em records. És que tot eren records molt dolents i això clar, teníem bona vida, eh, nosaltres, però els records eren dolents d'aquella època, molt dolents. Ah... jo no tenia gana. Jo, jo havia decretat... jo no vaig tenir gana i no l'he mal i acabada mai més fins als 15 anys. Mai més me l'he acabada, vull dir, menjo pels descosits. Però fins als 15 anys no vaig menjar i aleshores la meua mare diu: "És que jo l'he avorrida aquesta nena perquè és que estic tantes hores amb ella?". I clar hi havia l'altre. Hum... i en vam posar a les monges a dinar i allavòrens era un... recordo els menjars que feien. Per exemple, de postres ens donaven cacauets. Era, (riu) era ben bé la postguerra, cacauets. A vegades orellons que és això... però fruita fresca ni, (riu) ni pensar-ho. El... la carn era una mena de sola de sabata de la Pielsa. Era una cosa horrorosa!. Jo a vegades havia arribat a estar tres hores, tres hores menjant. Vull dir, que tornaven a les, a les dotze plegaven i a les tres ens hi... a dos quarts de tres ens hi posaven i no em donava temps de, de menjar. Bueno, després ja quan vaig ser més gran vaig anar cap a casa ... a dinar, i... i ja, bueno, vaig acabar els estudis als 17 anys. I com que em sembla que devia tenir molta por de créixer va ser la primera vegada que vaig suspendre. Vaig suspendre una matèria, Geografia i Història i... vaig haver-me de presentar al setembre.

E. – Aquesta també la donaven les monges o... era...?

Especialment les monges.

E. – Especialment, oi?

I... després m'ha agradat moltíssim la història. I me'n recordo d'aquella monja la, la que havia fet fins a tercer de batxillerat que demés gran se'n va anar de missionera, que crec, que és lo millor que podia haver fet, perquè vivia en un món tancadíssim. Era jove, i es guera donat de cops de caps a la paret, sí. I quan de més gran va tornar, eh... una vegada ens vam topar. No sé com. En una festa a les Escolàpies que van insistir molt que hi anés, que jo els hi anava a fer classes de literatura a les nenes. I... i "Vindrà la madre... –no me'n recordo com es deia-, la madre tal i tal" Bueno, jo no en tenia cap bon record, però, va fer, com que em feia una mica de pena pensar la mala vida que li havien donat, m'hi vaig quedar. I estava bastant contenta, ja era més gran, s'havia fet un espai, venia de, de missions que això era molt ben vist. I quan va saber que donava, no sé si donava literatura o potser els donava història en aquella canalla. Devia donar-les-hi història perquè llavors em diu:

- "I que els hi fas?"-

Dic: - "Història"-.

- "Història?"-

I es va quedar (somriu) molt parada. Bueno, doncs allavòrens la revàlida la vam haver de fer a la... escola oficial. Jo vaig acabar i em principi no se suposava que hagués de treballar. Però com que el dibuix m'agradava amb bogeria, el meu pare em va oferir si volia... anar a dibuix a ... Barcelona. Però com que jo tenia por, vaig dir que no i em vaig quedar a Igualada. I em guera canviat la vida, en part m'haguera canviat, haguera estalviat algunes coses. Em vaig quedar a Igualada i allavòrens els dibuixos que allà podia fer /

E. – Però, dibuix tècnic o artístic d'aquest?

Artístic. I aleshores el dibuix que podia fer doncs era bueno, me'l proporcionava un, una, un, un beato d'aquells molt de missa que el meu pare havia conegut i que era el que sabia dibuixar d'Igualada. En va portar amb els dibuixos: "Oh!. Aquesta nena dibuixa molt bé i jo li podria donar alguna cosa". Perquè feien estampes i "Christmas" i coses d'aquestes i durant dos o tres anys va –dos, dos – vaig treballar a casa. El, l'ambient era molt agradable, molt assolellat que per mi això té molta importància però... estava sola i jo sóc molt sociable, i... m'era, m'era pesat.

Al mateix temps doncs, amb les amigues que havien sigut molt amigues durant el... el temps de magisteri i de batxillerat hi van haver uns anys que jo... com, em vaig, jo em vaig anar ficant amb la religió i era un camí sense sortida. I aquest camí sense sortida va anar a petar a que bueno... allavòrens en va

passar lo del meu germà de que no volia canviar estudiar hi van posar la fàbrica de género de punt. Repentinament, eh... necessitaven de mi, cosa que per mi era una novetat. Mai havien necessitat en absolut de mi i jo si que havia necessitat d'ells. I aleshores em van dir això i jo vaig dir que sí. Me'n vaig avorrir molt i no m'agradava gens el treball manual. Vaig fer tantes trampes com vaig poguer i... i bueno, eren trampetes d'allò, però vull dir, que m'estava al wàter estona i coses d'aquestes perquè real[ment], i jo sóc treballadora però jo no... no m'agrada gens. Em sembla que si hagués fet treball manual haguera sigut molt gandula, em dona la impressió. Era, amb... era l'estil – al meu nano també li passa -, de la gent que tenim mal de peus. Eh... sempre... o sigui, molt tirant cap al sedentarisme, eh?.

I bueno, i que més?. I aleshores eh... aquesta cosa religiosa m'anava separant de les altres amigues que tenien .. un cert distanciament. Vull dir, sí, eren també molt catòliques. Tots sortien d'allà fets uns catò-, sobretot les dones, unes catòliques impressionants. Però, però jo ... me'n, me'n vaig ficar molt en dintre. Vaig anar a treballar amb una... amb una llibreria que era del Opus -i que jo sabia que era del Opus-, tot i que no sabien gaire que era l'Opus.

E. – A la mateixa població també, oi?

Sí, sí a Igualada la llibreria Cadesmarc d'Igualada que estava al costat de la... de la basílica de Santa Maria, al centre d'Igualada al costat de l'Ajuntament.

E. – Això cap a quin any?

I això va ser a l'any, eh... 57. Hi vaig estar 5 anys. I aleshores en aquest trajecte els de l'Opus em vam oferir i jo vaig intentar... i després allò... es que topava. (fluix) Topava amb tot, topava... topava amb les coses més increïbles. O sigui, venien a les de... les jefaces i, i, teníem una aprenenta i em deia:

- "Carola a on poso els llibres?"-

Elles horroritzades: - "¿Te tutea?"-

- "Sí"-.

Jo tenia 20 i... 20 anys o 22 o 23 i la nena en tenia 13 o 14, no ens en portaven tants. A més a Igualada en aquest aspecte eren molt democràtics. S'horroritzen S'horroritzen pel tipus de gent amb la que tractaven... era una cosa que no, no, no, no tenia volta de full. Però jo ho vaig intentar, vaig intentar i crec que era com una mena de buscar una sortida que no fos el sexe, casar-me. Vaig tenir algun novio però de seguida... ens a separaven molt... vull dir, no?. I aleshores doncs eh, finalment em sembla que em vaig, em vaig adonar de que si me n'anava d'Igualada tenia més possibilitats. I aleshores m'ho vaig preparar una mica perquè vaig pensar "... bueno doncs si vas a treballar hauràs de treballar de mestre i no saps res" Jo considerava que no sabia res perquè tot el estudi sistemàtic l'havia... fet perdent el temps i sense fotre brot, amb unes matèries que no deien més que mentides, que presentaven les coses d'una manera falsa, que mai en la vida havíem après una cosa que digués, causa i efecte. Era, sempre esborrar pistes per tant era un ensenyament contrari a l'ensenyament. I encara que havia llegit moltíssim que era l'únic que em salvava, i que dels 20 anys als 22 vaig només llegir en català perquè vaig pensar "no saps escriure en català" i llavors vaig aprendre bastant. Tenia una cultureta d'aquest estil que el meu pare es via preocupat sempre de buscant-se llibres. El meu germà i jo, ens en burlaven molt deien: "Ah!. Pare, parles "segells, Empordà", que no t'entenc ni, ningú." I ell diu, el pare deia: "Quins temps vivim!. El saber els fa vergonya" Filosofava amb això perquè nosaltres clar, feien una mica lo que sentien, lo que veien a l'escola. L'escola es xafava. El català estava prohibit tot i que el parlaven i aleshores xafaven el castellà. No sabien cap llengua nosaltres!.

E. – Però parlaven d'amagat o...?

D'amagat no feien res perquè ens enfrontaven a les monges. Nosaltres teníem 16 o 17 anys i elles eren...

E. – I no els hi castigaven?

Quan érem grans no s'atrevien. Però de petites ens deien que havien de parlar en castellà i nosaltres parlaven en castellà. Un castellà horrorós que jo després... Jo tenia la sort del vocabulari perquè llegia una barbaritat, però en canvi a l'accent (riu) era una cosa que era per sentir-lo. I bueno, i ja està.

E. – No prenien mesures de represàlia?

No eren...

E. – Si t'agafaven parlant en català?

Les monges no eren, eren repressores de la infància però l'adolescència els feia por. Procuraven no topar amb nosaltres. Nosaltres teníem molta labia, eh? Això sí que ho havien aflat bé. Estaven, avorrint-nos, i creixent ben alimentades dels, dels 13 als 17 anys ficades en aquelles gàbies. A les monges les, les portaven per la punta de l'espasa. No deixaven que se'ns acostessin en res. Les, les maltractaven... moralment i no físicament perquè no ens calia. Però elles els, els càstigs eren càstigs de petites. Eh... càstigs humiliants eh, vull dir – de genolls, que no ho feien gaire- a... a les mans al cap. Alguna nena li havien posat la bossa... la bossa. Teníem una bossa negra, lo, l'uniforme era, l'uniforme, la bata negra per la mantellina –perquè tot el dia entraven i sortien de l'església- i... aleshores doncs aquella bossa a vegades l'havíem... I després una bossa blanca, aquella era blanca normalment??, també amb l'anagrama de la verge que era la de les labors. Però la bossa negra de la mantellina que ademés no la rentaven mai, perquè les mares rentar una bossa de la mantellina... i feia una pudor, i els hi posaven en el... Dic, els hi posaven perquè jo era intocable, perquè era neboda de la... madre Rosa: “¡Es la sobrina de la madre Rosa!”.

Les monges explicaven que hi havia tres enemics de l'ànima que forma part de la... de la forma, del, del saber de l'església. Ah... tres enemics de l'ànima, el món – bueno en castellà -, “el mundo, el demonio y la carne.” [se senten veus de fons] I jo, lo del “mundo” ho entenia perfectament perquè elles eren tant discriminatòries segons fossis d'una casa o d'un altre, d'una família o d'un altre?. Que a mi, no m'ho va tenir que explicar ningú. Sabia que el món era allò, era aquest desig de quedar bé davant d'una determinada gent. El “demonio” també ho tenia claríssim perquè el demonio pues era... feia la seva feina i si te'n pescava et feia fer coses malaltes. I la carn?. És lo que no acabava d'entendre perquè pensava “ja n'és de dolenta la carn” perquè a mi se'n feia una bola!. Ah!, quin fàstic. Perquè ademés era una carn horrorosa. Però pensava “... en a dintre de l'ànima (riu) no acabo de veure com...”, rondinava.

Bueno, no sé, vaig acabar... tots aquests, aquests anys d'estar amb les monges. Ai! Amb, els, amb els de l'Opus i vaig tenir la bona pensada de dir: “Bueno doncs que no saps res as d'estudiar.” I aleshores, vaig preparar lo d'entrar a la universitat per 25 anys. Però vaig haver d'estudiar! . Vaig haver d'estudiar grec, vaig haver d'estudiar llatí, no havia fet el batxillerat.

E. – Això a quin any va ser?

Ah... doncs va ser... 37, 57. Ai... del 60 al 62 vaig dedicar .. No, no, no!. Un any. Del 61 al 62, em sembla. Per aquells temps havia vingut a Igualada i ara es farà un homenatge en aquest home -que el van treure- però bueno. Ah... va venir a Igualada un capellà. Tot tenia de venir per la via dels capellans. I aquesta era una via ah... normalment morta. Però aquest home venia de Vic, d'un grup de poetes que també en formava part el... el d'allò, el... Martí Pol, i va venir a Igualada em sembla que castigat i... era un home d'esquerres ... Ho, ho amagava perquè ho havia d'amagar, perquè era un... bueno era, hum, ah, – com en deien -, diguessin era un ajudant del... a la basílica hi havia el, el, el pàrroc o... canonge, no sé que era. Ara ja no me'n recordo, mira?. (pica a taula) I era gran eh, però ho he esborrat de la memòria. Aquest era un home jove amb molta energia creia en la cen... en la ciència. Era un enamorat del Carles Riba ... poesia, teatre, tal... i va muntar un grup. A... Igualada hi havia un grup d'estudis ... i ell va fer una juvenil d'aquell grup d'estudis. I aquell grup, aleshores, de sobte vam descobrir que es podia estudiar, encara que fos de gran. I això va ser... això a mi em va salvar. Però d'allà va sortir gent, per exemple, aquest el... el músic – el com se diu-, el Savall era d'aquest grup. Érem doncs, molts d'ells, era un nano que estu-, que, que treballava a la fàbrica hi havia anat fins als 14 anys a l'escola i ara és professor a la Universitat de Barcelona. No sé, com és com a... com a, com a professor perquè de grans hem deixat de veure'ns, el Josep Maria Torres. Però és professor d'història, ha estudiat història i molt, molta de la gent vam estudiar a partir d'aquest grup i portàvem gent... a fer conferències i van, hi va haver una revifalla. I jo, vaig veure que ella... allò era una porta, una, una finestra, un... una, una sortida. I aleshores va ser, vaig – un any devia ser -, jo crec que va ser del 60... [se sent el soroll d'un motor] o sigui dels 24 als 25. Trenta set, cinquanta set, del 61 al 62. I aleshores eh, em poso a estudiar m'anava a una, anava a una acadèmia que la dirigia un home que era nefast!. Pegava als nens uns clatellots que els deixava enganxats a la paret i els castigava: “¡Manos arriba!” (aixeca el to de veu) I els nens com que havien vist pel·lícules feien així (aixeca els braços) però els feia estar amb les mans en l'aire. Unes coses horroroses!. Però era un enamorat dels clàssics i lo que estava era amargat perquè havia de tenir una acadèmia... i tenir doncs la canalla, quan a ell lo que li agradava era llegir, que llegia directament del grec llegia... clàssics i llatí. I amb mi disfrutava, pobre home desgraciat!. Vull dir, que jo només hi podia dedicar poc rato, però com a mínim, entenia el que m'explicava i m'ho estudiava perquè m'agradava. I a l'any següent em vaig presentar a... en els exàmens de... que no se'n deien de major de 25 anys, eh?. Era un altre nom, però bueno... venia a ser una via d'accés que el mateix franquisme els hi interessava molt, perquè eh... la colla d'analfabets que portaven les escoles religioses ja no podia tirar més endavant. Els temps havien canviat i necessitaven que les monges i els capellans poguessin... hi van trobar vies. O sigui, per una banda els hi demanaven un cupo determinat de llicenciats ... i per l'altre van afavorir perquè... la carrera de Pedagogia per exemple, que estava dintre de Filosofia i Lletres hi poguessin tenir accés amb poca titulació. I d'això també ens vam afavorir d'altre gent. Aleshores vaig passar aquest examen ... anava molt il·lusionada, per mi la universitat era... era, era un... temple del saber. Això m'ho

havia inculcat el meu pare, un respecte per la ciència. I allò va ser bastant dur, perquè els dos primers anys va ser molt bonic. El primer i el segon eren uns cursos comuns i vaig recuperar... el desig de, de, llegir i, i, i enterar-me de coses no?. Perquè jo llegia però, clar... bueno, això és un altre història, llegia i quan em vaig fer més gran el meu pare volia dirigir una mica la, la direc... "Llegeix-te això que t'agradarà!". Però jo desconfiava d'ell, perquè continuava pensant que el meu pare no era... ideològicament, no era de... de fiar.

Per aquell temps em vaig obrir molt, la universitat em va ajudar... a obrir-me i, per altre banda... me n'havia quedat molt poc de la religió bueno, l'última anècdota va ser quan ja només anava a missa pensant "... no acabo de veure gens clar això..." pues un dia vaig anar a una església que estaven predicant sobre l'infern. I, i jo tenia el costum –i encara el tinc- quan vaig en un lloc de seure'm al davant. Em sembla que és perquè no hi, no hi ha... no hi havi... no hi veig bé. Però ja el tinc des de petita i, i, i vaig molt endavant hi ha vegades eh, eh, no coneix altre gent que ens cone... que ens veien a vegades perquè (pica a taula) aquells es queden més entre --- (riu), tothom al cel i tal. Això al sindicat també em passava. Bueno, doncs aleshores, resulta que jo estava bastant endavant i amb allò era indignant, indignant, indignant i a mig, a mitja predica m'alço per aquell passadís, "cloc, cloc, cloc", vaig marxar i no vaig tornar mai més. I aleshores suposo que això també em va ajudar a anar-me, el, el buit que es va crear, em va ajudar a anar-me obrint. La universitat perquè, la història per exemple, la literatura, teníem, teníem de professor de filosofia al, al Valverde. Teníem gent bona, per altre banda hi havia tota la lluita pel sindicat d'estudiants que al principi no me'n vaig enterar perquè estudiava i treballava, clar. O sigui, vaig trobar, vaig buscar la feina a Barcelona, en una escola i... i al mateix temps anava a la universitat... amb algunes classes, a les que podia i després estudiava a les nits. I... va ser, va ser important, però després dels dos anys de... de comuns que era quan vam aprendre ... vam començar els tres anys de pedagogia. Jo només podia trobar, només podia triar Pedagogia, era la condició per haver entrat d'aquella manera a la universitat. I estava carregat de monges i capellans, tant els professors com els alumnes. Teníem a un asquerós que es deia Tusquets que era "chivato" de la policia, que era un que havia, bueno, havia portat moltíssima gent a la presó al temps /

E. – Cap al 64 ja, no?. Dos anys després?

No, els estudiant ho expliquen. Ai!, a veure. A... això va ser quan el... l'any que em vaig anar... A veure, 25, els 27 vaig començar la Pedagogia hi ho vaig fer en dos anys perquè no ho vaig poder suportar. Ah... amb 27 i 28 i el, el durant el curs vaig fer els 29 anys. Era de les grans de, d'allà. Doncs això va ser l'any 60... - Ai! no sé comptar. No sé comptar, ara!, 1937 i 29, quan vaig acabar. Nou i set, setze, dos i tres, sí, sí, el, el, 66 vaig acabar. I els... tres anys de l'especialitat, els vaig fer en dos. O sigui que vaig començar el 63, el setembre del 63 fins al... fins al juny del 66 Això va ser molt dur, (pica a taula) tornar a trobar aquell ambient espès e idiota!. Que hi havia algunes excepcions, teníem un professor... teníem alguns professors que estaven bé. Un que es deia Siguant?? que després va anar a l'especialitat de Psicologia i que ... clar, eren, eren, els bornis al país dels cecs, eh?. Hi havia una, una mestre d'escola del temps de la República que o no havia estat represaliada o havia pogut tornar que... estava en una escola municipal. Però era una especialista molt bona del Rocher?? que era un text de, de Psicologia. I havien, Estadística, era també, era una monja hi era estúpida però sabia bastant d'estadística [soroll de la màquina] que per nosaltres era una novetat. I bueno, i van fer aquests estudis i els vaig acabar i aleshores vaig començar a treballar. Vaig treballar un any a l'institut, a l'institut d'Igualada que es via obert per aquells temps, feia un parell d'anys que es via obert l'institut. Les monges i els capellans s'hi van... van lluitar amb ungles i mans però finalment el temps ja eren de que... O sigui l'any 60, els anys que van ser el 63 o 64 que es va tornar a obrir l'institut, vaig estar-hi treballant, un any. Aleshores jo tenia l'idea de que... no havia pogut estudiar Psicologia que era lo que volia, primera perquè no hi havia l'especialitat a Barcelona i segona que encara que hagués sigut no haguera pogut jo estudiar-la. I aleshores si m'hi va barrejar que em vaig enamorar d'un que es va casar amb un altre... i aquest tipus de coses que ens passa al jovent i aleshores doncs me'n vaig anar. Vaig decidir anar a França, vaig, vaig a... aprofundir, vaig a, vaig anar un any a la universitat a aprendre Francès amb una mica més de nas i ulls del que sabia. Jo llegia el francès sense problemes però, parlar-lo no en sabia un borrall i quan vaig anar a França /

[CINTA 8 CARA A]

La universitat va ser una escola de formació política perquè estava en una, en una gran efervescència amb la lluita pel Sindicat Democràtic d'Estudiants contra el sindicat que ens volien imposar /

E. – EI SEU.

I que ens imposaven, el SEU. I ... i aquesta llui... i per una banda això i per altre la Satania que era el grup aquell juvenil d'Igualada del, amb el qual no vaig trencar mai perquè, jo tenia consciència de que allò era com una mena de cordó umbilical que me... que m'era molt necessari. I... que m'ha havia salvat, perquè jo vaig haver de... hi va haver un moment que, hum, hum, hum, pràcticament no tenia, no trobava, no trobava sortides. La sortida habitual del casament i tot això, d'alguna manera no se'n va presentar perquè amb els nois que havia sortit, ara vist fredament, excepte un que sí que ens vam enamorar i que, estic molt contenta de no haver-m'hi casat, que és un gran industrial de... és l'únic industrial que queda de la pell a Igualada, però aquell ja per modern i ja, ja està... Però amb aquell sí que ens havien enamorat. Bueno jo també els retirava fora, però no vaig tenir gaires oportunitats. Jo crec que va ser una cosa tot plegat. Aquesta haguera sigut una sortida, no la tenia. L'altre sortida la de la religió, a, a, a, m'era molt, molt repulsiva aquesta mena de, de, de, de misteri constant, m'era molt repulsiu. I finalment ... la, el camí de l'estudi, de l'enfrontament amb el, amb el règim del Franco que havia pres a... a... a repudiar molt... aquest va ser un camí molt, molt fructífer per mi. Jo tenia la impressió... quan em preguntaven quants anys tenia... jo tenia un aspecte de nena petita, de, de, de ser molt joveneta, als 25 anys vaig guanyar el primer sou, ja lluny de casa i tal, i vaig anar a obrir una llibreta al banc, a la Caixa i em van dir que necessitava el permís del pare i dic: "Però sí jo tinc 25 anys!", i fins que no vaig portar... fins que no vam veure el carnet no s'ho van creure, tenia un aspecte molt, molt infantil. Bueno, hum... dic que em va, em va influir molt aquest... a la Setania ens enfrontaven amb tots els aspectes. Qui ho sabia era el mossèn Pous. Qui sabia on anaven era el mossèn Pous. I, eh... ell anava desvelant, segons veia, però amb una prudència extrema perquè ell continuava fent de... de vicari i... confessava i feia missa i tot (sorolls de fons) l'aspecte. I era ateu, eh?. [se senten sorolls de papers]

E. – Que estava connectat potser amb el grup aquest de la JOC o l'HOAC o una cosa d'aquestes?

Pues, em sembla que no. Ell més aviat, jo diria que ell, estava connectat per la via de... de dalt, eh?. Ell coneixia tots els que en aquell moment representaven alguna cosa de catalanisme, d'antifranquisme, de cultura, els coneixia tots. Era un home extraordinàriament intel·ligent i sinó se n'ha sentit parlar és en part perquè estava molt represaliat. Després ... va tinger de fugir a Alemanya perquè ja no trobava... com que va actuar amb un, amb una gran... o sigui, cautela, va venir un moment que els mateixos que l'havien seguit no vam pogué suportar. I jo vaig ser una de les que van... (s'empassa saliva) Sí, nosaltres érem ateus, però no, no vam poder suportar la idea de que la, una persona que, que ens havia confessat i tal pues, fos ateu i continués sent [mossèn]. El que ens va atemorir, horroritzar és la... lo que consideraven que era una falta de, de valentia i també –jo penso, eh!-, però tot i que ara sóc més prudent, però continuo pensant que ell sí no, si era ateu no podia continuar... de capellà i en aquell temps se'n sortien els capellans a "chorro". Vull dir, que ell podia... però ell com que lo primer que valorava per sobre de tot, era la poesia i la possibilitat de continuar estudiant, tenia molt còmode. I aleshores això va fer que... d'alguna manera un distanciament – parlo ja de l'any 66... o 65-, i se'n va haver d'anar... se'n va haver d'anar, se'n va anar a Alemanya i després posteriorment... ami sempre m'ha semblat tot i que oficialment no va quedar, que es via suïcidat. Aleshores era, era un home que va anar a petar, que va anar a néixer a Vic i en el temps del franquisme i era summament intel·ligent però potser com a home era una mica covard. I no, no crec jo que estès molt connectat amb... amb grups organitzats contra el franquisme, però sí que coneixia pues a... a tots els, els grans del moment. I bueno, per la Setania va passar lo bo i millor... mai més Igualada es va veure amb aquells... perquè anaven a veure amb el, amb el Pous i publicaven coses i traduïen coses. Jo, tinc coses traduïdes –que, que jo feia de traductora que no m'enterava de res-, de, de filòsofs alemanys de no sé que (somriu) i no m'enterava de res. Ell ens va, va ser molt important per nosaltres, però quan vam créixer el vam rebutjar perquè els mètodes que tenia eren massa críptics, penso.

Bueno el cas és que a la Se[tania], entre la Setania i a la universitat doncs em vaig anar formant .. i vaig treure, jo sempre deia que havia nascut als 25 anys. O sigui rebutjava totalment la... la vida anterior, perquè vertaderament era molt... no tenia res de que amagar-me però tampoc no tenia res de que enorgullir-me. Em sentia molt tancada i tampoc havia fet res, vull dir a part de criticar tampoc havia fet res. I a partir d'aleshores pues sí, allà a la universitat pues ens organitzem d'una manera molt laxa. Tots els altres eren o casi tots, molt més joves que jo i això em feia ser una mica (èmfasi) cauta, que no ho sóc gaire. Però... però sí, vam participar plenament en el Sindicat Democràtic [d'Estudiants] i la... la, la, la Caputxinada i tota aquesta història. I a mi, m'arribaven el "*Mundo Obrero*," l'altre "*Mundo Obrero Marxista-Leninista*", el no sé qual i el no sé que i no vaig volgué triar mai. Però quan ja m'enamoro d'aquell xicot i... ell va estar dubtant entre, entre una noia i la... amb la que es va casar i jo, i finalment es casa amb ella, jo no ho vaig poguer suportar i com havia, ja havia pensat però ho tenia una mica inconcret mentre anava fent de professora al, a l'institut. I perquè m'ho havien demanat molt les monges, també vaig estar donant unes classes a les monges. I aleshores m'anava preparant això del francès, va ser un any, va ser l'any doncs, 67- 60... el curs 67-68 i aleshores ... vaig anar-me'n a França. Vaig demanar una... vaig demanar la possibilitat de fer de lectora d'espanyol, m'ho van donar, era com una mena de beca perquè només tenia de fer 12 hores de classes setmanals. I... i me'n vaig a quan hi havia tot lo del 88 [i. e.1968] que tothom quan jo ho dic diu: "Ala!. Vas anar allà a sucra pa!", i jo ja ho havia

preparat l'any anterior, però bueno va donar la coincidència (somriu). I que, hi havi... hi havia hagut tota la moguda dels estudiants al 88. [i. e.1968] Ai!, al 88. (molt fluix)

E. – 68.

Al 68, (riu) al 88 dic. El 68 i aleshores arribo allà, em... vaig a... fer de lectora d'espanyol a Foix, bueno a Foix a l'Ariège. I, hum... vaig inscriure'm a la universitat de Toulouse, hi anava dos dies a la setmana i arribaves a la universitat i deies: "Bueno quina carrera vols fer?. Aquesta, quines classes aquestes matèries són optatives. Aquestes... No, no, això tam... encara no hi era, això va ser després. I llavors et deien: "Bueno, doncs tal dia hi ha reunió per discutir el currículum." Tot s'havia de discutir. Jo no parlava un borrall de francès i vaig estar un mes callada. Un mes!. Ho entenia tot, els primes dies no però després de seguida sí. I al cap d'un mes vaig començar a... a parlar i feia pixar de riure però em vaig aprendre molt ràpida. A la que vaig començar a somiar en francès, ja... ja vaig anar ràpid. I aleshores això, ho havien de dissenyar tot, ho havien dissenyar tot. I tot era... va ser molt divertit, va ser divertidíssim. Tot era nou, tots estàvem molt contents. Les... a la, a les residències d'estudiants .. eren mixtes... fins aleshores no ho havien sigut. En els... consells d'escola hi havia alumnes, fins aleshores no hi havien sigut. Tot era... exceptuant París i la regió parissina, tot era molt formal. Era... o sigui, a l'escola de... de magisteri... Tu coneixes el sistema francès?.

E. – [Fa que no amb el cap]

O sigui, doncs la... el... la revolució va fer que diguéssim: "Bueno ens hem d'emparar de l'escola" L'escola estava en mans religioses, doncs l'escola pública serà l'escola laica. Això el Delou??, ho explica molt bé en algunes de les novel·les seves. I aleshores ... les escoles de magisteri seran interns perquè així es pot treballar més la ideologia. Aleshores feien una espècie d'oposicions als 14 o 15 anys. Eren unes oposicions ha poguer estudiar gratuïtament. I... el compromís era que quan acabaven ... era un compromís mutu quan acabaven doncs tenien feina de mestra però si valien i volien continuar estudiant, hum, podien anar a la universitat, també del magisteri, a la que hi havia totes les especialitats possibles i que tot ho tenien gratuït.

Aleshores allà jo hi vaig trobar molts fills d'immigrants, molts espanyols que havien marxat, uns de la guerra i d'altres que ja... Els que tenien fills allà i que les... els fills ja eren francesos i només es deien "Mademoiselle Fernandes! o Monsieur Rodrigues!", doncs aquests eren de... de la fugida de la guerra, però ja ni començaven ha haver també... en aquells anys, del 68 –jo vaig estar del 68 al 73-, hi ha... ni començaven ha haver de migració... econòmica. I... bueno, i també però, d'aquests ja n'hi havien pocs d'immigració política de la recent.

Aleshores vaig estar un any en aquella... escola ... en que hi havien nois i noies que per exemple, això era lo que et volia explicar , que el director el primer dia de... consell escolar, hum... va dir: "Com diu la llei que hem –era una llei recentíssima, nova, i ell ho llegia allò– hi ha d'haver els alumnes de representació i tal que nosaltres, com vostès ja saben..." Els alumnes estaven allà una passa més endarrera allà asseguts, quiets i rígids i malament. Vull dir, era una cosa novíssima que l'havien guanyada els parisencs -que són els que els hi guanyen en els francesos totes les batalles-, i, i, i ells allà estaven, bueno, hum... més malament la seva pell i el, el director deia:

- "Que nosaltres sempre hem consultat els alumnes per fer les coses, no?"-

I tal, i ells: - "Oui, monsieur!. Oui, monsieur!"-. (riu)

Estaven més malament?. I llavors recordo, que em va fer molta gràcia, però clar per mi allò era la llibertat absoluta?? i total. Encara que fos molt formal i ara que he conegut els consells escolars en els alumnes que sempre també –a l'institut no ho he viscut perquè mai més he tornat a l'institut. A mi m'agraden els nens petits -, eh... però bueno, vull dir, els alumnes (mou el cap) estan una mica doncs clar, tants pares, tants professors, el director, el de l'Ajuntament, no sé que... Però... però que ells estaven molt més rígids perquè era una cosa com molt més nova. Vaig estar un any a... vaig fer... em van commutar a... algunes matèries i llavors vaig poder començar ja amb l'especialitat directament de Psicologia. Vaig fer un any a Toulouse i després me'n vaig anar a la Sorbona. L'any següent em vaig anar a París. A París és un ambient totalment diferent, vull dir, allà realment... hi havia gent molt... diguéssim que no, no estaven gens cohibida, la situació era molt diferent. Es continuava discutint els currículums i els no sé que, no sé quantos, hi havia una... hi havia una... era molt divertit, molt divertit (èmfasi) i molt interessant. Jo vaig anar a la Sorbona, tontament. Hi ha, hi van haver algunes coses que jo he fet molt malament a la vida. Una d'elles és no haver anat quan el meu pare m'ho va proposar a estudiar... dibuix, aquí a Barcelona que amb 17 o 18 anys em guera airejat molt les idees i em guera estalviat molts mals de cap. I l'altre que ... jo vaig trobar feina a la universitat de Queixant??. Ai!, a la universitat de Queixant!. La de Queixant va ser després. A la universitat de Banzene??. I, del 68 una de les grans conquestes va ser la universitat de Banzene, i era una universitat absolutament nova amb moltes, amb molta... molt oberta, amb molta... amb molts professors que en altres llocs no hagueren tingut oportunitats i no precisament perquè no fossin bons sinó per altres motius i allà trobaven. O sigui, l'esquerra va obrir la universitat de Queixant, però el... govern va pensar "això ho tancarem en quatre dies" i en quatre dies ho van tancar. Van ser

permissius amb la droga!. Van, no van controlar res i van deixar que... es matessin... -la minoria, perquè era la minoria-, però... jo no ho vaig viure perquè com que vaig tornar al 73 i ja feia dos anys .. i mig que no hi era, no vaig viure aquesta degradació. Però una amiga meva que també és de Comissions – és de Telefònica- que va tenir la gran oportunitat de poguer estudiar allà perquè no tenia estudis, no havia anat ni a l'escola primària, s'havia anat fent una mica uns quants estudis ella hi havia preparat oposicions per la Telefònica que va ser com, com estudiar... de científica que deia un nen: "Estudia de científic" (riu) Doncs, eh, eh... aleshores a partir d'aquí, ja a la universitat de Banzene ella va poder fer varies matèries que li interessaven, hi havia molta gent d'aquesta. També feien molt el seguiment de... professions i gent que ja treballava i, anava la universitat a fer un seguiment de... i un control. Això també ho feia la Sorbona a... Jo vaig triar, hum... i després, hum, m'haguera anat molt millor Banzene perquè hi havia una psicologia molt més lligada a l'ensenyament, però vaig triar la Sorbona perquè tenia els meus propis problemes i en el fons estava perseguint resoldre'ls, no?.

Allavòrens a París vaig estudiar Psicologia a la Sorbona i a la Sorbona, i després vaig trobar feina, em vaig fer psicoanalitzar i vaig tornar a néixer. Jo... jo crec que tot i que vaig trobar un... un tarat, un tarot de... de psiquiatra, però... durant molt de temps em va servir, i tant!. Al final no, perquè les idees que teníem érem molt diferents i a floraven. Vull dir, venia un moment que ... emergien i era impossible continuar. Finalment ho vaig deixar, ell em va dir que... ho lamentaria tota la vida perquè era una persona molt desequilibrada... es va portar porcament perquè va perdre una, una clienta i li va venir a dir que"... que jo no podria mai més alçar el cap..." i allavòrens penso " ... ostres pobre home!. Doncs, ben bé que he anat tirant hi he sigut ben feliç" Però, em va ajudar eh, a aclarir-me les meves arrels, les meves pors.../ [Es talla la gravació perquè hi entra una persona a la sala]

E. – Ara. Ara comença. Quan vulgusi.

Lo que em sembla és que m'ha quedat una frase a mig però bueno, tant és. El cas és això, que jo vaig estudiar.... a... vaig continuar fent aquests estudis a la... de psicologia, a la universitat de la Sorbona que allavòrens ja estava dividida en diferents, en diferents, amb molts edificis de, de París. Moltíssims, moltíssims i nous perquè emergia una gran quantitat de... era, bueno era aquella època de que hi va haver molts fills d'obrer que van anar a estudiar. I jo també... bueno, a part de l'any aquest que vaig estar a Banzene a... treballant de secretària. Vaig trobar feina de secretària al departament d'espanyol. Va ser la descoberta dels, dels escriptors llatinoamericans ... hi havia un ambient molt bonic a Banzene. Però l'any següent com que no em van donar la carta de treball ... em van buscar una altre feina. Hi havia el director, es deia Urrutia, i era un tio excel·lent i va dir: "¡Esta chiquilla le hemos de buscar un... tall!". I em van buscar a la universitat de Queixant, que era del... magisteri. O sigui vaig tornar a fer de lectora d'espanyol en una escola del magisteri, però en una escola superior que era a uns quilòmetres del... al sud de París en un lloc que es diu Queixant. És un, una, una zona subur... una barri... com una barriada.

E. – Un barri perifèric o una cosa així?

Sí, és una petita ciutat que s'ha convertit en un barri perifèric. Però havia de sortir de la ce... de la centra de, de París. I... i bueno, aleshores allà vaig estar de lectora d'espanyol durant... dos anys i mentrestant, doncs anava fent els estudis.

Aquí... jo ja feia temps que havia... entrat en contacte... Jo, jo quan vaig anar a París vaig anar amb la idea d'entrar amb contacte amb el Partit Comunista. I els... meus coneixements eren ... per lo llegida que era no eren gaire, perquè sempre he llegit moltes coses d'evasió... bueno d'evasió diguéssim ... sí, no que, que bueno, que no, que no anava molt enterada, no anava molt enterada. Fins al punt de que els primers contactes que vaig tenir, que va ser amb la Margarita Abril i amb el, i amb el... –ai!, a veure cantant!-, amb el Quim, (somriu) amb el Quim... Sempera, doncs, ell em va dir:

- "Bueno – em diu -, tens alguns follet o algo?"-

Dic: - "Sí, tinc un folletó amb els estatuts!"-

Diu: - "Bueno, doncs mira podem començar per qui!. Tels vas llegint i els vas discutint..."-

I jo me'n recordo que li havia dit: - "Ho trobo excessivament nacionalista!"-

I ell deia: - "Pues no ens ho diuen gaire això, no ens ho diuen gaire!"-

I després al cap de dies vam descobrir que estava llegint d'un altre (somriu) no sé de qui, sí, és que era bastant ignorantota, eh?. I això que era gran... i no, no, no, no havia crescut gaire. Bueno i políticament doncs, no, no estava gens formada. Tenia unes inquietuds socials i les... i les tinc. La part política sempre... m'ha semblat molt necessària però, (bufa) sempre és per on la caguem, em sembla. Vull dir, la, la, la part social la veig de pes, de necessitat i, i... i que s'hauria d'escoltar més, no?. perquè la part política moltes vegades, és vol anar pel camí que hi ha prèviament, has decidit i no s'escolta gaire a la gent. Però bueno, jo vaig començar per lo polític perquè com que clar, era un estudiant universitària, vull dir, estava d'allà la, era, el, el partit estava ple d'analfabets. No analfabets en el sentit de analfabets, sobretot el PCE, sinó... però bueno, moltíssima gent que han prous feines havia anat a l'escola. I aleshores, em vam posar en un grup d'universitaris que jo no hi... collava ni una gota. Que, que en aquest temps jo era molt humil, vull dir, havia descobert que... no sabia gaires coses i era bastant una...

bastant, centrada i bastant... modesta. Al mateix temps els estudiants eren més joves que jo i... aleshores això em frenava bastant. I finalment, em van passar a una cèl·lula del PSUC que és a on vaig conèixer a l'Àngel Rozas que havia fugit per cames a... i la Carme, i també vaig conèixer al Paco... un de Telefònica que ara viu a... a Aragó. Ah... hi ha... en aquella... bueno, i també vam anar coneixent per altres vies també, doncs per la via un xicot que vaig viure jo un temps. Ah! d'altres, eh... comunistes d'altres països. Vull dir, allà hi havia un poti-poti molt interessant, a París.

E. – I com va prendre la decisió de contactar amb el comunistes?

Jo, havia presa d'abans, l'havia presa a Igualada. Però a Igualada no sabia amb qui anar. No coneixia a ningú. I ademés a igualada jo crec, que no em guerem deixar entrar, perquè a, el, el, els pobles està bueno... la ciutat jo, jo era filla de burgesos, burgesos, molt aposentada. No hi havia estudiants que haguera pogut ser la via. Jo això ho vaig decidir quan ja vivia independent. A Igualada no se'm va ni ocorre. A Barcelona a la universitat ho havia pensat moltes vegades, però .. mai se m'havia apropiat... així com tothom m'enviava la propaganda, no... no se m'havia apropiat mai ningú... a dir-me: "Tu tal..." i per tant suposo que vaig per... no vaig tenir la oportunitat. Aleshores eh, jo un dels amics d'aquest de la Setania que havien... començat a estudiar i que... i que estava treballant aquí, a Barcelona, tots havíem anat a petar a Barcelona, el grup dels lasetans. El meu pare se n'envorlava i deia: "Els antics lasetans!" i es posava el dit al front. [Fa el gest]

E. – [L'entrevistador bufa]

(riu) Doncs un d'ells ... estava treballant a l'Enciclopèdia Catalana que allavòrens estaven doncs recopilant... i però, preparant-se per sortir. I... i em va dir: "Jo en conec un, però ara se'n va... se'n va a viure a França!"

Ah!, jo quan vaig anar a... amb lo innocent que era, doncs jo quan vaig anar a Toulouse també ja vaig pensar que a lo millor podria connectar, però no vaig fer passos concrets. Primera que vivia interna en aquella... escola de Foix i només anava a Toulouse dos dies, dormia una nit a Toulouse. No te... no tenia gaire ocasió, no tenia gaire ocasió aquesta és la veritat. Però aleshores aquell estiu quan vaig tornar si que amb els meus amics dic:

- "Jo tinc ganes de... de connectar"-.

I en va dir: - "Doncs hi ha un de l'Enciclopèdia Catalana –que era el Quim Sampera– que se'n... se'n va cap a... França"-.

I jo vaig pensar: - "Doncs ell se'n va a París, quan vagis a París..."-.

I... i a París vaig connectar, o sigui amb el Sampera. Si vaig arribar... l'u de setembre, doncs de seguida... vaig localitzar l'adreça que m'havien donat, i ell va venir, i van començar, i molt ràpidament vaig entrar. Allà no hi havien tantes precaucions com hi havien aquí i no... vaig entrar com molt ràpid. Primer vaig estar en aquesta, cèl·lula d'estudiants que jo no... és que sempre estaven... hi havia hagut una escissió aleshores –que ara no recordo els noms-, però tot el sant dia estaven discutint d'això i, i, i jo... no, no combregava amb les, amb... Jo sempre he sigut molt –en això m'assemblo a la meva mare-, sóc molt "populachera." No, no, no m'hi sento bé amb la gent... Després quan vaig ser la Secretària General de Comissions Obreres d'Ensenyament, (bufa) ho vaig passar molt malament (fluixet) perquè tothom era tant savi. I... i jo aleshores que a tota... no tinc... no sóc gens, gens acomplexada però, aquells anys m'ho vaig passar molt malament, perquè l'ambient no... no, no m'agradava la gent tant sàvia. Me, no sé, no sé, tinc com una mica de...

Bueno, el cas és que no em va agradar aquella cèl·lula i llavors em van fer entrar en el PSUC, i al PSUC no hi va haver cap problema i estaven... lo que no teníem gaire, tre-, gaire camp per treballar... no teníem gaire camp per treballar, i jo per, per iniciativa pròpia em vaig apuntar en un lloc que se'n deia la Pompa, perquè hi havia la, oi, la Pompa. I era, el centre... un dels centres neuràlgics del... d'una barriada de rics que tenien tots minyones i xòfers espanyols, i aleshores el... el govern espanyol havia posat una parròquia amb capellans espanyols hi tenia controladíssima la concurrència, però controladíssima. I a... un dels serveis que feien era donar classes i jo em vaig apuntar en aquelles classes, donava classes de francès. I... i bueno, és que no podíem fer gran cosa i folletos eh... repartir a... a l'institut espanyol – que hi havia un institut, hum, quatre cosetes no gaire... i també l'entorn que tenia és, bueno, ja, vaig estar doncs bastant temps amb això, amb el, amb el... de lectora d'espanyol en els de... en als estudiants d'espanyol universitaris i amb aquells també (somriu) que un parell també s'hi van apuntar. I bueno, feien... alguna coseta però molt poc, molt poc. Vull dir, res de l'activitat que hi havia aquí.

Jo per aquests temps ja frisava bastant per tornar, però volia acabar la carrera, i ademés em va sortir l'oportunitat de treballar amb un català... amb un català... genial, una mica... que es deia Tusquelles, que hi ha molts llibres escrits de psiquiatria d'ell, de psiquiatria... Era, era... un revolucionari dintre dels, dels freudians. Bueno, allavòrens hi havia moltíssimes i... hi ha moltíssimes divisions entre... en el psicoanàlisis i ell era un capdavanter. Era un home que havia estat en temps de la República, havia tingut algun càrrec, era de Reus. Va passar a França per, per culpa de la guerra [soroll d'una sirena de d'ambulància defons] i aleshores... però mai s'havia nacionalitzat francès. La seva dona era castellana,

xafava el castellà, xafava el francès, només parlava català i l'havien fet director, no feia gaire. Al nord de França, diguéssim a 100 quilòmetres al nord de París, hi havia agut aquells camps tremendus de... de, de, de, de, de morts de la Primera Guerra Mundial, però la Segona també va ser... van... allà hi havien bandades de nanos sense pare ni mare que rodaven d'un cantó a l'altre. I aleshores, les idees del... del d'allò –com se diu?. Oi!, els noms em marxen-, del rus aquell... del .. Oh!, quina vergonya!. (to molt fluix)

E. – Del rus?. De quin rus?

Aquell rus, pedagog... en favor de la infància, abandonada. Bueno, pues, pues ara no me'n recordo!. Puff! (bufa) No me'n recordo!. (to molt fluix) Aquell va tenir molt, molta ressonància a tota Europa, perquè Europa... O sigui, ell havia treballat molt amb els nens abandonats, fruit de la... guerra... de la Primera Guerra Mundial, però sobretot, de la guerra civil posterior contra els russos blancs. Aleshores hi havia nanos de 16, 15... 17 anys, que estaven en... que lluitaven, molts d'aquests grups eren grups de bandolers, i tenien canalla d'aquesta... allò que s'enfrentaven amb els Bolxevics, no?. Aleshores ell, va... va dir: "No, no, amb aquests nens només se'ls i pot treure d'aquest medi canviant brutalment el medi!" Oferint te'ls hi un lloc on puguin dormir, menjar i estar calents, a canvi de... treball i si tenen possibilitats, estudiar. I tractar-los, o sigui "borrón y cuenta nueva." No pen... no pensar, ni parlar mai més del que havien fet anteriorment perquè en realitat no ho han pogut triar, i segurament que ells també desitgen oblidar-ho. I aleshores amb una, amb unes tècniques de pedagogia moderna, de, de, de, de molta... d'autogestió, i de... va, va tirar endavant un moviment molt fort que va salvar... una generació de, de, de russos. I aleshores doncs aquestes idees havien quallat moltíssim en el... per una banda [soroll de la màquina] van, van aconseguir eh... eliminar amb una llei els reformatoris –que aquí a Espanya encara n'hi havia-, i per l'altre havien... havien creat... ho van fer bastant aviat això però no sé l'any, i per altre havien creat aquest tipus de centres que eren centres totalment oberts. O sigui, en mig del camp hi havia tot un món de casetes i en aquestes casetes que eren pavellons hi vivien nanos autogestionant-se eh... els dormitoris, el menjador... I... hi havia un educador que hi anava, diguéssim, a menjar, amb ells... a despertar-los quan era l'hora de llevar-se, i al marge hi havia un lloc que era l'escola, i cadascú tenia el seu "planing". Vull dir, no tots els nens, ni molt menys allò que es llevaven... tots es llevaven a l'hora perquè esmorzaven junts, però després un anava a l'escola hi anava tres dies a la setmana perquè tenia un rebuig terrible, l'altre en canvi anava cada dia perquè hi tenia una, una visió més, més positiva /

[CINTA 8 CARA B]

Entrevista a Carola Ribaudí, dia 30 de novembre de 1999. Cinquena sessió.

Bueno l'altre dia estava parlant de la influència que va tenir a França el... el, un pedagog, hum... rus. Em sembla que era Bielorrús però no ho sé segur, que és en Makárenko³. Aleshores els primers anys posteriors a la... a la... Segona Guerra Mundial, a... tots aquells camps del nord Compiègne?? tota aquella zona d'allà, a part d'estar com encara o... que hi han grans, grans cementiris de tombes blanques totes iguals en una plana que és plana com la taula, doncs també hi havia moltíssims nens abandonats. I aleshores es va, es va incorporar al... una part important de la... filosofia d'en Makárenko, per aconseguir que aquests nois no fossin els típics nois de inclosa sinó que... en aquests aspectes que... combinaven el treball i l'estudi ... també les ocupacions de tipus més artístic, com podia ser fer fang o pintura o ceràmica o coses d'aquestes. Amb tot això i combinant-ho amb, amb sessions terapèutiques ... els anaven tirant endavant, no?. A... això va derivar, com totes les coses a la que canvien el govern, doncs això es converteix en, en... en, en llocs de reclusió de... juvenils, que eren... una mica... o que havien tingut algun "desliz" o que els pares... A vegades ademés barrejat poti-poti, els fills de pares que estaven separats o que no els cuidaven bé i que la so... la societat la... el, els havia d'acollir o bé nanos que havien delinquit. I en un moment determinat ... es consegueix tirar a terra la llei que feia de que els nanos poguessin anar en aquests llocs i aleshores la... el lloc es converteix en un centre de psicoteràpia i recuperació, i reeducació, se'n deia: "Psicoteràpia i Reeducació." I en un moment donat –que no sé quin és exacte-, s'hi posa a un català que era un català genial i una mica mal educat, que no parlava... no és dignava a parlar ni el francès, ni el castellà. Estava casat amb una, amb una asturiana i xafava el castellà, hi tenia tota aquella gent sàvia voltant, voltant-lo, que l'escoltaven com si estessin sentint l'oracle i ell a lo millor es posava a parlar amb mi en català, que a mi em queia la cara de vergonya. Jo era l'última arribada i no... era una estudiant de psicologia i... i jo, i jo vivia com si ho fes per fer la guitza o, o potser

³ **MAKÁRENKO**, Antón Semiónovich (Bielopolie, Ucraïna, 1888-Moscou 1939) Pedagog soviètic. Va fundar i dirigir la "Colònia Májimo Gorki" (1920) i la "Comunitat F. Dzerzhinski", col·lectivitats que tenien per objectiu la readaptació dels adolescents mitjançant la vida social i el treball en comú, segons els principis socialistes. Va exposar les seves experiències pedagògiques en dues obres novel·lades: *Poema pedagògic* (1933) i *Les banderes sobre les torres* (1937). [Extret del "Diccionario Enciclopédico Larousse." Vol. VII. pàg. 1960.]

simplement que no hi havia paït mai que hagués tingut d'emigrar. Cap a les seves acaballes va tornar a Reus, que ell era de Reus, i a deixat molt llibres i era una persona... ell, ell, treballava, amb lo que era la... els, els ... els psiquiatres de... d'estudi diguéssim de... de... de formació freudiana, però institucionalitzat. És a dir, la psico... la psiquiatria institucional, que en deien. Bueno vaig treballar-hi un any i pico, i... allà jo vaig tra... vaig fer alguns "pinitos" sindicals en la CRDT???. Jo era una mica Gouxista???. Ah... la, la CGT⁴, jo la trobava molt... hum, o sigui els, els obrers més, els que, els que treballaven en els tallers perquè ja dic d'escola n'hi havia poca. Hi havia sobretot psiquiatres, infermeres, ... professors de taller i també hi havia algun mestre, per aquests nanos, i molts educadors que eren els que els hi... portaven la vida del de matí i al vespre, els hi ajudaven a autogestionar-se. Doncs a, aleshores la majoria dels professors de... taller, eren de la CGT i eren... quadriculats, així, molt francès del nord. I, i, i, i jo... allò em rebotava molt, aleshores alguns dels, dels, dels enfermers i de la gent com més moderna que anava a la universitat i així eren de la CRDT. I aleshores jo també van fer algunes, van fer algunes accions allà ... i bueno, una miqueta dividits però finalment vam pogué... perquè hi havia també un cert racisme en el propi sindicat –com aquí també segurament-, alguns dels nostres afiliats doncs... si poden donar un cop de colza en algú que els hi sembla que els hi fa nosa. El francès tenia molt ficat això al cap fins i tot la gent que teòricament era d'esquerres, no?.

Bueno no, van fer simplement algunes accions en aquell any i pico que vaig estar. Una d'elles va ser en favor, precisament, dels treballadors forasters que hi havia allà, que hi havia uns quants i que costava molt de tenir la carta de treball. El govern francès era molt, molt reaci. Allavòrens era l'època... hi havia la UDR⁵ [Unió per la Defensa de la República] eren, era un govern de dretes. I... de totes maneres costava una mica perquè estava tot molt poti-poti. O sigui que, els, els... els... dic, que dirigien el... el lloc eren funcionaris com nosaltres i com que eren psiquiatres i... les veien venir d'una hora lluny, costava moltíssim de destriar. Algunes de les coses que feiem eren summament anecdòtiques. Me'n recordo d'una vegada que vam organitzar... perquè nosaltres vivíem –ja t'he explicat-, al mig del camp. Allà no hi havia... el poble que era molt petit de 3 o 4000 habitants estava ben bé, ah... 4 o 5 quilòmetres, i... i per tant quedava molt desavinent, eh?. Allà era, era un petit món que s'ho, que s'ho muntaven tot junt. Ens donaven casa, ens donaven menjar i quan estavem de vacances o... teníem dies lliures ens anaven a París, que era lo que feia la majoria. Doncs me'n recordo que vam organitzar una manifestació (somriu) i el gran crit polític que, que cridaven era: " Tosque..." , el Tosquelles és deia Tusquells però els francesos deien Tosquelles, "¡Tosquelles à puau?!" o sigui que es despullés el Tosquelles. Tu imaginat, si érem profunds (somriu) en a les nostres reivindicacions. No, era més aviat un trencar esquemes perquè la majoria estaven molt, molt, estàvem, molt influïts pel... maig francès [1968] i el sindicat encara portava el susto a sobre. De fet, el... la CGT, segons explicaven perquè jo no ho vaig viure directament, jo encara no hi havia anat, jo vaig anar-hi que ja havia passat tot, vaig arribar-hi al setembre del 68 a França. I, a París no hi vaig anar fins l'any següent i a... i a... allà a Longeianell?? doncs hi vaig anar, ja hi vaig aterrisar, casi 4 anys després, no?. Però, el sindicat de la CGT que era el... el sindicat dels comunistes, encara no es via... recuperat de l'ensurt que era, el... (mou el cap) A veure, la idea era que era la classe obrera la que havia d'alliberar la resta i tot lo altre eren petits burgesos, fills de petits burgesos. I de fet el, el gran moviment que va ser molt lliberador en molts aspectes .. va, va sorgir dels estudiants, i aleshores els que s'hi van, ah... s'hi van apuntar des del primer moment van viure-ho bé. Els que s'hi van apuntar com a molt forçats, eh... i més cap al final i amb el peu una mica... perdut van ser, el... el... els comunistes i la CGT, el sindicat de la CGT. I això es notava en tot, vull dir, quan a... quan allà creixia algun moviment de protesta la CGT era la que, d'alguna manera estic segura que posava... perquè jo després també ho he fet això, [es golpeja el micròfon] posava una mica de pes a... a les reivindicacions. Que tu ja saps que a vegades quan les coses van bé pugues el sostre. L'endemà hi ha alguna bufetada i catacluc, cap al fons, no?. Aleshores el que està organitzat ha de posar a vegades una mica de plom a les ales, però en posaven molt, eh... en posaven molt, molt, molt. Jo, sé que estava organitzada i quan explicava coses de la CGT, els del PSUC, tota la gent aquella tant seria que començaven i acabaven sempre les, les intervencions, començaven d'una manera anaven mastegant-ho, mastegant-ho i

⁴ **C.G.T.** (Confederació General del Treball). Organització sindical francesa, creada a Limoges (1895) i que va aconseguir la unificació de totes les forces sindicals de l'estat a l'any 1902. Lligada estretament als comunistes, compta amb més de 2.400.000 afiliats. [Extret del "**Diccionario Enciclopédico Larousse.**" Vol. III. pàg. 757.]

⁵ **U.D.R.** (Unió per la Defensa de la República). Organització política francesa sorgida al 1968 de l'antiga Unió para la Nova República (U.N.R), formada per tots els sectors de la dreta i el centre que van recolzar la política de De Gaulle i el seu retorn al poder al 1958, i la constitució de la V República francesa. Al 1967 al congrés celebrat a Lille adoptà el nom de Unió dels demòcrates per a la V República, i, a les eleccions del 1968, després dels successos de maig (ocupacions, vagues), els seus candidats es van presentar sota les sigles de Unió per la Defensa de la República de la subversió comunista i anarquista. Després de retirar-se De Gaulle, un cop derrotat al referèndum, recolzar la candidatura de Pompidou al 1969. A la mort d'aquest, davant el fracàs dels seus candidats a les eleccions del 1973, recolzar finalment a Valèry Giscard d'Estaing, dels republicans independents, que designà a Chirac primer ministre. A la seva sortida del govern, Chirac reorganitzà i presidí el partit, que va passar a anomenar-se Reagrupació per a la República (des. 1976), recollint les principals forces del moviment gaullista. [Extret del "**Diccionario Enciclopédico Larousse.**" Vol. XII. pàg. 3198.]

acabaven amb una conclusió, a mi m'admirava molt. Al llarg del temps després em va cansar. Però bueno, al principi pensava: "Quin rigor!. Quina..." Doncs en miraven com volem dir: "Ei!. Aquesta noia!". I... bueno, allà hi vaig estar un any i pico, o sigui vaig començar a... u... una primavera i despues aquell estiu no vaig tenir vacances. Sempre venia aquí, jo m'enyorava amb bogeria i no tant de la gent com del clima, el clima. Jo sóc molt mediterrània i allò d'estar a sobre d'una taula amb, amb boira i fred i que sí, que hi ha molt verd –és veritat que hi ha molt verd-, però és un verd grogors i moll, sempre moll i humit i, poca llum, a mi em cansava molt, molt, molt, molt. I de tant en tant necessitava anar a ensumar uns quants pins i, pujava alguna muntanyeta que allà no, no... És molt, és molt increïble viure en un lloc tant pla, jo no hi estic acostumada ni crec que mai m'hi acostumaria, no, no... per més que hi visques. Però aquell any no vaig poder anar de vacances i ... vaig, enllaçar amb el treball a... amb el treball (pica a taula) aquí que vaig estar tot l'any següent, i al setembre – ai!, perdó! -, al juliol me'n vaig, vaig tornar cap a Espanya. I... d'aquell període, a part d'aquest aspecte, diguéssim, d'un, un inici de sindicalisme que jo... desconeixia del tot, i encara vaig tardar temps en desconèixer ... –a conèixer, vull dir-, perquè allò va ser molt... molt anecdòtic.

Ah... vaig trobar molt interessant i eren unes adquisicions del, del maig del 68 el contacte que hi havia amb les institucions terapèutiques i, i, i l'ad... i la de... i la universitat. O sigui, qualsevol treballador de Longeianell??, estava si volia i ho feiem casi tots, inscrits a la universitat. Jo ja hi estava perquè era estudiant però la majoria no. Era la gent, treballaven allà i jo vaig fer amistat, molta amistat -i van estar liats i tot un quant temps-, amb un dels, amb un dels educadors d'allà. I ell era... havia sigut camioner i després va trobar aquesta feina i aleshores va començar a anar a universitat i va descobrir un món, i eren uns, uns, uns... com uns controls professionals en els que tu t'apuntaves allà, en petit grup, i cadascú explicava sobre la seva feina, els problemes que li plantejava i, quin tipus de significació podia tenir... determinades conductes, tant del malalt com teves i quina... via es podia anar seguint. Era molt interessant, eh?. Hi va haver un boom de la psiquiatria, van, ah, va haver-hi associacions de bojós reclamant una vida digna, reclamant condicions... va tenir molta, molt de ressò amb aquell...

El que passa és que després totes aquestes ... tots aquests aspectes que semblava que fossin genuïns, eren fruit d'una remoguda de tota la societat i a la que això es va apagar, i totes les coses van tornar al seu lloc i la dreta va tornar (pica a taula) a agafar... doncs ... a la llarga se'n anat perdent. Perquè l'altre va ser la universitat de Banzene??, que era una universitat oberta a la gent que no tenia titulació, hum... oberta a totes les cultures perquè allà no hi havia barreres si eres estu... si eres francès o si eres estranger, hum... que va ser... la primeríssima que va posar guarderia en condicions, o sigui, que dones amb canalla hi podien anar. I ... i això també es va... es va destruir en uns quants anys. Va... (mou el cap) es va deixar destruir d'una manera intel·ligent però... vertaderament porca, no?. Intel·ligent perquè no van fer res, no van moure un dit i van deixar doncs... hi havia droga, ningú movia un dit, hi havia robos, ningú movia un dit. Clar, era, era genial, per un noi de 20 anys que de repent... veu que una fotocopiadora és fàcil de, de robar i que... hi han uns controls mínims i que et pots emportar això, et pots emportar allò. Vull dir, la gent no està for... no està formada i no... i tampoc hi va haver ningú que a... que alertés. Alertaven els que veien de que anava però, el (somriu) jovent no ho escolta això, aleshores amb... amb uns 10 anys va quedar... destrossada. I com que eren, com que eren barracons ben construïts, però eren barracons, jo no hi he tornat més però segurament que allò tornar a ser el bosc de Banzene. No, no n'ha quedat ni rastre. (to fluix i trist)

Bueno, i després jo ja vaig tornar i... tornava... Abans de tornar jo havia, havien intentat perquè?? hi havia una altre persona jove en a la cèl·lula nostra. Érem, érem tres que érem joves. Un que es deia Paco, la seva dona i... i jo. Hi van connectar molt, ens vam fer molt amics i bueno, ells, ells, ja eren casats i amb canalla i jo... era soltera, però la vida era diferent perquè jo provenia d'això, d'era estudiant i ells havien hagut de fugir per comes i havien, havien... ell havia estat molt... molt organitzat. Però, allà coincidien en que... no podien només parlar de política i no fer res, perquè hi havia a França en aquell moment i a París concretament, hi havia un fotimer de... de, de, d'espanyols que havien emigrat per la qüestió econòmica. I aleshores, vam muntar unes anades als dissabtes i diumenges (somriu) era una cosa –ara quan hi penso-, era, era... no sé molt... no va, no va tenir massa... massa fruit. Anàvem per les cases i venien el "*Mundo Obrero*", parlàvem amb la gent, els preguntaven com estaven. Anàvem en els barris que hi havien barris sencers que eren d'espanyols, molt desavinents, molt lluny. Hi anàvem amb el meu cotxe .. hi anàvem, sobretot hi anàvem el Paco i jo. Després també es s'hi va afegir, un altre... noia, que era filla d'un, d'un militant de l'època de la guerra i després es va lligar amb un xicot i també hi anava aquest xicot. I alguna vegada, alguna de les estudiantes de Queixant també els havia arrossegat a aquestes coses però, és que al final no teníem cap, cap resultat positiu perquè és que, la gent estava allà sospirant per tornar... i no els interessava ni una gota fer... fer res en especial. O sigui, allà hi estaven com qui està en una estació de tren, que no t'hi va ningú a dir doncs: "Perquè no t'hi poses un coixí que estaràs més còmode? – o – Fes tal cosa perquè tinguis dret a seure més bé", no ho sé. La gent volia marxar d'allà.

E. – O siga que les maletes pràcticament estaven preparades no, al dia per sortir?

Hi havia gent que s'estava molts anys eh?. Vivia la gent en molt males condicions, perquè París estava molt mal, molt mal muntat en qüestió d'allotjaments. I... els espanyols vivien molt pobrament, o sigui, normalment ... normalment tenien, els que no havien accedit per la via dels municipis comunistes a un pis en, en condicions –que allavòrens eren més macos que els que hi havia aquí a l'època, bastant més... sinó pues era, una escola infecte, el wàter a l'escala i a vegades una sola habitació i una cuina, i allà vivien tots. Per exemple, el Paco, el Paco tenien una habitació ... potser del... podia ser d'uns 14 o 15 metres quadrats, una habitació grandeta. Una cuina de 7 o 8 metres quadrats, una escala infecte de tots els veïns i el wàter a l'escala, sense quarto de bany i sense res per descontadíssim. I aleshores, quan era l'hora d'anar a dormir, en a l'habitació aquesta gran doncs, hi havia el llit d'ells –tot era plegable-, el llit del matrimoni, un llit plegable on hi dormien la iaia i el nen i un altre llit on hi dormia la nena Quan jo hi anava, que hi anava molt sovint els caps de setmana, dormia amb la nena o dormia amb l'àvia. Vull dir... i allò estava ple de... de llits i de... de dia, els plegaven i apa. Posteriorment quan ja va néixer el Bernat, que ara ja deu tenir 29 o 30 anys, quan va néixer ell aleshores doncs ... van aconseguir en una alcaldia de, comunista, un pis. I llavòrens estaven mot bé, no?. Perquè era una casa amb tres habitacions, moltíssim sol. A l'estiu que ara són els pisos que tenen llum per tot arreu, que aquí encara jo estava acostumada als pisos de davant i darrera, però que al mig estaven... foscos, no?. Vull dir, un pis molt maco i així van criar... a la canalla que van tenir i el, el que va néixer, i el que va néixer a França. I bueno, i després eh, bueno, tot això jo vaig tornar de... digues!.

E. – Sí, una cosa només. El "*Mundo Obrero*" aquest, que venien per les cases d'on el treien?

Els... nosaltres estàvem organitzats el teníem. Teníem tots els que volíem, perquè allà també érem clandestins perquè no era, no era, no era possible fer, fer... fer política ... més enllà de la política francesa. Si haguéssim fet política francesa podríem fer la que volíem, però com que lo que estàvem fent era, mantenir organitzacions... fèiem una cosa que ni, ni tots els francesos organitzats ho trobaven bé, que era mantenir una doble organització, això no era leninista. Vull dir, el... Lenin deia pues "en un lloc una organització". Aleshores nosaltres ens anàvem a França i manteníem no només .. no anàvem a les, a les files del, del partit francès, sinó que ademés manteníem el PCE i PSUC. (silenci) I això... des de el punt de vista polític estava prohibit, tot i que no ens amagàvem gaire. Vull dir, quan vaig tornar aquí, em van fer un curset... de que perquè sinó, es veu que al principi la gent que tornava queien com ocellets. Jo no vaig tenir mai problemes i em sembla que va ser per sort, perquè jo no sóc gens discreta però bueno, va anar així.

Aleshores ... el "*Mundo Obrero*" i tot lo que volguéssim ho podríem aconseguir perquè nosaltres teníem la nostre cèl·lula. L'única precaució, era que ens, ens trobàvem de nit. Ens trobàvem de nit, en una organització que ens deixaven que era com una mena d'associació de veïns de... d'un barri obrer, i allà ens trobàvem, allà ens trobàvem amb les diferents cèl·lules. També hi havia aquesta altre laxitud que aquí no es donava que era que, coneixíem per exemple ens a... venia el dia de... suposem que sé jo, el dia de la República, doncs l'*Associació de Catalans a París* organitzava alguna cosa. Tots ens trobàvem allà!. O sigui que la gent ens coneixíem d'una cèl·lula a l'altre. Feien trobades en las que ens, coneixíem les cares, tots. No de, no de... i bueno, congressos, van fer. I van... me'n recordo la primera vegada que vaig anar que un, una, una universitat... Ai! una... un municipi... comunista, ens va deixar un local molt gran, cosa... lo que ara hi ha aquí als ajuntaments que qualsevol petit poble té, una sala d'actes maca i tot això, allà amb molts anys d'antelació també hi era, no?. Vull dir, sobretot a les comunitats comunistes, de direcció comunista (tos) tenien grans esportius, tenien sales de, de reunions i tot això. I això ho deixaven i segurament que ho deixaven de franc, vull dir, no, no, en sé els detalls però segurament... Aleshores sí que vaig anar a una trobada que va venir gent de l'interior, i la intervenció d'un dels vellets de la meva cèl·lula que sempre era molt respectuós i que, allò que el partit era molt abans que la seva dona i els seus fills i tot això, va... prendre, va demanar la paraula i va... i va dir: "Ja ha passat com sempre!. Hi ha hagut un congrés i ens anem enterat després!. Això no potser perquè en la democràcia dintre del partit..." i, això a mi, em va, em cridava molt l'atenció, (to fluix) molt. Vull dir, jo, l'acceptava tot dient amen al principi perquè... lo que era d'organització interna del partit, perquè em semblava que la clandestinitat ho, ho... .. forçava tot, no?. I aquesta gent eren... eren gent que estàvem fortits de tot, no tenien por de res. A mi em van... a mi em van... xocar molt, vull dir, recordo l'Àngel [Rozas] i la Carme que eren per mi, doncs molt més que el meu pare i la meva mare. Perquè, i tot i que no, no ens portaven gaire bé edat, jo amb l'Àngel em porto 10 anys, amb la Carme uns quants més, però bueno no arribem ni a portant-se'n 20. Però... ells estaven tant bregats i sabien tantíssimes coses i jo, era d'aquella... vull dir, no... no, anava amb el lliri a la ma i estava molt verda, molt verda. I em... el, el... la trobada amb, amb la gent, que realment havia perdut la guerra... que jo els vaig veure molt diferents dels meus pares. La meva família, que eren bona gent i que no havien fet mai res de mal i que... doncs sabien determinar molt bé sense cap mena de dubte, si una cosa estava ben feta o mal feta, però que s'ho miraven tot des de la barrera. O sigui la gran tragèdia que havia viscut, Espanya i lo que havia representat per la gent, per determinada gent però, pel conjunt de la gent. Clar, perquè allà no et parlaven només de política, la gent hi tenia una història i, i la majoria de, d'històries que jo havia intuït a Igualada, perquè era una cosa que sí que em cridava l'atenció, sempre me l'havia cridada però, vivia tant protegida, tant del cantó dels,

dels que tenien que no ho havia conegut mai. I allò... a mi em va ser, sé que vaig pensar: "Has tornat a néixer!", i era la terce... i era la, la segona perquè la primera no vaig pensar per, la primera vaig néixer. Era la segona vegada que ho pensava i vaig pensar: "I aquesta és la meva gent!". Això ... s'ha mantingut sempre, vull dir la, la, la, bueno jo si em rasquen sóc catalana, vull dir sóc catalana, però sóc molt internacionalista i aleshores aquesta era la meva gent, ho tenia com molt clar, no?. I... i va ser una descoberta... sé que per exemple, venien amics meus perquè sempre hi conservat, he tingut molts bons lligams amb els meus amic i en tenia molts i en tinc molts. I en venien algunes vegades a veure'm, teníem una amiga a París, pues anaven cap a París. I... i a vegades les coses que parlaven o les cançons que cantaven, recordo que una d'ella era... una filla d'uns grans industrials d'Igualada i era... La seva màxima tragèdia era que tenia molts diners i que la gent no la, no la, no la... no l'estimava pel que era sinó... i, i... amb, i em mirava d'una manera i deia: "D'on les treus aquestes cançons?". I, vull dir, de sobte jo vaig canviar molt perquè em vaig connectar amb unes... amb una saba que per mi era molt... I no em va donar –perquè jo no he sigut mai intel·lectual-, per llegir molt i estar molt enterada. Bueno, he llegit perquè lògicament, vull dir, tinc molts llibres i m'interessen moltes coses, però... sempre que puc jo me'n vaig cap a la novel·la i cap a la poesia i, me'n vaig de la realitat. Sóc bastant, (fa un soroll amb la boca) tiro cap amunt. Però... però vaig escollir molt aquesta, vull dir això em va por... sé que vaig aprendre el castellà per exemple, i jo, jo tenia molt vocabulari però ho parlava molt malament, el destrossava, perquè és que realment ningú ens l'ensenyaven. Tothom el parlava, però com que tothom el parlava per obligació i sense coneixe'l i no hi havia castellans, abans no n'hi havia de gent castellana aquí. Doncs jo vaig aprendre el castellà... vaig aprendre el castellà i el francès a París. A Toulouse també vaig començar però... molt... i, i era perquè hi vaig posar el, el, el cor.

I quan vaig tornar doncs anava molt amb l'idea de dir: "Va, no em tingueu allà florida... connectant-me sobretot..." però, però ho van fer. Van esperar i esperar... i bueno, en aquells temps ja, el, el Quim i jo havien deixat córrer que, bueno de... vam estar un temps visquem junts, i, i el Quim Sampere i aleshores ell ja estava aquí, havia marxat... un any i pico abans que jo, i estava en el Comitè Central i jo de tant en tant:

- "Va?. Quim, home! No sé que..."-

- "No... ja tal, ja qual..."-. Bueno i no, mai no... I aleshores jo... havia tornat hi havia buscat feina de psicòloga però jo no volia posar-me un despatxet. El meu pare estava joiós de dir: "Pues t'ajudarem...?" i bueno, ell ja... veia els fills col·locats que diuen els pares, no?. Però ho volia a la seva manera clar, i jo a la meva. Aleshores en aquell temps no hi havia encara cap Ajuntament... ni cap Diputació, ni cap Generalitat que no existia, i vaig buscar, buscar i buscar i finalment hi havia un personatge del qual no sé si has sentit a parlar que es deia Pallach. Bueno, vaig anar a petar amb el Pallach. Era un sinistre, sinistre (fluxet) personatge, era sinistre. Però, jo allavòrens no ho sabia. L'Àngel [Rozas] va dir:

- "Aquest tothom diu que és de la CIA?"-. (riu)

Dic: - "Bueno, sí que he anat a caure bé! - dic - De totes maneres no m'ha agradat el que m'ha ofert perquè el que em va dir era que... que anés a l'Autònoma [Universitat] i dongués classes." Dic: "Jo?. Jo he fet psicologia, no... sé quatre coses, sé lo que m'acabo d'aprendre. Vull dir, no, ni tan sols he fet la tesi doctoral. No sóc ningú senyalat..."-

Diu: - "No es necessita gran cosa – diu – i en canvi, no paguen malament – diu – tampoc paguen molt bé però per 12 hores de treball..."-

I dic: - "I, i, i que no s'ha de fer... que no s'ha de fer tutoria amb els estudiant i tot això?"-

I diu: - "Bueno però no són... no són feines obligatòries..."-

I sé que jo vaig pensar: (to flux) - "Amb aquest no hi aniries ni a prendre un cafè amb llet"-. Però en canvi em va oferir un treball, que em... – a mi com que no trobava cap altre em va interessar -, que era que en aquell temps l'Autònoma tenia una escola que deien, una escola pública a la qual els havien donat un paper perquè ... s'experimentés algunes, algunes formes noves de... d'ensenyament. I aleshores això estava connectat amb la ciència de l'educa... amb la... amb la facultat de ciències d'educació de l'Autònoma i era l'escola Ribot i Serra de Sabadell. Aleshores diu: "Si vols la plaça de psicòloga allà?" Dic, jo havia estudiat justament psicologia (riu) un, una psicologia que no m'anava gens bé, la psicologia de la, del... del... Banzenes m'haguera anat divinament perquè era psicologia aplicada a l'ensenyament, però jo com que tenia de resoldre els meus propis problemes i no t'ho he dit, però vaig psico... psicoanalitzar-me durant... tot el temps que vaig estar a París, tres anys i mig.

E. – Sí que m'ho va dir.

Sí que t'ho vaig dir!. Sí que t'ho vaig dir!. Que vaig dir que al final tenia un espant amb aquell home! Però al principi a mi em va anar molt bé, perquè hi havia algunes coses que les tenia molt liades, i aleshores em va ajudar a desentortolligar unes quantes coses i .. sí em va anar bé.

Bueno, doncs el cas és que vaig acceptar perquè no vaig trobar res més i vaig anar en aquesta escola Ribot i Serra de Sabadell. Era una escola amb 35 mestres, hi havia en alguns cursos hi havia 5... per exemple, hi havia 5 tercers, una tercera part de nens que no sabien llegir i escriure. Era una barriada que s'havia fet ... nova, quan hi van haver les riuades dels anys 63 o 62, no me'n recordo. I aleshores, aquell barri s'havia fet amb cases molt grans [soroll de la gravadora] per famílies nombroses i... doncs hi havien

famílies amb 12 fills o amb 10 o amb 8, i representen que eren pisos de 5 habitacions, molt obrers. O sigui, amb una cuineta “cuchitril”, un quarto de bany “cuchitril”, però moltes habitacions perquè, i, i, i, subvencionades, no eren gens cares. I aleshores l'escola Ribot i Serra estava al costat de dues escoles més que ara he oblidat el nom. Però aquesta tenia la particularitat de que estava connectada amb la universitat de manera que, tota la gent era interina perquè era l'única forma que... tenia, la... el govern en aquell moment el Ministerio de Educación, perquè depenia del Ministerio, de... de que... la universitat pogués tenir, hum... accés a la gent que contractava, sinó pues era per oposicions i allà hi haguera anat a qui li hagués tocat. I ens tenien, tots érem interins. Hi havien alguns propietaris que s'havia fet alguna comissió de serveis, no sé que. Bueno, això... al principi doncs era, estàvem molt bé /

[CINTA 9 CARA A]

Bueno, que, que, que al principi doncs anàvem amb molta il·lusió. Allà hi havien 30 i tants bons professionals amb unes ganes. A... l'escola pública llavòrens estava superencarcarada, ficada en una mena de cotilla que la matava. I a... allà hi havia gent amb ganes de treballar. Unes condicions horribles, perquè no hi havia material, no hi havia res i allò de seguida va petar. Va petar perquè no era més que una cobertura ... d'un mal treball. En realitat era aquest Pallach el que dirigia allò i ja ens ho haguérem pogut imaginar, però la gent hi anava amb una il·lusió tremenda. I això va començar doncs a... vam decidir, amb, amb, amb claustre... llavòrens la, els, les escoles es feien només, molt pocs claustres. I aquest claustres que es feien, a la majoria d'escoles, era per repartir els diners de les permanències, perquè tot i que eren escoles públiques, le... l'estat, el Ministeri ... feia ulls clucs a que, els mestres feien classes de repàs –que en deien permanències-, i després un altre classe de repàs que en deien no sé que més. Ah... les permanències ... doncs havien de ser il·legals perquè eren contra l'escola pública. Era una manera de que, els mestres cobressin a l'escola pública i tapaven els sous petits dels mestres. Però l'any anterior –mentres jo encara estava a França–, hi havia hagut una gran vaga, i havien aconseguit augmentar el sou bastant, però només els mestres ... els mestres de carrera que es deia aleshores, que eren els propietaris de la plaça. I, van crear ells mateixos les condicions (somriu) que durant anys van ser el camp de batalla de l'ensenyament i va ser l'inici del sindicat i de... que eren els interins. O sigui, els interins, cobraven pràcticament la meitat de sou dels propietaris i ademés ... començaven un cop el curs ja estava començat. O sigui, a lo millor començaven a anomenar als interins quan ja havien posat en marxa les escoles. Aleshores, Barcelona tenia les grans barriades, no?. Que eren les úniques que tenien escoles públiques, insuficientíssimes, on hi vivien els emigrants. Eren insuficients, però eren gent amb una cultura de portar el fill a l'escola pública, entre d'altres coses perquè els hi feien falta els diners per, per coses més substancials que pagar l'escola. I aleshores de mica en mica, s'havia aconseguit anar posant escoles en tot aquest cinturó de Barcelona. Aquestes escoles havien sorgit, bàsicament, perquè al 1970 es va fer la Llei General d'Educació i es prometia escola per tothom, i tothom (somriu) es va quedar paradíssim perquè, d'escoles n'hi havia molt poques i a Barcelona ciutat, molt (èmfasi) menys que a la resta de l'estat. Però no n'hi havia suficients enlloc. Aleshores, la gent, el, el... la gent, els obrers organitzats, que en aquells anys ja eren molts, i contraris al règim que en aquells anys eren molts, també lluitaven en els seus barris per tenir vivendes dignes i quan tenien vivenda per posar els seus fills en una escola. I quan aquesta llei 1970 surt prometen escola a tothom, pues (somriu) la gent va amb la llei a la mà i diu que es compleixi la llei. Quan jo torno al 73, això... dura, i durant anys es va poblant d'escoles, i aleshores a... aquestes escoles es van poblant d'interins. En pocs anys, es, es canvia el número de mestres .. Hi havia un, un dispar de creixement, perquè per un altre banda com que eren anys de... d'economia... havien sigut anys d'una economia florent, a... aquí, a Espanya, d'una manera molt artificial perquè la majoria de diners venia de, de Suïssa, d'Alemania, de França, d'Anglaterra, de, de, de, de tots aquest països, però, però, però en venia, però en venia. Venien molts de diners i aquí a Catalunya hi havia treball... a dojo. La gent feia hores extres i, i, bueno, i aleshores doncs ... (pica a taula) totes aquestes escoles estaven plenes d'interins i a l'any 1972, 1970... –el curs -, 1972-73 es va fer una vaga que va ser... va tenir una gran ressonància, que nosaltres a França la vam seguir, que va venir gent que venia de vacances uns quants dies, ens explicava les històries i... hi van saber, doncs això, que havia tingut molta repercussió. Eh... però havia aconseguit l'augment de sou dels propietaris amb lo qual estaven sobre un polvorí.

Aleshores, les activitats sindicals, amb... jo també venia amb, amb un encàrrec –a part de que... demanava de que em rescatéssim aviat i em nessim a trobar-, jo sabia on anar a trobar la gent, perquè... i, el primer dia que vaig anar a treballar a l'escola, al sortir vaig anar a lo de la Triple A, que era l'Associació d'Antics Alumnes de la normal, que era una colla de gent antifranquista i alguns d'ells ... del PSUC, però no tots. D'altres eren gent simplement demòcrata amb ganes de lluitar a favor de l'escola pública. Aquest era, el lema era això: “A favor de l'escola pública. A favor d'un ensenyament democràtic i de qualitat” i, a que hi hagués escoles per tothom. Aleshores, aquestes, i, i, el, el, la, la manera que es va trobar és dir: “Bueno, no hi ha cap llei que prohibeixi als antics alumnes d'una escola normal doncs de... associar-se” I aleshores jo havia anat a l'escola aquella... asquerosa de Girona, l'escola de (somriu) “San

Narciso”, de, de Girona, però tant era perquè vull dir, clar, anaves a apuntar allà hi érem, de la Triple A. Els de la... els de la normal que... estava allà, on està ara, allà... era la normal... Allavòrens no pertanyia a la Universitat de Barcelona, no me’n recordo ben bé, però bueno, era... era autòctona. I ens havien donat un quartet que era una mica més gran que aquesta taula. Era un quartet d’armaris en realitat i allà ens reuníem i allà ho discutíem tot, i... era bo, era bo, aquells anys treballant perquè estàvem unides totes les tendències. La gent anava amb una... molt, molt, molt gran dedicació i... molt... una ideologia molt bàsica. Sí, com que era molt bàsica era d’això, a favor de l’escola pública. Aleshores un dels temes en els que nosaltres ens vam posar molt forts per lluitar, era aclarir (soroll) els conceptes. Quan en un lloc hi havia, alguna situació una mica anòmala ficar-hi la banya i aclarir-la fins al fons, per veure que hi havia allà al darrera. I això donava per exemple que, a la major part d’escoles es feien claustres només per parlar de quan valdrien les permanències i després per sapiguer... quan li tocava a cada un els diners cobrats per les permanències dels nens. Aleshores la gent de la Triple A, tota, anava als claustres. Deia que no s’apuntava a les permanències, les denunciava, deia que... els propietaris havien conseguit ... diners ... bastant, un mi... una millora de sou bastant forta en a l’any anterior i que per tant tampoc estava justificat això en quan a dir: “Bueno pues d’alguna manera u altre ens hem de guanyar la vida!” I que... i que... s’havia de lluitar contra les permanències i exigir augment de sou. I que com que s’havia oblidat en la vaga de l’any anterior als interins –que ademés eren la majoria-, que s’havia de lluitar per igualtats de sous, perquè a igual treball igual sou. I de fet ens movien molt poc d’això, vull dir era fàcil d’aprendre aquest discurs. [sorolls del micròfon] Jo de, de seguida que vaig entrar vaig aprendre’l molt ràpid i... i anava amb la... Margarida que era... era... la... la que a l’any anterior havia... dirigit, en molts aspectes la, la vaga en els, en el voltant de Barcelona. Perquè la, l’Associació d’Antics Alumnes, tenia un àmbit provincial. No es movia de la província de Barcelona, però influïa a la resta.

Bé, doncs aleshores ... aquell any el... el treball va ser anar d’una escola a l’altre... primer a Sabadell, després a d’altres llocs, i ens trobàvem amb la gent molt tancada perquè la vaga de l’any anterior... A l’ensenyament casi bé és podria dir que era una llei, que vaga que feien –i n’hem fet moltes i bastantes victorioses- sempre sortia el que s’havia dit que s’arribaria fins aquí i només havien arribat fins allà. O sigui era, molt difícil i sempre ha estat molt difícil, treballar sindicalment perquè, eh... ha sigut molt difícil la unió. Ha sigut molt difícil la unió, la gent ha sigut molt maximalista quan ha estat mobilitzada i molt pessimista quan ha estat parada. I jo crec que ha sigut una característica específica del sector ... Aleshores, però, però aquells eren uns bons temps, eh?. Vull dir, únicament que aleshores, és clar, a l’any següent d’una vaga no es pot tornar a muntar una vaga i nosaltres anàvem... vull dir, realment l’únic que feien era organitzar vagues, i durant molt temps estàvem en paro d’organitzar vagues, perquè no ho aconseguíem. Però hi va haver un sector que era molt, (èmfasi) però molt, eh... sensible a qualsevol forma de lluita, i va ser el sector interí tant a instituts com a la E.G.B –que allavòrens hi havia la E.G.B, bueno fins ara hi ha sigut- ... llavòrens començava, la E.G.B. Doncs ... el, el gran (èmfasi) grup de gent que casi tots estaven a l’entorn de Barcelona, als barris perifèrics de Barcelona, i als pobles, n’hi havia per tot arreu. Cada escola nova que es muntava i n’hi havien moltes perquè els pares les aconseguien, eren amb interins. I aleshores la lluita dels interins tenia un seguit de reivindicacions, però un d’important era que d’igual salari igual... d’igual, d’igual sou, igual salari. L’altre era unes condicions, es deia una cosa que allavòrens semblava molt novedosa que era que les classes s’havien de preparar, i que no es podia ... cobrar per classes fetes, sinó que les classes s’havien de fer en funció de l’edat dels nans i que després hi havien d’haver hores de preparació i contra les permanències que era un... frau??.

O sigui, era una conclusió, vull dir, era impossible fer tot això mentre la gent creies que havien d’extorsionar als pares i que la... això ja els hi resolvia la situació. Fèiem, fèiem molta agitació, però molta. ... anàvem per les escoles, ens convidaven els pares, moltes vegades dividíem, no tenien cap recança. El model nostre era de divisió dels claustres. No teníem cap recança en dividir. Jo ara seria bastant més prudent, eh?. Vull dir, anàvem a, a enfrontar. També és cert que hi havia gent que mentres no es posava en tela de judici lo de les permanències, ho trobava magnífic. A la que algú cridava molt i deia: “Però és que això és així, així, així” ja no ho veia tant clar. No?. Vull dir, les consciències estaven... eren molt antidemocràtics. O sigui, per exemple ... eren molt ignorants de lo que era la democràcia. Jo dic eren perquè, no sé, jo ho havia viscut sempre, o sigui, jo una educació democràtica sí que l’havia rebuda i em semblava impensable, que perquè votaven que farien festa tal dia... perquè llavòrens vull dir, si, si s’acostava un pont, ens, eh... en això sí que la gent es reunia i volien votar per exemple que farien festa. Jo els hi deia, suposem, jo, o qualsevol de l’associació:

- “Eh, escolteu?. Això ho haurien també de preguntar als pares si són...”-.

- “Apa als pares!”-.

- “Home, dic jo?. Perquè els nens se’ls quedaran ells. A lo millor ells no ho poden votar de fer festa?. Què faran?”-.

- “Ho, ho hem votat, no?. Això és democràcia, no?”-.

Vull dir, a més es posaven molt com... eh... eh, la imatge que jo en tenia era de que eren diplodocus. O sigui, a les escoles hi havien diplodocus amagats, i la gent es pensava que s’havien extingit però estaven allà. I no llegien un diari, no sabien que era preparar-se una classe... estaven molt agafats a que tenien, havien fet una carrera o havien fet unes oposicions o encara que fossin interins, eh?. Bueno, de totes maneres, els únics que ens vam escoltar una mica van ser els interins, una mica bastant, eh?. Vam fer

uns moviments molt (èmfasi) i molt forts. Molt i molt forts ... Teníem consignes que, han perdurat molt i jo crec que la lluita de l'escola pública que es va fer en aquell temps va, va tenir una sembra, vam haver, va tenir uns fruits magnífics. No s'han mai explotat políticament perquè... no sé perquè (èmfasi) no vam aconseguir que el partit s'interessés. Jo sóc molt crítica amb el partit i sempre he tingut una relació com de la dona que el marit la pega però que se l'estima. Pues el, el marit era, el, el partit i a mi em pegava. A mi no!. A mi i a tots els d'ensenyament, però com que durant un temps vaig ser jo la responsable, semblava que fos a mi. No, no s'entenia, s'entenia d'una manera interessada, en el moment que hi havia una moguda. Però les arrels profundes de que allò cap a on anava no es va entendre mai i sempre vam tinguere de, de, de, de fer una lluita de cara enfora i una lluita de cara en dintre. Sempre vam tenir dos fronts, i sí, moltes vegades tres, perquè... durant [soroll de fons] molts anys els sindicats el van portar dones, durant molts anys. Ara ja fa, molts anys que s'ha perdut també aquesta tradició. Era un sindicat on els homes hi anaven perquè n'hi havia molts i... però... dirigíem les dones, això va durar uns anys.

Bueno, allavòrens encara no teníem de sindicat, teníem la, la Triple A i aleshores resulta que, en aquesta lluita del primer any quan, la escola Ribot i Serra era un exemple clar de que estava passant. Per una banda, nosaltres amb aquesta... investigació que s'estava portant –ja tu deien en el moment que hi anaves-, ... allargava les obligacions teves de treball una hora. Algú va dir:

- "Això no serà com les permanències?"-

- "Nooo! - deien els altres -, home de fet no, perquè lo que volem..."-

Bueno, lo que volem –la veritat és que mai es va veure que volien-, per una banda, els... de l'Autònoma van plantejar als pares que com que era una escola d'investigació necessitava una sèrie de materials que les escoles públiques no tenien i els hi feien pagar uns diners. I aquells diners tampoc se sabia clarament que passava. Aleshores, els que erem de la Triple A d'allà, que érem un bon món, perquè vam créixer com bolets, de seguida es vam fer un bon grup allà dintre. Vam començar a moure les coses i en els claustres nosaltres mai en els claustres es parlava de diners perquè la gent que hi havia anat hi havia anat amb interès. I el... si que ens pagàvem uns diners extres perquè ens deien que, ens dedicàvem a un, o sigui ens demanàriem uns esforços extres que nosaltres estàvem contentíssims de donar. Bueno, doncs aleshores vam fer un claustre –ja no me'n recordo quan va ser, però no vam tardar gaire, eh!. No vam tardar gaire!-, abans de Nadal ja estàvem organitzats. Perquè el dia de la... mort del Carrero Blanco [20.12.1973] nosaltres ho vam saber abans de tothom, perquè el Pallach estava a l'escola, i el van trucar... i el van trucar urgentment, i nosaltres teníem hàbits ja de, de, clandestins perquè, en aquella escola vull dir, com que, no se sabia mai que passava havíem de i... me'n recordo que... a l'una, l'hora de dinar, quan la gent va dir: "Això és per lo de, (molt flux) això és pel... ". Vam anar a dinar, anàvem a dinar a bars d'allà, no?. Que era els afores de Sabadell hi havia treballadors i... tothom "és pel procés 1001, és el procés 1001" La gent ho, ho parlava alt perquè en aquells bars no hi ha... no, no s'havia de vigilar. Si entrava algú que, la gent ja sabia qui... era, i pels altres ens coneixien tots, al menys de vista. Però... nosaltres ho sabíem des de les 11 del de matí, perquè en el Pallach el van cridar i la Margarita i jo ens vam estar pels voltants entrant i sortint, anant a agafar el llapis i no sé que... I... en primer ens vam pensar que era el Franco, però després ja es va saber que era el Carrero Blanco.

Bueno, també aquell any va ser un any horrible. L'onze de setembre va ser... [sorolls de fons] va passar lo de Xile i Xile ens influïa molt. La lluita per la democràcia anava lligada a la lluita pel socialisme i nosaltres ens ho creien molt, i l'exemple era Xile. Aleshores doncs, Xile va passar lo que... me'n recordo molt bé d'estar asseguda a la, a les escales del... de l'escola i estar comentant el que estava... fins, encara no teníem nens, estàvem esperant que ens obríssim, anàvem a preparar les classes. Aquesta era un altre novetat, vull dir, la gent es presentava el 15 de setembre, entraven els nens i començaven les classes. Ningú, es preparava... com que tothom era propietari i els que eren interins no tenien cap dret, els hi deien tu en aquesta classe i ja està.

Bueno aleshores, abans ja de, de Nadal ja estàvem organitzats [sorolls de papers] i amb les coses vam començar en que, en claustre deïem: "Que passa amb això?. Que passa amb allò?. No tenim clar tal cosa. Hem d'anar a parlar amb en Pallach" El Pallach tenia un "lugarteniente" que... ha donat molta cua durant molts anys. Jo ja ho vaig dir: "Amb aquest?. El mastegarem en la democràcia també!" Ai!, com es deia!. Ara no me'n recordo. Ai!, el seu fill està aquí al sindicat a Administració Pública. Ui!, el, un, un "jefazo" de, de Convergència. Bueno, allà hi havia doncs el Pallach, que era... un socialista pagat per la C.I.A, segurament. Era, era una tia??, una persona nefasta. Es deia Carola de segon cognom i a mi em feia una ràbia horrible. Sempre m'havia considerat mestressa d'aquest nom i... [sorolls de papers] i bueno, vam començar doncs això, a delegar unes quantes persones per anar a parlar amb els de la... amb els del, amb els de la... a Bella... a Bellaterra. I... ara no me'n recordo del nom de l'altra (molt flux) però ja em vindrà. I aleshores ... ho vam fer amb un sistema molt assembleari, perquè érem molt assemblearis allavòrens els comunistes i tots, érem molt assemblearis perquè confiàvem molt en la gent. I verdaderament d'una assemblea sempre en sortia una cosa diferent que d'una reunió de delegats, perquè els delegats és molt útil quan estàs ja molt organitzat i saps lo que pensa la gent, però allà vull dir, la gent començava a parlar per aquells anys. I en el sector nostre era llavors quan va començar.

Bueno doncs anàvem allà, un dia hi anaven uns, altre dia hi anaven uns altres, sempre feien claustre hi informaven detalladament. De manera que, quan el Pallach va començar a fer lo que ell sabia fer molt bé, que era manipular i tergiversar, doncs al cap de 5 minuts ja estàvem al cantó del carrer tots, perquè

la vegada anterior hi havia anat un altre, perquè, a l'altre sabia molt bé el que havia dit el primer, perquè el primer ho havia explicat, etc. De manera que, cap al mes de març la... lo que amb ells ... els, els assemblava... bueno van, van tenir d'explicar-ho d'alguna manera i ells deien que, havia arribat jo de... París molt bé preparada .. per tirar a terra el projecte i que... m'estava emportant a la gent, que tenia molta labia i que no sé que. Vull dir... no, era mentida perquè la... jo era bastant el cap visible, perquè sóc molt xerraire però, en realitat la que dirigia molt i molt bé, era la Margarita, que, que ja l'any anterior ... havia, havia dirigit la vaga des de la Triple A. També per conveniències, perquè la, la Triple A, anava molt bé d'anar variant les coses. A mi em vam fer presidenta de la Triple A, però no era perquè jo fos la que en sapigués més, ni la que valgués més, sinó perquè d'altres ja estaven una mica gastades. Vull dir, era una, era una cosa de dir: "Guaita ens ha vingut aquesta!. Té apariència, sap xerrar i tat... doncs vinga aprofitem-la" Però, en absolut era jo la que dirigia, en absolut!. Era una de les que dirigia, això sí, però no... ni molt menys l'única. Després hi havia... i aquí ja em vam enganxar pel PSUC, fent proselitisme nou, eh... que, a la cèl·lula de... del PSUC, de, de mestres que en tenia... em sembla que en tenia un altre però no ho sé, amb aquells si que ja no els coneixien per... no els coneixien, al menys no hi tenien massa tracta. Doncs la cèl·lula en va connectar i aleshores hi havia, hi havia un que ara no sé... no sé que fa, però que allavòrens era, era molt bo, era molt reflexiu i, estava casat i tenia canalla i era molt prudent, però era jove. Vull dir, hi havia una quanta gent, una era la Margarita, l'altre era aquest xicot ... l'altre també era jo. I... i de seguida hi va haver tot un altre grup de gent més inexperts que no estaven tant ficats en, eh... la Margarita mai es va ficar en política i encara ara no s'hi ha ficat mai. Però... bueno, que es, es van anar... destacant, perquè, destacant, perquè és que, era com una escola de... era com una escola política. Al final, érem com una escola política. Amb els pares teníem un contacte constant i els pares clar, vull dir, de seguida allò... va cundir, una, una barriada que era obrera, doncs van respondre moltíssim. Una de les... una de les coses que se'ls hi va ocórrer va ser tancar l'escola. Van tancar l'escola dos mesos abans de que s'acabés o un mes abans, no me'n recordo. Però el cas és que van deixar els nens sense escola perquè no volien que allò continués, i nosaltres fèiem assemblees en una època que estaven prohibides les assemblees que potser érem 500. I en una d'aquestes assemblees, amb el... amb aquest que ara no me'n recordo que després va ser de Convergència i va, va ser el... va ser el d'ensenyament, -és que ara no me'n recordo!-, quan va començar tot el sindicat de... de, quan van, quan van fer el trasllat a, a escola pública ... ai!, a la Generalitat vull dir. Haig de... no me'n recordo dels noms, ja m'he fet molt vella.

Bueno, el cas és que aquesta, hi va haver varies assemblees de pares, però una d'elles va acabar que els mestres per parlar, parlàvem drets dalt de la taula. Perquè el Pallach i l'altre, feien tant soroll i dient: "Mentiders!... i no se que, no se quantos..." Els, els, els pares dient: "Volem saber quins dels professors són interins i quins són propietaris!. (pica a taula) Volem saber si hi ha alguna diferència entre les classes que donen els uns i els altres!. Com que nosaltres els coneixem, perquè donen classes als nostres fills, volem veure això que vosaltres dieu que perquè ells han de tenir un sou diferent". Vull dir, eren coses que a totes les fàbriques passaven i a tot arreu, però allà es via concretat molt i la gent estava com molt però molt carregada, eh?. Bueno, van arribar que van canviar els panys, vam haver... una vegada ens van tancar dis... dintre amb claustre. Aquí hi va haver una que va fer de facció però va ser l'única, i llavors en combinació amb aquesta el... el Pallach va canviar la direcció de l'escola. Va, va posar en aquesta de directora, en un dia van canviar els panys i claus i això va coincidir que nosaltres encara estàvem a dintre. Van haver de sortir, ens vam haver de tirar per unes finestres i bueno, va ser... va ser...!. Això va ser el curs 73-74. I, d'allà van sortir ... dirigents sindicals de Comissions Obreres, del sindicat -és que després com que ens vam dividir-, del sindicat de la USTEC⁶, va sortir gent molt maca d'allà. Bueno, pràcticament tothom va sortir sent, hum, sent... érem 34, doncs dels 34 potser n'hi van haver... 8 o 10 que... que no els van treure, ens van treure a tots. Primer van començar pels 4 primers, van pensar "aquí fem una neteja..." i aleshores els 4 primers hi havia dos propietaris i dos interins, perquè no diguéssim... -la Margarita i jo que érem interines-, i els altres dos que eren propietaris que eren dos gallecs molt salats. I aquesta va ser aquesta assemblea... famosa, en la que... ells deien que "el verdader, que lo que verdaderament havien volgut fer, era treure'ns a la Margarita i a mi, i que aleshores els altres dos estaven... pagant això per compensar, perquè no fos contra interins i contra la lluita aquesta." Bueno després això, van... van tingué... en (somriu) aquella assemblea es va, va quallar un, un lema, un "món d'ordre" -que diuen els francesos -, que era: "¡Que se queden tos!" I així va sortir als diaris. Els diaris era... perquè clar, va sortir a tots el diaris, perquè allavòrens era un camp de ressonància, una caixa de ressonància segura. La... als diaris sortia com a títol, la majoria: "¡Que se queden tos!" , i aleshores l'explicació de que uns pares que estaven lluitant perquè els seus mestres... que el responsable era l'Autònoma... i que no sé que i no sé quantos. I, finalment, ens van treure a tots. Primer van treure a nosaltres quatre, aleshores la lluita que es va muntar per aquests quatre es va... va ampliar i em van... a, al final en van quedar 8 o 10 dels quals més de la meitat estaven molt ofesos perquè no els havien tret. Me'n recordo, que una d'elles era la professora de... de... gimnàstica, que... el seu, el seu cunyat i la seva germana, han sigut molt significat aquí a Comissions. Bueno, el, l'home és, és professor... a la Universitat Politècnica, és el Uses??. No sé si el coneixes?.

⁶ S.T.E.C. (Sindicat Treballadors Ensenyament de Catalunya)

E. – No.

Pues és un home que val la pena de... de ser conegut. És que, el que passa que aquesta llista clar és molt petita⁷ però ha significat molt per... bueno, la seva germana petita havia estudiat amb les... amb les... amb la Falange, que per això de la gimnàstica i tot això ho portaven, ho havien portat ells i encara tenien escoles. Allavòrens ja hi havien altres coses però vull dir, que ella era una mica, parlava sempre castellà, vull dir, era molt típica de la... però era una nena molt maca. No me'n recordo com es deia. I... i ella deia: “¿Y a mi por que no me va ha echar?” Estava, (riu) estava... bueno Això la Triple A, ho vam fer servir molt. L'escola Ribot i Serra, i... perquè d'allà doncs derepent ens vam trobar amb... una vintena de quadros, una vintena de quadros, però ben preparats eh?. Perquè és que... vam tenir matèria. Vull dir, l'any va donar... per molt. I aquell estiu, nosaltres, un altre dels camps que teníem molt (èmfasi) importants per l'ensenyament i molt importants per l'incipient sindicat eren les escoles d'estiu. Hi havia unes escoles d'estiu que, estaven obertes a... que d'alguna manera dirigia Rosa Sensat. Però Rosa Sensat en aquells temps tenia molt bons comunistes. A gent molt respectada (èmfasi) pedagògicament, treballant allà, molta, molta gent. Vull dir, no vull dir noms perquè n'hi ha molts .. Però potser el més significat era el Biel Dalmau, que era un dels organitzadors de l'escola d'estiu i que sempre es cuidava del, de l'aspecte internacional, no?. Aleshores ens venia gent d'Itàlia, ens venia gent de França, ens venia, ens venien gent que estaven treballant a l'escola de Pieget. Vull dir, era una obertura al món increïble, increïble, que havia començat a uns anys abans. Jo hi vaig anar el primer any, però allavòrens hi vaig anar d'alumne. Quan vaig tornar de França, jo havia agafat un ímpetu tremendo i aquell estiu recordo molt bé lo del Ribot i Serra, vull dir que aquell any la vam fer... i altres anys ho havíem fet també, es feia l'Escola del Bosc, aquell any. Estàvem allà a dalt a Montjuïc i aleshores doncs ... això. Vull dir, tenia... era una obertura molt gran, perquè allavòrens venien per exemple, bascos, i explicaven que feien en determinades escoles, que feien per la llengua, [soroll de la gravadora] que feien per tal cas... Venien gent d'Andalusia i quan tornaven a Andalusia, organitzaven petites escoles no d'estiu, perquè a la, a la d'estiu venien aquí, però a lo millor per Pasqua començaven una setmana... Allò va ser un revulsiu (èmfasi) de cara, en favor de l'escola pública.

En a la, en a l'escola d'estiu s'havia també de lluitar per l'escola pública, perquè... allà hi anaven totes les privades que eren... privades .. obertes, que volien ser públiques, però que provenien d'una altre tradició d'escola, d'escola doncs amb, amb, amb que ja allavòrens eh, feia temps que havien començat. Pares que... o cooperatives de pares que deien dons: “Bueno jo vull, una, una, una es... escola de condicions, en condicions pel meu fill!”. Gent de classe mitja o... gent intel·lectuals o així, vull dir (cop a taula) con... condicions una escola i allavòrens la muntem nosaltres. I aquella escola tenia música i aquella escola feia educació física i, i... i, i els nens i les nenes anaven junts i s'explicava les coses d'una determinada manera. I aquestes escoles que eren privades i en un determinat moment, molt cares, per la /

[CINTA 10 CARA A]

Esperat, és que ara no sé on havien quedat.

E. – Sí ... estaven parlant de l'any 73-74 de les mobilitzacions...

Sí, no, parlaven de l'escola d'estiu /

E. – De l'escola d'estiu...

De l'escola d'estiu. Bueno, doncs això, la, l'escola d'estiu ... s'hi trobava tota aquesta gent d'escola privada ... però escola privada que ... volia ser moderna, volia ser una escola de qualitat, volia ser una escola que, d'en definitiva s'havia de pagar amb diners i per tant no era una escola popular. Però ... i que, i llavòrens la, l'escola d'estiu i Rosa Sensat, no podia parlar en favor de la pública, però en el seu si, hi havia una moguda molt forta en favor de l'escola pública. I totes aquestes escoles privades a la llarga es van anar associant, en una cosa que es va dir CEPEPC que era escoles ... que volien ser pu... escoles privades (pica a taula) que volien ser pública i que, en un determinat moment i en unes determinades condicions no molt bones per l'escola pública, van passa a públiques. Aquesta és la meva opinió, i el sindicat va tenir una opinió una mica mig - mig. Vull dir, potser no ens vam arribar a posar del tot d'acord, però allà es va... entrar a l'escola pública claudicant de determinats aspectes que hagueren afavorit i enriquit molt l'escola pública, i en canvi, van aconseguir una escola... diguéssim, gratuïta, eh?. Però sense... hi van haver aspectes de qualitat que es va, es va claudicar i aspectes de...(riu) de solidaritat que es va claudicar. Perquè tota la gent que no va ser mestre, es van quedar sense feina, els van deixar.

⁷ Es refereix al llistat confeccionat per la fundació “Cipriano Garcia” de persones a entrevistar.

O sigui, els que havien treballat com a monitors d'ensenyament... ai!, com a monitors de, de menjador o treballaven de secretaria –que l'escola pública només té secretaris a partir dels instituts-, però no la primària. I aquesta gent va quedar fora i això va ser molt criticat pel sindicat, però hi va haver un moment que la, les escoles– però això et parlo ja d'anys, molts anys després-, en aquell temps l'escola... les escoles d'estiu, eren uns llocs molt oberts on tothom i tenia cabuda. A la... aspectes molt fonamentals que hi donaven un rigor ideològic, el portaven comunistes –que tothom ho sabia que ho eren-, però que de fet era època de clandestinitat, però quan dic tothom em refereixo als dirigents de la, de Rosa Sensat, i de les escoles d'estiu. I l'escola d'estiu era un fenomen cultural, tremendo. (èmfasi) Molt ric, molt polifacètic i que va ajudar molt a formar a mestres ... amb valors nous, amb, amb, amb, amb ober... obertura de tota classe. I bueno, això es va anar repetint, aquell va ser el primer any, va ser l'any de... l'any de... Rosa... eh, l'any diguéssim, del Ribot i Serra en que es va pràcticament... tirar a fora a tota la gent, menys una, uns 8 o 10 em sembla. Tots els altres vam anar i... vam... vam ser durant molts anys érem... molt companys, i al mateix temps eh, a la Triple A continuaven treballant-hi tots.

Però... bueno, i allavòrens aquells anys, aquell i els següents vam tenir unes lluites molt fortes d'interins, molt fortes. Una d'elles va ser, la denúncia de que, els cursos començaven, això, en comptes de començar l'un de setembre –això ja era impensable-, es començava el 15 de setembre i, els nomenaments començaven també el 15 de setembre. Per tant hi havia mestres interins que arribaven el 15, una petítissima minoria, però anaven arribant amb degoteig, i les escoles menys afavorides o bé que hi havia pares que estaven menys a la guait ... o totes dues coses, doncs allò podien arribar mestres fins al desembre o fins i tot fins al gener. I, si un mestre faltava pues, s'ajuntaven les classes, sinó es podien fer classes s'aguantava als nens, si el mestre aquell es quedava sense veu o mut, pues allò no importava a ningú... si no hi havia professor de gimnàstica – bueno allavòrens hi havia molt poques escoles que en tinguessin -, no hi havia especialistes. Vull dir, l'escola estava en un estat [sorolls de papers] fatídic i ... això a Barcelona ciutat que és a on jo estava. Perquè, als pobles la cosa no era tant greu, perquè sempre hi havia hagut –com a mínim-, un cert equilibri entre la primària i la pública. De totes maneres Catalunya i la resta de l'estat no tenien res a veure. Catalunya hi havia una quantitat molt gran d'escoles privades, a tot Catalunya. Però llavòrens Barcelona, o sigui, si per exemple... a tota Espanya era 60 i 40, era 60 la pública i 40 la privada, i a Catalunya era la inversa 60 la privada, (pica a taula) 40 la pública. Però allavors arribaves a Barcelona i a lo millor era, 70 i 30 o no arribava, eh?. Vull dir, la pública era minoritària, tot i, això, les lluites dels pares que ademés no eren pels barris perifèrics de Barcelona, sinó barris perifèrics a Sabadell, d'Igualada, de Terrassa, de totes, de totes les ciutats industrialit... amb una mínima indústria, no?. [sorolls de papers]

Aquest, aquestes lluites van donar fruits molt ràpidament, però molt ràpidament. Si per exemple... el... un del, vam, vam crear, quan encara no hi havia sindicat unes Comissions d'Interins, que... controlaven amb la Generalitat... nosaltres anàvem amb les nostres pròpies llistes [soroll de papers] d'on hi havia les vacants a les escoles. Perquè hi havia vacants amagades que, a lo millor, la senyora de l'alcalde que era mestre i era interina doncs quan ja s'havien donat totes les places llavòrens la posaven a ella, però ella ja des de el primer dia estava fent classe allà hi sabia que cobraria i sabia que... vull dir, aquella plaça no apareixia enlloc. [sorolls de papers] ... coses d'aquestes hi havien a muntanyes, perquè no hi havien democratitzat, res. Vull dir, eren els últims anys del franquisme però el franquisme, vull dir, havia arribat a... penetrar –clar, en 40 anys de temps van tenir temps de, de ficar-se per tot arreu, no?-, i aleshores hi havia una corrupció, que no... bueno, corrupteles i constants. I aleshores, nosaltres anàvem amb les nostres pròpies llistes, anècdotes. Vull dir, me'n recordo d'un any... bueno, i llavòrens com que... clar, era la presidenta de la, de la... Triple A, eh... tot i que et dic que, tota la direcció i tot era col·lectiu però d'una manera, que no hi he conegut mai més! ... Ens anàvem amb les nostres llistes –que ens a les portava la gent-, gent desconeguda (èmfasi) que ens venia d'un poble d'allà, ah... la: "col·legi tal 3, l'altre 4, l'altre 1", ho anàvem posant tot. Hi arribàvem allà, (cop a taula) demanàvem les llistes a la... Ministeri d'Educació – encara -, que era a la plaça d'Espanya – allà on hi ha aquell hotel... el hotel que... del rellotge... [Barcelona Plaza?]

E. – Sí, ja sé quin és, sí.

Doncs... a la part de mig era, Institut d'Educació. Encara de, era del temps de la República i allà hi quedava una escola pública, i un dels pisos era una biblioteca que era municipal. L'escola era municipal, pública, però municipal, no era de la xarxa de l'estat. Un dels pisos estava dedicat a biblioteca i encara hi havia per allà... amagadets, gent que treballava de, de... i que eren pous de ciència, que estaven allà. Segurament que durant uns anys havien estat represaliats, però que després els hi havien tornat la plaça, i estaven allà, desconeguts. Però nosaltres hi anàvem de tant en tant [sorolls de papers] i connectàvem amb aquesta gent. I després, ... seguint el, la... era uns edificis que a dalt no sé que hi havia, i als baixos, petit, petit, petit, petit, era la Delegació del Ministeri d'Educació. Venia gent d'Albacete o de Cuenca i deia: "En Albacete el Mini... el... la Delegación es el doble que esta. ¿Cómo puede ser esto?" Era Barcelona i província, vull dir, hi havia un despreci absolut per lo públic i per els catalans i per... Vull dir, era, era tota, tot anava en un paquet, no?. Bueno, doncs ana... arribàvem allà i llavòrens com que era tant petit, havien fet una au... com els sostres eren alts havien aprofitat i amb fet un "altillo".

I a l'altillo hi havia, la direcció. Nosaltres ja pujàvem, pujàvem – ademés amb una, amb una impertinència absoluta -, (èmfasi) perquè vull dir, ens creïem els reis del mambo, hi ho érem [sorolls de papers] en aquell temps. Pujàvem... i ells eren suaus, eren, eren educats, tenien una por... tremenda. Bueno:

- “¿Dónde estan las listas?”-

- “¡Aquí, aquí las tiene! – no sé que – ¿Dónde se pondrán para estar cómodos?. Bueno pues...”-

Tot eren habitacions petites, coses nefastes!. Llavors en una taula així [senyala la taula] trèiem les nostres llistes i me'n recordo d'un any que ens havíem emportat una campana. I el, senyor, quan va veure la campana no... sabia de que anava. Nosaltres allavòrens teníem, una de nosaltres tenia... o dues o tres, perquè eren moltes, eren moltes i molt complicades, les llistes de l'administració, i les altres teníem les nostres. Quan coincidí tocàvem la campana i era (riu) perquè era, així com cada, cada 20 minuts o... -no et pensis més, eh?- perquè en cada escola hi havia diferències. Si en un puesto posava 3 n'hi havia 4 o 5... o... un era, Comissions de Serveis, que aleshores, que mai han volgut, mai han volgut regular-les i encara ara l'administració les, les administra com a... les seves joies de la corona. Però... però bueno, hi ha hagut una certa, com a mínim... hi ha hagut un cert airejament i segons quines coses no es poden fer gaire, però en aquells temps es podia fer absolutament tot, i vull dir, no coincidí mai. Bueno, nosaltres fèiem les nostres pròpies llistes. Nosaltres sí que ens havíem adonat de que la comissió .. anava, hi havia un fluxa de gent que ens ajudava i tal, i ens va costar molt d'adonant-se. Érem, érem tant, érem tant... honrats. Era una, era un moviment – hi havien homes i dones – però era un moviment de dones, hi havien moltes dones. Hum... això acostuma, (bufa) jo, és que sóc feminista en aquest aspecte. Però jo crec, que quan hi han moltes dones en un moviment, és un bon signe. Perquè, a la que les coses van maldades les dones, la dona s'arplega, se... és replega a casa i aleshores deixa en els homes. Això en el sindicat va ser molt clar, en el Sindicat d'Ensenyament. Quan vam començar a... a dirigir homes, no va ser en absolut perquè, perquè... allavòrens no hi haguessin més, sinó perquè les dones es van anar, les noves generacions de dones es van anar replegant. Bueno, aquell era un moviment molt de dones que és normal, perquè hi ha moltes més dones que homes a l'ensenyament. I... vam aconseguir, moltíssimes coses. La primera que vam aconseguir, i aquesta va ser capdal, és que ens a... a comencessin a pagar des de l'u de setembre. L'any que vam aconseguir això, a l'any següent ens vam co... ens van (riu) anomenar a tots l'u de setembre. Perquè si ens havien de pagar igual?. Perquè, una de les coses que es va descobrir amb tot això, era que, el Ministeri d'Educació pagava des de l'u de setembre a la Delegació. I que es feia amb aquests diners quan hi havia gent que l'anomenaven al novembre o al desembre, o al gener?. Que havien estat mesos, sense cobrar!. Doncs .. (cop a taula) es perdria pel camí!. I... quan això es va tenir clar, ja no va poguè mantenir-se, perquè el quan ho va... tenir, nosaltres érem molt bons, (èmfasi) molt bons agitadors. Érem boníssims agitadors. Com aquella, com aquella època jo no he treballat mai més. Amb aquella alegria i amb tanta d'eficàcia. Perquè, no hi havia res que no sapiguéssim nosaltres que al cap de 15 dies no ho (somriu) sapigues absolutament tothom. I aleshores clar, tots dèiem lo mateix, vull dir... a veure, si es paga des de Madrid s'ha de pagar aquí, (pica a taula) va ser l'any que es va aconseguir.

Fèiem mogudes que no eren vagues perquè no estàvem nomenats, ens tancàvem... en iglèsies, normalment eren iglèsies. Fèiem tancades, fèiem manifestacions, sempre implicàvem als pares, era una cosa que després ens ha sigut molt dura, perquè després els pares quan la cosa es va replegar es van posar contra nostre. I... aleshores, va ser molt difícil de... o sigui, ara moltes associacions de pares estan en mans de Convergència, moltes!. I els últims anys de la meua vida, he tingut de, de... (mou el cap) lluitar amb... i continuo pensant que l'educació hi han d'implicar-se els pares, però en aquella època era garantia de... de, de lluita ben orientades i d'esquerres.

I bueno, aleshores doncs tots aquests anys eh... l'associació va funcionar i en un moment determinat en que les necessitats de l'associació es feien tant fortes que... que havíem d'ampliant-se, me'n recordo com... primera vegada vam parlar de crèdits i de, de fer... de, de, de demanar... als socis ... de, de, de demana'ls-hi... doncs no sé, algun sacrifici econòmic, (èmfasi) perquè mai vull dir, tot ho fèiem a, allavòrens al... o ciclostilàvem o, ho fèiem amb gelatina que era una cosa que... a les escoles també les escoles modernes ... feien molts textos al nanos i llavòrens no hi havia impressió. Vull dir, fèiem una, una mena de “mejunje” amb gelatina i aleshores amb un, amb una mena de paper de calcar i, i, i... imprimíem. A... en el ensenyament no fèiem servir les, les vietnamites. Jo, no en via fet servir mai i no, i no sé, i no... no he sapigut mai ni com funcionen, no?.

Bueno el cas és que això va coincidir, amb... les... hi va haver un moviment molt fort en favor del Sindicat Únic. Hi... hi venia avalat per la societat perquè, també les Comissions Obreres fins a l'últim moment, van tenir la... il·lusió de que es conseguiria un sindicat únic, i tots allà dintre. Aleshores la punyalada “trapera” la va donar la UGT que des de Alemanya van... porta'ls-hi... els hi van donar molts diners i es va constituït en sindicat. Però, l'ensenyament, llavors nosaltres ja érem una mica pessimistes i dèiem: “si la societat està dividida...” perquè clar, Comissions va mantenir que era un moviment, que era un moviment, però ja es van començar a cobrar quotes perquè es veia venir, i en un moment donat es, es, es forma com a sindicat, no?. Aleshores, a nosaltres la gent de l'ensenyament dèiem, alguns:

- “Si la societat està dividida, els mestres som persones, estem dintre de la societat. No podem mantenir un sindicat de mestres!”-

- “Oh!, però és que el grup?? mestre és molt corporatiu, és una cosa...”-

I llavòrens en el la... en el sindicat. Ai!, en el, el PSUC, (s'empassa saliva) va ser molt dolorós aquella època. Per mi, va ser molt, molt, molt terrible!. Ah... la gent de Bandera Roja va entrar a sac. El sector d'ensenyament va ser una...

Ahir vaig veure el... el Soler Tura. En tinc un record terrible (èmfasi) d'aquella època, jo. Vull dir, nosaltres érem tant innocents!. I ells, portaven una lluita clandestina a l'interior del partit. O sigui, treballaven... a lo millor anàvem a una reunió... ens, ens, ens vam, el PSUC ens va vendre. O sigui, van dir: "Tal dia aneu a tal lloc i, i... us trobareu amb tal gent, i... heu d'arribar a acords perquè s'han arribat a acords de direcció... i tal." Nosaltres havíem (flux) treballat fins aleshores tant democràticament!. Ja et dic, a la, a la Triple A, hi portàvem les nostres consignes però, mai ningú... havia, es via queixat de dir: "Aquesta gent ve amb coses preparades!". Perquè, lo que discutíem eren els problemes que teníem i com els podíem enfocar i després a les reunions de la Tri... de la, de l'associació també, igual. Però... la gent de Bandera Roja, hum... anava amb consignes, era d'aquells que, eh... si n'hi havia 7 en una assemblea es posaven un aquí, un aquí, un aquí, un aquí, un aquí (dibuixa un cercle) un aquí i cadascú deixava anar el seu rotllo en el seu precís moment. I no hi havia mai... escoltar (somriu) lo que deia aquest i aquest i aquest (assenyala en el paper unes creus que representen els altres membres de la reunió) i modificar el seu discurs, perquè clar, vull dir, si, si tu vas dient lo que tu t'has preparat, jo vindrà un moment que m'adonaré que la meva, lo que jo dic, no troba cap eco!. I... en un altre segon moment, o a lo millor t'ho diré a la cara i et diré: "Que t'has cregut?" i lluitaré contra tu!. És una possibilitat (pica a taula molt flux) o l'altre, retirar-me, de dir: "Aquest és més fort!. Està molt organitzat!. Jo vaig per la meva, jo me'n vaig a casa que aquí no se m'ha perdut res!". [sorolls de papers] I totes dues coses van passar, tant l'una com l'altre. I... va ser... i jo, i, i tot i així hi havia bona gent, eh!.. Però, estaven amb el coco menjat!. (to trist)

E. – Això va ser al 74 també, no?. Que és el moment en que Bandera Roja entra altre un altre cop al partit.

Al 74 i 75, 74 i 75. Ah... va ser molt dur!. (to trist) Jo... era molt novata!. Tenia ja 30 i pico d'anys, no era joveneta, però era molt novata. El partit, el partit va actuar molt cochinement. O sigui allavòrens, diri... a la direcció del partit hi havia gent molt experimentada... hi havia un tal Jordi [Borja] que era una persona molt... que tenia una preparació molt, molt bona i que sabia de que anaven les coses. Hi havia una tal Pilar Sabater. [soroll de papers] El partit els va... separar a tots ells .. de la direcció, d'un dia per l'altre. I va... actuar cochinement també, en... triar la gent. O sigui amb mi, van triar al Quim Sampere, que ell sabia tothom que era molt amic meu, que em va venir a explicar que jo estaria a la direcció, i dic:

- "Jo a la direcció?. Jo, jo acabo d'arribar. Jo no, jo no sé res i jo no..."-

- "Sí, però és que hem..."-

I clar, el, el Quim no, no, (riu) no em podia enganyar perquè ens coneixem molt bé. Primer em va, primer em va deixar anar lo que li havien dit, suposo, i tal. I quan jo vaig començar a posar pegues jo dic: "A veure i la Pilar Sabater, (pica a taula) que es la que fins ara ho ha portat?. I que jo hi tinc absoluta confiança!. Tothom li té absoluta confiança!. Perquè no?". I diu, a l'últim va dir, diu: "És que la gent de Bandera hi ha posat el veto. Aleshores hem d'intentar, eh... no trencar, perquè és un procés unitari que és interessant... i tal". I bueno, va estar tot fet amb comptagotes sense tenir en compte (èmfasi) absolutament res més que la, la cosa, la cosa aquesta de dir: "Bueno, venga!. Hem de ser... 8, 4 i 4, d'acord!. Doncs a veure, 4 i 4 doncs d'aquesta banda. Aquests 4, i d'aquesta banda aquest 4" Els de Bandera, vull dir... això, els hi importava un "bledo". Primer, el... primera hora que ens vam reunir, hi vam reunir... ells no tenien hàbits de... o sigui, ells deien que ja, que ja no... la clandestinitat havia passat i que s'havia de... a... la manera més fàcil de fer-ho era doncs que si quedaven a les 7, apareve... apareixien a les 8. Nosaltres estàvem allà a les 7, un en un portal... l'altre en un altre lloc, passant un fred de cullons!. I... ells apareixien al cap d'una estona, rient, 3 o 4 junts, sortien plegats, se reunien abans, decidien lo que farien. Mai més, vam poder decidir res, va ser, va ser asquerós. Al primer dia, al primer dia!. El dia que ens anàvem a constituir, diu... diu, una diu: "Com que..." clar, el seu Comitè d'Ensenyament... perquè ells van exigir que hi hagués un Comitè d'Ensenyament. Fins aleshores lo que estàvem era, teníem a la Triple A, teníem dues cèl·lules de la, de la gent que treballava en allà, dues cèl·lules d'ensenyament i ens coordinaven sovint .. vull dir, entre nosaltres no hi havia clandestinitat possible, perquè treballaven però treballaven en dos grups separats per, per, per poder ser més operatius. Però no teníem Comitè d'Ensenyament perquè anys anteriors i estan al, estan al Sacristan [Manuel], dirigint el van, el van desfer, dos anys abans o així. L'havien desfet i havien quedat aquelles dues cèl·lules que bueno, venia gent de la direcció i tal, hi havia quedat desperdigades. Llavors, quan van entrar els de Bandera Roja, va exigir una... un Comitè d'Ensenyament i van aconseguir aquest Comitè d'Ensenyament. Aleshores, en aquest Comitè m'hi van ficar a mi, i van ficar al Biel Dalmau i van ficar... /

E. – Però, aquest de Bandera Roja com exigien?. Qui, qui era, el Jordi Solé Tura, Jordi Borja?

Bueno els Borja, el Solé Tura... hi havia la... la d'allò, no me'n recordo del seu nom -perquè jo quan em vull venjar d'algú no me'n recordo del seu nom -, a part de que me n'oblido de vegades sense volgué. Ai!, com es deia?. Molt carinyosa... era una que deia reina sempre. [sorolls de papers] Ara no me'n

recordo. Ara treballa... bueno, n'hi havien dues o tres, eren la Carme, en dugues Carme, eren. La Carme... ara no me'n recordo. Ja, ja me'n recordaré.

Aleshores, el primer dia que ens vam reunir, ens vam trobar en una escola que ells podien... fer servir sempre que volguessin. Allà a la Plaça de la Palme... de les Palmeres, allà a la Meridiana. I... van dir: "Com que... al ser un Comitè d'Ensenyament haurem de redactar moltes coses, a proposem a la Marina... Sobirats, que... redacta molt bé". Nosaltres (fluix) ens vam quedar... perquè, qualsevol pelanes sabia redactar en el nostre cas. Vull dir, el... a mi el Quim em va ensenyar. A les monges vaig estar fins als 17 anys i mai, no vaig sapiguer escriure tres ratlles i el partit em va ensenyar a escriure amb concisió, amb... ordre, amb... amb gust. I allà sabia escriure tothom, vull dir, ens van quedar...!. "Vots a favor". I de nosaltres, un, suposo que per vergonya o perquè, a vegades intentes allò. Val, votar-ho també, vull dir, ja estava, estava a la sala del costat i va dir: "A doncs la vaig a buscar perquè ha vingut, perquè com que ja ho volíem proposar... no sé que" Vull dir, des de el primer dia vam estar en minoria. Mai més vam... dirigir res, vam haver de lluitar contra nosaltres mateixos, [l'entrevistador s'aclara la veu] contra nosaltres mateixos. Les... a partir d'aleshores les vagues... bueno, eh, eh, aleshores va, va... des de el principi ens vam dividir. Jo el dia que vaig parlar amb una –fora de la reunió de partit– de una cosa que havien parlat a dintre anava plorant. Perquè, pensava: "D'aquí a tres dies no hi haurà partit perquè si hem de fer això, ens destruïrem nosaltres mateixos", encara érem clandestins. Aleshores ... bueno, es va començar... tota aquesta lluita sindical que primer es volia unitària i el desig nostre era d'unitat però que no va pogué ser. I, aleshores els de Bandera, tenien ja una cosa molt quallada, molt digerida, (èmfasi) plena d'exemples el primer dia que en vam parlar. Quan nosaltres encara l'únic que deien eren les coses més senzilles, les que deia tothom. Vull dir, no el teníem gens elaborat, perquè, anava, anàvem allà a elaborar-ho no anàvem a un altre lloc. I aleshores doncs, era que, els... treballadors que teníem característiques com ensenyament, sanitat, periodistes, administració pública i un llarg etc., grafistes. Cantitat, cantitat que aquests ... eren per una banda antisindicats, i per altre banda molt esperit unitari com si els altres no en tinguessin. I que... hi haurien, s'haurien de crear sindicats unitaris. I vam lluitar pel sindicat unitari perquè a l'ensenyament era una, era una... era veritat, que costava molt de penetrar... al, lo que els altres llocs no. Vam intentar veure doncs si es podia fer i em recordo de... del Joan Tafalla que és del PCC i... i era un jovenet vingut, allavorens tenia 20 anys i acabava de venir, o 22, acabava de venir de la mili, i va estar... molt en primera línia i de tota aquella gent de la... dels Ribot i Serra, tots estàvem en primera línia. El que... allà va ser la primera vegada que es va veure que estàvem dividits. Perquè... nosaltres encara que estàvem treballant pel sindicat unitari .. veïem que Comissions Obreres ja es via format com a sindicat, i volíem, teníem desig d'estar amb la resta de la classe obrera. I aleshores, (bufa) en el partit no hi havia manera de discutir res perquè ells sempre guanyaven tot. Ells tenien hàbits de lluitar clandestinament a dintre. Ells havien entrat en aquesta consigna, jo... no crec que això no... Vaja em sembla que és una cosa que és provada, al menys en la, en el sector d'ensenyament. I aleshores, doncs bueno ... nosaltres també vam agafar l'hàbit de fer el que ens va... el que en consciència creien que... que havien de fer, i d'alguna manera doncs... van intentar... van intentar... pagar moltes lluites que es vien començat des de la Triple A, venien amb exigències... Vull dir:

- "Hi ha aquesta vaga!"-

- "Val molt bé!. Tu ets la presidenta tu has de fer això, dir allò, fer allò altre..."-. (pica a taula) I jo sempre he sigut - això sí, com la meva mare -, incapaç de dir o... o fer alguna cosa que no la pensí. I a mi m'era impossible i en fi, uns fars de plorar. I jo deia: "Però si, si això ho hem portat d'aquesta manera durant aquests anys i ens ha anat bé i hem, hem tingut..." Vam aconseguir una vaga general en tot l'ensenyament .. des de la universitat. Me'n recordo del Biel Dalmau, (riu) dient: "Des de la cuinera fins al no sé que..." bueno vull dir, unes dites així del Biel, que era molt divertit que era de, era de pagès del camp de Sabadell.

Bueno, allò va ser molt desastrós. Vull dir, a nosaltres ens vam obligar també a fer lluita, a vida clandestina. Portàvem les coses sent més, més o menys preparades, perdiem gent, perdiem gent nostre, gent del, del partit que estava, posàvem en algú en un comitè, dient: "Fulano que és fort, que ho aguantarà, que..." I... finalment es passava a l'altre banda o... és que eren gent que utilitzaven tot, des de el lliit fins a... tot, tot, tot!. Jo, jo no havia vist mai una cosa semblant. El, el... els, en un moment donat, quan vam veure que ... bueno, quan, quan ja vam veure, que les Comissions Obreres tenien locals propis, hi havia llibertat sindical, i la gent s'anava a afiliar als sindicats i per exemple, el Tito Márquez, era un dels que estava en una finestreta i amb una taula i una cadira i anava un mestre, a apuntar-se. I després en reunions amb el Biel: "¿Yo que tengo que hacer con esta gente?. ¿Dónde los meto?. ¿Por que claro, jo estoy en el sindicato!. A mi, ¿que me decís que el partido dice, el partido no dice...?". Hi havien enfrontaments molt forts, però .. com que també és veritat que la classe obrera quan els hi parlaves de mestres se'ls hi arrissaven els cabells, perquè ells l'únic que recordaven eren els cops de vara que els hi donaven les mestres. I els hi deien són molt particulars, vull dir, havia molta gent que feia confiança. Bueno, jo me'n recordo que un dia anant pel, pel metro, una... mozza de les que ens coneixíem de les escoles d'Estiu, diu:

- "Bueno, Carola, que hem de fer?"-

Dic: - "Noia! – dic – Perquè tu que hi dius?"-

Diu: - "Anar-me a apuntar a Comissions Obreres!"-

Ella era trotskista, i sabia a qui ho deia, perquè sabia que jo... jo estava per... jo dic: "Jo també, jo també!". Però em va ajudar a que ella ho digués. Dic: "Jo també, això ho hem de fer d'aquesta manera." I aleshores, va ser casi bé... un, decisions individuals lo que van fer, i ens vam anar... a apuntar. Érem molt poquets, tots érem de PSUC o trotskistes –hi havia alguna persona independent però molt poques–, i vam començar a treballar. El primer treball, va ser... i el, i el Sacristán [Manuel]es va oferir a ajudar-nos a fer els, el que eren doncs els... –com en vam dir...?-, sí, em vam dir els no sé que programàtics. Ara no me'n recordo. Que jo, com que vam patir tant (èmfasi) i ens vam a... afusellar des del sindicat, des de tota arreu. Ai! des del PSUC, des de, des del, des dels que... dels que volien el sindicat eh... unitari, hum... jo en deia "Les Línies Problemàtiques". No, però no ho deia, expressament i, i jo tinc molt sentit de l'humor però en aquell temps l'havia perdut. Jo, em sortia així les *Línies Problemàtiques* – ai!, perdo! – *Progra, Progra[màtiques]!*

[CINTA 10 CARA B]

...Que els sindicats es nésin fonem com l'aigua. I le STEC, només ha donat que problemes. Perquè clar, a lluitat per ser unitari en un lloc tant dividit, pues s'ha anat dividint... ells mateixos s'han dividit en dues parts. Han... fet una... un treball molt gasapa?? del sindicat o sigui, es van convertir en sindicat malgre??, malgre??, malgre euh??, i aleshores sempre anaven en contra dels sindicats. Van fer un treball molt, molt estil anarquista. Però l'anarquista, perquè també hi havien molts anarquistes a les... (tos) a l'ensenyament. Però, l'anarquista antic era, favorable al sindicat, era una de les fonts de força que tenien. Aquests "Va!, no sé que...", tot era... era, un estil d'anarquista, molt, molt... molt despavorit, (riu) molt desastrós.

Bueno, el cas és que... vam crear el sindicat i vam utilitzar, totes les maneres per dissuadint-se, però, nosaltres al final doncs ja ens havíem tirat al toro. A mi em va tocar també estar... a la direcció, i jo... que sóc molt decidida i sempre em poso a primera línia, en el sindicat vaig ser... a la Triple A no em va costar res, feies tres mesos que havia arribat de França en vam proposar i vaig pensar: "Allà on sigui!", però... però, treballaven col·lectivament. En el sindicat encara que també es treballés col·lectivament el Secretari General tenia molt de... tenia molta responsabilitat i em... Jo el vaig patir bastant al sindicat d'ensenyament i me l'estimo molt, però el vaig patir molt!. Per, potser per aquest naixement tant accidentat, no?. Me'n recordo que al principi teníem molts diners!. Perquè (somriu) la mateixa gent del PSUC, que estava al PSUC i que deia amén a les coses que deia la direcció, quan estava en el sindicat ens donaven un món de diners, perquè el tiréssim endavant. I me'n recordo que les reunions que n'havien de fer cada dos per tres i sempre a Madrid, perquè... a Madrid al ser el centre els hi semblava que era més fàcil que hi anéssim nosaltres, hi anàvem amb avió. I en una, en una de les vegades o en dugues em trobava clar, em trobava amb la direcció del partit. El, el, el... el del cabell blanc, com se diu?. [Gregorio López Raimundo] El... ai!, ara no me'n recordo ni del seu nom, pobret!. Al d'allò, com se diu?. El que el Raimon, eh, diu...

E. – Sí és el...

El Gregorio López Raimundo.

E. – Exacte.

Vam, va quedar un trosset petit d'avió perquè ell es va encaixar, i ell, clar, tenia una bona còrpora i així. Jo, ja no sabia on ficar-me allà. Només en quedava la finestreta per tirar-me a baix:

- "¿Però bueno que habeis armado ahí?. ¿Que es lo que...?"-

- "Pues nos hemos afiliado a Comisiones Obreras. Comisiones Obreras es, es nuestra política"-.

- "Sí, ¿pero en este sector?"-

- "¡Però esto son tonterias. Este sector es como todos!"-

I vingia i dale... però clar, ja lo havíem dit tant, que al final fèiem com aquells nanos rebels que pensen "tinc raó!, però no sé com explicar-ho", i ja anàvem fent. Vam anant fent... ens, el, el, el, el... Sacristán ens va ajudar molt. Les línies progra... "programàtiques", les vam difondre moltíssim. En el, en el alguna Escola d'Estiu vam fer... vam fer un bon treball, però vam tenir un naixement... molt traumàtic, molt (èmfasi) traumàtic i molt dolorós. Ens van matxacar molt en el interior. Vull dir, en aquells anys ademés van ser anys de moltes lluites i sempre les vam haver de fer... a la contra del... del partit. Perquè, el partit estava (bufa) en aquestes condi... -el partit ensenyament-, estava en aquestes condicions ... Les lluites de la societat que va ser, van ser molt fortes tots aquells anys. Nosaltres no les vam poder viure directament, sempre les vivíem a través del que ens explicaven els membres de la direcció que ens tocaven i sempre eren gent d'aquesta que ens explicaven el que ells volien. Hi va venir un moment que, la gent aquesta van decidir que ja... havia... que el sindicat ja havia fet el seu paper. A Comissions Obreres, ja... ja n'hi havia prou. Que ja... havien conseguit entrar en pràcticament tot els... mandos del

Sindicat Vertical ... això devia ser anterior, jo barrejo coses però tu t'ho tindràs de mirar. Això devia ser anterior a la fundació de Comissions Obreres. Érem clandestins!. Quins bèsties!. Érem clandestins encara i, vam guanyar les eleccions sindicals. Em sembla que va ser al 74, però no ho sé segur. I aleshores, per sort, la gent del partit que els hi donava, els hi deia amén a tot, a l'ensenyament perquè els importava un bledo, o a la universitat amb aquest altres aspectes va plantar cara i no van volgué. Però, la consigna era desmuntar les Comissions Obreres. I un dels, dels "jerifaltes" d'això era el... –no me'n recordo com es deia!-, el Boix [Isidor]. Ai!, com es deia de nom?. Germà del Quim Boix. El no sé que Boix .. ai!, vam pensar, ells com que no esperaven en barres i no tenien por a res, vam anar al "Por Favor" que aleshores tenia una tirada... era com si fos, un quadern d'educació política, perquè era molt divertit, però al mateix temps... I bueno... no, era d'educació política democràtica, simplement. Vull dir, no, no era més. I feia unes entrevistes boníssimes!. El Marsans hi escrivia. Escrivien gent, que després han sigut bons però, per exemple aquest, el, el... ai! en Marsans, el Marcè. Ai! com es diu el de... el de... "Últimas tardes con Teresa. Si te dicen que caí." Eh... el, el de les, el de les aventis. És que ara, escriu molt poc. Però en aquella època escrivia, feia el que volia escrivint, era precís i molt... feia, fèiem... feien per exemple retrats, i escrivien amb una precisió tremenda. Bueno, el nom ja te'l diré perquè ara tampoc em surt. El cas, és que... van, van dir als del "Por Favor": "Feu-nos una entrevista amb fulano, mengano, sotano... i no sé... i perengano", que eren gent molt coneguda, perquè és que com aquells anys hi havia hagut les lluites a la Seat, i vull dir, eren gent que havien dirigit. Aleshores li van fer l'entrevista i a l'entrevista s'explicava fil per randa, que les Comissions Obreres s'havien de desmantellar.

.. I em sembla que l'hauria de tenir aquell "Por Favor," però potser el vaig cremar perquè és que jo no guardo les coses, no les guardo. (to trist i flux) No, no, no, no em feia massa mal (to flux) i jo no m'ho podia creure. I mira que sabia totes les putades que ens havien fet. Teníem gents maca, eh?. Però, era la gent de base que... que tenien el cap una mica el coco, una mica menjat i aleshores feien el que els hi deien. Però... aquests, el, el... .. el Solé Tura ahir el vaig escoltar i no em feia ràbia. Potser va ser la primera vegada. Deia coses encertades, i ell continua manant clar!. I potser hasta ho fa bé!. Sempre ha estat en el poder. Són gent que necessiten estar al poder. A nosaltres ens vam matxacar! (to flux de veu).

Bueno, el cas és que vam muntar el sindicat i el sindicat de mica, en mica, en mica, en mica va anar... va anar pujant... i va anar creixent. Va créixer amb moltes dificultats perquè clar, en certa manera, vivíem artificialment. No hi havien eleccions sindicals, perquè a l'ensenyament no hi havien eleccions sindicals. Tot arreu ja feia eleccions sindicals i l'ensenyament no feia eleccions sindicals. De manera que lo que havien de fer, era bueno, amb els diners de les quotes i els diners que ens anàvem donant els altres solidàriament, perquè nosaltres érem petits, doncs anar fent papers i vinga papers... i bueno. Una vaga molt important que hi va haver i que Comissions ja va fer un paper bastant, bastant important va ser al 78, que... vam aconseguir l'abolició de les permanències. Ho vam aconseguir tots. Va ser una vaga... de tot l'estat, i... es va aconseguir que ens paguéssim. Bueno, es va posar el peu en una... en una... en un redactat, que després com que van anant visquem de lo que havien tots aquells anys elaborat, no es va fer mai més res nou, aquell redactat va donar peu a que durant anys nosaltres hem guanyat poder adquisitiu, en comptes de perdre, durant anys. Perquè per exemple, els mestres érem funcionaris de la més alta categoria perquè teníem títol universitari, però cobràvem, o sigui, comparat amb l'administració, cobràvem molt menys. I aquesta equiparació amb a la resta de funcionaris que s'ha anat fent en etapes i amb noves vagues i així, ens han anat pujant el, el sou de manera increïble, amb... amb... poc esforç perquè, era lo mateix que ja anys anteriors. (pica a taula) Però tot l'altre en favor de l'escola pública es va perdre. L'escola pública nosaltres la concebien com a laica i es va... es va deixar entrar... la religió a l'escola, sense pràcticament lluita ... Sempre s'havia defensat la gratuïtat i els llibres escolar –abans era un enciclopèdia- i a partir d'un cert moment quan la nova llei exigia als mestres que sapiguessin algo més que les quatre coses que havien après, els mestres es van agafar com... com a ferro roent, el tenir llibres de text que ho expliquessin absolutament tot. I aleshores anaven aprenent uns i altres al mateix tarannà. I després les, les, clar, les editorials quan van veure, que un nen ... tenia... era un comprador (riu) no sé si devíem estar a 1,2 llibres per espanyol (riu) a, a l'any i vam passar a com a mínim, tots els de les matèries. Doncs aleshores, a les editorials van proliferar... van fer negocis amb això, van començar a millorar la seva oferta, a vegades des de fora només amb dibuixos, a vegades també a, a nivell de qualitats i nivell de continguts. Però això volia dir, que cada any els pares havien de pagar unes quantitats i mai, aquesta lluita per la gratuïtat no... Les lluites fortes, fortes, fortes es... van acabar amb els naixements... a la que van baixar... a la que va baixar la taxa de naixements, van, van baixar molt les lluites en favor dels, dels continguts d'escola. Perquè, els feien junts mestres i pares i aleshores de, ja va quedar la part diguéssim, laboral... i també sindical per descomptat, però... per dir-ho així, més sindical, eh... vull dir, més, més lligada a la, a lo... a l'interès del mestre [soroll de papers] que... que com a símbolo?? dels sous equiparats als funcionaris.

I bueno, el sindicat doncs va estar... a totes les lluites, a les lluites d'interins va tenir moltes dificultats de mantenir-s'hi perquè eren lluites que es feien molt dures i que en els moments més àlgids allavòrens era "el oro y el moro". Una de les, una de les tares que teníem, era l'intent de canviar les reivindicacions en el moment que estàvem més forts, i a la que hi havia alguna cosa que petava, (pica a taula amb un bolígraf) cadascú es ficava a casa seva. I això va ser molt clar, per exemple... l'any del cop d'estat del

Tejero. [Antonio][1981] Estàvem en plena vaga. Les vagues a l'ensenyament han sigut molt fortes. Dirigides, d'una manera... molt polifacètica, vull dir, molt, molt, amb molts caps, molts caps, molts sindicats, moltes divisions, moltes acusacions. A sigut molt rar que d'una vaga no n'hagin tret alguna cosa, però amb casi bé totes, quan fèiem la valoració, la valoració de la gent era més aviat negativa. Sempre hi havia coses a acusar (pica a taula) i es parlava en contra dels sindicats globalment. Els... "los sindicatos" moltes vegades eh, en castellà perquè, eh... totes aquestes lluites encara no estaven normalitzats. Però hi va haver una davallada molt... bueno, hem, hem fet moltes coses i segurament si, si entrevies algú altre no serà tant... vull dir, s'havia, es va perdre jo crec, o sigui -jo, potser sóc pessimista en aquest aspecte-, jo crec que nosaltres vam fer un esforç tremendo d'elaboració. Aquest esforç .. va tenir les seves conseqüències. Vull dir, durant molts anys n'hem viscut, però, hum... i, i és cert que els, els ensenyants han dignificat moltíssim la, la, les seves, les seves condicions de treball i les seves .. o les seves remuneracions i tot això, vull dir, que si ha guanyat molt. Però l'escola pública no hi ha guanyat!. Va guanyar i molt en, en uns primers anys en que hi havia una lluita unitària per la qualitat de l'ensenyament, eh... també per la quantitat, perquè es lluitava perquè hi haguessin escoles i tal. Però, un any en que la... .. –Quin any va ser?–, (to fluix) 81, potser! ... Un any, hi va haver una lluita molt (èmfasi) forta, perquè la... els, els, els, els ajuntaments democràtics quin any es van fer eleccions?.

E. – Es van fer... al 78, em sembla!

El 78, (to fluix) potser no era el 81, potser era el 79. El curs 79–80. El curs 79–80, que ja es, es via aconseguit, la... eliminació, el que les permanències fossin il·legals. I, el treball que fèiem aleshores, era anar per les escoles a explicar a la gent, com es... que es feia en aquestes hores que teníem. Allavòrens ens distribuïem més o menys, per exemple, una vegada cada 15 dies claustre, (pica a taula) eh... reunions per nivell, reunions per etapa, preparacions, seminaris. Tot això es va tingué de fer no des de els propis poders, perquè era impensable, sinó des de... des de... lo que llavors ja, ja, nosaltres ja estàvem a Comissions. Des de Comissions ... des de Comissions hi so... hi havien d'altres que també hi combregaven amb això... anàvem pels claustres i els explicaven els... era com si anéssim a mis... a terra de missions, eh?. Vull dir, la gent no sabia que era democràcia, la gent no sabia que era... gran cosa, res.

Aleshores el 79–80, que ja es vien ele... es vien eliminat les permanències i diguéssim la gent, d'una manera incipient, com a mínim hi havia gent prou honrada com per dir: "me la paguen, l'haig de fer". I aleshores, això va donar resultats perquè clar, potser a lo millor podien anar a un curset... o aquell rato que es reunien decidien que farien una excursió -coses que allavòrens-, o unes colònies. Coses que eren impensables, no?.

I aleshores a l'any següent, es van donar .. poques places de parvulari. Hi havia hagut unes promeses més o menys vagues que no es van complir, de cla... de... (pica a taula) classes de parvulari. I, els ajuntaments democràtics recentets, van agafar això amb molta força, perquè ells eren els que havien de donar els... per exemple, si s'havien de construir, que llavors molta cosa es feia en barracons perquè les reivindicacions s'havien de parar d'alguna manera i sinó era posant l'escola allà, doncs no... es conseguia. I aleshores, es van fer aquests plans que encara, ara hi ha alguna que volta per ja, de, de... uns barracons més o menys acceptables – però eren barracons-, i aleshores doncs en el moment donat, doncs aquestes places va començat el curs i no havien sigut... I els ajuntaments ho van agafar amb molta força, també ens vam haver de barallar molt... per aquesta... per aquesta vaga, molt, molt. (fluix) Me'n recordo que a mi... Qui va ser el que em va dir: "Aquesta que és la, que ets la, el Tribuno del pueblo?". Perquè, però dintre del, del PSUC, eh?. A la sala ja teníem el local del carrer ciutat. En aquells temps ja, vull dir, vi-, vivíem pobrement. Vull dir, fèiem ... ens tenien marginats dels llocs de poder, de poder vull dir, de poder de decisió, eh?. De poder no en tenien cap ni un. De poder de decisió portaven el... les coses de l'ensenyament per ja on volien, i... la seva màxima il·lusió era per exemple, tenir locals, pogué dir: "això és un local de tal". Vull dir, eren unes, unes mires molt petites. Clar, nosaltres, ho havien fet amb la il·lusió de que hi hagués un re... un re... un revulsiu i que la societat civil en sortís molt enfortida. I en el sector nostre com que ens vam matxacar molt, vull dir, totes les il·lusions sempre estaven posades en aquestes coses, si fulaneta estava en tal plaça de tal lloc si podia fer... sempre es tenia una gran esperança en els, amb estar en els llocs claus, no?. Vull dir, aquesta concepció jesuïta de... jesuïta de la... lluita política. Maquiavèlica, no?.

Bueno, aleshores doncs, aquesta lluita ... (somriu) es va fer forta perquè cada ajuntament que havia guanyat les eleccions l'esquela... l'esquerra tenia unes ganes boges de sortir i lluitar per les seves 7 places que els hi havien promès, 7 places que volien. Dic 7 i a lo millor no podien ser 7, havia de ser... segurament de 30 en 30. Però eren molt poques, eh?. Eren molt poques però es va fer una lluita, tot, tot, tot (èmfasi) Catalunya. Es van fer unes mobilitzacions tremendes i les van haver de dirigir des de el sindicat sense poder discutir res al... partit, a la contra, i finalment... i negociant coses. O sigui, havíem de negociar amb els mateixos del PSUC. Clar, teníem poder nosaltres allavòrens perquè, el sindicat tenia un cert poder i, i, i... i jo en aquell temps era la Secretària General. O sigui que, si deia alguna cosa ells feien veure que no m'escoltaven però en el fons havien de tenir-ho en compte d'alguna manera, perquè en el sindicat era jo el que feia. I... bueno, vull dir, no sé va ser molt trist, va ser una cosa. I... i eren lluites

que al final ... s'hi va implicar moltíssima gent, però mai no recollíem res, perquè clar, se necessita organització, per recollir tota... lo, lo que surt de tot això. Gent nova que uns són pares i que treballen a... en una... a la Enher i un altre treballa en un altre lloc... Vull dir, si no hi ha al darrera una organització per recollir-ho... i, i... va ser molt. Van proliferar aquestes lluites, van deixar aquest camp molt, i aleshores es va fer un... una mena de buit que es va omplir molt amb, amb, amb un anarquisme (bufa) molt, molt deixatat, molt, molt de, molt de que bueno, a les classes s'hi pot fer qualsevol cosa perquè pots improvisar i els xavals si els hi diu de tu i no sé que... i es van fer moltes tonteries. Hi van haver les anomenades Escoles en Lluita que van... van fer, van, van, començar i acabar... de qualsevol manera. Lluites que van... demanar molt d'esforç per al final acabar en pràcticament res. I que, tota la gent del partit, que eren pares i estaven, eren del partit hi participaven perquè aquella gent tenia un projecte, el portava allà i el portava fins a l'última... fins a l'última conseqüència. I si comprometien però, els mateixos que... que estaven treballant al sindicat i que dintre del partit erem gent que, que, que ens ateníem per alguna cosa, eh, no hi podíem, no hi podíem fer res, perquè entraven ... en... entraven amb una... Per exemple, que sé jo: "l'exigència de nomenar a la... les persones, al, als pares els professors". Nosaltres no hi estàvem d'acord perquè dèiem que això era una, un arma molt directe que podia servir per bé i per molt mal. Aleshores a... ho, era una cosa que, que no. Ningú d'ensenyament [soroll de fons] estava d'acord. Però els 4 que... estaven allà, que vivien en aquell barri, que sinó no tenien cap plaça, es ficaven en aquell escola hi deien: "sí, nuestra escuela y no se que..." i els pares de, d'aquell lloc si esta-, hum... ho, ho trobaven bé. Però eren lluites que llavors les matxacaven moltíssim i, i, i ningú, ningú en responia després, vull dir, allò es nava cremant per si sol, i desapareixia. I jo trobo que es va fer una política molt dolenta d'ensenyament per aquestes divisions, per aquesta... falta de cap. O sigui, teníem un cap que no ens he servia, que eren la gent de Bandera Roja. Vull dir, allavors en aquells temps ja es vien fet absolutament amb el poder i ja no necessitaven ni pensaments de que hi hagués un o dos, allà per representar. Vull dir, no estaven ningú a la... direcció o si estàvem ja estàvem d'adorno, i aleshores, aquells anys van ser... per una banda molt il·lusionats per part de la gent de que eren els últims anys del, del franquisme i de moltíssima feina perquè, les vagues van proliferar, però al mateix temps a, a dintre era una cosa... una carcassa buida i una...

I bueno, i aleshores el sindicat va anar tirant endavant. Es va anar enfortint moltíssim i... nosaltres sempre teníem un pamflet fet (somriu) que sempre ens en servia el mateix demanant la, reclamant les eleccions sindicals. Sí, poc, poc canviava, poc canviava. Les publicacions vam començar... la nostra publicació es diu "Informa" i vam començar així, tontament, [sorolls de papers] amb un, amb una de les vagues. Com que n'hi havien tantíssimes!. Doncs .. doncs dient: " Comissions Informa," però era només això. Vull dir, la idea era dir que, nosaltres anàvem a informar. De mica en mica van anar fent més gros el... el nom de "Informa" i finalment, doncs això, vull dir es va... el sindicat de Barcelona ho va adoptar i durant molt de temps va ser l'òrgan del sindicat de Barcelona.

Tinc rampa en una cama!. (s'aixeca de la cadira) I... i després el... en un congrés es va demanar amb els de Barcelona que ens els cedissin?? a la Federació d'Ensenyament, i... va ser l'òrgan de, de... de divulgació del, del grup d'ensenyament de les Comissions Obreres d'Ensenyament. I, bueno .. en un moment donat quan ja feia 10 anys que feien eleccions als altres nosaltres vam fer eleccions i vam tenir un boníssim resultat, i a partir d'aquell moment... Feia anys que es vien perdut els rastres de tots els sindicats que es vien creat, vull dir, n'hi van haver que van durar 6 mesos. Així com a ensenyament va quallar i a continuat i encara ara... treballen ... i són més aviat doncs la gent, hi han, hi han, hi, hum... bueno, tenen gent per tot arreu, perquè sempre hi acuden, han sigut molt treballadors en quant els delegats, els delegats sorgits de les Assemblees Provincials. Abans teníem tota una estructuració d'assemblees que... que es va mantenir durant molts anys i en un moment determinat els de la... bueno aquestes això –estic molt desordenada avui-, aquestes assemblees... Això és interessant perquè els de, els de, els també els de la construcció ho van fer, i alguna vegada no em, mai ningú s'ha posat en serio a estudiar si era realment com nosaltres o diferent, quines diferències i aquest, però en ensenyament ens va anar molt bé. O sigui, del temps de la Triple A, que funciona?? sense??, assembleariament, havíem creat unes estructures que en temps de... de pau –per dir-ho així- doncs fèiem, fèiem la xup-xup, era quan una mica treballàvem... teoritzàvem les coses de dir: "perquè això ho hauríem de treballar més", fèiem algunes vegades trobades i algú feia algú document i llavors ens el discutíem. I... eren aquests temps així en que no fèiem vagues i després... en al, en a les vagues es concretaven molt més perquè llavors es posava a discutir tothom i es trobaven les pegues, es perfilava i allò... quedava. Hi teníem un cos bastant, bastant treballat, eh?. Vull dir... perquè per moure la gent d'ensenyament o... o tens com a molt clar i els hi matxaques molt el coco o no els mous!.

I... i aleshores... aquestes assemblees eren assemblees de zona. Teníem zones. Les zones doncs, eh... podien ser, doncs aquí a Barcelona, clar, doncs suposem, tota la Barcelona Bella era una zona. Però això en un moment determinat no era pràctic. Aleshores doncs, la Barceloneta ens erigíem en zona. Me'n recordo de l'última vaga que va ser... al... l'última que vaig participar molt aquí a Barcelona –perquè jo després hi he treballat al Baix Llobregat-, va ser... l'any, hi va ser molt seguida aquella vaga. L'any 87-88, que vam estar amb els "estimats" ... els anarquistes de l'ensenyament tenien una cosa, la més estimada de totes que era la vaga indefinida. I nosaltres li teníem pànic, perquè ja sabíem com acabaves. Sempre s'acabava amb deu, adéu?? I clar, aleshores era molt difícil recollir alguns fruits. De

manera que nosaltres oficialment érem els contraris a la vaga indefinida. Potser també ens vam passar, perquè... a vegades les coses s'han de discutir més que anar amb consignes ja fetes. Però a mi és va fer una segona naturalesa i ... bueno. El cas és que amb aquella vaga però... casi, casi que ho va ser d'indefinida perquè, deien per exemple, tots els, els dimecres i dijous i durant un mes va ser dimecres i dijous. A l'altre mes va ser dimarts, dimecres i dijous i després vam dir: "a partir de tal moment indefinida", i llavors va ser quan la van matar perquè llavors la gent es va espantar i se'n va anar cap a casa.

I això perquè ho deia?. Doncs que en aquella època amb aquesta vaga que era doncs del 87-88, nosaltres ens vam erigir en zona, perquè ... a la, l'organització la feia la pròpia gent no... la, la, l'aquesta era una organització laxa. Hi anava tothom, qui volia. I en cada moment, ... una mica la dirigia qui... qui en aquell moment estava allà, no?. Vull dir, me... concretament doncs en aquesta vaga les que estàvem allà érem la Imma i jo, pues la Imma i jo una mica érem les que movíem. Però a lo millor doncs... sí, la, la, els dies de vaga hi havia assemblea de tal hora a tal altre i allò era inamovible. Que segurament a la tarda hi havia manifestació, però que allà hi haurien dues o tres hores de "machaqueo", de, de... "A veure, problemes que hi ha hagut?. Tal escola. Com ho veieu?. Tal cosa, tal altre no ens funciona. Això ho farem d'aquesta manera, d'aquesta altre" Gent, anònima, que del dia abans no ens coneixíem, i això ho han mantingut molts anys, molts, molts, molts anys. I... i encara, i encara ara està funcionant. En èpoques ha funcionat molt malament, en algunes èpoques els sindicats l'hem volgut fer servir de caixa de ressonància. En d'altres moments les eleccions sindicals les han... desvirtuades [soroll de la gravadora] però, sempre s'han mantingut i han sigut llocs on qualsevol persona que arribava en una zona, per exemple doncs jo quan vaig canviar hi vaig anar al Baix Llobregat, pues el primer que vaig fer va ser preguntar: "Aquí la, la zona on es? – diu – El Pallejà és massa petit perquè tingui zona, però anem a Molins!. A val, molt bé" Vaig trucar en una de Comissions, dic:

- "Quan es fan les zones a Molins?"-

Diu: - "Ah!. Mira pues... ai!, és que estic sola i... sóc jo que las convoco, fem-ho juntes!"-

- "Vinga!, pues va, hum...."-

I funcionava. El que és veritat és que les zones no hagueren funcionat sense els sindicats, que a vegades, quan encara hi havia algú que deia: "No se que els sindicats... – els deien – Qui, qui voleu que mantingui una zona si necessita una infraestructura?" I aquesta infraestructura d'alguna manera ens l'inventem la gent que ... l'organització i que la gent estigui organitzada i creiem, hi ho necessitem, no?. Doncs allavors anàvem a... a Molins. En una última vaga que em sembla que ja va haver... quin any devia ser? - .. pues potser es /

[CINTA 11 CARA A]

Entrevista a Carola Ribaudí, dia 14 de desembre de 1999. Sisena sessió.

E. – Carola tornem avui a començar una miqueta per on ho vam deixar l'altre dia. A... m'agradaria sapiguer una mica més de la Triple A.

Sí.

E. – De la seva organització, quines persones eren?

Bueno... a la, l'Associació aquesta d'Antics Alumnes de la Normal, el que pel nom ja es veu, eren, en, mestres, que s'agrupaven en un lloc que tenia cabuda tota ideologia que fos contrària al, al feixisme, que allavors dirigia el país. I per tant ... un dels valors importants era la democràcia, la democratització i això era molt necessari, perquè a les escoles hi havia un, un autoritarisme sense, sense pal·liatius i ademés que, que, que estava ben vist, relativament, ben vist. Aleshores .. la majoria, es... estàvem també per l'escola pública, tot i que teníem gent que treballava a la privada, però el conjunt de la Triple A, estava per l'escola pública. Eren petits... això, la democràcia, la... millora, de la qualitat de l'ensenyament, la... el valor del, del, de l'alumne no com a, com a un ser inferior, supeditat al mestre sinó com una persona que ha de ser valorada que ha de tenir autoestima, que s'ha de realitzar i, .. i, en favor de l'escola pública. Era... eren pocs els, els principis que teníem, per tant era molt oberta. Permetia que hi anés molta gent.

I aleshores el, la, l'organització era mínima perquè teníem una petita junta, que sí, que aquesta junta doncs clar havia d'haver unes petites finances, molt poca cosa, hi havia d'haver doncs eh... el, algunes activitats, hi havia la presidència, hi havia... alguns vocals perquè, per poder ser una mica més efectius. Però, e, excepte això no hi havia... i llavors, alguna vegada, es feien reunions així d'aquestes en petit comitè, però la major part de vegades les reunions eren obertes a qui volgués anar-hi, i tampoc és que ens hi reuníssim tanta gent, eh?. Vull dir, quan no hi havien... molt, una mobilització en perspectiva potser ens trobàvem allà... érem 13 o 14 o 15 persones. En una mena d'armari gran (somriu) que hi

havia a l'Escola Normal d'aquí... llavòrens encara no... Bueno, està al mateix lloc, està al mateix lloc. En aquell carrer –com, és que no me'n recordo com es diu?. A darrera de Sants, la, a darrera de les Cotx... a darrera de la... de l'estació de Sants-, encara hi és ara, eh?. Encara hi és ara l'Escola Normal, allà. Bueno doncs, en una partida apartat que era com una mena d'armari que tenia dues portes, perquè era, només era, un passadís, Doncs hi havia una entrada i una sortida però en teníem la clau i, sempre estàvem supeditats a la direcció de l'Escola Normal. Però... teníem en aquells temps molt ficat coll en dins lo que era legal i es podia fer i lo que... Quan escrivíem sabíem utilitzar les paraules adequades perquè ningú ens cridés l'atenció i anàvem fent la nostra.

Les reunions eren doncs aquestes, setmanals. Crec, recordar que eren setmanals. Eren obertes, crec, que alguna vegada la gent de Bandera va insinuar que es podrien fer el... per ser més operatius, que ells la paraula clau sempre era per ser més operatius. Però nosaltres érem... bastant... sí, és veritat! .. bastant, en aquest, ara sembla una cosa molt, molt, molt excessivament oberta, no?. Però allavòrens ens funcionàvem. I, aleshores doncs, el que es feia per tenir un cert control de com anar: primer... érem molt exigents en, en la... en la recepció d'informació, no?. Sota aquests 4 o 5 principis bàsics, que eren ben pocs, doncs aleshores la gent que participava donava informació exacte de que passava a la seva escola, quins conflictes hi havia, i quins conflictes hi havien a les escoles del voltant. Per exemple, si venia una noia –la recordo-, que era, era de la Lliga. [Comunista Revolucionària] Perquè clar, després tota aquesta gent ha sapigut quina ideologia tenia i tal. Una noia molt maca, menudeta. Venia d'una escola privada de Sta. Coloma, doncs ella explicava no només les condicions de la seva escola que era una escola on hi havia a lo millor 50 nens en aquestes escoles de pis. Estaven les criatures atiburrades, no podien sortir al wàter, perquè anar al wàter un volia suposar que tota la rengle s'havia d'alçar perquè no hi havia espai. Que hi havien rates, que hi havia totes les condicions nefastes de tot el cinturó industrial de Barcelona, no?. Estic parlant de l'any 75–76. A les hores quan ella informava, informava de la seva escola, informava també de lo que ella sabia i s'havia preocupat de saber, perquè semblàvem missioners. O sigui tots els, tots els que estàvem en a l'Associació teníem l'hàbit de recórrer les escoles. El primer any doncs que vaig estar a Sabadell jo coneixia absolutament totes les escoles. Jo, no?. Jo, i, i... i sobre tot la Margarita que era la que, en... a mi m'ensenyava, no?. M'ensenyava el mètode i m'ensenyava que... /

E. – Com es deia de cognom la Margarita?

Margarita Recasens, i és una persona que valdria la pena... Clar, que no per unes Comissions Obreres, perquè ella mai, s'ha integrat a... en cap sindicat. Però era una, una combatent... además amb un cap molt clar. Molt secundària en les seves formes d'actuar, s'ho pensava tot molt bé, molt bé.

Bueno, doncs a això, que tots els que anàvem allà a l'Associació no hi anàvem amb les mans a les butxaques, hi anàvem havent fet un treball que, jo crec que, corresponia a les Comissions Obreres d'Ensenyament que aquí no existien i jo no en conec la causa. Sé que havien existit, i després es van anant abolint, però no, jo no hi era i no ho conec ... d'altres ho podrien saber i et puc dir noms.

Aleshores bueno, ah... per tant al acabar la reunió d'aquestes 13 o 14 o 15 persones, teníem una informació molt clara de... per exemple, diu: “bueno doncs això no pot ser –suposem– la situació a les escoles privades, els pares els porten allà perquè, perquè només parlen amb el director. Però si veiessin les condicions que estan els nanos?. El que hi hauria d'haver és més escoles públiques. (pica a taula) Els porten allà, són fills d'obriers... etc” Vull dir, anàvem fent-nos les nostres càbales que eren molt senzilletes, no se sortien de quatre raonaments molt (èmfasi) senzills, molt mastegats i, el que teníem com a mèrit, era que allavòrens ho sabíem traslladar, vull dir, fèiem, a lo millor fèiem un petit paper i allò sí que se n'encarregaven un parell, ah... un parell o tres i d'aquest parell o tres doncs sempre, hi havia la que en sabia una mica més i els altres aprenen. O sigui, en aquest aspecte érem molt dinàmics, perquè sempre hi havia gent que encara no en sabia, però que ja n'estava aprenent. I aleshores, el paper després ens el llegíem entre tots, paraula per paraula, mastegat... sospesat, vist. Per tant, vull dir, per això ens anàvem educant en el que es podia dir i el que hi havia sota, el que s'entenia però no quedava dit. I... també d'aquesta manera les mares, o sigui: “hi ha cabreix –deia un per exemple– sí, sí perquè clar com que l'any passat (pica a taula molt fluix) van augmentar els sous als pú... als, als propietaris de plaça, però els, els interins que som la majoria, per tant som els que fem la feina. Además agafem les, les classes que ningú vol, perquè arriben més tard, etc., etc” I això es nava plasmant. Vull dir: “Oh!, doncs amb això hauríem de treballar més. A veure podríem fer un petit paper que... [soroll] que diríem... les condicions en que tal i qual” Llavors es paria aquest paper. Aquell paper tal dia el recollíem i la distribució de cada un –fèiem uns butlletins–, la distribució d'aquell butlletins, vull dir... el, el, és, és feia amb la mateixa reverència i se llegien amb la mateixa, eh... diguéssim, eh, respecte a cada una de les paraules que allà sortia per moltíssima gent. Molta gent el llegia i... aleshores... hi ho discutia i estava d'acord o no hi estava d'acord. De manera que, quan nosaltres convocaven una vaga sabíem exactament, quina resposta tindria i si no hi havia res[posta] ja no hi la convocàvem. O sigui, la, la, l'experiència ens va constar molt, de fer posteriorment la convocatòria de vagues des de el sindicat, eh, mancats d'aquests instrument que les Comissions Obre[res], que les Comissions Obreres sí que tenien. Però que, les Comissions Obreres d'Ensenyament no teníem perquè vam néixer, eh... vam ser un fill no

desitjat, vull dir, no, no, no... Ens van afiliar perquè no podien dir que no, però... els mateixos que ens afiliàvem eren del PSUC i tenien després contradiccions amb la/

E. – Potser hi havia una mica de recança, o sigui una miqueta de... de gent del sindicat .. veure que vosaltres éreu la part... intel·lectual per així dir-ho i tenien desconfiança, vers aquesta?

Molta!. Molta desconfiança ... i nosaltres també.

E. – No pensaven que fossin treballadors no, com ells potser?

Eh... bueno, aquesta discussió hi era, no?. Vull dir, que els treballadors per això, per això s'apuntava una política diferent, per aquest treballadors que no eren treballadors i que... que havien passat per la universitat. I aleshores, doncs els cervells se'ls hi havia marcat molt. Clar, que prenies coses positives a la universitat, això tampoc no cal dubtar-ho, vull dir, no tot era negatiu. Però sí, que et menjaven més el coco en relació a, a... esborrar les pistes del que... de... vull dir, la classe obrera ens tenia una prevenció determinada, no?. La gent de Comissions ho negava però, vull dir, ho negava perquè tocava i perquè li semblava. Però bueno, de totes maneres la, la, lo més important, la, la discussió, perquè també n'hi havia que estaven molt contents de tenir mestres al costat ... la, la, la, la, l'handicap més fort era la direcció que havia optat per la... per la via aquesta que propugnava la gent de Bandera que era sindicats especials per a tota la gent "especial". Jo ho diria així, perquè, tots els periodistes, (pica a taula) els de sanitat, els d'ensenyament, els d'administració pública, tota aquesta gent. I... la discussió a fons, d'aquest tema va venir molts anys després. I quan va venir, els que... estàvem tant cansats, tant cansats de sentir parlar sempre el mateix!. I com que además no ho podíem demostrar perquè no hi havia eleccions en aquests camps?. Va ser una mica difícil, bue... va ser molt difícil, però bueno sense allunyant-se. La cosa era, doncs que la Triple A .. actuava d'una manera molt (èmfasi) democràtica que ara ens assemblaria además, suïcida, perquè com que érem molt assemblaria, perquè la societat estava molt dinamitzada i les assemblees sortien molt clares del que la gent volia i estava disposada a fer, i al mateix temps doncs ... es podia controlar molt.

El que no es via controlat mai, era la repressió. Això era impossible en el nostre sistema. Però clar que aquest sistema va viure els finals de la dictadura i per tant no va ser un problema greu, perquè fins a molt tard, ens van la policia... les, les forces repressives ens veien com aliats. O sigui, havien molts policies casats amb mestres, eh?. Aleshores doncs, un, un mestre d'entrada era un "Don", era un "Don algo" i no, no se li acudiria mai ningú... l'havien lligat en una vaga, per exemple, fins que no, fins que no ens vam veure que les fèiem. Però clar, quan ens vam veure que les fèiem ja la dictadura anava cap al final i encara que totes les estructures ... repressives van quedar, diguéssim, es van tingut d'anar tren... es va tingué de fer això de mica en mica, no?. D'entrada ens vam beneficiar del fet de que érem... ense... gent d'ensenyament.

Aleshores d'aquesta, d'aquesta forma assemblaria i democràtica de les, de la Triple A ... en va sortir d'una manera natural, dir: "Bueno com, com podem reunir tants els mestres?. Si no hi ha poble petitíssim que en tingui uns quants?" I vam fer lo de les assemblees. Això de les assemblees jo no sé qui s'ho va inventar, però... va anar sorgint d'una manera natural i a más... sempre he sentit explicar amb els, amb els paletes era una cosa molt similar als de la construcció. Aleshores, van sorgir aquestes assemblees, podien ser per exemple... Nou Barris era una zona. Dirigir una assemblea a Nou Barris s'havia de ser un, un, un, un, un líder amb els... molt ben posat tot, molt ordenat, perquè allà hi havia una massa de gent que quan hi havia una vaga com que sabia que era la, lo que l'assemblea digués es faria, tenien molt interès en anar-hi!. I... alguns hi anaven a rebentar-les, però bueno, era la seva assemblea, vull dir no... allà no es podia treure a ningú. Era la representació d'un sector, no anaven allà a una gent estranya a fer... no, no!. Era el mestre de tal lloc... La primera que vam fer molt forta, molt estesa –perquè també ben fer algunes que eren ideològiques, totalment... que eren molt seguides per molta gent. Però, molta gent si les sumaves totes, però que no, no, no tancaven escoles senceres excepte en uns llocs com Nou Barris o com la Mina o doncs no sé quines escoles de Sabadell o no sé quines de Terrassa. Sempre hi havien els... la llista que no fallaven, no?. Però després quan ja es va anant en... eixamplant aquest camí i es va arribar fins i tot a vagues de caire de tot l'estat, aleshores es va haver de... allò que havíem fet una mica sense saber que ho fèiem, ho vam exportar a diferents llocs, o potser en altres llocs havien arribat a la mateixa conclusió, perquè la situació era la mateixa de dispersió. Els mestres sempre doncs es clar, pocs en un lloc i en canvi .. molts, vull dir en tots els puntets tota, qualsevol ciutat si poses puntets vermells d'escoles doncs marques tota la ciutat, no. Vull dir, no hi ha grans concentracions excepte potser a Sarrià en escola privada, però... Aleshores doncs, eh... es van fer unes eleccions que ja van agafar un caire molt fort (èmfasi) /

E. – Quin any va ser això?

Aquestes molt fortes, molt fortes i que d'allà ja van sortir la sindicació van ser ... potser el 78. [soroll de papers] Jo hauria de venir amb papers oi?. Tothom deu venir amb papers menos jo!.

E. – No passa res. (to baix, somriu)

Uf!, ni sé on els tinc. (fluixet) Jo diria que va ser al 78 Fèiem un, unes eleccions escola per escola. (fluixet) Els sots-delegats de cada escola sense cap ànim de dir: “posem-hi aquest, posem-hi aquell”. Era una cosa tant innocent, tant neta (molt èmfasi) que era impossible que durés!. Tots aquells delegats ens vam reunir i van fer una segona elecció. Van fer unes eleccions de tipus indirecte perquè la dificultat més gran era que no ens coneixíem. O sigui, de fet només ens coneixíem els que érem de la Triple A... els que havíem anat escola per escola, aquells ens coneixia tothom. Per tant, alguns ni bojos no ens volien votar i d'altres que ens volien votar, vull dir hi havia la, les dues parts, no?. Però, van haver de fer aquesta forma tant indirecta, per pogué ser més democràtics. Després això no es va mantenir, però en aquests primers temps, doncs aleshores de tot (èmfasi) el fotimer de delegats de cada una de les escoles que n'havien elegit -em sembla dos a cada escola- doncs van sortir el delegat o els dos delegats de, Nou Barris, i això ja va ser... Recordo que per exemple, un dels delegats que era un nano bastant maco però, molt així, ah, vull dir, que no, no hi havia res al darrera –després sí que es va... es va polititzar molt i...- és deia Rojo, i es va crear un clima, un clima de tensió quan, perquè anàvem dient els nostres noms, no?. Bueno, aleshores d'aquest delegat diferents, es va elegir el delegat de tota la província de Barcelona, que va ser un noi del partit, del PSUC. I... i que va fer un bon paper però que quan les coses –i ara ja me'n vaig-, o sigui, les assemblees de zona van ser això, van ser també una educació democràtica, una manera de ... exportar, el que fèiem a la Triple A -que érem poca gent i que no hi podíem arribar-, el poguer-ho fer continuar-ho fent igual, però més ampli en els llocs concrets on ja passàvem les coses i poguer-se recollir la mateixa informació. I aquesta forma de fer, s'ha mantingut –m'agradaria saber si ara s'està mantenint- però amb dificultats, eh?. Però, cada vegada per exemple, que s'ha convocat una vaga o... es convoca a través de les assemblees de zona o, això ja ho sabem els sindicats, determinats sindicats no hi ha volgut anar com per exemple, UGT, i els últims anys també hi anava perquè va veure que era un error no anar-hi ... els més assemblearis com podien ser el sindicat aquest de Treballadors d'Ensenyament de Catalunya, que després es va dividir i ara hi han dos o tres noms i... i jo no me'ls ha sé .. Comissions .. sempre hi van ser, i ademés els van sostenir aquestes assemblees. Però això també xocava amb el, amb el... o sigui, passo ara ja de les assemblees de zona i la Triple A, a lo que va ser la creació dels sindicats. O sigui hi havia un clam d'unitat i era per tota la... societat, però a... qu... la UGT, és fomentada des de Alemanya (pica a taula) els donen uns diners. Apareix Comissions Obreres, al principi continua dient que no és un sindicat que és un... que és un... una reunió dels treballadors, ja per això et dic que la Triple A i Comissions, la idea de Comissions inicial, era la mateixa. (pica a taula) Però, després, resulta que Comissions ha de passar a ser un sindicat. Aleshores ... a l'ensenyament que tot és vist sempre com de dir: “Bueno això és l'altre gent!”, però nosaltres és un altre món en part pel seu origen d'haver passat per la universitat que això ... en part també perquè “cada maestrillo tiene su librillo”, vull dir, cada mestre té una colla de nens al davant i això crea una certa forma de, de ser, eh?. De manera que, tota la societat ja estava, tota la societat diguéssim laboral, estava ja dividida, però l'ensenyament unitaris, unitaris, unitaris. I nosaltres, estàvem allà .. doblement dividits, perquè el propi partit ens deia que pel sindicat unitari i dèiem nosaltres: “Però serà un sindicat més?” (tos) La UGT ja havia fet el seu sindicat de mestres i... finalment nosaltres van prendre aquesta decisió però, la decisió no va, no vam saber-la ... explicar tampoc al conjunt dels treballadors d'ensenyament. [sona un telèfon] Que va, vam ser vistos, UGT, Comissions... -els altres que van venir després- com traïdors que deixàvem el moviment unitari. O sigui ... normalment a les assemblees... i això no era lo, lo que els altres treballadors vivien, els altres treballadors podien fer por a la gent sindicada però, però feien por però al mateix temps fèiem respecte i sabien que eren aquella gent que... en canvi en a les assemblees quan es deia: “Los Sindicatos”, era una cosa estremidora de, de, perquè era amb despreci, amb por, amb ràbia, amb, amb, amb... amb, ens va costar molt. (èmfasi) Vull dir, en part va ser una sort que no es convoquessin les eleccions en el sector d'ensenyament fins 10 anys després d'haver-se convocat en el sector... en el sector, diguéssim, més manual o no sé com dir-ne perquè pràcticament eren tots menys l'ensenyament i administració pública. Vam ser, ensenyament i administració pública, vam tardar 10 anys perquè no sabien com ficar-s'hi els diferents governs, però, jo dic, que no coneixien bé la realitat. Perquè... potser sí, que ens haguérem hagut de clarificar més, vull dir, a la llarga la gent que, en una assemblea en deia una cosa ... després en guera fet un altre, perquè hi haguera hagut de triar entre... Però bueno, el cas és que nosaltres van tenir un, un naixement molt traumàtic perquè –l'altre dia et vaig parlar més sobre tot de la divisió que teníem a dintre del partit i la, el, el, causa de, de sofriments molt grans- bueno a part, de, de causar unes incoherències tremendes, que això és lo més evident, doncs també ens va causar molts sofriments. Però, el moviment assembleari que nosaltres havíem creat i que tant bons resultats havia donat quan tota la societat estava molt mobilitzada a la que es va anar la societat, es va anar desanimant ... veient que hi havia hagut molt foc d'encenalls en tot lo que era la transició que quan es passava cap a la nova forma de govern les reivindicacions dels treballadors quedaven pendents, les reivindicacions dels usuaris quedaven pendents... Vull dir que tots els problemes estaven agreujats perquè va començar la crisi econòmica. Uf!, aquell moviment assembleari es va convertir en una... pues en un, (bufa) en unes... en una forma molt... i... molt .. anar...

anàrquica, però no de l'anarquia del sindicalisme previ a la Guerra Civil, sinó un altre forma d'anarquisme de, de "bah!, no sé que, no se quantos! –tot, tot–, rebentem-ho tot que de, de, algo en sortirà de bo, no?" O sigui, quan ja estigui tot ben rebentat i tot ben fotut hum... Eren gent que a la que, la vaga era seguida, una de les vagues era seguida, volien canviar les reivindicacions i quan les coses anaven malament tothom desapareixia. (fluix)

I van ser uns anys molt mal diri... jo crec, que molt mal dirigits, perquè ... per una banda era molt difícil que aquells sindicats que havien anat naixent, perquè després de UGT i Comissions pues van venir diferents sindicats unitaris ... hi havien varius sindicats unitaris que no eren unitaris perquè hi havien molt, eren molt minoritaris. El... .. el, el després va ser la CNT també, i altre, encara em sembla que... Bueno, el cas és que ... tot aquest món de sindicats se'ns hem feia molt difícil d'entendre'ns, perquè havíem nascut en la divisió i érem molt, molt contraris a... .. no vam saber, no vam saber lligar l'experiència que havíem tingut en aquests primers llocs on d'una mane... no ho vam saber lligar. Allavòrens érem molt ideològics, anàvem molt a les, a les, eh... a les... als principis que en cada sindicat a... havia, havia... sorgit, no, de manera... I, i además teníem l'hàbit, Comissions no ho van volgué fer però ens va costar sang, de criticar els altres sindicats. No ho vam volgué fer, però... però els altres sí que ho feien amb nosaltres. I... i aleshores això, va donar uns anys de moltes dificultats. Continuaven havent-hi vagues, però era molt difícil dirigir-les, difícilíssim .. primera, perquè contrastar la realitat amb un sindicat que era minoritari quan estàvem acostumats a llençar les coses quan ja ho teníem molt lligat i molt treballat, vam, vam, vam perdre, nosaltres hi vam perdre molt amb la, amb el muntatge del sindicat. Vam perdre ... el contacte amb la gent, perquè hi havia gent que desconfiava de nosaltres. Vam perdre també eficàcia, perquè ja no hi arribàvem a tot arreu i, además estàvem totalment desacostumats de fer les coses des de lluny, per dir-ho així, de dir: "Convoquem una vaga i la gent...", en això eren mestres els de Bandera, i ens deien: "Això s'ha de fer d'aquesta manera a Europa ho fan així!. Surt als diaris per... ara tenim els diaris!. Els diaris els podem utilitzar!" I nosaltres dèiem: "Però..." nosaltres estàvem horroritzats perquè la, la nostra educació havia sigut un altre i ens assemblava que si una cosa sortia al diari ... tothom es preguntaria d'on havia sortit. Perquè, sabíem que d'ells no havien sortit, cosa que abans sempre havia... sempre en sabies l'origen. Sempre, en sabies l'origen!.

Bueno, a la vaga que va... durant tots aquests anys els per exemple, del 70... del 78 al 80 – 81, hi van haver moltes vagues. Totes van ser molt excitoses en quant a aconseguir resultats. Vam, vam treure'ns de sobre les, les, les permanències. Vam aconseguir que se'ns valorés el treball que es feia... o sigui, que hi haguessin hores no lectives que estaven pagades i que per tant eren obligatòries d'estar al centre. Això va ser importantíssim per la qualitat de l'ensenyament. D'aquesta època van aparèixer per exemple, activitats que s'han de fer sempre per sobre de la classe, perquè fins aleshores ja se'n deien propietaris dels mestres. El mestre estava (somriu) amb la seva clau i la seva classe, i tot lo que feia en aquella classe ningú li demanava comptes mentre seguis, més o menys, lo que deien els, els inspectors. Aleshores ... el fet de, d'acce... de, d'aconseguir que tinguéssim hores no lectives, volia dir que ens havíem de reunir i aleshores ... la gent que... que tenia els hàbits de la Triple A, anàvem per les escoles fent com conferències de com es podien, de com s'omplien les hores no lectives. De que per exemple, si havien tres classes –allavòrens les escoles eren de dues i tres línies com a mínim-, es va casi aconseguir no del tot, però casi, que ningú parlés d'escoles de més de tres línies, però /

E. – Que és això d'escoles de tres línies?

Línies?. Doncs per exemple dir, una classe de P5 "Quantes classes de pàrvuls de 5 anys hi ha en aquesta escola?. Tres" Una escola de tres línies. O sigui, pàrvuls de 5 anys tres, primer, tres, segon, tres, etc. Hi havien de traumàtics perquè les fèiem així, com que es van tinguere que construir moltes escoles, vull dir, allavòrens omplien els nens i deien:

- "A veure. Quants nens de segon hi ha?"-. (pica a taula)
- "Dugues classes"-.
- "I de tercer?"-.
- "Quatre"-.
- "Pues quatre"-.

Vull dir això, també va passar durant aquells anys, però això va durar poc, poc temps, no?. Aleshores, les escoles eren o de dugues o de tres línies. Aleshores dèiem: "Bueno, tots els que fan la mateixa classe s'han de reunir i programen junts!" ... però això vull dir, coses de calaixot que en altres països suposo que s'hagueren fet fars de riure, perquè fa segles, o al menys 150 anys que porten... I que potser [soroll de la gravadora] també això els ha encarrat una miqueta, no?. Però bueno, que nosaltres ho vam haver d'aprendre i ho vam haver d'aprendre i al mateix temps ho ensenyàvem. En això, eren, n'érem mestres, érem, érem enciclopedistes nosaltres. Tres cosetes que sabíem, tres que n'ensenyàvem i quan aprenien una quarta tornàvem a sortir al carrer. I això, ho vam fer durant molt temps, vam haver de, de, d'ensenyar a la gent. La gent hi anava a fer ganxeta, dèiem: "Si la cobro vaig a fer!" Però a lo millor feien ganxet o llegien, vull dir, s'esperaven que estaven allà en presència i no feien... I de mica en mica doncs això, es va anar fer servint. Van sortir lo de les fer colònies, organitzar-ho i, i fer-ho. Fer per exemple, doncs, psicom... psicomotricitat que els nens petits no poden fer gimnàstica, fer

psicomotricitat. O... o fer, bueno, coses d'aquestes que... llavors l'escola pública que fins aleshores era "el espíritu nacional, la bandera" el estar a classe (pica a taula) matxacan les quatre regles i tal, perquè vull dir, no se'n sortien d'això. Aleshores doncs hi va haver tot una ampliació de les mires de l'escola pública. I, junt amb allò que t'explicava l'altre dia /

[CINTA 11 CARA B]

E. – Ara.

Val. Bueno de totes maneres, o sigui això, havíem aconseguit moltes coses. Vam aconseguir l'equiparació salarial amb la resta de funcionaris, perquè nosaltres com que els funcionaris estan mirats els seus sous segons els estudis, nosaltres estàvem en el nivell més alt i en canvi érem tractats com una gent a part. Vull dir, vam, es van aconseguir moltes coses, però la direcció de les vagues era una... "merienda de negros" –jo no sé perquè es diu, però bueno-, era una, una estira i arronsa dels diferents sindicats que apareixien o desapareixien, segons les fluctuacions de la vaga. Vull dir, UGT en aquell temps doncs era mestre en aparèixer quan ja... tot estava muntat i desaparèixer a la menor... vull dir, com que no eren assemblearis i com que /

E. – No mantenien una continuïtat per exemple la UGT?

Hum... en, en, moments determinats els teníem més amarrats i aleshores era quan pitjor ens anava, perquè érem el comitè de vaga. Vull dir, en un moment determinat quan es va fer això els comitès de vaga, doncs hi havien els sindicats, però una de les discussions grans era que, havien de ser comitès de vaga mixtes i llavors hi havien els sindicats i representants de zona. I això durant... va ser... i jo crec que no va ser dolent, però va ser fet d'una manera molt traumàtica, molt, amb moltes ... molt contraposat a l'etapa anterior que et dic que ho fèiem amb una alegria i amb una confiança en nosaltres mateixos i amb una il·lusió i amb uns resultats molt bons.

En aquests temps doncs, les vagues, van tenir èxit, però ... per exemple, les condicions dels interins van pujar moltíssim, vam fer una vaga que va durar tres setmanes... jo me'n recordo els, els quilos que vaig arribar a perdre en aquella vaga, és que ja no ho sé. Bueno, vaig estar a punt de matar-me per culpa d'això, perquè un pantaló m'anava tant ample que me'l vaig trepitjar i vaig baixar totes unes escales directa. No ho sé, vull dir, les, les vagues eren molt dures i te... les seguïem la gent, vull dir, eh, eh, al principi... bueno, quan venia un inspector es pixaven a les calces. Però, després de mica en mica, vull dir tampoc les coses mai no van sortir de mare, mai no vam tenir, mai no vam tenir la repressió que havien tingut d'altres. Però es clar, jo t'estic parlant, sobretot, de l'any 75, 76, vull dir ja, ja, ja, el Franco ja era mort i era altres circumstàncies, no?. I, i... i més endavant 77, 78, doncs teníem èxit, però els resultats mai es... mai es podien rendibilitzar des de dir: "Hem afiliat a més gent... i tal" S'acabaven les... s'acabaven les vagues, cadascú tornava a casa seva, ja no hi havia assemblees. Es continuaven convocant, per valorar les vagues i tal, i aleshores ja només hi anaven els més preocupats de cada centre, però es feia la valoració encara d'acord amb lo que cada claustre havia valorat. Vull dir, però, costava sempre de dir: "hem aconseguit..." semblava com si fóssim nens mimats que tot el que conseguíssim no fos important. Això era el que vivíem a Comissions Obreres de que era molt difícil, fer dir a un mestre que havia fet la vaga que allò havia valgut la pena. En general, era sempre que "no havia valgut la pena i que no sé que, i que no sé que no se quantos" i totes les nostres valoracions jo crec que pecaven fins i tot de, de, de, de massa optimistes perquè intentàvem, fer veure a d'altres que deu ni do lo que havíem aconseguit i tal, no?.

Bueno, en el règim intern... o sigui les, les dificultats d'estar .. la gent del PSUC a Comissions, dirigint Comissions Obreres i dirigint el Sindicat de Treballadors, el, el STEC (bufa) eren impensables, no?. Perquè bueno, en dic: "Però que discutirem a dintre del partit?. Les reu... les reunions del partit?. O ens trobarem sempre discutint cadascú el bàndol en el que està... arrencat o com anirem debatent les coses" I les coses no es debatien de cap manera. Una de les discussions per exemple, va ser aquesta: "d'escola pública o escola privada" .. la... com havia de ser, si l'escola havia de ser laica ... com... si la, si... aleshores els, la, la gent de Bandera que ademés tenia la capacitat d'atreure gent nova. Vull dir, la... perquè deien les coses més de sentit comú, però que en certa manera el sentit comú te traïciona la classe. Perquè clar, vull dir si tu estàs ... en, en un, en un estat, en unes organitzacions que estan marcades i dirigides pels que tenen, tota la dinàmica és dels que tenen i els que no tenen, encara que siguin allà no compten, i aleshores diguéssim, volguer trencar això amb, amb el sentit comú és molt difícil, és casi impossible. Allavòrens ... creixien ells, vull dir, se, se, s'incorporava nova gent, era nou, però això és lògic perquè això ha de ser d'aquesta manera, perquè... No ho sé, ens va costar molt, nosaltres ens va costar molt i anàvem perdent les, les, les discussions, per exemple aquesta de l'escola pública. Doncs havíem fet un folleto que havia sigut molt... molt estès i molt estudiat... en deïem el "*Llibre del nen*" perquè vull dir, hi havia un nen al davant, i havia participat moltíssima gent, s'havia discutit molt.

Però, els punts claus de, de... i, i diguéssim hi afinava molt amb tots els detalls de com havien de ser les coses, però allavòrens els punts claus que són els que després sostenen tot l'edifici del que tu, del per que tu llu... pel que tu llu... lluites van quedar llimats i deixatats. Es va fer una segona versió, la primera, la primera ningú va tenir interès ni en comparar-la, ni en, dir doncs: "En que ha canviat aquesta amb l'altre?" No, no, de la segona se'n va fer una edició tremenda, i aleshores ja determinats punts com aquest de la, de la laicitat o com aquest de la, de la... del que (pica a taula) l'escola pública ha de ser... que només pot ser escola pública sí, sí, és, és públic també la titulari... la titularitat. El programa en favor de l'escola pública, l'escola pública ha de ser laica, ha de ser democràtica, ha de tenir... ha de ser de qualitat, a de ser científica, perquè clar, s'ensenyaven... unes coses. Per exemple, es podia dir en un concurs i podia sortir a la televisió tant tranquil, que... tan veritat era dir: "que el món s'havia format amb el Big-Bang com que Déu el va formar en 7 dies" Sí, això vull dir... clar, vull dir, era la, la... la ciència, era una cosa vista amb molta suspicàcia pel franquisme, i el postfranquisme com que de fet va fer una lei de, de... de "punto final", doncs tot estava com molt amargosat, no?. Per altre banda, l'escola privada en realitat es va començar a democratitzar una mica quan hi va haver les primeres eleccions que van ser ja, al 80 i molts. I bueno, aquesta de... aquest debats interns no van ser veraders debats dintre del, dintre del PSUC, sinó .. decisions preses en, en, en llocs apartats diguéssim de la gent, diguéssim, només de la gent de Bandera i que després es portaven allà molt manipulats i que... els que fins aleshores doncs havíem... bueno els que, els que dirigíem el sindicat n'estàvem al marge, n'estàvem al marge. Allavòrens bolcaven, va ser quan el Sacristán devia decidir "pues ajudem-nos amb aquests" perquè, com se'n sortiran si l'organització que hauria d'alimentar ideològicament al sindicat ho tenen vetat, i ho tenen...?. I aleshores, el, el Sacristán ens va... ajudar molt i, i, en, en tot els documents inicials es va... molt directament, i després eh, recordo que, eh, fèiem les discussions perquè teníem... bueno allavòrens teníem un petit comitè en el que hi havien els diferents sector, eh?. La privada, la pública, (pica a taula) la, la primària, la secundària, la universitària, el personal no docent, que una de les coses que vam fer i ens va costar poc, va ser... dir que això de no docent era molt pejoratiu. En aquestes coses allavòrens si tenia molta... No, ara també en altres sectors. O sigui, per exemple, lo que ara és l'ecologia que, d'una manera es pot introduir molt fàcilment i així, totes aquestes coses allavòrens hi havia una gran sensibilitat. Aleshores va dir: "Bueno com es pot definir un personal per lo que no és?. No pot dir, no podem dir personal "no docent" Doncs aleshores es va dir, el, el, el... [soroll de veus] en aquest que es deien el PND. (somriu) Bueno, i aleshores això es va anar canviant el nom... vull dir, aquestes cosetes i així, bueno, eh. Teníem un comitè doncs que estàvem diferentment representats els, els... i anàvem molt a Madrid perquè llavors estava com que èrem tant minoritaris havíem de juntant-se molt amb la mateixa gent nostra, però de, que llavors hi anàvem en avió perquè teníem pela llarga que ens la donava el sindicat. El sindicat llavors tenia molts diners perquè tenia mig milió (pica a taula) d'afiliats, em sembla. Jo no sé sí, va ser una xifra mítica que ens la vam creure tots perquè, ara penso, com podia ser mig milió?. Però... sí que es via dit que era mig milió d'afiliats, vam ser molta gent afiliada. Després es va baixar molt l'afiliació, va haver-hi un boom tremendo cap avall. Bueno, doncs això, totes aquestes coses es van anar... no sé, no sé si t'he contestat a tot el que m'havies preguntat?.

E. – Sí, bueno una de les coses que ens hem deixat és la manera d'organitzar una vaga.

La manera d'organitzar una vaga jo te, ja t'ho he explicat, eh?. Vull dir, el...

E. – Sí. Però, per exemple un cop ja hereu a la vaga quines mides doncs preníeu per evitar la repressió de la policia o...?

Nosaltres les repressions de la policia, nosaltres a la policia la gent no li tenia excessiva por. Perquè de seguida es va adonar de que la policia no era gaire partidària de... reprimir-nos. I... per tant, mentres aprenguéssim la precaució que no ens ho havien ni de dir, de que els que estàvem més ficats anàvem al davant, i a la que hi havia algun conflicte i apareixien els grisos eren nosaltres qui anàvem allà a dir: "Home però, però... que passa?. Vull dir, oi que vosaltres també teniu fills?. A veure, que resulta el teu barri que vols dir que hi han prou, prou escoles pels teus nanos?. Els he pots portar a la pública si vols o potser els has d'apuntar a una...?" Vull dir, ho fe... ho fèiem molt fà... hi, hi havia com un hàbit molt a, molt a, estàvem molt avesats a discutir amb tothom de tu a tu, i havíem tingut bastants èxits perquè la policia s'estimava més xiular i mirar cap a una altre banda, eh?. No hi van haver, no hi va haver... verdadera repressió fins molt més enllà, dintre de la democràcia. Els primers temps de la democràcia la policia ens veia a nosaltres com a cossos ... aliats. Com a "compañeros" que deien, (flux) i els hi era molt difícil reprimir-nos.

De manera que, l'organització que teníem era la que ens havíem dotat de participació i aleshores, hi havia un... uns que negociaven en nom del conjunt i tot lo que havia anat cap a dalt intentaven que baixes cap avall, i això es va, també, fer molt difícil amb els sindicats. Vull dir, hi havia una certa resquemor de la gent a va... que era certa perquè com que tots èrem molt minoritaris i amb qui realment ho discutíem era amb la pròpia organització a... a les assemblees hi anàvem ja més per influir, no tant...

potser no escoltàvem tant i intentàvem més .. divulgar el que a nosaltres ens assemblava. Sí que escoltàvem, eh?. Vull dir, teníem l'hàbit d'escoltar, però jo penso que nosaltres vam tenir un naixement difícil i... vam tenir, doncs, una infància .. malaltissa, malaltissa, jo crec que sí. I aleshores doncs ... també com que la gent ens criticava tant i ens tractava amb tant de despreci, hi havia, en poc temps es va crear uns hàbits que abans no teníem de... d'una certa prevenció, d'una certa por, de no ser, de no ser entesos, de no ser captats, de ser mal interpretats, i... i les, i els debats, per exemple, quan la vaga era ... a tot l'estat doncs, el... les negociacions es podien fer eternes, eh?. Perquè veníem per exemple d'unes negociacions i... hi havien tots els representants provincials dels diferents llocs. Sempre se n'havien destacat dos o tres, que eren superbrillants, molt intel·ligents i, independents. I aquelles persones eren com l'escuma, eh?. Pujaven al cel, vull dir, mai no els assemblava... no sé era molt (èmfasi) difícil manegar allò, molt, molt, molt. Jo no sé .. ens va costar d'una manera tremenda i, en realitat, va ser lo pitjor que podia passar que va ser la desmobilització de la societat. L'únic que va resituar el dir: "Bueno farem les coses d'aquesta manera" i vam tornar a ser els mobilitzadors i els dinamitzadors perquè... suposo que els hi vam perdre la por. És que, com que aquests moviments eren tant volàtils i tant esbojarrats ... dirigits moltes vegades per fum d'encenalls de, de gent que... que un dia deia una cosa, l'endemà desapareixia o, o... aquella escola ja devia deixat de fer vaga i aquells anava a predicar que féssim tal o féssim qual perquè ja no feien vaga?. Hum... eh... hi havia, es va, es va, les assemblees també es van fer malbé, perquè... -ai! no sé, és que no ho sé explicar bé- ... els... la gent, quan anava a la vaga ho anava a dir a l'assemblea. Quan tenien dubtes i deien que l'escola "la meva escola hi han varios que diuen que no... no sé que, no sé quantos", però el dia que deixaven d'anar a la vaga .. (ratlla un paper) a l'assemblea no hi eren!.

E. – No ho comunicaven?.

Els hi costava molt. (flux) O sigui, quan començàvem a comptar... I aleshores, molt poques vegades van aconseguir desembocar una vaga, molt (èmfasi) poques vegades.

E. - Segurament la gent a cada centre prenia la decisió.

Les vagues se'ns podrien!. Perquè, les decisions que preniem no tenien... t'ho explico malament, perquè eh, ho, és difícil d'explicar, per exemple... bueno o, o, jo no ho sé fer més be, però vull dir nosaltres fèiem moltes vagues, però tots els passos no estaven agafats perquè no ens ho haguera deixat fer ningú. I després les circumstàncies eren sempre es repetien, eren aquestes. Vull dir, a, a la que arribaven unes xifres determinades (pica a taula) deien: (flux) "Hem de desconvocar!". Però era casi sempre per la dinàmica de les xifres, casi sempre. No sempre els governs d'aquella època -que eren governs que anaven sempre amb el cagalló al cul- se n'adonaven i per tant, suposo que per ells, hi havien moltes vagues que ells havien perdut i nosaltres havíem guanyat. Però nosaltres tampoc podíem dir que les havíem guanyat!. Perquè, excepte una vegada que es va dir un dia: " tornem a treballar i tal dia tornarem a la vaga" i aquella vegada es va complir, no... no... no, no, no, no ho havíem aconseguit. Es, es, es, es, es trituraven eh?. Es desfeien, es, es, es... una per exem... un exemple. I aquesta ja era l'any del... l'any del... de lo del Tejero va ser al 81. Estàvem, portàvem una vaga duríssima que durava no sé quant, i... i que, la, l'assemblea la vam anar a fer –i això ja era l'exemple, lo difícil que era- ens, ens vam trobar que no teníem espai per fer la, l'assemblea, que no teníem enlloc per fer l'assemblea. I la vam acabar fent en aquella escola, en aquella... en aquella iglesia de Sant Miquel que hi ha a la Barceloneta. Aquella era l'assemblea de la província de Barcelona. Venien gent de tot arreu, eh?. Vull dir, gent de Manresa, d'Igualada... perquè, eren això, vull dir, les assemblees eren un exemple d'organització, eh?. Vull dir, a la taula doncs hi havien els sindicats i ... per torns representants de 3 comarques, de 3... de 3 zones, que a mida que s'anaven separant del cinturó industrial la zona era la comarca i en alguns llocs era intercomarcal. En alguns llocs per exemple, el Berguedà i el Bages normalment venien junts i eren... junts, i era una sola persona que després s'havia de... de trobar amb tota aquella gent. Però en canvi a mida que anaves acostant a Barcelona, vull dir, eren, eren, eren... l'Hospitalet ja era impossible de, de, de mantenir com una zona i aleshores es feien 3, 4, i això es comunicava a l'assemblea. És que (pica a taula) "es comunica a l'assemblea que a la... Hospitalet a partir d'ara serà Hospitalet Nord i Hospitalet Sud", per exemple. Vull dir era, tot era allavors es començava amb els, amb els, o zona per zona. Primer era a lo millor si hi havien hagut negociacions, informació de les negociacions, ja teníem un paper o tal. Després, cada zona deia el que com havien anat, quanta gent a la vaga, quan... quines discussions hi havien, quines conclusions treien. Però, aquest, aquest, desa... desori que t'estic dient podia venir, per exemple de que hi havia gent que sostenia que l'assemblea no podia decidir res, perquè no era democràtic, perquè allà no hi érem tots. I aquestes discussions podien durar (flux) i durar... I .. d'alguna manera, sempre quedaven pendents perquè sempre hi havia gent que se n'anava a casa pensant que si ell anava allà representant la zona de tal i que li havien donat un paper [sorolls de papers] –o ell ho havia apuntat– a l'assemblea de zona de 17 escoles tal, 14 no sé quantos, 3 dubtoses i tot això, que ell no podia sortir-se d'allò. Mentres que, la gent que estàvem organitzades, teníem tendència a pensar que si no introduíem idees noves i discussions noves, (pica a taula) allò no avançava i que per altra banda

l'assemblea havia de ser decisòria en coses clau. Perquè sinó no hi havia direcció de la vaga i no hi va haver mai direcció de la vaga. Sempre van ser acèfales. I suposo que no ho vam saber fer bé. No vam saber nosaltres des de una educació que havíem rebut a una realitat que va ser molt més dura i fragmentada, que era en una societat, l'espanyola, que era després de la marea democràtica creient que trencaríem i que aconseguiríem una sèrie de coses, no es va arribar a trencar, però no tothom va saber veure que no es via arribat a trencar. Molts pensaven que no es via trencat -la ruptura democràtica que es deia-, que no es via trencat (pica a taula) perquè molts dels nostres s'havien tirat enrera. (s'empassa saliva) Amb els anys jo... no he pogut concloure qui tenia raó d'això, però el cas és que, després d'aquesta marea fortíssima que va anar cap endavant, hi va haver el refluxe i havia una part important dels treballadors que estaven molt amargats respecta als resultats d'aquesta no ruptura democràtica i que en canvi estàvem en una societat reconeguda per tothom, internacionalment, com a democràtica i que no ens aportava que les coses bàsiques no es vien... no es vien aconseguit. Jo penso que Comissions va fer el que havia de fer en el seu conjunt, eh?. Vull dir, quan deia per exemple "portem la democràcia a les fàbriques, eh... (pica a taula) que la democràcia entri dintre de les fàbriques" Això... jo crec que això havia de tenir molt impacte en, en, en la gent. Però la gent n'hi havia que havien perdut la il·lusió. Molts, molts, havien perdut la il·lusió i s'havia de començar per (somriu) convence'ls de que... fer alguna cosa era possible i que es podien aconseguir coses, no?.

I en a l'ensenyament, la major, la major educació positiva ... en favor d'aquests principis de l'escola científica, de l'escola laica, l'escola democràtica i l'escola de qualitat era perquè els pares que tenien, que també eren pares organitzats políticament .. pujaven amb molta força. O sigui, hi havia per exemple, una escola amb 500 alumnes o 600 -perquè llavors les escoles tenien més alumnes que ara per això que et deia de les línie - o 900 alumnes. I allà hi havien 7, 8, 10 pares que sabien molt bé, a on volien portar l'associació de pares i que plantejaven les coses justes. Que en el moment de les permanències ells ajudaven... a per l'altre banda de la lluita dels mestres que en el moment d'una vaga (pica a taula) ells ajudaven dient que el dret de vaga és important i que no sé que, i aquell, allò... feia que gent que era democràtica i bona persona però tampoc no molt llençat es trobava sent molt llençat perquè tenia al darrera als usuaris d'allò que en comptes de dir-lis:

- "Eh!. Pero mi niño dónde lo pongo?. No se que!"-

Deien: - "No senyor. Si (pica a taula) això ho hem de fer... fem-ho i, fem-ho junts i tal..."-

Vull dir, hi va haver una participació enorme de... No, una participació, un avenç enorme dut per, de la ma, de les associacions de pares de l'època. I això es va perdre també, va costar, eh?. Va costar, però... vull dir, per exemple, ara et mous en associacions de pares i jo... Pallejà que és un... poble obrer en majoria, doncs les co... les associacions de pares estan en mans de Convergència.

E. – Aquest recolzament de les Associacions de Pares d'Alumnes després es plasmava a l'hora d'anar-hi a la vaga?. Vull dir ... tenia un bon recolzament?. Molta gent que hi anava amb vosaltres o...

Sí... per exemple, sempre en tots els programes de les nostres vagues sempre hi havia manifestacions que es feien en els pobles i que es feien per exemple, davant de l'Ajuntament i a... allà, vull dir, era perquè es poguessin participar els pares. I alguna cosa que es feia en dissabte o en diumenge perquè poguessin anar els pares, per exemple, concentrats a Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona. Sempre tot havia de ser molt desconcentrat, no?. Lo, lo nostro. Aleshores per exemple, ciutats com Terrassa, Sabadell, ... tenien una, una tradició tremenda de que els pares participaven i, i allavors allà s'anava, les reivindicacions eren conjuntes, estava...

En realitat, la contraposició pares i mestres en aquell va ser i molt forta, eh, va ser posterior a aquesta, en aquest refluxe de la, de la lluita per la ruptura democràtica. La ruptura democràtica molta gent que potser ni sabia dir la, la, la frase diguéssim, se la creia, i aleshores era un motor fortíssim, molt, molt poderós, molt poderós i, també se la creien els, els dirigents. Aleshores, aquesta no ruptura que hi va haver, aquesta mena de .. de, de, de, d'anar-se podrint trocets mentre se'n conseguïen d'altres, eh... va crear un pòsit d'amargor molt forta entre la gent més mogu-, entre la gent diguéssim que érem els que fèiem de motor. Perquè no, tampoc no, no és que molta gent... potser però, els dirigents sí, els líders. Ahí va haver una... una baixada molt forta i aleshores va ser, quan a l'ensenyament això va influir moltíssim perquè, el panorama havia canviat en molt poc anys. O sigui, d'una direcció unificada amb, amb gent reconeixent, però que, que els coneixíem per... a mi m'ha passat que hi ha gent que m'ha dit: "Jo t'he conegut per la veu!. Per la veu, perquè no et veia mai!", perquè en aquelles assemblees que tant grans la gent no ens veia!. Ademés eh... casi mai teníem medis per puguer-ho fer amb altaveus. Al llarg del temps sí, però als principis no ... de passar a això a que gent que és .. que, que convencíem perquè el que dèiem era fruit del coneixement real del que estava passant i, perquè teníem una ideologia al darrera, estàvem formats d'una determinada manera, en que la confrontació era confrontació amb els poders que eren uns poders injustos i antidemocràtics, vam passar a una situació totalment diversa de la que a la gent d'ensenyament no vam saber... no vam saber reaccionar a temps, i vam... uns i altres, per exemple, gent que havíem estat junts al Ribot i, al Ribot i Serra lluitant en aquell claustre que érem 30 i... 38 o 39 professors, estàvem uns dirigint la STEC, els altres dirigint Comissions, els altres "de asamblearios por la vida" i la paraula assemblearis ràpidament entre la "jerga" dels de Comissions va ser nefasta, perquè ens

que ens, ens, ens “despellejaven” vius. I... i les, i les vagues acèfales i les postvagues traumàtiques perquè sempre hi havia una llista llarguíssima de greuges contra els sindicats i totes aquestes coses. Mentres que en la pràctica, es van aconseguir moltíssimes, moltíssimes coses. I bueno. No sé em sembla que ja em de canviar d'època perquè... ja tu he explicat tot.

E. – Sí. Sí, ha arribat fins a l'any 81.

[sorolls de papers] també l'altre dia et vaig explicar en aquesta contraposició de, de, de po... de, de, de poders entre cometes, lo dels, lo dels ajuntaments, no?. Vull dir, els ajuntaments, també tenien molt de... tenien moltes possibilitats respecte a l'ensenyament, perquè cada ensenyament... Jo t'he parlat sobretot de la primària ... lo, lo molt que... a mi, particularment, em va ensenyar el sindicat va ser a globalitzar. En la secundària per exemple, no hi havíem tingut contactes ... fèiem els contactes per les vies que ens en les creien, democràtiques que ens arribaven i a través del, del partit. O sigui que, els, els, els estu... els, els professor d'institut, s'organitzaven la seva manera que no podien ser persones... perdo!, perquè ells, cada institut és un castell!. Però, aquella organització que per ells era vàlida ... quan es parlava de vagues i ells també deien “sí, a l'institut també se'n paga, se'n parla – o – a la universitat també se'n parla”, vull dir, nosaltres tractàvem .. i ja et dic lo de la Triple A, els de la, els instituts, la universitat, el no sé que... el Col·legi de Llicenciats. El Col·legi de Llicenciats era lo que feia de Triple A en els instituts, pues vale, el Col·legi de Llicenciats. La universitat d'una altra manera, per això quan ho ajuntaven, nosaltres fèiem confiança el que ens deien els altres i ells, lo que dèiem nosaltres, i tots anàvem ben... (pica a taula) conjuntats del que... Però desconexíem la realitat concreta. En canvi després en el sindicat van anant coneixent la realitat de cada petit sector dels multifacètics sectors perquè... clar, vull dir, una cuinera de... d'escola privada, era en aquells temps –ara no, perquè hi ha el catering-, però allavòrens era una treballadora de l'ensenyament i estava afiliada (pica a taula) a l'ensenyament. I, un professor d'universitat era un treballador de la universitat. Doncs allavòrens des de la, des de la cuinera al pro... al catedràtic d'universitat estaven al sindicat. Això sí que va ser un dels valors positius del, del, sindicat en, que ens va donar i em va donar a mi, particularment, molt coneixement del que era el conjunt de la... de la situació d'ensenyament, no?. I durant uns anys ... vam ser molt escrupolosos [soroll de la gravadora] en aquest, en a, en a, en mantenir aquestes formes, eh... que després ja, crec, que no s'han mantingut en el sindicat. Vull dir, se ha dit: “bueno doncs, cada sector que treballi per ell... però és més important doncs ... que la direcció no, no tingui tant en compte això” Però durant molts anys, jo crec que ara ja no, però potser sí ... aquestes formes doncs de que, tant aquí a Catalunya com a... a nivell d'estat, teníem a part del que hi havia que era responsable d'acció sindical... Bueno, responsable d'acció sindical de la privada i responsable d'acció sindical de la pública, de la... de la... hi havia allavòrens doncs els “no sé que... del personal... no docent. No sé que... dels contractats de...” I això ens va ajudar molt a destriar quin era aquell món, perquè era tant (èmfasi) diversos, tant divers, super diversos, i, tot al mateix sindicat que inicialment no hi teníem molts afiliats. En el temps l'afiliació va pujar, però sempre va pujar molt /

[CINTA 12 CARA A]

Que un altre front que teníem també, que ens en feia molt difícil la... (tos) la lluita era que ... en a la resta de l'estat érem vistos amb suspicàcia, perquè el naixement nostre no tenia res que veure amb el de la resta de l'estat que hi havia Comissions Obreres a tot arreu d'ensenyament. Per tant... vull dir, quan es vaN fer Comissions Obreres d'Ensenyament pues ells estaven d'acord amb això i ... dintre de les Comissions Obreres d'ensenyament ja hi havia les dugues tendències de gent diguéssim, més proclive a les institucions i a la negociació i gent que érem més partidaris de la mobilització i de la vaga. De la mobilització, de la vaga, de la, de la, una mica de la desestabilització d'una societat que trobàvem injusta. Els altres era una mica l'adequació a entrar a les estructures i tal, i això en a la resta de l'estat estaven a dins de Comissions Obreres, aquí els teníem a fora de Comissions Obreres. I ràpidament van perdre pes específic en la direcció de la STEC, que va ser agafat molt, amb molta força per la gent del MC que el dirigia a la seva manera. Amb lo qual, al llarg dels anys, tots els, els, les... les “preclares mentes” que ens havien ficat en aquell “berenjenal” van to... van tornar i es van afiliar a Comissions Obreres, molts anys després. Però, en a la resta de l'estat ja hi eren des de el principi i aquell debat que nosaltres sofríem, dintre del, del PSUC, allà se sofria dintre del sindicat. Mentres que nosaltres apareixíem, com a sindicat de Catalunya com un bloc. (èmfasi) I, no és que fossi particu... com un bloc i sacristanistes. I sí que havíem debatut molt perquè, com que, sinó no naixíem!. Havíem hagut de debatre molt. Els altres havien anat a petar allà perquè allò era lo que hi havia i punto.

Ah... aleshores ... les anades a Madrid, [soroll de papers de fons] hum... -te cuento- perquè era, era anar a discutir... al mate... o sigui ens trobàvem molt... sempre amb discussions molt que no arribaven a cap conclusió, perquè les conclusions no... Com que ja s'havia trencat el principi de... de dir: “bueno si arribem a aquesta conclusió per majoria això és lo que farem”, (pica a taula) sempre estàvem empatats.

Sempre, jo no sé com, però sempre estàvem empatats i, i... les discussions s'eternitzaven. De manera que també, en el interior del sindicat s'introduïen una sèrie de, de... modificacions dels principis:

- "Bueno sí, lo, el laic podríem dir no confessional, per exemple..."-

- "No, no!. A veure laic és una aptitud positiva, respecte a la societat. És, laic vol dir (pica a taula) que et dirigeixes per la ciència, pels... no confessional només vol dir, que no ets de cap religió. Vull dir, nosaltres no podem definir l'escola... així", doncs per exemple, sobre l'escola pública i privada, sobre la titularitat dels tal, sobre si (pica a taula) eh... la laic, no, o... confessional. O sigui, sempre apareixien els mateixos debats .. i... per exemple, agafàvem els documents d'un congrés –bueno això després amb el PCC ho hem, ho vam viure molt-, vull dir nosaltres estàvem entregadíssims. Els d'ensenyament eren els que estàvem més entrenats en aquesta lluita, perquè agafaves la documentació del PSUC llegies, hi deies: "pam i pam, pam, pam. Bueno, en aquests 4 temes no estem d'acord perquè tal com diu la direcció això vol dir això i això i això, allò vol dir..." , i sempre hi havia aquestes mateixes... i en el PSUC. En el següent document, es votés com es votés, tornaven a sortir aquestes 4 qüestions, perquè eren mestres en embolicar... els que els feien, saps?. [sorolls de papers]

Aleshores doncs això, que Madrid també ens era una font. Sempre dèiem a Madrid però en realitat ens hi trobàvem tota la... tota l'estat. I doncs hi va haver per exemple, un congrés a València que... jo hi anava amb una il·lusió tremenda, perquè era la primera vegada que les Comissions Obreres i el propi Camacho, ens veníem a dir: " – Benvinguts les Comissions Obreres d'Ensenyament!". Perquè... doncs ja s'havia... se li havia vist el cul a la major part dels sindicats de periodistes de no sé que, de no sé quantos que es vien anat fonent com un "bolado" al primer embate i en canvi lo que anava tirant endavant i anava constituint un cos ... harmònic, eren les Comissions Obreres i era això el que havien de... (tos) Doncs en aquest *Congrés de València* ... vam anar amb aquelles il·lusions perquè era el primer i tal, i ja a Catalunya ens vam haver d'enfrontar a... directament i com a bloc, i vam ser sempre tractats com a... com a bloc, molt com a sospitosos, molt com... Després vull dir, se'ns, se'ns demanaven molt comptes respecte els resultats que teníem, el número d'afiliats... el... les eleccions sindicals -que per sort ens vam a... ens vam anar bé, la primera vegada que hi vam ser-, però que ens eh, ens vam, ens, ens vam... sempre estàvem a sota de la lupa, de la sospita. El que dèiem nosaltres costava moltíssim de... costava moltíssim de... de ser acceptat, no?. I... i en els congressos doncs a vegades ... però hi anàvem també molt en bloc, vull dir, érem, érem els delegats esperats a, [sorolls de papers] ... esperats i temuts i detractats i... vull dir, això va durar... molts anys, fins que... la situació diguéssim, es va anar també modificant en la, en a la, en a la, en a la direcció del, del PSUC aquí, no?. Ai!, (pica a taula) del, del, del sindicat aquí. Perquè, al sindicat nosaltres ... el teníem de dirigir directament. Vull dir, no, no, no, no el podíem discutir en el partit i això va durar molts anys. De manera que quan venia un congrés a vegades, vull dir, ens trobàvem molt desgarrats. Vull dir, el que no, que no, no, no, no teníem que dèiem endavant, doncs que teníem un, un sindicat amb responsabilitats que l'havíem de tirar endavant i... i que no, no acabàvem d'aclarint-se a... amb, amb, amb com ho havíem de fer.

Aleshores és per això que quan el... PSUC, va al, al *Cinquè Congrés*, alguna gent ja hi anàvem sapiguem... -i jo no, no dirigia res, ni era res important... ni... el, el sindicat sí que el dirigia però vull dir que, no, no... no... no, (somriu) allò no tenia unes repercussions dintre del partit-, me'n recordo que del Quim Sempere que... jo li vaig dir:

- "Quim anem a dividir-nos!"-

Diu: - "Vols dir?. No crec!"-

Dic: - "Ens dividirem!"-

E. – Això al 81?

- "Ens dividirem. No, no hi ha... no, no te... no tenim altre manera?. Ens, ens dividirem perquè, som dos partits en realitat"-.

I bueno ... en realitat vam guanyar. Però... vam guanyar, [sorolls de papers] i era, era tant nou per nosaltres guanyar!. (to malenconiós i pausat) Però els... però a l'hora de dirigir, allò que havíem guanyat, la... la... les persones que havien treballat per, per, per dirigir allò, el que volien en realitat era que canviés el PSUC i, però dirigir el PSUC no és... Jo, a mi em sembla que van fer un acte de, de... desvalorització, o sigui de no trobar-se prou, prou importants per dirigir el PSUC. Allò, allò els hi podia una mica, no?. Vull dir, volíem guanyar les esmenes, però després el partit esmenat d'aquella manera amb els, amb els, amb els estatuts... i amb les... i amb els... amb el cos ideològic que havia sortit [cop al micròfon] del partit, del, de la, de la, del congrés, ho havien de dirigir els mateixos que... que havien volgut un altre cosa. I això clar, no era possible, això no era... po... vull dir, ara em sembla impensable que poguéssim... Però ahora de... ahora de... proposar la gent es ... es van tirar, es van tirar enrera als... els que havien de fer un pas endavant (pica a taula) es van tirar enrera. I d'altres ens vam... proposar, però no teníem pes específic per, per, per dirigir allò, ni pensaments, ni ens u, ni ens u... ni ho preteníem. Però, pensàvem que algú altre sí que ho havia de fer i com que no... [soroll de fons] va ser quan va sortir el... el Paco Frutos, el, el ... semblava que fos... [sorolls de fons] bueno que havíem tocat el cel amb les dents, no?. Vull dir, que, que sí, que havia acceptat, que havia dit que sí, que allavòrens i l'Ardiaca [Pere] però... però bueno, vull dir no, no... no, no estava, vull dir la, la, el PSUC era una... i allà

hi havien gats vells que havien fet molta... Vull dir, que havien lluitat clandestinament contra molts (somriu) i que vam pogué... perfectament tornar al lloc tot el que s'havia de tornar al lloc i, aleshores ens vam trobar altre vegada que o, o, o, o reclamàvem hi fèiem, finalment, el que ningú volia que era un altre partit o no ens hem sortiríem. I realment, ho vam fer amb tanta il·lusió que, que no potser no... no tots [sorolls de fons] teníem els mateixos projectes al respecte!. O sigui, hi havia qui creia segurament que... el PCC... només seria per mostrar que s'havia de fer des de (pica a taula) un partit comunista i tornant-se a unificar ràpidament. A la, la... les circumstàncies van ser unes altres, vull dir, realment ens vam dividir, vam tenir partit, però teníem els mateixos vicis. Nosaltres també, (tos) teníem una, una formació... molt deformada, que potser no la teníem nosaltres sols –jo crec que no la teníem nosaltres sols- sinó tota l'esquerra del, del segle XX ha nascut en la confrontació i en la divisió. I aquesta confrontació i aquesta divisió... ens a portat a, per una banda, mentre tot estàvem junts a no volguer veure i a no, ni tant sols poguer-se a vegades criticar o criticar però, al final, quan l'altre deia amb unes altres paraules i semblava que havia recollit no sé que, eh, eh, ja ho votaves o com a màxim t'abstenies. A... si es parlava de la Unió Soviètica segons qui ho digués doncs ja... allò era per, fotre, i no, tampoc, no volien veure ni les evidències més evidents, perquè n'hi havien, i moltes. Vull dir, hi havien molts camps de divisió i ... al mateix temps les il·lusions eh, que eren netes i que eren a, a favor de, de, de, d'una millor .. distribució de riqueses i per tant a una millor vida per tothom, a la pràctica es convertia en una lluita de, de, de, en una lluita molt petita, molt mesquineta i, i... (bufa).

Ah!. El PCC va sortir com... de dir "doncs hem de fer o sí que ho podem fer", i aleshores – jo crec -, que hi havia una cosa que se'ns havia inculcat i que... els, els resultats després amb vi... amb demostrat que érem falsos, no?. Eh... nosaltres creïem que, la raó -com diu l'himne- estava en marxa, i que, havia de caure pel seu propi pes. Que, el que fèiem nosaltres, lluitant era provocar perquè fos més ràpid, però que tot el món anava cap al socialisme. I per tant –perdó!-, i per tant ... quan les coses no van ser com nosaltres pensaven, van perdre molt peu.

O sigui, jo crec que el PCC va néixer ... no només, perquè hi havia una gent que estava dirigint un partit històric amb unes ... amb, amb, amb un doble llenguatge, dient unes coses i fent-ne unes altres perquè creien (pica a taula) que ens havíem d'arreglar cap a uns [sona un telèfon] determinats llocs i que potser no era polític dir-ho, però que en realitat, allò era el que convenia més a tothom, sempre amb un cert despreci de la gent, de la... de la gent de baix. No només de la gent de carrer, sinó del militant... de, de base ... i això estava contraposat, posat a un altre idea que jo crec que és la que és correcta, que és a dir: "allà on hi ha un comunista (pica a taula) hi ha d'haver una, una, una lluita". Vull dir, que el comunista no, no, no necessita que hi vingui una gent preclara a explicar-li que ha de fer en cada moment sinó que, el comunista sap analitzar la realitat, sap veure a on hi ha les contradiccions i, sap posar-se sempre a favor de, de, de, del... de la lluita per la... per una més gran felicitat, una més gran... Vull dir ... no només des de el punt de vista materialista sinó d'humanisme. I això en el PCC ... molts hi vam anar a... des de aquesta òptica. La gent que hi vam anar d'ensenyament tots, a la una, amb aquesta òptica. Perquè estàvem molt homogeneïtzats degut a la lluita sindical. Tot i que posteriorment es va incorporar gent que venia del sindicat de treballadors, per exemple el Patón. Al principi a mi em semblava hasta impossible. O sigui, em costava d'entendre ... perquè com que havíem estat tant (èmfasi) radicalitzats. Però ell, havia viscut una altra realitat, no me'n recordo, no me'n recordo quina era la seva circumstància personal o venia d'un altre lloc. A lo millor havia vingut d'un altre lloc. La gent que venia d'un altre lloc, ens mirava una mica com si fóssim marcianos perquè clar, nosaltres es que cada paraula era com aquelles famílies que viuen 17 persones juntes i fa mil anys que estan tots junts i no s'estimen i que, que cadascú un diu: "el temps està millorant – i l'altre pensa – ha dit que està millorant perquè jo hi he pensat primer hi he dit que feia mal temps" per exemple. Doncs, tot estava molt marcat, les cartes estaven molt marcades però, el PCC (tos) va néixer també –i això penso que nosaltres no ho vam saber valorar perquè eh... entre altres no .. no les havien vistes venir, jo crec-, amb aquesta confiança en que el món anava cap allà i que per tant, teníem la raó. I això .. ens va costar molt eh, de perdre-ho!. Ens ha costat molt - crec jo -, de perdre-ho!. I jo crec que hi gent que encara no ho ha perdut. I que va... una mica, pensant que en tot cas si les coses no van con havien d'anar tothom li està devent a ell moltes explicacions del perquè, perquè ell ja ha fet lo que havia de fer. I no ho van fer el que havien de fer. Ja et dic, no els del PCC, eh?. Potser molt més exagerat els de la Lliga Comunista o, o igual, o els de el MC o els de... d'altres organitzacions, però que l'esquerra anàvem amb aquesta prepotència –diria jo- de que... una mica com els creients quan diuen: "Nem en aquesta guerra que Déu està del nostre costat, no?", que sempre s'han procurat que Déu estès al seu costat. I nosaltres com que de Déu no... no hi creïem, doncs era... Si!. Era la raó, era els temps, era la història i... i és, i és dur, és dur, el... baixar d'aquest, d'aquesta seguretat, no?. I és, és, s'ha hagut de baixar per .. des de molts àngles, no?. Les coses s'han... han... ens han demostrat que estàvem equivocats. En l'únic que jo crec que no estem equivocats i no, i no ho creuré mai [soroll de fons] –em... me'n moriré així-, és en que el món no està gens bé organitzat i com no ens ho muntem d'alguna manera per trobar un altre forma més igualitària ... no solsament la majoria no pot ser feliç sinó que la minoria tampoc no ho pot ser. Que això és una cosa que vaig descobrir jo fa molts anys i que ... que, que, que em sembla mentida que la gent no ho vegi!. Vull dir que, eh... la gent, la que té, nosaltres aquí ara som dels que tenim, tots els espanyols, excepte els 4 replegats, però, la molta majoria... hasta els pobres d'aquí son rics perquè... com que... els altres llancem

tant doncs també els en hi toca molt, mentres que en altres llocs la misèria és molt gran .. No sé, el món està molt mal muntat i... i, hi ha molta gent que lluita en favor d'un món millor i val la pena d'ajudar-se'l. Passa que el PCC doncs és un partit més i no... no sé si fa el que pot. Suposo que fa el que pot, fem el que podem, jo també en formo part en molta distància perquè ara no... no ajudo gaire a part de les quotes i... alguna altre cosa així al moment de les eleccions, però... el que es va fer, (fa ratlles en un paper) el que es va fer ... no es podia deixar de fer. (to malenconiós i pausat) Perquè era impensable estar en un partit, en que les tendències no eren reconegudes, però en canvi exceptuava constantment... o sigui, es deia una cosa i se'n feia un altre, no?. Hi havia, ja ho crec que hi havia tendències. Segons com fossis, no t'enteraves de, de determinades coses perquè en tu no te les deien o tu tampoc quan de segons que sabies u, un... bueno, que no, que no era un partit ja eren dos, vull dir, o tres. I després doncs... els temps doncs han sigut uns altres i les coses s'han anat empentint, empentint. En aquest aspecte la ge-, la influència del comunisme s'ha anat fent més petita ... perquè no...

E. – Però, llavors com qualificaríeu els que van quedar en el PSUC?. En el sentit de... /

Hi van haver de dues classes els que... bueno, per una banda hi havien aquesta gent diguéssim, (tos) que eren partidaris acèrrims de... les institucions i... per ells doncs, que sé jo. Suposem, per ells un ideal podia ser... que un ministre comunista estigués al poder. Però clar, no fen el programa comunista perquè allavòrens (somriu) no hauria estat. Però .. contaven a que els èxits els contaven per aquestes... vies no. Després han vist que... ho tenien més fàcil en altres llocs i... i, hi han a... hi han abandonat el PSUC .. i n'hi han hagut d'aquests. Però també n'hi havia... molta gent que, a, això mateix, però no tant descarnat, ... i que potser no havien .. viscut tant directament aquesta lluita tant confrontada que era molt (èmfasi) desagradable, doncs es quedaven al PSUC perquè el PSUC tenia les sigles i tenia... el valor històric i perquè... i també perquè a lo millor havien quedat en un poble que tothom, es via quedat en el PSUC. Vull dir, hi havien raons, mils per quedar-te en el PSUC i no n'hi havia tantes per anar al PCC, perquè el PCC era una cosa nova. Era una aventura, era una aventura que internacionalment, ningú la veia amb il·lusió perquè no eren temps de divisions sinó d'unir-se. Per tant, anessis allà on anessis et trobaves a, a... en donar moltes explicacions i les causes eren de gent que... per una banda, la gent diguéssim que... havia viscut més directament aquesta, aquesta... aquest desgast ideològic constant de, dir una cosa, fer-ne una altre, discutir, si erats majoria .. es denegava la majoria, si eres minoria (pica a taula) et passaven pels nassos que allò era minoritari, tot això. Això hi havia una determinada gent. Després, també hi havia la gent que havia quedat en el PSUC perquè, tota la seva agrupació –que ja no, no hi havien cèl·lules allavòrens al PSUC-, que tota la seva agrupació havia passat al, al PCC, pues passava al PCC. Vull dir, que al PCC també hi ha hagut... pues hi havia doncs, persones que s'havien posat com una mena de plaç fixa i que en un determinat moment els va semblar (pica a taula) que ja era moment de tornar i van començar a haver-hi també divisions a dintre del PCC i n'hi van haver. Hi van haver personalitats individuals que van marxar però també hi van haver grups organitzats que van marxar i... tot això era el senyal del... de, de que el debat ampli de la societat ja no el teníem nosaltres a dintre, sinó que, estàvem perduts immersos en unes lluites intestines ... degut a que ens era molt difícil entendre la realitat del món. Vam perdre molts .. hi va haver, per exemple moments en que ... el sindicat tenia contactes per exemple amb la Unió Soviètica, no?. O amb Cuba o amb un altre d'aquests països i deien: “Eh... hi ha tal congrés i seria interessant que hi anessin 5 persones”. Pues aquelles 5 persones mai, però mai, però mai mai li tocava a gent que posteriorment van ser del PCC. Sempre hi anaven, 5 persones, que apareixia com de dir: “és que aquesta .. té més estudis – o – aquest és més, està més ben preparat o aquest és nou i ens interessa perquè formarà i no sé que...”. Vull dir, els arguments podien ser diversos i contraris, però sempre hi anaven... Per tant?... escoles, escoles del partit, escoles... a la Unió Soviètica hi havia ah, ah, escoles que funcionaven per estrangers perquè anessin allà i tal, i tots tornaven convertits en uns eu... rematats. Però... fortíssim perquè en realitat aquells llocs –dels quals la gent del PCC no els cataven, (riu) no hi anàvem mai-, no sé que els hi ensenyaven però que els hi ensenyaven que “aprovecha lo que...”, una mica era com lo del “Carpe Diem”, saps?. Semblava que tornéssim dient: “aprofitant el que hi ha?. Que això durarà tres dies .. i després, ja ho veurem!” No ho sé!. Jo penso que els del, el PCC (escriu) no vam... els que ho vam volguer i els que ho van portar érem els que ho havi... haviem sofert aquesta doble via al PSUC i molts altres per altres raons bastants més, diguéssim, per una banda lògiques perquè vull dir si, tot una, tot un poble quedava o molts –la majoria- els dirigents i els no sé que, quedaven al... PCC, pues venien al PCC i si era a la inversa, la inversa, no?.

I... bueno. (sospir) I com que la realitat no va ser... tot lo meravellós que ningú ens imaginàvem. Ningú, ni els d'un cantó ni els de l'altre i, en canvi, la realitat se'ns escapava per les costures en... la societat era molt difícil influir-hi i venien unes eleccions i les coses anaven fatal, i ... passava no sé quina mobilització d'associacions de veïns o, o... sindical i allà hi havien totes les formes possibles d'ideologia i la nostra... o les nostres, PSUC, PCC tenia tant poca presència... i tant poc pes específic, doncs bé un moment que es planteja lo d'Iniciativa per Catalunya i la major part de la gent ... No!, això tampoc és veritat!. La major part no!. Però molts tampoc no vèiem altre sortida. Dèiem: “Bueno, pues anem fem cadascú la política del partit però davant d'unes eleccions que és una cosa puntual i que de lo que es tracta és de tenir el màxim de vots?. Ajuntem-nos!” Però això va costar molt (èmfasi) dintre del PCC.

E. – No es va aconseguir entendre això per molta gent no?

A veure, clar. Barcelona és molt gran, no?. (dibuixa en un paper) I quan tu te'n vas a casa teva, estàs a casa teva i els teus veïns a lo millor necessiten?? ----- i saben si ets de Comissions o si ets un fatxa. Però als pobles, la gent se'n porta la seva forma de pensar i de ser a casa seva. Perquè?. Perquè a la nena va a l'escola del costat i tu ets de l'associació de pares, i la... senyora és de l'associació de veïns o tots dos de tot arreu. I tothom sap que penseu i que no penseu. I, entre... i en les divisions hi van haver uns "desgarros" terribles, físics. Bueno, casi físics, no psíquics, però... dolorosos més que els físics, no?. I aleshores es tractava de tornar a fer pinya i això... jo només et puc dir que, quan anàvem a la constitució de IC es va fer... per sectors també. Per tant, també havíem de constituir IC d'ensenyament ¿y como no?, jo també hi havia de ser. I realment jo penso que a la vida he tingut bastant sort, però en el... i, i ademés no sóc partidària de parlar de la sort perquè no hi crec gaire, no compro mai d'allò de loteria. Però... però (somriu) en aquestes coses tinc molta pega perquè, vaig haver de tornar, vaig, vaig tingut de tornar a ser jo i uns quants més, però jo era la que dirigia el sindi... el, el partit d'ensenyament i tenia d'anar a veure en aquella gent, (to fluixet) que, que clar, mi... mira, mira com anava jo aquell any – això va ser l'any 80... es... esperat, 87, el curs 87 – 88 -, i jo en aquell temps treballava a, en una escola de la Barceloneta que es deia "Lepanto" (somriu). Els hi deia "No podríem canviar el nom?. Perquè (soroll) tenim molts nens àrabs, eh!. Nosaltres no tenim nens turcs, no tenia clar vull dir jo.. - mare meva! -, i se'n deia "Lepanto." (èmfasi) ¡Una batalla contra los moros que les dejó hechos polvo!. (riu).

Bueno, doncs, el dia que anàvem a lo de IC vam fer varios reunions, no?. I jo... doncs hi vaig anar en auto-, i anava en autobús perquè la, perquè ve... veníem aquí al carrer ciutat i jo venia d'allà de banda de la Barceloneta de la part aquesta que comença el passeig. O sigui, on acaba l'Almirant Cervera i on comença el passeig hi agafava el 45. Les dues primeres setmanes em vaig deixar el bolso a... l'autobús, a terra, eh?. Vull dir, el bolso així (ho representa) [soroll de la gravadora] i baixava. Tenia tantes ganes de deixar córrer la situació i m'era tant impossible (èmfasi) anar-hi que l'únic que deixa... pues mira deixava el bolso que la primera vegada el senyor... me'l va tornar el mateix ... conductor, diu: - "Ha tenido suerte!"-.

Digo: - "No, no, es que como no me lo ha robado nadie que lo he dejado yo, pues la primera persona que lo ha visto era muy raro que fuera un ladrón. ¡Se lo ha dado ha usted!"-.

Però la setmana següent, que em tornés a passar?. El senyor, al·lucitava i diu: "Pues esta vez no ha tenido tanta suerte porque yo no lo tengo." (riu) Però també el van trobar a la companyia. Vull dir, era una cosa horrible i érem a Barcelona, que ens havíem de veure doncs un dia a la setmana i tal. Als pobles la gent no ho podia entendre i és perquè la política havia deixat de ser ... generosa (pica a taula) i oberta, jo crec. Vull dir, ja feia anys que ens debatíem i ens menjaven el fetge mútuament. Aleshores, el, el, el... l'acord de IC, era de calaixot, jo crec que era correcte i el defensaria a tot arreu. I quan el PCC va anunciar –que va ser un 14 d'abril-, hi va dir el ma /

[CINTA 12 CARA B]

Ah, ah... quan va passar això teníem do... em sembla que eren dos al parlament, dos parlamentaris. Doncs hi va dir el Marià "Us anuncio que a partir de tal dia o a partir d'avui -devia dir- estem en el grup mixta!", i va haver molta gent que va aplaudir. I això jo ho vaig dir un dia en el P... en el partit, dic, bueno un dia que hi havia una... bueno, quan s'estava amb la història de... de tornar a veure si tornàvem a entrar a IC o és que hi han hagut tantes vegades que ja ni me'n recordo. És dir, jo em vaig quedar amb les ganes de lluitar per quedant-se a... a Iniciativa, perquè Iniciativa era nostra l'havíem –era nostra i de molta altre gent- però vull dir que l'havíem treballada i feta.

Bueno, doncs aquestes coses van anar aixís i penso que... hi havia una part d'error, ja previ, que era el... aquesta lluita ideològica descarnada. La lluita ideològica no pot ser, no pot ser sobre els ossos, vull dir a d'haver carn, hi ha d'haver gent entre mig, hi ha d'haver la societat, al poble que estigui debatent o com a mínim molts dirigents d'una, reconeguts eh, d'una manera natural. No aquell perquè ha tingut més vots!. Perquè tot el sant dia contàvem els vots "aquest ti... avui ..." me'n recordo del, dels... del Quim Boix, que era el germà del Isidor Boix però eren eh, eh... a mata-degolla tots dos en quant a les idees. L'un era el més, el més... dretà –diguéssim- dintre del comunisme si és que se'ls hi podien dir comunistes perquè realment renegaven del comunisme, però bueno. Vull dir, estaven dintre del PSUC i l'altre era lo més (èmfasi) exagerat del PCC, que després se'n va anar per la, per la, per l'esquerra o sigui per la teva... dreta. Aleshores el... Quim era dels que deia: "Si avui hagués hagut fulano i mengano i sotano i tal hauríem guanyat aquesta... votació!" Perquè sempre estaven comptant, vull dir ... la, la... la gent, s'havia retirat dels nostres... de la nostra influència.. Clar que hi havia una certa influència perquè sempre influeixes en algú!. Però ... no com un partit polític ha de fer que és debatent, dirigint, sapiguem quina és (pica a taula) la realitat de la societat. I nosaltres estàvem aquí i estàvem al pis de sobre. Saps com les

cases aquestes finlandeses que a dalt casi bé, no hi cap ni una persona dreta perquè és la punta de la...? O sigui, pues allà. Estàvem molt poquets, debaten i descarnant-se i dividint-nos i, dient-nos el nom del porc i... això s'ha mantingut. Això s'ha mantingut durant anys i anys d'una manera molt artificial perquè en el sindicat –hi va haver la temptació de dividir-lo-, vam tenir una discussió tremenda i l'hem tinguda més d'una vegada perquè, venia un moment en que, el sindicat estava molt ... amarat d'unes idees que, a determinada gent ens eren alienes. I aleshores deïem: "I... això (pica a taula) no està en el sindicat i tal..." però venia un congrés i a lo millor si que estava!

E. – Llavors al 81 quan es va produir l'escissió del PSUC -i va sortir del PSUC- del sindicat no va sortir?. De Comissions?.

No... no va sortir ningú, "pies quietos" tots. Ja va costar ja!. Va costar molt perquè van, va haver-hi (somriu) una... va haver-hi, ui!. (flux) És que també, mira que lluitar sempre en favor dels drets de la gent i després no ser capaç de, de defensar-ho quan resulta que, estan sota... Hi va haver una repressió tremenda dintre del sindicat. No es podia permetre que el sindicat marxés de les mans d'un determinat partit polític. Quan després ens enrabíavem moltíssim, quan els, els ... diaris o les, o... la tele di-, deia:

- "El sindicato comunista..."-

- "No!. Aquí hi ha de tot, aquí hi ha tota classe de gent!"-

I es volia que hi hagués tota classe de gent .. a la base, però no a la direcció. I aquí va haver... ui!, mare meva va costar molt!. Va costar molt!. I el sindicat de, de... va costar molt perquè va costar molt quedar-se, perquè era molt dur, però ens vam quedar. No es va permetre que hi hagués... hi havien hagut moltes experiències, perquè els primers temps de la... creació de Comissions Obreres, hi van haver divisions constants. Hi havia gent que feien fugues cap endavant, que els hi semblava que el sindicat havia de dir, exactament, el que deia el seu partit i aleshores, doncs, hi van haver moltes fugues cap endavant i tots aquests sindicats van durar tres dies. Aleshores eh, la gent teníem una certa lucidesa de que... estésim com estésim Comissions era el nostre sindicat i ens havíem de quedar, i així es va fer. I el Sindicat d'Ensenyament, el dirigíem la gent del PCC, eh... amb no gaire realisme -jo crec- tampoc. Perquè allò estava cantat que... no duraria i no va durar. No va durar perquè clar, l'ensenyà... a veure (tos) ... hi havia hi va haver un, un ... Para un moment això!. [Es talla la gravació perquè pugui refer el seu discurs]

E. – Ara ja funciona.

Jo crec que el PCC no podia dirigir el sindicat de Comissions Obreres perquè la realitat no era... o sigui nosaltres estàvem en una punta de la... érem més radicals diguéssim, que la gran majoria dels nostres afiliats. I... no vam tampoc saber, perquè sí que dirigíem... en un temps vam dirigir absolutament perquè érem tots del PCC i en altres moments hi havia gent... independents en la, en a la, en les direccions no hi havia casi bé mai ... però va venir un moment que això no és podia mantenir i... en un congrés de... en un congrés hi va haver determinades persones que fins aleshores havien sigut del PCC que van canviar (ratlla un paper) de, de signe i... i ja està, i després els altres, vull dir, per ra... va, va sortir una altre direcció, va sortir un altra direcció .. que va ser... la que hi ha... ara. Va ser la que hi ha ara, en Joan Carles Gallego que sempre havia estat en a la... o sempre, durant molts anys, havia estat en a la, en a la... directiva, però que... Jo va ser durant uns anys que vaig ser... la Secretària General, després de mi... abans de mi hi havia hagut el Faustino Miguélez -que el tens a la llista- i abans del Faustino Miguélez hi va haver eh... un que després ha deixat de ser de Comissions Obreres, el Jordi. No me'n recordo del seu cognom ara. Ara no em ve el seu cognom. I després de mi, i aleshores quan, quan jo era Secretària General el de... el responsable d'organització era el Filella -que em sembla que encara ara ho és-, i després de... de mi hi va haver la Lidia Tua que també era del PCC i d'organització em sembla que va continuar sent... No!, no!. Va ser un altre company que després que també era del PCC però que després va... va... va, va ser un, un d'aquest grups que es va fer a la primavera i el van dir "Los Almendros". No sé si n'has sentit ha parlar, perquè era el temps de la primavera i els hi van dir els Almendros i aleshores, doncs, es va tornar... al PSUC. Van tornar al PSUC amb la idea de que ja es podien plantejar les idees que havien defensat en el PCC dintre del PSUC, i que llavors doncs tindrien més possibilitats perquè era un partit històric i estaven més introduïts dintre de la societat... i tal.

Després de la... quan la Lidia va dir que ho deixava ... va ser el Fernando Lezcano, que el Fernando Lezcano també era del PCC, i que, posteriorment ... se'n va anar... és el Secretari General ara de tot l'estat però ja... va deixar de ser del PCC... en un, ell ho va fer pel seu compte. Vull dir, va ser en un determinat moment que... o sigui, les, les persones que eren... les persones que canviaven, que ja dimittien, eren del PCC. I les persones que quedaven i que eren del PCC, algunes es van passar i el PCC va quedar en minoria, vull dir, això estava... em sembla que estava cantat. Però jo, no ho vaig veure en aquell moment. No vaig saber veure-ho, vull dir va, va, va passar i... va anar d'aquesta manera i llavors ja no en tenia la responsabilitat màxima i... i bueno ajudava com, perquè durant molts anys encara vaig ser molt activa en el... llavors si havien hagut... era unes de les vegades que hi havia hagut eleccions i... eleccions sindicals i donaven molta feina, vull dir, ajudava en aquestes coses i així però ja

no tenia cap, cap càrrec així diguéssim de primera... i aleshores eh, dirigia el... el, el par... el partit a ensenyament.

I... i bueno, aleshores es, es va perdre la direcció del... i es va homogeneïtzar molt aquesta pugna que sempre hi havia entre los "catalanes" que deia, doncs va quedar... bastant apaivagada perquè hi va haver homogeneïtzació de lo que es... de lo que era la direcció del sindicat aquí i lo que va ser... i lo que era la resta de l'estat. I... que més et puc dir?. No sé si puc dir algo més?.

E. – Ho deixem per avui si de cas?

Quina hora és?

[CINTA 13 CARA A]

Setena sessió amb Carola Ribaudí, dia 21 de desembre de 1999.

E. – Carola vam fer l'altre dia un... un seguiment de les vagues però una miqueta general. Llavors m'has dit ara que no tens l'inventari complert de les vagues, que això ens ho donaràs un altre dia. Però m'agradaria saber si utilitzàveu algun mètode per valorar la pujada ... dels sous que demanàveu.

Bueno, el tema de l'augment de sou en el... magisteri eh... no es, no va ser un tema que... que es toqués massa de front, perquè... -em sembla que d'una manera ho altre t'ho vaig comentar l'últim dia- nosaltres teníem unes... A... a veure, el, el sindicat es va... fer fort sobretot en el sector públic, i el sector públic tenia una contradicció de, de, d'entrada que, les diferents vagues han intentat solventar i crec que si ha, si ha posat bastant fil a l'agulla. No vull dir jo que sigui una cosa absolutament ja acabada però, però, sí. És a dir, el mestre era tradicionalment molt mal pagat, malgrat el que ell entrava en el servei de... de l'estat o del país o de la institució (somriu) a base d'un esdeveniment oposicions i una titulació que era la més alta que existia. Per tant, el sistema de... diguéssim, de funcionariat que té aquest aspecte lògic de dir: "Nosaltres tenim mils i mils de treballadors i situem cada un d'ells en una categoria segons la seva capacitat professional". En el mestre que érem un cos, molt gran, molt extès i ... que teníem una titulació alta no s'aplicava. De manera que, en el cas nostre no hi ha hagut augment de sou pròpiament dit en les reivindicacions ni quan hem aconseguit aquestes reivindicacions, sinó una equiparació salarial amb la resta de funcionaris. O sigui, aplicant els criteris i com que són coses molt complicades i això ho portem molt similar als d'administració pública, sempre tenim alguns savis que ho calculen i l'altre gent com, com... com lloritos que ho repetim. Perquè... per, per dir-ho d'alguna manera el nostre conveni és, és els pressupostos generals de l'Estat. D'alguna manera, eh?. O sigui, clar que hi ha molta altre gent que també, però em refereixo a que... tots els... (pica a taula) pràcticament tot lo que nosaltres hem aconseguit econòmicament o està reflexat en els pressupostos o... o no hi ha manera de que surti.

I aleshores la... aquesta reivindicació es va cimentar en la vaga -que ja te'n vaig parlar- del 78. En aquesta va sortir, per primera vegada i, dels primers i, hi va haver un acord i plaços. Aquests plaços no permetien a la gent més negativa de, de dir: "Aquesta vaga a valgut la pena!". Vull dir, que sempre sortien -ja t'ho vaig dir-, que ens era molt difícil de valorar ... la gent no, no valorava positivament l'esforç que havia fet i era perquè molts, moltes ocasions era tant complexa moure tot allò que a lo millor dèiem: "Bueno, en tres anys farem tal, tal, tal..." i ni els mateixos del sindicat -excepte els de més amunt-, feien el seguiment clar d'allò. Realment, en cada poble o en cada zona apareixia algú que, captava la línia i quan venia una altra vegada que es tornava a parlar de vaga, sabia lligar caps. Però, la resta de la gent ho tenien bastant difícil per fer el seguiment de tots aquells perquè eren, taules o meses de... amb l'administració pública, amb l'administració autonòmica, amb tots els de... ensenyament, amb els d'ensenyament només públic, amb els d'ensenyament públic .. junts secundària i primària o per separat secundària i primària. Era una complexitat tremenda i aleshores en les negociacions hi havia, per una banda, el desig d'amagant-se l'ou, això hi és sempre, i per l'altre les vertaderes complicacions de la situació. Aleshores .. hi havia per exemple compromisos que ha de dir doncs: "En els propers pressupostos es reflexarà d'aquesta manera".

La veritat vertadera és que nosaltres els sous ens vam créixer molt, en un número d'anys -doncs jo que diria- des de el, del 78 al 88. Ens van créixer molt (èmfasi) els sous. I .. perquè?. Perquè estàvem aplicant el... i mai no es deixava morir aquesta reivindicació tot i que, no era prou apre... apreciada per la mateixa gent que feia les vagues. A la pràctica sempre hi ha (fa una ganyota), vull dir, a la pràctica sempre hi vam guanyar i aleshores doncs hi havia com una mena de... una indisciplina en quant a dir: "Doncs això no val no sé que, no sé quantos". Però, quant tornava tocar a fer vaga la gent... la gent s'hi apuntava, i sempre era per la beta de la, per la via de la, equiparació i els plaços ixs, que algunes vegades no s'havien complert, i amb canvis de govern (pica a taula) o sense canvis de govern .. però aleshores doncs, es tornaven a recuperar i es tornaven a reclamar i de mica en mica s'han anat equiparant. S'han anat equiparant en quant als sous, s'han anat equiparant en quant a triennis, s'han

anat equiparant... Després hi havia reivindicacions pròpies que també han, han redundat d'alguna manera en a les ... en lo econòmic. Perquè, per exemple, a nosaltres vam introduir en aquella vaga del 78, però allavòrens era una mica per la... era, que queia encara molt lluny, que el mestre no era un senyor que tenia una titulació sinó un senyor que, constantment, s'estava renovant –un senyor o una senyora- (somriu) que constantment s'estava renovant per estar al dia per tenir noves... i que allò s'havia d'incentivar. I això va ser ... un altre de les aportacions sindicals, el dir doncs: “ el mestre que se seu en una cadira i durant 20 anys explica la mateixa lliçó, no pot ser pagat com... Se li ha d'incentivar, -també econòmicament- d'altres maneres però també econòmicament.” I doncs, totes aquestes, tots aquest apartats que els triennis, les, les... les incentivacions econòmiques per, per... capacitació professional, la... i l'equiparació salarial amb els altres administra... d'administració pública han fet, això, que hi hagués una cantera forta. I sí, clar, que també es feia servir l'IPC, per fer els càlculs en relació a tot. Però sempre hi havia aquesta altre parcel·la que era la més important i la que vertaderament .. ha valgut la pena. Vull dir, a fet que doncs molts mestres en... moments determinats doncs hagin sigut, propietaris d'una caseta o propie... que abans vull dir, realment, es, es morien de gana i no fa tants anys, eh?. Vull dir, que treballaven i no, i no... guanyaven gaire.

E. – I per exemple mai no vau obtenir reunions amb el ministeri o amb qui fos per renovar, per renovar lo que era el temari que es donava a la EGB o...?

Aleshores el, els... en quant als continguts... /

E. – Perquè per això no es va arribar mai a fer una vaga, no?

No crec que s'hagués pogut. Perquè clar, la gent que feia una vaga era... molt diversa ideològicament parlant i... els temes vertaderament ideològics s'han hagut de tractar sempre amb guant blanc en el... El que sí que, se, s'ha introduït algunes exigències genèriques de qualitat, però que han sigut més quantitatives perquè potser és més fàcil de... O sigui ... en els anys en que... segurament tu eres un alumne de... de primària. Doncs eh... feien a les escoles com a xurros, perquè els pares estaven en peu de guerra i els hi reclamaven, però aleshores no eren més que barracons i ... no tenien... no tenien gaires... gaires altres coses que ajudaven al treball escolar. O sigui, el barracó traïa aquest concepte de que escola és uns quants nens asseguts i un mestre dret que els hi explica coses. Quan no és això l'escola moderna!. Aleshores ... el que es va ... es va acunyar, també en aquells anys de... posteriors a la Llei d'Educació que va ser al 1970 i que va fer que la gent s'adonés de que lo que hi havia a Espanya era un sistema educatiu que no arribava a la gent i que era molt classista, i que era molt classista i que no... i que no responia. Primera, que no hi havia places per tots i segona que lo que hi havia –i aquest era el curs?? que va sortir– eren aularis. En deien, aularis. Ara fa, mil anys que no sento aquesta paraula. Dèiem aularis, dèiem, és a dir, allò era un, una sèrie d'aules una al costat de l'altre. Cada mestre a la seva, com si l'ensenyament no fos una cosa que exigís coordinació, que exigís laboratoris, biblioteques, sales de tallers, etc., etc.

I, aquest tipus de reivindicacions es van estendre molt en les zones industrials on els pares treballaven. I com treballaven. Perquè clar, aquests pares que treballaven hi vivien a Badalona -posem per cas per no sortir de casa teva- tots havien estat a Alemanya, a Anglaterra, a França, a... a Itàlia, a Suïssa i coneixien uns sistemes educatius molt més mimats que els nostres i aleshores, exigien aquí, en el... quan, bueno quan es va inventar aquesta paraula i van dir: “Doncs, no!. Exigim laboratoris, biblioteques, eh... els patis han d'estar en condicions, no hi poden haver pedres i ferrots per allà. Hi ha d'haver arbres, hi ha d'haver... els parvularis han d'estar separats, han de tenir el seu...”. Tot això va repercutir molt en favor de l'escola pública. Però els continguts escolar havien quedat .. a veure, fins a l'any –jo diria per dir alguna data-, els anys 70 i algo ... el que els nens aprenien a les escoles públiques doncs estava a la ment de cada mestre. Si el mestre era una bona persona doncs intentava que les quatre regles i el llegir i escriure i la gramàtica i tal els entrés a les bones i sí era una... una bèstia parda, doncs ho feia a cops de... de bufetades o... de pal o el que sigui i no, no renovava ningú. Però .. a partir de la Llei del 1970 s'introdueixen una sèrie de, de mecanismes que eren nous. Per exemple, la matemàtica moderna. Hi va haver una gran, hi va haver una gran... discussió, en el tema per exemple de tot lo que eren els... –bueno són coses que ara estan molt incorporades a l'ensenyament, algunes han desaparegut-, però doncs el, el, el que eren els, el que... pertany, no per tany al grup. És, eh, tot això era una matemàtica que pels mestres era desconeguda. Jo quan vaig anar a França al 60... vuit, no!. Al 69 m'hi vaig anar a París. Vaig anar a una exposició i tot era de matemàtica moderna i vaig pensar: “Ai!, és –era– estimulant!”. A veure, era una cosa que, semblava estimulant. Doncs aquí, se... a partir del 1970 es va volgué introduir també, en a la nova Llei d'Educació, tot lo que eren els parvularis era en funció d'aquesta matemàtica moderna. Es va tirar una mica massa enllà i després com tot que es fa aquí, en aquest país, sense veure, sense fer-ne un balanç del que havia sigut positiu –i tenia moltes coses positives-, es va retirar. I, aleshores però, ja havia demostrat que els mestres sabien poc, perquè clar, no en sabien els mestres d'això, no en sabíem!. Jo quan vaig anar a França com que em va interessar ho vaig estudiar pel meu compte però... perquè, per dir-ho així, tampoc no es necessitava una gran profunditat. Era entrar en una cosa de

matemàtica i el mestre antic havia estat format en... desconeixement de la matemàtica. Era més aviat un bon comptable un mestre antic, eh?. Però conceptes matemàtiques fins i tot senzills, li eren desconeguts. De manera que estava molt poc preparat. Aleshores, eh, van sortir i, i, i es, també s'introduïa altres formes de fer una mica més actives les classes. Deixar una mica de banda, les, les classes magistrals i aleshores el mestre es trobava tant perdut que ... les editorials que van sortir van dir:

- "Bueno fem aquest llibre per exemple!"-

- "I aquest, aquest llibre té fitxes!"-

- "I que s'ha de fer?"-

- "Doncs mira cada dia una fitxa, per exemple!"- (pica a taula)

- "Vale!. I en algun lloc hi haurà un solucionari?"-

- "Sí"-

- "Pu... pues perfecta"-

I aleshores, el que sempre s'havien comprat els llibres aquí. O sia, l'escola era pública però així com a França l'escola era gratuïta en aquest aspecte de material escolar aquí –que ara no ho sé com ho tenen, ara no sé com ho han pogut manegar això?. Si ho han mantingut o no?- doncs aquí ah... aquí això s'ho pagaven els pares. Però, en uns temps eren doncs a lo millor un o dos llibres i en un moment donat comencen ademés aquests llibres que no són renovables perquè són fitxes per escriure. I aquí hi entren molt les editorials i com que hi ha tota mena d'editorials i és el mestre el que les pot triar, per aquesta via cadascú es trobava satas... satisfet ideològicament –el mestre dic- i en els pares l'únic que han fet amb això és posar coto a... la part, econòmica. De dir: "Bueno, pues exigim que durant un temps no es puguin canviar els llibres". Perquè sinó, vull dir, cada any podia ser... I ademés, hi havien tota una sèrie de corrupcions o petites corrupteles al respecte. Vull dir, hi havia l'editorial que prometia alguna cosa al director que acceptava tal, vull dir, hi havia aquestes coses circulaven.

Aleshores, els continguts ideològics no se n'ha... no se n'ha fet mai una... una... una lluita... una lluita. Penso que potser... haguera sigut molt difícil, no estàvem prou homogeneïtzats ideològicament. Però les editorials han presentat les seves diferents opcions, i són... dispars, eh?. Fortament dispars. Aleshores, el, el, qualsevol mestre està acostumat ... n'hi han que, que agafen tot, però el... que està acostumat en el moment en que es parla dels, dels llibres doncs tinguer-se d'enfrontar (pica a taula) i dir: "Jo aquest no perquè això i perquè allò o..." /

E. – I a l'època per exemple, quines eren les editorials així que vostè recordi , que potser tenien una ideologia més marcada doncs diguem-ne conservadora?

Home hi havien els SM que estaven lligats a... tot els Maristes i tot a.../

E. – S.M?

S.M.

E. – Tal com sona?

S.M.

E. – Val.

Però... no tinc molta memòria jo en això. Això és a un altre: inventari concret de les vagues (ho apunta en un full) i .. editorials –diguem-ne-, eh, representatives de... Aquí per exemple, aquí a Catalunya que, que, molta part de les editorials estan aquí a Catalunya. Però hi havien algunes editorials -que després doncs han tingut a, algunes han tingut dificultats fortes- que intentaven portar i és, hi ho aconseguen una línia bastant oberta que, per exemple, en el tema de la matemàtica trencaven, trencaven llances en favor de, de, de, de, de que no sigui tot el sumar, el restar, portar-ne no portar-ne, sinó que la gent tingui un esperit més obert. Que això després també es veia a l'hora dels ordinadors i a l'hora del... vull dir, això després se, se, s'ha... s'ha vist, el, el nano que tenia una ment més, més oberta podia entrar en una matemàtica més alta, no?. Quan anava a secundària o tal. I que en, en temes de com d'història o de geografia eren dinàmics, eren, eren respectuosos en la... per dir-ho així, doncs amb un... que tenien una visió humanista de la ciència, la Casals, per posar un exemple. I... i, de totes maneres, això és una cosa que la faré amb un altre que... que hi entén més que jo i tu donaré. I si vols un dia podem venir a acabar-ho de donar?.

E. – Sí, sí, perfecte.

Editorials representatives... (pren nota)

E. – Després podem dir que allavors les manifestacions que es van, van fer, en aquest cas van ser per la dignitat de les condicions de treball, no?.

Sí.

E. – Perquè fos una escola a la qual no hi haguessin barracons i tot això que hem parlat abans...?

Per la qualitat de l'ensenyament, una qualitat quanta... no, no, només quantati... quanti.../

E. – [quanti]tativa.

.... Ta-ti-va, però volia dir vaga, però no ho sé dir. Sí, no, per exemple, tot lo que era el dir que... les classes s'han de preparar. I... i que no importa el nivell. Perquè clar, una persona li diu: "Ah!, classes de primer s'han de preparar?" Pues les de primer s'han de prepara més que una de per nanos de 18 anys que ja tenen una forma de pensar de, de, de persona adulta. Un nano de primer vull dir, (somriu) sinó l'agafes per la seva mida no, no hi entra. I per l'altra banda el tema de... a, aquest, del... dels, de les, dels espais que hi ha d'haver en una escola -que no sigui un aulari- i en tercer lloc també, en favor de... altres aspectes de l'educació que no són pròpiament l'ensenyar les quatre regles i tal com poden ser, unes colònies o fer uns jocs florals... O sigui, tot això anava aparellat on anava en un sol bloc?? Per entendre'ns, segons qui arribava a una escola jo dic: "Que tal aquesta noia?. Molt trempada!", molt trempada per determinada gent volia dir: que faria... sortides, sense que ningú li tingués que posar un petardo al cul. Que prepararia colònies i aniria tal com... que hi aniria, que... formaria part d'aquelles colònies; que si hi havien uns llocs florals i els nanos feien poesies, els de la seva classe hi participarien. És tot aquest tipus d'aspectes en els que l'alumne pren més a... és més protagonista del seu propi ensenyament. I que... i si aquella persona era encara més trempada doncs, formava part dels que ho divulgaven [soroll del bolígraf] .. a d'altres espais. Perquè es clar, l'escola sempre ha sigut un espai molt restreny. Actualment molt més perquè de les dugues línies que abans tenien totes (èmfasi) les escoles i algunes tres, i amb anys com els 80 i algo es van intentar fer escoles allà a lo, lo, lo que havia sigut l'esco... la, la, la fàbrica Pegaso, es van fer escoles de 5 i 6 línies que... amb moltes lluites, moltes, vam aconseguir que aquest criteri caigués i aleshores es van... dintre, del mateix immens edifici, hi havia diferents petits edificis que funcionaven. O sigui a veure,?? és tota, és tot la qualitat és una cosa tant (èmfasi) extensa i clar, per la persona estudiosa i que ademés s'ho mira de fora pues compta més aviat en veure quins continguts concrets... però això ha quedat sempre en mans del professor.

E. – Sempre en mans del professor. Parlem d'una altra cosa, ah. Les dones que treballaven a l'escola pública o privada patien algun tipus de discriminació sexual?. O es va donar algun cas de discriminació sexual a l'escola, que vostè recordi?

Les dones que... que és... que en feien una vida més, més... [se senten sorolls de fons] lliure tenien algunes opcions. Una era ser telefonista, un altre era ser mestra. I no, és un sector en el que hi ha un igualitarisme bastant fort, eh?. Vull dir, si, si es dona el cas de que hi ha més directors que directores –i és cert que es dona- és perquè a davant de determinades responsabilitats extres la dona ... moltes vegades estira enrera. Moltes vegades forçada per la seva maternitat o a vegades forçada per la seva... no per... no col·laboració de l'altre partener en a les coses de la casa. Vull dir, allavòrens tot això fa que una dona mitjana edat, jove, que no tingui els fills ja crescuts o que sigui soltera o així –aquestes, queden a part-, però la majoria, la gran, gran majoria doncs si pot trobar que un altre sigui director... es tira enrera. I l'home sempre fa un pas endavant en aquest aspecte, li sembla sempre que al cap d'uns anys s'ha de promocionar i per fer... després de ser mestre ha de ser director, eh, i si pot continuar. A la dona aquesta idea la promoció... jo crec que no la té tant, excepte aquelles dones que han acceptat a la forma... el clicé masculí, no?. Jo crec que la dona més aviat peca perquè és... donat fàcilment a dir "bueno doncs, tu ho pots fer ..." o pensar que ella no està preparada i l'home en les mateixes condicions troba que sí, que està preparat.

E. – Llavors potser a nivells d'inspectors d'escoles potser també hi ha més homes que dones, no?

És un altre... és un altre cos.

E. – És un altre cos.

Aquesta va ser una altra de les lluites en favor de l'ensenyament de qualitat. La supressió del... es reclamava la supressió del cos d'inspectors. Era un cos extraordinàriament repressiu i molt inútil perquè el franquisme l'havia, l'havia fet doncs el seu còmplice a... a vigilar... els mestres, i jo recordo una anècdota en aquest aspecte que és que... estava, jo treballava a Torre Baró, era el primer any que hi era. Per tant estava en a l'any 74–75 .. [se senten sorolls de fons] i preparàvem una vaga fortíssima que hi va haver, que encara era sota el Franco, sota el franquisme i que després... va coincidir en part amb una gran vaga d'Administració Pública en la que el... Maragall [Pasqual] que ara... el Maragall, junt amb

uns altres de Comissions Obreres van dirigir-la i els van, es van tancar a la casa gran i els van bombardejar amb gasos lacrimògens i no hi va haver, no hi va haver... gent morta perquè... (pica a taula) perquè hi havien bombers entre mig que estaven tancats i els van haver donant instruccions: "Traieu els mocadors!. No... respireu a, només que a través del mocador. Baixeu cap a ball i aneu arrestrant-se. Baixeu les escales d'un en un" I no hi va haver, no hi va haver morts, però ni haguera pogut haver perquè estava tota la... tot l'Ajuntament ple de... Això va ser a finals del 75 i em sembla que el Franco ja era mort i sinó era mort era moribund.

Per preparar aquesta vaga, es va començar a moure la gent i els de... l'escola del Font dels Eucaliptus érem els dinamitzadors d'un grup molt gran de Nou Barris. El grup més retirat Ciutat Meridiana .. Vallbona, Torre Baró... tots aquells barris del voltant, no?. I a la nostra escola doncs hi havia molta gent... capacitada perquè era una escola que no hi volia anar ningú, i aleshores amb molt de criteri els del Ministeri -que encara depeníem de Madrid- van acceptar de que... de que els, els interins que volguessin anar allà, no els traurien. Vull dir, no, a l'any següent no els traurien que aquesta era una de les, de les desgràcies que queien sobre les escoles de barriada que no hi volia anar gent, hi enviaven interins però a l'any següent per obligació –encara que es volguessin quedar-, se n'havien d'anar. Aleshores en algunes escoles molt conflictives van aconseguir fer això i jo hi vaig estar allà 14 anys em sembla o 13. Bueno doncs, estàvem preparant aquesta vaga i ens havien anat a, a, de, d'Herodes a Pilat i, i, i tothom ens coneixia, i en aquestes arriba un inspector... allà. Era el primer any -jo crec que era el primer any- i... me'n recordo que va entrar a la classe i jo era molt impertinent. (fluixet) Però ademés .. és que m'indignava sincerament. O sigui jo vaig pensar: " Quant temps fa que estàs aquí?. Quant temps fa que no ve un inspector en aquesta casa?. I ara parlem de vaga, i ve?" I li vaig dir, dic:

- "Home?, - dic - mira m'alegra de coneixe'!. Pensava que no teníem inspector d'aquesta zona? – dic – Ara sé perquè ha vingut perquè estem parlant de vaga!"-

- "No, no, no, no..."-

- "Bueno – dic -, és que no ens ve mai ningú!. O sigui no, no. Mai no ens ve ningú a mirar com fem les classes. Les fem bé o també com ens sembla perquè ens en surt a nosaltres de fer-les però, vostès quins papers fan?"-

Però jo, una cosa és que estava tant indignada?. Hi era lligat a la vaga, lligat a la vaga. I ells estaven allà en aquells anys que, realment, la premsa feia un paper... molt positiu per la gent d'esquerres, que era un lloc de ressonància tremenda ... de totes les coses que no anaven tal com el govern deia que havien d'anar. I aleshores era, era gent que ja es... venia donat, venien donats d'entrada i es donaven, no discutien res, no té... Bueno jo no ho sabia el que farien, però això és lo que va fer vull dir, no va discutir res: "És que tenim molta feina?. Es que tenim moltes escoles, és que no sé que..."

Els inspectors .. en aquells temps només venien a... a vigilar, i quan després hi va haver el pas dels inspectors a la Generalitat, la reclamació (pica a taula) que fèiem des de Comissions –hi havia molta altre gent i era heretada de la situació anterior, és a dir que en els temps unitaris també ho havíem més o menys escrit- (pica a taula) sempre dèiem quin paper hauria de fer la inspecció en el futur i donàvem dugues opcions: o bé eliminar, eliminar-lo com a cos perquè realment no tenia... no, no, no tenia un contingut o bé, eh, eh, eh... donar-li un contingut nou que podria ser de dinamitzador cultural a les, a les escoles que estessin al seu càrrec. I aleshores la Generalitat va optar per la forma més fàcil o sigui, va donar... va obrir moltíssim el número de... va, va ampliar molt el número de... d'inspectors. Va donar opció a molts mestres a que es promocionessin a base d'unes oposicions restringides que pràcticament doncs eren fàcils de fer, i... casi, casi que, i però ho va oferir a... a la gent més reacciona... o sigui no va, no va en absolut aprofitar el cabal que era molt gros de la gent que havia lluitat per l'escola pública. O sigui, cadascú va conèixer els seus, no?. Però, però me'n recordo (riu) de la Mercè Vidal que estava indignada pels que... de Santa Coloma havien passat a ser i cadascú els de Nou Barris estàvem indignats pels de Nou Barris i llavors sí que ells...

I un altre lluita que l'altre dia no es va reflectir gens, va ser aquest pas de l'escola pública, de la... del Ministerio de Educación a, la Generalitat. En aquells temps, eh... /

E. – Això a quin any?

... ai!, xicot!. [soroll de la gravadora] Bueno, però això ho puc mirar en un diccionari, eh?. Perquè, a veure les eleccions a la Generalitat de Catalunya van ser, el ... 84?. No, no, no!

E. – Em sembla que va ser al 81 o 82?

81, 81–82, 82 posem, però ja me, ja averiguaré. Generalitat (ho apunta en un paper) .. traspassos. Aleshores la Generalitat va mantenir un punt en el que es va enfrontar amb els sindicats de Comissions Obreres i de la USTEC –que era aquell sindicat només de, de treballadors d'ensenyament- ... que érem els que plantejàvem que la Generalitat havia d'exigir i al mateix temps havia d'oferir una, un reciclatge del professorat que havia de tenir uns coneixements perquè eh... havien de fer l'ensenyament que te la /

[CINTA 13 CARA B]

E. – Sí ja està.

El tema del respecte érem els que més els, el plantejàvem, més fort. De que s'havia de respectar ... el bilingüisme existent, però el que dèiem era que els professors, no eren els que .. detectaven, detentaven aquests drets sinó que els pro... professors eren els que servien a la comunitat i que per tant el que sí que se'ls hi havia de donar eren uns plaços lògics perquè ho fessin, però que ho havien de fer. O bé ... fer ... això ara ho dic jo molt esquemàtic, eh, però venia... aquesta era la nostra línia de defensa, que la societat eh... optava, optava per una... hi havia un estatut, hi havia doncs unes lleis que regulaven. La societat havia optat per aquesta via, aquesta via històricament tenia unes reivindicacions i era bo i lògic que se seguissin. Al mateix temps, es tractava d'un espai en el que eren persones les que feien això i per tant havien de, se'ls havia de respectar també les seves pròpies dificultats, els seus orígens... tot això. Els nanos, tenien dret a mantenir-se, si eren nanos castellano-parlants a tenir possibilitats de... però que també tenien el dret de conèixer i poguer exercir... bueno. Allavors la Generalitat amb qui es va aliar?. Es va aliar amb la UGT que va fer un paper nefast. Es va aliar amb la UGT i en els, en els sindicats provinents dels antics, els antics fixers de la... de la "Sección Femenina" i de la "Falange" i tot això, s'havien convertit en un sindicat fortíssim de... no només d'ensenyament sinó d'Administració Pública perquè dintre de l'administració pública hi havia quantitat de gent -no eren majoritaris, eh?- però hi havia un quantitat de /

E. – Com es deien aquests?

Ai!. Dios mío!. Ja, un dia et portaré l'inventari de tots. Vagues poques aquests. O sigui que no apareixen en els papers (somriu) d'abans.

E. - Això. És que a mi no em sona.

Però sí, sí el... bueno, me n'hauria de recordar però és que no, no sóc eh... aquests ja t'ho... Però aquests, bueno, eren, eren els, els sindicats més retrògrades, no?. I ... tenien doncs els seus representants universitaris que encara "polulan por ahí", de tant en tant donen alguna campanada. Aleshores, en aquell moment la UGT es va decantar per aquests (pica a taula fluixet) i quan anàvem a les negociacions amb la Generalitat, la Generalitat es divertia un munt perquè érem... la discussió era entre els sindicats, eh?. I ells, trobaven molt perfecta. Com que la discussió va ser entre els sindicats i, representava que el sindicats no es van posar d'acord, cosa que és certa, a la Generalitat, la Generalitat va optar per la... lo més senzill i lo més baratet, eh?. Què és lo més baratet?. Doncs mira, eh... és, la universitat oferiran una ... una... formació i es farà cadascú quan vulgui i com vulgui. De manera que, la gent, es va pagar la catalanització ella, en hores extres amb uns esforços tremendos (èmfasi) perquè per dir-te alguna cosa les classes començaven per l'accentuació de les paraules. Gent que no, que era de Valladolid i no parlava el català i... en una època que s'ensenyava l'anglès o el francès –però bueno l'anglès-, per dir-ho més dinamitzat amb mètodes moderns, allà hi havia una taula de professor, 10 o 15 o 20 taules d'alumnes i allà estaven amb els accents greus, aguts... en paraules desconegudes. Vull dir, a la gent els hi va... jo tinc una amiga que, que és d'aquí, Barcelona, però ella vivia a la Diagonal en una part en que tothom parlava en castellà i va començar a sentir parlar català quan ja era gran i es va triar les amistats, i ella deia... i parla un català perfecte i jo encara quan me la trobo com que sempre parlàvem en castellà pues li parlo en castellà i ella em diu: "No, parla'm en català!" i parla un català perfecte, però ella sempre diu que va perdre vida i anys estudiant malament una, una... una llengua que era lo que l'eina seva de treball i que la van obligar a pagar-ho de la seva butxaca, a fer-ho en hores extres i, i, i amb, i amb anys, amb anys, eh?. Vull dir, va haver gent que hi va dedicar anys i va haver-hi gent que va marxar!. Hi va haver molta gent que va marxar. Aquest és un aspecte, o sigui, la qualificació. La requalificació, es va deixar que tothom fes el que volgués durant anys i per tant que, no tenien cap obligació de fer res i la gent havia d'anar a la universitat i fer-s'ho pel seu compte i no... I, i, i després, quan ja als darrers anys que t'estic parlant jo del, del 86, sobretot 87 i 88, quan ja s'estava a punt de dir: "Ara tanquem caixa (pica a taula) i el que no estigui en aquestes condicions no podrà estar!" Doncs es feia d'aquesta manera. És feia en hores de... es va fer traient'ho de les hores del migdia que eren les hores de reunió d'escoles. O sigui sempre pagant els altres!. Perquè clar, aleshores doncs, volies fer un claustre i havia els que estaven a reciclatge. Volies fer una reunió per decidir... una festa o per discutir sobre un problema de matemàtiques com l'enfocaríem des de... -perquè les coses s'han d'unificar- de, de primer a... vuitè que allavòrens hi havia... vuitè. O, o, o... bueno, diferents exemples, no?. I estaven, les escoles durant uns anys... el 86, 87, 88 que hi va haver aquesta oferta i que hi van haver els últims que se'n van aprofitar, doncs va... va ser molt, molt (fluix) hum... bueno, va ser un desgavell perquè

coses que s'havien adquirit que era el funcionament coordinat, i prou que costava, sempre hi ha gent que s'escaqueja i... tot això, i els directors són companys, no sempre tenen... ganes de fer-se notar com quan un és ja jefe en una empresa que sembla que... que allò ho fa de gust, no?. Vull dir, allà és un company més. Després l'escullen, després no l'escullen, no?. No és ben bé exactament el mateix. I doncs ... les condicions de, de reunir-se així sempre hi ha algú que se'ls ha d'anar una mica endarrera, però llavors és que hi havien, hi havien... moltes excuses per escaquejar-te perquè és que, no t'escaquejaves te n'anaves amb una, a una reunió que tenia l'última oportunitat de fer-ho. I això es va decidir en aquests, (pica a taula) en aquesta forma de... en el que es va fer el traspàs. I es va tingué també de defensar i molt que s'havia de fer l'escola en català. En els anys que fos i en els espais que fos, però que les classes havien de ser en català, perquè és que sinó sempre estaríem en la... en una situació inicial prèvia de... que, que el país d'acollida era Catalunya i que hi havien unes condicions en les que tothom (pica a taula) s'havia de trobar. I aleshores, això va ser... (bufa) va ser també uns, va ser, van ser unes dificultats molt grans perquè per exemple, em recordo d'un... d'una assemblea al Palau d'Esports, al Palau d'Esports que un de Comissions va, va... va demanar (somriu) la paraula i va dir: "que Catalunya, que Catalunya havia perdut els seus drets amb una... que li havien (somriu) pres els seus drets amb les armes i que ell tenia dret...", vull dir una cosa diguéssim que està en els llibres, però que ell quan la va dir allà és que... per poc el pobre, per poc el van matar. Per poc el van matar, el van agredir, el van agredir, hi havia una, una sèrie de gent com espècies de bèsties que esta... se sentien molt en perill perquè eren gent que no havien estudiat feia anys i es veien com... forçats a, a estudiar el català i totes aquestes coses.

Bueno, això també e... era una... una part de lo que en podríem dir qualitat de, qualitat d'ensenyament lligat a la llengua que... que sí, que el sindicat va defensar molt clarament i en aquest cas es va arrencar molt amb la UTEP. Amb la UTEP dic?. No!. La UTEP és això el que ens vam inventar nosaltres. Amb la USTEC, amb la USTEC, aquest sindicat de... de treballadors d'ensenyament que també tenia una línia en aquest aspecte molt similar a la nostre.

I un altre punt ideològic en el que hi vam tenir un gran èxit ... i després amb els anys s'ha perdut perquè anàvem contra... o sigui, ja, ja només quedàvem en aquesta parcel·la. Era la democratització dels càrrecs... la U... la... també va ser en el 80... això va ser... ah!, en el 70... sí, per aquells anys, entre el 70 i algo... encara hi havia el govern de la UCD, i el govern de la UCD, havia fet una llei que afavoria molt les escoles privades, que era una cosa que en deien: "el xec escolar," que em sembla que ho havien tret dels Estats Units, que era que els, la gent que portava els nens (pica a taula) a una escola... privada, rebien els pares uns diners que en deien això, el xec escolar... per poguer-la... per poguer-se'l d'alguna manera doncs a... a... indemnitzar del fet de que havien hagut de triar una escola privada perquè segurament la pública que hi havia no els hi agradava prou o algo així. I aleshores hi va haver una lluita molt forta i la vam, i la vam guanyar.

E. – Aquest xec, que era anual o potser era semestral?

Com que no va arribar a ser!.

E. – Ah!, no va, no va arribar a ser?

No!.

E. – Val, val.

No, no va arribar a ser. I en aquesta mena de paquet que era una llei de la UCD que tenia varios aspectes: un dels aspectes era el xec escolar, un altre dels aspectes era hum... convertir la direcció del centre en un... cos especial. I això en temps del Franco ja hi havia sigut, hi havia "el Cuerpo de Directores" . I després... amb totes les lluites que hi van haver tot això se'n va anar en orris, i aleshores els directors eren companys escollits, pels seus companys, i que al cap d'uns anys pues era un altre o un altre. Vull dir... hi havia l'escola de Torre Baró, per exemple, excepte jo i un altre que ens respectaven perquè sempre tenien tanta feina en altres llocs, tots els altres havien sigut directors perquè ho feien. Vull dir, dir: "Aquest any a mi m'ha tocat la biblioteca!. L'any que ve et tocarà a tu". La direcció era un, un càrrec més i aleshores doncs estàvem molt democratitzats però hi va haver un temps en que això estava així, molt d'una manera generalitzada, no general, però sí en tots els llocs on hi havia moltes escoles. Doncs les escoles de Badalona, segurament que hi havia alguna escola del centre que no anava potser ben bé d'aquesta manera. Però les que eren dels, dels barris .. i aleshores la UCD surt de... surt amb aquesta llei que a lo millor en moltes parts d'Espanya no xocava tant, a lo millor allà i anava més, que ja estava més a prop encara que a lo millor el director era un... que feia tants anys que ho era que era casi com si fos d'un cos diferent. Però aquí ja et dic que la co... la, les corrents eren unes altres i va ser molt, (èmfasi) molt forta, posició que hi va haver, de tal forma que vam aconseguir un referèndum sindical. Vam aconseguir que el govern digués que allò primer ho, ho faria votar a la gent, i el vam tenir guanyat perquè es clar, les votacions eren escola per escola. No eren unes votacions verdaderes, entre cometes, de que

t'has de desplaçar en un lloc, de que hi ha una gent que fa propaganda d'una cosa i una propaganda d'un altre, sinó que .. era (somriu) escola per escola. Aleshores vull dir, era dir... "Hem estat funcionat d'aquesta, (pica a taula) d'aquesta i d'aquesta manera i el que diu el govern és això, això i això!. Qui està d'acord amb això?. Qui està d'acord amb això?." I vam guanyar el referèndum i... me'n recordo que, jo vaig fer una... una atzagaiada forta, tonta, però forta amb una, teníem una dona que era... en aquests llocs de les barriades aquells temps que ja hi havien molts .. religiosos que eren seglars, que no anaven vestits de monges ni de capellans, ens, ens he n'enviaven molts a les escoles perifèriques a fer... missions. I aquesta era una i ella estava allà com si estès rodejada de... d'enemics, perquè... que era considerada allà "la dictadura del proletariat" aquella escola hi estava molt malament. Normalment no apareixia pels claustres però si apareixia ... que a lo millor hi havia vegades que li semblava que hi havia de ser, allavòrens estava fent un àlbum... (pica a taula) feia feines, "feinetes" saps?. O sigui, estava, un àlbum que després el seus alumnes no sé que feien, un àlbum de la xocolata. I el dia famós aquest de les votacions, estaven doncs vam fer les votacions i ella va votar lo que nosaltres ens vam proposar. Que va ser majoria, però bueno, ella o els altres ho van votar però ella també ho va votar. I a l'hora de dinar no em vaig poder resistir i dic:

- "¡Carmen, estabas tan entusiasmada con los cromos que no te has dado cuenta de lo que has votado!"-

Dice: - "¿Y que te hace pensar que no me he dado cuenta?"-

Dic: - "¿Hombre?. ¿Como que has votado con nosotros?"-

Y dice: - "¿Pues mira?. A mis hermanas –perquè vivia en una mena de comunitat–, diu: ¡A mis hermanas ya le dije que no entendian esta, estas elecciones, este referendum y tal!. Y decían: - ¿Pero como puede ser que sea de esta manera y tal?. Y dije: ¡Pues yo lo voy a votar, por que nosotros en esta escuela hace años que lo... que lo utilizamos y funciona muy bien!"-

I vaig pensar: - "¡Veus, ja t'has passat de llengua llarga!"- (somriu)

Perquè jo estava tant convençuda que ella, eh... es via distret hi havia votat com nosaltres. Però realment, hi havia cantitat de gent que ho trobava, hum... no ho trobava ni .. ni exageradament... democràtic, perquè era com funcionava realment .. havíem aconseguit –no, ja dic, no a tot arreu, eh?-, però sí que era una cosa bastant generalitzada. Bueno, el cas és que vam, vam guanyar el referèndum hi vam tingué que tirar enrera la llei. Sí, va ser una cosa... va ser una cosa interessant.

E. – Eh!, un altra pregunta!

No sé si ens hem anat...

E. – Eh... escolta una... no sé si aquesta pregunta la vam, la vam fer unes cintes endarrera però... es va donar el cas o... o alguns casos de que féssiu vagues en solidaritat amb unes altres empreses que estiguessin en aquell moment en vaga?. Per exemple, sí era en un barri obrer i... /

Però molt, sí, això es va donar però va ser ah... una mica minoritari. Es va donar per exemple, en, en... ara recordo molt, la vaga de Sabadell. A Sabadell hi va haver una vaga de tota la ciutat que, em sembla, em sembla que va ser jo diria que va ser al 76. Jo diria que va ser el 1976. Se'n van fer, costava molt, eh?. O sigui, el, era, era un sector que efectivament en aquest aspecte era molt... passant-se de, de, de, de, de prudent. Era insolidari, la veritat és que ens costava ... es van fer algunes cosetes però sempre eren tan minoritàries que, bueno eren la gent més activa la que ho feiem.

E. – I la durada llavors si era minoritària també devia de ser molt petita, no?

No, és que aquestes de solidaritat no eren llargues, eh?. No acostumaven a ser... unes vagues llargues. Eren més aviat per veure qui recolzava aquella... No, no, no van ser, no, no, no van ser freqüents. I quan hi havia convocatòries de vagues general, costava molt!. Molt, molt, molt!. Es van fer però... per exemple, la del 24 de juny del... -per aquí ha sortit la.. – ah... 24 de juny del .. està per aquí. Para això un moment que m'ho miro!. (to molt fluixet) [Es talla la gravació a petició de l'entrevistada]

E. – Ara. Ja és un altre cop en marxa.

La, la vaga general del juny del 85, doncs... van pre... participar... moltes escoles i molts treballadors d'instituts i... de la universitat. Va haver-hi una bona... participació. Però quan nosaltres en el sector nostre parlàvem de vaga, havien de ser molt majoritàries perquè és que sinó era casi impossible de, de, de, de, de mantenir-les perquè clar, estem tan dispersos. I aleshores no era aquest el cas, eh... no era aquest el cas.

E. – Si passem a parlar una miqueta de les tàctiques que s'emprenaven per, per fer aquestes vagues?. Ah... de quina manera s'iniciava un conflicte – és a dir -, com, com posaven en funcionament la tàctica per portar-la a terme?

Hum... en els primers temps ... de la vida sindi... quan vam començar a tenir Comissions Obreres el... el que fèiem era com, com en el temps de la Triple A, el detectar la... la incomoditat de les persones respecta a un tema, no?. Però... posteriorment, era molt lligat als pressupostos de l'Estat. Molt lligat als pressupostos de l'Estat, no em refereixo a que... diguéssim, ara, ara que féssim unes, (pica a taula) una, una vaga quan en el Parlament es discutien, no, no. Però sí que, quan apareixien a les línies generals de dir: "aquests any les coses aniran per aquí, per aquí i per aquí", era quan teníem dades més, més, més clares per poguer fer agitació en els centres.

La... les maneres, sempre començaven de la mateixa manera. O sigui, primer hi havia una mica de detectar en els, en els centres si allò, movia una mica o no, i després doncs, era aportar ah... aportar una mica l'orientació de convocar assemblees de zona i de portar-hi orientacions en quan a, a... dei... "Aquest any diuen que tal co...", bueno no ho diuen, eh?. Vull dir amb documentació, (pica a taula) sempre havia de ser amb documentació... perquè... ja et dic que era una mica ... sempre era com a molt, molt, molt, amb molts números i moltes... (somriu) i no tothom... I jo estava molt ficats en això, aleshores havíem de... Bueno doncs a "aquest any el tal, suposem lo del salari tal cosa... -o bé- ... el tema dels... el tema de la... del dret a la a... a fer, a... a fer curssets per estar més... ho, ho diuen d'aquesta manera, d'aquesta altre...". Sempre hi havia d'haver una parcel·la econòmica sinó la gent no... no, no es movia. I aleshores, doncs, de mica en mica ja es feia una proposta... es feia una proposta de... de punts. Era dir: "Aquests punts seria interessant de treballar-los! Això ens va quedar pendent de... tal, que es va dir que es faria i després es va perdre en tal mesa (pica a taula) i no s'ha recuperat. Doncs això ho hem (pica a taula) de tornar a treure...". Paral·lelament amb això hi havien les trobades sindicals que també era com una, era com una "jaula de locas", perquè era com una "jaula de locas", eh?. Els, els sindicats d'ensenyament no vull faltar al respecte a ningú però, hi havia molt... molta improvisació i... i molta, molt gas. Hi havia molt gas i poques, poques... Ha, ha costat molt de fer uns sindicats una mica seriosos, una mica amb nas i ulls i s'ha tingut de perdre molt... s'han tingut de perdre molts, molts "flecós" per les cantonades i, i s'han perdut noms de sindicats i sindicats, i la gent ha anat, finalment, resituant-se, no?. Per exemple, dintre de Comissions hi ha gent molt maca procedents de... d'altres sindicats que en un moment determinat s'han cansat de, de... (pica a taula) de fer... una, no sé, de fer una mica d'esquerrenisme barato enfrontant-se amb el, amb les centrals més grans, perquè sembla que allò fa més radical i després a la pràctica han resultat persones que a lo millor no, no, no, ni són molt radicals ni són molt res, no? .. però, a, això era sempre un punt molt delicat. El, al, al reunir-se amb el sindicats, veure qui estaria, si UGT, estava, era favorable, teníem moltes possibilitats. Perquè eh... aleshores això creava un cert pes, però no sempre, no sempre. Sobretot en la privada va ser molt difícil durant molt temps el tenir... a la... anar d'acord amb la... amb la UGT, costava molt.

I bueno, quan ja, quan ja sabia, quan si s'ha fet ja, una petita proposta unitària sempre era més fàcil. Algunes vegades en que la gent estava ... menys favorable, que se la veia més a, àtona a poguer fer alguna mobilització, es començava per això, perquè les diferents centrals sindicals cotesessin les seves plataformes i fessin una plataforma mínima, i aleshores a presentar aquesta plataforma a les zones. En els sindicats, el que fèiem era: en a la primària sempre la qüestió de les zones, en a la... la privada també va tenir durant un temps zones però, va ser més... no va ser necessari perquè com que hi havia els Comitès d'Empresa o el Delegat Sindical era més pràctic fer assemblees de delegats. Clar, vull dir, hi havia un instrument que això a la pública es va intentar però no ho ha aconseguit mai. Vam intentar durant un temps imposar -a la pràctica-, el delegat de centre i es feien assemblees de delegats. Però moltes escoles deien: "Però això és, és, és, és legal o no és legal?. No... això és perquè tinguem un instrument i no sé que..." ... passaven!. I sí era una mica... era contar massa amb el voluntarisme de la gent. El que sempre havien de fer a la primària era passar per les zones, cosa que a la secundària no necessitava. Primera perquè els centres d'insti... els instituts són més grans, i segona, perquè els instituts no els treies de l'institut. No es mouen de l'institut. Vull dir, el treball sindical el fan, a l'insti... a l'institut. I el mestre, teníem més la idea de que si... tu eres de Comissions i estaves en un lloc hi havia 4 escoles, et tocava anar a les 4 escoles. Els d'institut com que ja de fet, moltes vegades si hi ha un sol institut, que sé jo?. M'imagino jo -ara no ho sé-, que a Mataró hi ha un sol institut. Pues si hi ha, un sol institut, vull dir, els de Mataró diuen això, hi estan a l'institut. En canvi, per dir el mateix el mestre s'ha de recórrer un món de... per això la zona en els mestres ens en va anar molt bé. Aleshores, els instituts es, es ... determinaven directament a l'assemblea provincial, perquè anaven representant el seu institut. [soroll d'una porta que s'obre] I els de... EGB abans de l'Assemblea Provincial, que sempre hi havia una Assemblea Provincial, eh, s'anava (pica a taula) a l'Assemblea de Zona i era allà on se sabia si allò anava fort o no anava fort, eh?. Perquè, normalment, si la, si la vaga es presentava en una cer... amb un cert nas i ull, anaves a l'assemblea de zona hi havia representació com a mínim de... d'una majoria d'escoles.

E. – Abans de tot això?. Abans de la transició... i tot això, quan es produïa un conflicte intervenia el Sindicat Vertical?. O sigui, hi havia algú... /

Nosaltres el... ja et dic que sempre, la força de les mobilitzacions venien del sector públic. De manera que el Sindicat Vertical, era un lloc a on si anava a treballar -jo el desconec, no hi he treballat mai a la

privada-, i... però sí que, l'any aquell que... o sigui hi anàvem a treballar hi anàvem a treure els nostres delegats. Però després el treball... s'havia de buscar altres llocs per fer-lo també. Quan vam fer vagues conjuntes, privada i pública, que això... en el temps del franquisme se'n va fer alguna .. sobretot la del... jo diria... [soroll de fons] jo crec que havia de ser la del 70... 75. Jo crec que seria aquesta del 75-76, gairebé segur, del curs 75-76 que en vam fer una ... que van participar dels diferents... i em pensava trobar... papers, però es veu que no els vaig guardar. Em sembla, que els hi vaig portar a París amb l'Àngel [Rozas], que encara ell va estar molt temps encara a tornar .. (bufa) al menos, jo que sé, perquè d'allà hi havia una Delegació Exterior i el van... li van demanar que s'hi quedés ell.

Bueno, doncs això, aquestes, aquestes, les reunions que fèiem eren totalment il·legals. Fèiem assemblees, assemblees molt (èmfasi) majoritàries en a la, en a la... en... a l'escola de mestres, allà... al carrer Melcior de Palau. Allà sempre organitzaven, sempre teníem, nosaltres anàvem a demanar permís per trobant-se, perquè no sé que... sempre ens deien que sí, sempre ens deien... Alguna vegada ens havien deixat la sala d'actes -que posteriorment ens la van deixar moltes vegades quan ja tot era legal-, però quan no ho era .. també ho feien. I la major part de la gent ni ho sabia que allò no era legal. (to molt fluix)

E. – O siga que a l'hora de plantejar les assemblees no tenien gaires dificultats per convocar-les?

No, no, no. Nosaltres no vam tenir dificultats en la... alguna vegada en van haver de fer en a... en esglésies i tot això, però mai, mai, vam haver de traspasar el haver de dir a la gent: "Vigileu que haureu d'anar...", perquè no, no... no hauríeu vingut. En realitat, nosaltres vam confiar sempre, en el que la realitat ens marcava que era que .. la policia a nosaltres no ens, no els interessava a ningú d'enfrontar-s'hi.

E. – I el mecanisme per convocar-les que fèieu?. Un professor... és dedicava a anar-hi centre per centre dient tal dia a tal hora hi ha una assemblea o...?

En... aquell temps encara hi havia l'Associació d'Antics Alumnes, i era l'Associació d'Antics Alumnes i el Col·legi de Llicenciats .. per, pels instituts era el Col·legi de Llicenciats. Per l'Associació d'Antics Alumnes, per tal. I, per la Universitat, si et dic la veritat .. em sembla... mira, ho hauria de saber i no el sé!. Eh... era una mica de boca a... A veure els que estàvem al cap damunt era de boca a orela, però els altres [soroll de la gravadora] actuaven, o sigui els mateixos quan ja estàvem en els centres, actuàvem amb... actuàvem amb molta tranquil·litat, eh?. Si et dic la veritat només una vegada –i no hi va haver cap mena de repressió, simplement ens esperava l'inspector- hi va haver una vaga que era de solidaritat. Però, si et dic la veritat no me'n recordo. (to fluixet) Aleshores, nosaltres teníem ... [soroll de fons] o sigui, hi havia les consignes i les consignes eren generals, cadascú havia de fer el seu treball a la seva zona. La nostra escola estava aquí (dibuixa un croquis al paper) a Torre Baró. A ciutat Meridiana n'hi havia una, dues, tres, quatre. A Torre Baró n'hi havia un altre i nosaltres havíem començat per aquesta. (ho assenyala a un paper) Anàvem a "Maestro Morera", a l'altre, a l'altre, a l'altre... uns van anar aquí i ens vam trobar aquí. Quan estàvem aquí els tres o quatre que s'havien quedat fent reten a l'escola... /

[CINTA 14 CARA A]

Doncs d'aquesta, d'aquesta i aquesta (riu) havien trucat al director, [colpeja el micròfon] a... inspecció. O sigui tots ho estava fent la policia.

E. – Ningú va cridar a la policia.

Ningú va cridar la policia. A veure vam ser un cos privilegiat. Ho havien sigut abans perquè érem... còmplices, com a cos, del franquisme i després, teníem una certa... (somriu) els feia recança perdre'ns, jo crec. I estaven perduts totalment pel franquisme, vull dir, no hi havia cap possibilitat. Però, l'acte (riu) així oficial de dir: "Aquests són enemics?" /

E. – Això mai!.

Potser no podien ni fer-ho, eh?. Perquè hi havia moltes mestres casades amb policies i... No, no, jo crec que no ho podien ni fer. És la, l'avantatge del poble quan lluita amb el totalitarisme que, qualsevol desviació de la regla redunda també en contra del... del que mana, vull dir, obliga a totes dues bandes. Quan la banda de a baix a perdut la por –i en aquell temps ja es via bastant perdut la por-, però bueno, es via perdut la por però era per aquell temps que hi havia hagut aquell... un de Santa. Coloma que, que la foto d'ell va aparèixer per tot arreu /

E. – Téllez [Francisco]⁸

Que el van pegar d'aquella manera. Com?

E. – Téllez.

Exacte.

E. – El Téllez. Antonio Téllez. [el nom és equivocat. Es tracta de Francisco Téllez Luna]

Antonio Téllez.

E. – Que el van apallissar.

Va sortir a... uil, sí. Va sortir el seu cos totalment macat per tot arreu. Pues això... però això ho feien amb els obrers. I, i, això ho feien amb els obrers. I per exemple, ara recordo un detall de la mort del "Txiqui" que va ser un dels darrers ... va ser al 75, ho van fer voluntaris de la Guàrdia Civil.

E. – Voluntaris de la Guàrdia Civil.

Voluntaris de la Guàrdia Civil. (to fluixet i greu) I, aleshores, aquí la gent l'únic que vam fer va ser... anar el funeral. És que era l'únic que es podia fer, que es va fer a Cerdanyola, i era un dia de molta boira i, a cada revolt... o sigui, boira al Vallès, tot blanc, no?. I aleshores a cada revolt (dibuixa) de la carretera que allavòrens no hi havia la carretera aquesta directa que va des de aquí dalt... o sigui, tu ara puges pel, pel túnel de la Rovira i puges recte i després et desvies a mà dreta i arribes a la... Però llavòrens anava, fins a la sortida de Barcelona –o sigui cap allà on és Montcada-, giraves a mà esquerra per ficar-te en el Vallès i, començaves a en un trencall que hi havia abans d'arribar a Cerdanyola a giravoltar, a giravoltar, a giravoltar fins arribar al cementiri. Que en realitat no era gaire lluny de Torre Baró. Els nens de Torre Baró anaven caminant fins al cementiri, però quan hi anaves per carretera allò era un laberinte. Doncs aquells revolts, a cada revolt, hi havia una parella de la Guàrdia Civil, (fluixet) que, a la que ja havies, casi bé girat el revolt, apareixien els tricorns i la, i la capa. I allò estava farcit de Guàrdia Civil. Vam haver de deixar els cotxes a baix i anàvem passant .. 10, 20, 30, 40 persones. Eren sobretot intel·lectuals, hi havia de tot. Jo me'n recordo de que en el grup abans del nostre, hi havia un típic home de la construcció, baixet ... vestit diferent, perquè llavòrens vestien diferents. Les mans inconfusibles. (pica a taula) En ell hi van parar!. No van para ningú més. Ells [cossos de seguretat] tenien una por i un respecte, bestial, per les capes mitges que, consideraven que... /

E. – Afins a les seves idees, potser no?

No ja no!

E. – Ja no?

Ja no!. Perquè tota la gent que estàvem allà no érem afins ni molt menys.

E. – Ja, ja, però era aquest xip, no, que no l'havien canviat encara, no?

No el podien canviar. No el van canviar mai. Simplement les coses van variar i aleshores ells van quedar... però estaven descol·locats en aquest aspecte i els mestres, en aquest sentit, ens anaprofitaven. Vull dir, ens en vam aprofitar perquè aquelles assemblees que fèiem en una època que no estava... que no, (somriu) que no es deixaven fer reunions i érem... però molta gent, eh?. Que normalment, ja et dic, que no la fèiem a la sala d'actes sinó en el vestíbul. És que em sembla que encara està igual allò!. Ara fa molt anys que no he anat, però una vegada hi vaig haver d'anar, que potser ho fa... estic parlant de 8 anys enrera, i a mi em va semblar que estava molt similar a com havia estat... a l'època aquesta de l'Associació d'Antics Alumnes. Hi havia un vestíbul amb unes escales que pujaven i unes columnes i no gaire, ni gaire tan sols .. bones condicions per sentir-s'hi. Però allà era on fèiem les assemblees. Eren assemblees en les que... no era massa possible debatre a fons. Però no, la gent no hi anava per això, la gent allavòrens era molt innocent, eh?. La gent anava a sentir parlar uns quants que posaven sobre la taula els perills que hi podia haver, el que era millor no fer, cap a on podíem

⁸ Per una major informació sobre aquest cas, pot consultar-se el llibre de l'autor colomenc Juan José Gallardo: **Tortura y Transición Democrática: "El caso Téllez". El primer caso de torturas, en Cataluña, bajo la monarquía de Juan Carlos I.** Edició del propi autor. Sta. Coloma de Gramenet. 1996, 164 pàg.

anar i fins a quan duraria la vaga. I després, es votaven les coses. Eren senzilles en el fons, després es van complicar bastant les coses.

E. – Tornem una miqueta a les vagues, l'últim conflicte que es recorda que va participar?

L'últim?.

E. – Sí.

A veure devia de ser l'any passat el ah... abans de jubilar-me, perquè és que, si sempre n'hi han hagut i molts. El que passa que les últimes vegades de vagues... A veure, hi han hagut vagues per la... en contra la guerra. La primera vegada de la Guerra del Golf ... /

E. – Això va ser al 91, no?

Sí. Vam fer vaga ... vagues per la... los últims retalls de les equiparacions (somriu) salarials aquestes. Jo diria que... Bueno, n'hi va haver una molt forta, molt forta, que va ser al 88!. El curs 87-88. Aquella va ser molt (èmfasi) forta!. Però després, aquell mateix 88, hi va haver una vaga general, i els d'ensenyament hi van participar molt. En aquesta hi vam participar molt, molt!. Vam tenir... molta seguida, va ser una vaga que va crear moltes expectatives. Tu no te'n recordes?.

E. – No va ser la del 14 de desembre?⁹

La 14 de desembre. Hi va haver molta participació de l'ensenyament.

E. – De aquesta me'n recordo, sí.

Molta. Va ser el 14 de desembre del 88.

E. – O sigui que, que gairebé tots, tots els centres es van, es van sumar, no?. Em sembla.

Mare meva!. És que en fet tantes. (fluxet) Jo no, no... ja m'ajudarà algú a fer, la, la llista, però és que, costa molt, eh?. Vull dir, n'hem fet moltes. Mira si n'hem fet que nosaltres, a l'escola nostra que només érem 15 persones hi sabia tothom lo que pensava cadascú, ja teníem una tècnica, sempre la mateixa... un dels, el "vademécum" nostre relacionat amb la vaga sempre era que un centre decidia la vaga amb una... amb un claustre. Sempre era el ---. La nostra escola, aquesta regla sempre va fer fallida perquè a la que fèiem claustre no ens hem sortíem. O fèieu, un paper, feia jo: "no sé que... es convoca una vaga

⁹ La vaga general del 14 de desembre del 1988 (14-D) va ser convocada per les centrals sindicals CC.OO i UGT. Per una major informació pot consultar-se el llibre de Bernat Muniesa: **Dictadura y monarquía en España. De 1939 hasta la actualidad**. Ed. Ariel Historia. Barcelona. 1996. 357 pàg.

En ell pot llegir-se: "La huelga general del 14 de diciembre fue, sin duda, el hecho más destacado del año. Las relaciones entre el Gobierno y las centrales sindicales quebraron por el creciente paro y las continuas medidas del Gabinete recortando lenta y subrepticamente algunos derechos de los trabajadores que las centrales consideraban conquistas históricas y la patronal, imbuida del nuevo liberalismo, simplemente privilegios. Que CC.OO. estaba ya en un nivel rupturista se sabía desde hacía bastantes meses. Però la histórica UGT no consumó su crisis con el Gobierno hasta ahora (...) en septiembre, el Gobierno anunció que promocionaba el empleo juvenil i estaba dispuesto a pagar a los empresarios que contrataran jóvenes, la indignación invadió la UGT y Redondo concluyó que estamos ante lo nunca visto: pagar a empresas para que contraten trabajadores. En octubre la UGT pactó movilizaciones con CC.OO. El resultado del pacto fue una convocatoria a la huelga general para el 14 de diciembre. Y ese día todas las actividades del país cesaron. Participaron en ella casi diez millones de trabajadores, el 85% de la población activa. Las calles de las grandes ciudades se poblaron de paseantes y cobraron un insólito aspecto. Desde el conservadurismo se volvieron a resucitar fantasmas olvidados. En la Vanguardia, de Barcelona (15 de diciembre), pudo leerse: Una vez más la libertad de trabajo ha sido conculcada y los piquetes coactivos han impedido el acceso al trabajo de numerosos empleados y trabajadores. Los veteranos clientes de hemerotecas no pudieron por menos que sonreír con el viejo leitmotiv de los piquetes. Partidos como el conservador AP y el suarista CDS mostraron "comprensión" por la convocatoria, pero sobre todo les interesaba el desgaste del Gobierno. En el País, portavoz del PSOE, se quiso paliar el éxito de la huelga general y se aludió al miedo que caló en los medios ciudadanos. El nuevo ministro cultural, Jorge Semprún, definió la huelga como inaudita y absurdamente dirigida contra un Gobierno socialista. El autor de Autobiografía de Federico Sánchez, que en sus años de exilio y lucha con su PCE tantas energías derrocharan para convocar una acción de masas como aquella contra la Dictadura, se encontró ahora en la incómoda posición de formar parte de un Gobierno destinatario de tan enérgica acción colectiva. Ironías de la historia. Claro que Semprún se hallaba ya muy lejos del culto a la clase obrera. (pàg. 291-293)

per tal...”, posant tot lo que hi ha en assemblees i claustres s’havia informat. Això sí. I aleshores, sí, no. El conserge era del PCC. Llavòrens, el conserge ja sabia amb quin ordre havia d’anar. Primer anava, a tots, els que dèiem que sí. I aleshores, anava, després anava a tots els dubtosos, i després –finalment-, en els que ja sé sabia segur que dirien que no. I aleshores, (pica a taula) els dubtosos, es trobaven sempre han un fotimer de gent que deia sí [soroll d’un telèfon] i segons la... l’onda que tinguéssim, en aquell moment, o deien sí o deien no, o deien que segons. I així era com ens posaven en vaga en el nostre centre, en el nostre en concret. Però no era molt representatiu, perquè era un lloc [soroll d’una porta] a on el director regnava, i encara que a les vagues ja no se l’escoltava - perquè sabíem que ell mai en feia -, en altres coses sí que se l’escoltava i aleshores, segons com, enredava bastant la troca. Quin va ser l’última vegada que vaig po...? Eh, la veritat és que no vaig tenir consciència de que era l’última. Però, és que, hum... cada una o dos anys nosaltres hem fet vaga, eh?. Hem fet moltes a l’ensenyament, se n’han fet moltes.

E. – I de reivindicacions per lo que estic veien anaven des de aquesta contra la guerra fins potser alguna contra la ESO? (somriu)

Contra la... ESO, no n’hem fet cap.

E. – No n’han fet cap.

Mai. Perquè el sindicat vam valorar necessari sortir de la Llei General d’Educació. El que passa que la ESO vam, vam... lo que sí que vam fer va ser portar al Parlament per, per d’allò popular. Com se’n diu?. Per iniciativa popular?. Quan es demanen de firmes?. Ja no me’n recordo.

E. – 500.000

500.000, mig milió. Mil, mig milió de firmes per de... per reclamar (pica a taula) una llei de finançament per la... per la ESO. Perquè nosaltres ja ho vam vaticinar, que si no es feia... es va aprovar una llei que no portava llei de finançament. Ja m’explicaràs!. És com si dius que vols reformar casa teva i després no saps on penjar el llum. Doncs això... estava destinat a fracassar i, i jo no sé si vam fer bé d’apoiar-la. La vam apoiar. Vam apujar el necessitat d’una reforma. Vam ser una mica ambigus. Jo, jo, formo part, vull dir, és que jo també ho creia i ho crec, que s’havia de fer. El que passa que... perquè lo anterior ja no... no, no, no anava... en lloc. El que passa... i llavòrens ells havien decidit, que tota la part de formació professional ja l’havien tirat als gossos. I això, que hi havien aspectes que funcionaven. I tot això que ara està sortint ja ho havíem criticat. Però potser el fet de que no ens hi vam oposar va donar també una més força .. no sé, no sé en aquest aspecte i... /

E. – Llavors la valora[ció], ara avui dia, la valoració global que faria de la ESO?

Contra la ESO no vam fer mai. La valoració de la ESO?. O sigui, jo continuo pensant que la ESO “adolesce” de... falta de finançament i per tant no es resolen problemes, perquè només s’ha fet fins allà on s’arribava, ah... amb el que ja es tenia. O sigui, com que sobraven professors de la primària perquè els hi havien tret una part dels nens, han obert les portes a... professors de primària passant a secundària. Això en part a sigut una sort per la secundària -i no és per orgull sectorial-, sinó que, els que venien, procedien de petits, tenim molta pràctica de tutelar els nanos. I el professor universi... i, insti... d’institut, moltes vegades és un e... un professor d’universitat .. frustrat. I aleshores, està molt amb la matèria i es frustra bastant perquè aquella colla de gasnàpiros a lo que estan és a tocar el cul de les nenes i a... i dir quatre tontades més i la, la, la no sé quantica i l’altre cosa li importa un bledo o la Revolució Francesa o vull dir, cadascú amb la seva especialitat. I aleshores el, el de primària en aquest aspecte és més filosòfic, vull dir, sap que el que està entre mans és l’educació d’un nano i no l’encabir-li molts coneixements. I aleshores .. això s’ha notat o sigui que en el, els instituts, l’aportació dels, dels de primària ha sigut a l’acció tutorial que sa... sabien més de que anava. Sabien més com exercir de tutor, amb, clar, amb nanos de 12 anys són, estan en plena infància. Perquè és que, és, la infància ha retrocedit. Els nanos d’ara doncs a lo millor: una nena de 10 anys ja té la regla i amb 11 té pits, però... ideològicament o de maru... madurativament són nens fins molt grans. Perquè, els pares els mantenen, no treballen... la... el treball educava molt. I tot l’aspecte dels nanos que no tenen prou .. capacitat intel·lectual o... o prou desig d’estudiar com per estar... fent la ESO, no ho tenen resolt, ho han donat a la privada. O sigui, que la privada, ha mantingut unes escoles que no fan la ESO i que fan tallers, eh?. Del que sigui. I això ho ha, ho ha de fer un pare pagant, quan de fet tradicionalment són els pares més econòmicament més, més dèbils, els que tenen els nanos que, que també els hi poden estudiar menys, perquè una part important de, del fracàs escolar es, es fabrica... diguéssim, que l’escola com que arriba a molt menys que la meitat, al nano que té un bon ambient... cultural ... rep aquella menys de la meitat i (pica a taula) l’altre de casa i queda complet. I el que a casa seva a lo millor s’ha de barallar per estudiar o que no troben important que li comprin els llibres o que no sé que, o que no sé quantos... vull dir, o és

un nano que val un món, i, i, i sobrepassa tot això o bé... o, o bé forma part d'aquests, aquest grup que representa que no els hi agrada estudiar. Però que és un, una cosa molt més complexa, una cosa de tipus .. de classe social i de capa i de, i de, i de capa marginada, no?. I aleshores doncs o van a aquestes escoles o no?. Perquè lo de l'antiga FP que era una sortida, com a mínim, (pica a taula) doncs ara no podrà ser perquè per anar a la FP necessiten tenir la titulació. Això és una... això és un nyap!. Això és un nyap perquè... hi ha criatures -i jo no dic que no, que l'escola no tingui també una part important de culpa, eh?-, tot i que... (bufa) O sigui, hi ha, hi ha criatura que no (èmfasi) vol estudiar i, en canvi, trobaria un... una... una alegria i una dignificació treballant i això ara no es pot fer perquè està prohibit, i fins als 16 anys no poden treballar. I aleshores... no. No han solucionat això i, jo penso, que això ha sigut un error però aquí tampoc no hi ha hagut un acord, en la mateixa esquerra i a dintre del sindicat no hi ha hagut un acord. El... la defensa del treball, de que no hi hagués una, uns límits per una banda hi havia un govern desitjos a matar, de posar el màxim de cortapises al, al treball perquè, és, és treball diguéssim que, no apareix en el, en el atur. Però tampoc nosaltres ho hem defensat i a lo millor jo no tinc la raó, vull dir, que això jo no ho sé, però... jo sí que hi crec, jo hi crec en el treball. Jo hi crec molt en el treball. I aquí jo crec que els que han fallat en el sentit de no creure en el treball -i no sé sí és un fallo ja et dic-, és la pròpia classe obrera. Perquè com que clar, gent com per exemple els teus pares o... de, d'altres d'aquestes edats, que es van fer fars de treballar des de els 12, 13, 14 anys. Algunes nenes als 9 anys ja feien de niñera i molts nanos han tingut de fer veure que en tenien 13 o 14 i feien una feina d'escarràs amb 12 anys ... per pogué posar, portar alguna cosa a casa, quan aquestes coses creixen no volen sentir parlar de que els seus fills... treballin. Moltes vegades fins i tot coses senzilles com dir: "doncs bueno la classe, netejar la classe o no sé que...", de seguida hi ha el "Jo?. Jo no sóc aquí per...". He... molt... hi, hi ha hagut com una mena de, de rebuig molt global perquè, perquè com que es venia una situació tan anòmala. I aleshores, doncs, sindicalment tampoc s'ha pogut arribar a un acord a defensar, però és una llàstima. En els països a on tu pots trobar aquesta sortida de dir: "bueno doncs aquest nano (pica a taula) es posa a treballar" moltes tonteries cauen. I no són tonteries de l'estil de dir: "amb un parell de bufes aquesta tonteria li marxarà" sinó de descobrir la pròpia dignitat. Vull dir, un nano que a lo millor les taules de multiplicar no li queden, però en canvi és hàbil fent una cosa en fusta o... una cosa en, en metall doncs descobreix que és una persona útil, no?. I, i, i la, la... si tu no descobreixes en el moment perquè tu ets útil a la societat et sembla que, que, que també pots trencar i... pots destruir, no?. I és, és pel jovent l'autoestima és essencial. Vull dir, sembla que els hi hagin de fer la pilota i no és això, és que ells ja se senten molt insegurs tu els has de donar una mica de seguretat i, i marca'ls-hi camí, aleshores el que el camí no és estudiar, clar perquè el nano que és estudiós i comença a tenir projectes és molt fàcil, no?. Per ell, eh, situar-se en la societat, tenir un paper en la societat, però per d'altres és més dur i aquesta llei no ho ha resolt en absolut. Primera que no s'ho havia plantejat i ara hi haurà més fracàs escolar perquè clar, hi ha més anys per poguer fracassar. I el nano que fracassa, surt de l'escola amb la... amb el fracàs i... assumit com a propi i això és nefast per la societat. Són gent submissa, són gent... per una ban... per una banda són submisos i per l'altre si poden rebentar algo pues ho rebenten. Perquè valorar (bufa) si no els valoren a ells?. Que és lo més important que tenen, perquè han de valora una columna o uns papers o... una cadira?. És una mica... aquesta, aquesta llei no... no ha volgut, no s'ha volgut que es tirés endavant, eh?. S'ha fet molt de cara a la galeria. I el... jo crec que els professionals tenen raó en estar... descontents i queixosos. Jo crec que...

E. – Si tornen ara una miqueta més endarrera, com valoraria els resultats que s'han obtingut de les diverses vagues que s'han fet?

Home!. Jo crec que nosaltres ens podem felicitar amb... el sentit de que hem dignificat bastant el treball dintre de l'escola, hem clarificat quin era el treball de, d'un professional de l'ensenyament. Vull dir, que no es limitava a, a, en uns temps remots treba... estudiar una carrera i, i guanyar unes oposicions sinó que, a de ser una persona oberta a la societat, oberta a les noves formes en que la societat es va desenvolupant i per tant que s'ha de renovar constantment. Que ha de ser una persona que estigui també... que tingui coneixement de que és un nano i que els nanos no només són uns, uns "sujetos" allà que estan amb la boca oberta perquè els hi vagis omplint com si fossin pollets. Jo penso que aquest aspecte s'ha clarificat molt bé al llarg de les diferents reivindicacions. Tot lo que és l'aspecte .. econòmic a, a sofert un canvi molt positiu al... al que, mare meva és que, és que la gent no guanyaven per... no, no vivien. Bueno ja, ja hi havia la dita d'un mestre d'escola però és que era veritat, hi ha, hi ha sigut veritat durant molts anys.

Les condicions dels interins han... van millorar una barbaritat. El que passa que com que després durant molts anys hi va haver tantes oposicions, la major part de la gent va passar a ser .. fixes en el seu treball. Lo que se'n diu propietaris de plaça en el sentit aquest i aleshores ha sigut això molt dolent pels interins a la que han estat en minoria. Perquè... clar, estan en minoria a les escoles, n'hi ha molt pocs. Quan han volgut millorar les seves condicions ha sigut molt difícil el lligar les reivindicacions. Quan es feien, quan es feia una vaga sempre hi havia el punt dels interins -i suposo que encara hi és, el punt dels interins-, però ... com que l'interí viu en unes conde... unes condicions que els hi han empitjorat molt perquè ja no hi ha com en èpoques anteriors i això és bo per l'ensenyament que cada escola tenia el seu grup

d'interins, a vegades era el majoritari, això ja es veia que no podia ser. Com que això s'ha, s'ha resolt ara, vull dir, a cada escola a lo millor n'hi ha un o cap, o algun substitut de maternitat que al cap de tres mesos se'n va. De manera que els actuals interins tenen unes condicions molt dolentes de treball. Són una minoria, tenen condicions molt dolentes de treball i, gent que ja no és interina sinó que ha fet les oposicions i les ha guanyades però, encara no té una plaça fixa viu també aquestes condicions i van d'escola en escola i és molt pesat. Si són joves i molt trempats diuen que aprenen molt i és veritat que aprenen molt perquè, o això o moren. Però, les condicions són molt dolentes i aleshores... però, durant uns anys hi va haver un avenç tremendo en lo que... en definir bé que un interí era una persona. Interí o... els noms se'ls han anat canviant amb el temps a veure sí, a veure sí ens despistaven i de tant en tant també ens canviaven el... la forma de relació amb l'Estat. Hi va haver un temps que érem interins, un altre que érem contractats, un altre temps que tornàvem a ser interins, després altre vegada contractats, depenia. Però... però sí, va haver unes, unes millores tremendes, vull dir, la més important que per, va repercutir molt en les escoles –ja t'ho vaig comentar-, era que, nosaltres ens anomenéssim el moment que ens anomenéssim cobraven des de el 1 de setembre fins al 31 d'octubre. Per tant teníem dret (pica a taula) a... vacances, per tant teníem dret a... de tota la sèrie de, de coses i això va fer que al cap de poc temps, tots érem nomenats el tre... el 1 de setembre. I, a partir de cert moment que no va tardar gaire, es va poguer dir que (pica a taula) al 1 de setembre començava el curs pel professor i que pels nens el dia 15. Llavors aquells 15 dies primers, són bàsics i fonamentals. Vull dir, ara no podríem viure sense tenir-los i, en canvi, durant anys es va funcionar d'un altre manera, no? ... vaja!. Jo no m'imagino un ensenyament en aquest país?. És, és a dir, no podria ser que estéssim (somriu) –em sembla a mi-, que estéssim a l'Europa... comunitària, amb l'aparell que tindríem sinó hi haguéssim hagut vagues. Perquè totes les mogudes ens les hem fetes... i en aquestes mogudes els professor han sigut fonamentals, però hi ha hagut molts pares que han ajudat. Molts, molts, molts!. El moviment de pares durant molt temps... Mentre els pares van tenir una certa il·lusió en que a l'escola podia servir per promocionar els seus fills, que no sé si ara... estan... vull dir em sembla que hi ha una certa... "dejación" de, d'aquest aspecte. Vull dir, tothom com que està més les coses més desanimades, més desmotivades doncs... clar, vull dir un... un metal·lúrgic o un paleta que té els seus fills, suposo que es preocuparà dels seus propis fills i fins i tot doncs anirà a les reunions de l'escola, però aquell activisme de les associacions de pares que a tot arreu... Perquè tampoc es feia ni una sola vaga que no es consultés amb els pares, amb les organitzacions de pares. Es va clarificar molt que no podien demanar-los permís. Això es tenia que clarificar cada vegada, perquè de tant en tant ens en sortien... a la que es començava a parlar de vaga sortien les associacions de pares dient que tantes vagues –perquè sempre se n'han fet moltes- i no els hi podíem demanar... l'opinió perquè no hagueren fet mai. Però, sempre hi havien a totes les nostres vagues .. uns programes molt apretats d'actes. Vull dir, sempre hi havia ... si hi havia la vaga, hi havia un moment donat que anàvem al centre i s'informava de com estaven les coses. Després, s'anava a la zona. A la zona ja no hi anaven tots, però hi anaven representants de les diferents escoles i això sí que era casi sagrat, perquè .. encara que la gent fos molt reaccionaria, molt reaccionaria hi anava per defensar lo seu. Però per dir: "no sé que, no sé quantos", vull dir, quan les coses estaven fortes tothom hi anava. Quan començaven a flaquejar, era l'hora de que... ens havien passat en... en el, el, el tema de la desconvocatoria que sempre ens va ser molt... ens va ser molt conflictiu. A l'assemblea de zona i aleshores a l'assemblea de zona, a lo millor, aquell dia deia: "Bueno, per demà... o per avui a tal hora hi ha la manifestació" Però encara, clar, s'hi havia vaga 3 dies hi havia manifestació, segurament 3 dies, o manifestació o concentració i tal. Però si a, a... es procurava que un dissabte o un diumenge hi hagués una convocatòria en la que hi haguessin professors i pares ... (escriu) perquè hi pogués haver sempre (pica a taula) la participació que normalment, les pancartes que es portaven, es feien des de l'escola... Vull dir .. eren les nostres vagues, eren molt divertides les manifestacions perquè les, les pancartes eren molt maques -normalment-, hi havia molta participació i molt de, molt de colorit. Sí!. Sempre és clar, vull dir, es notava la professió, no?. I... hi havien doncs molta... aquesta participació dels pares ha sigut doncs cada vegada més fraccionada, però sempre hem tingut pares que han apujat el... les mobilitzacions dels mestres.

E. – En aquestes vagues quin comportament tenien els vaguistes?. O sigui, hi havia potser... era pacífic era violent?. La seva actuació.

Bueno nosaltres ... no teníem... (riu) no teníem el tipus de, de... tam... també teníem els nostres, els nostres piquets. Però els nostres piquets eren molt pacífics. Molt, molt, molt pacífics!. Anàvem a, a convèncer i... em sembla que només una vegada –que jo recordi- una vegada jo, personalment, vaig fer una pintada en una escola, perquè hi havia (riu) allà un cacau de gent i un altre amiga em deia: "Oi!. Ho tenia que haver fotografiat!. Carola m'ho he perdut, m'ho perdut!" Tenia que haver-ho fotografiat perquè era una cosa per, per part nostre molt... o sigui, jo conec els altres, els altres tipus de piquet. Sempre hi he anat amb piquets pacif... pacífics, eh?. A... a informar o en tot cas a fer força en vagues generals. A dir: "Som aquí!", però per apujar als treballadors, no sé o... una de les vagues generals em va tocar d'anar en els... aquests mafiosos de les llimpieses .. que anaven amb els camions, a la sortida dels camions i que ens vam volgué atropellar més d'una vegada i més de dugues. I que ens posàvem allà

apretats a dir: "A veure si sereu forts?", i no, no tenien prou força però .. no, no tenien prou, prou nassos de, clar, de fer una matança però ens teníem de posar allà, dir: "vosaltres no sortiu". Però no, no... en a l'ensenyament el tipus de... els piquets, eren piquets ... argumentatius que anaven a repescar la gent que podia estar amb ganes de fer vaga però que es trobava [soroll de la gravadora] en un entorn desfavorable.

E. – En va dir fa un parell de dies em sembla que, per exemple, a Ribot i Serra alguns dels treballadors si que van sortir perquè els van despatxar. Però, hi ha altres --- /

No els van despatxar.

E. – No els van despatxar?

No els van despatxar. Els van treure d'aquella escola.

E. – I els van portar a un altre lloc. A val, això ho tinc mal. D'acord, d'acord!

És que clar, el... funcionari és això. Nosaltres no ho érem, érem interins però estàvem en nòmina igual. Per tant quan vam marxar del Ribot i Serra, per exemple, jo me'n vaig anar a la Font dels Eucaliptus perquè a la Font dels Eucaliptus si... volies quedar-t'hi, t'hi deixaven quedar i jo hi vaig quedar una pila d'anys.

E. – Per acabar amb això quina va ser la repercussió que va tenir a la seva família, a la seva parella i tal, per exemple, el que vostè participés en aquestes vagues?. Ho veien normal o no?.

És que no sé si, ni si ho sabien. El meu pare que és molt "coñon" hi va haver una època llarga, llarga que, cada vegada que, si trucava o si trucava jo deia: "Que treballes o estàs de vaga?". Com si a casa /

[CINTA 14 CARA B]

---- tradueix la convicció de que treballar poc, nosaltres. Ell em tenia per molt treballadora, eh?, i per eficient en el... bueno, ai!, em sembla, vaja. Però... és que, és que n'he, és que n'hem fet tantes!. N'hem fet tantes!. Jo, sembla que ha sigut molt positiu, però potser ens vam passar una mica. (riu) No, no, és que no teníem més remei. És que no teníem més remei, perquè és que se'ns pixaven a la boca sinó!

E. – Respecte a les negociacions i els convenis com era el procés de negociació entre els sindicats i el Ministeri?. O... /

Els, els treballadors públics que són els que depenem directament del Ministeri, els treballadors privats sí que en un moment donat, donat, quan hi havien els convenis van reclamar que una a... les negociacions hi havien de ser a tres parts, i que hi havia d'haver el Ministeri d'Educació. Perquè?. Les privades ... s'apoiaven a... en les ... subvencions i no depenien d'ells, les subvencions. La quantia de les subvencions, les formes i tal. I, que per tant, les negociacions havien de... de tenir ... aquest aspecte tripartit perquè sinó no eren positives i en això el sindicat també... també ho apoiava. Però el, el gros del sindicat, que és l'escola pública no té conveni. Els convenis només en tenen en el nostre sector els de les escoles privades que depenen del conveni... de la privada. És a dir, el conveni de la privada ... subvencionada, que està a part del conveni de la privada no subvencionada i tots els que són contractats laborals de la universitat. En un temps nosaltres teníem sindicats però ara ja no. Els, els per exemple, el personal d'administració i serveis de les escoles. Per exemple, les cuineres, però ara com que a tot arreu hi han càterings depenen d'hosteleria, ja fa anys... a tots aquests sectors si que teníem conveni. Però... però, el sector públic no té conveni. Nosaltres havíem fet una mena de frase que deia: "Que els pressupostos de l'Estat eren el nostre conveni", però això... no... la gent els costava molt d'entendre-ho. En realitat sempre ho havien de mastegar més, i... (pica a taula) i fer elaboracions pròpies ah... que sí que havien de quedar relacionades amb els, amb els pressupostos, però, però que no, no em aconseguit mai, que abans d'uns pressupostos generals hi hagués una... sentada, mai!. Han tingut de fer negociacions... si per exemple, negociacions amb la Generalitat, hi va haver un temps que la Generalitat estava més oberta ... parlo... (bufa) anys 80... potser 84 o 85 o... 86 em sembla que ja no hi anava jo. (to fluix) ... Ho he fet tant forçada aquestes coses sempre!. No sé perquè?. M'hi vaig veure immersa però no, era realment que hi anava... mare meva!. Bueno tant és! .. eren més oberts i... hi oferien cada ix, bastant sovint, una trobada amb els sindicats i anar a parlar de les diferents coses. Però va haver-hi un moment que ho vam haver d'abandonar, perquè és que era una pèrdua de temps tremenda i acords als quals s'arribava després no tenien sortida o no es complien hi ho vam... deixar. Ara no sé com està, però

hi va haver una època que amb la Generalitat teníem fàcil accés i una de les persones que et vaig dir un dia –ja després em vindrà al cap-, que... jo vaig tenir la intuïció que en Ribot i Serra va venir en aquella assemblea en que els pares cridaven: “¡Que se queden tos!. ¡Que se queden tos!”; ell va tenir un atac [soroll de fons] de is... is... d'asma i s'estava morint i el van... el van estendre en un banc i li van obrir la, el co... l'allò, el nus de la corbata i la bragueta. Jo, me'n recordaré tota la vida, doncs era el Noi, un que es deia Noi -que el seu fill és d'Administració Pública d'aquí de CC.OO- i el pare va estar amb la Generalitat del... del Pujol... [Jordi] durant molt de temps. En a les reunions hi anava amb el Noi i jo pensava: “Mira han tornat els teus antics!”, i jo ho havia pensat que passaria això, però la majoria de la gent que pensa aquestes coses són gent molt intuïtiva i tal -i jo no ho sóc gens-, però aquell casí que el vaig tenir clar!. Vaig dir: “Aquest, el Noi, el mastegarem en temps democràtics!”. I sí, en temps democràtics, també. Ell, estava a dalt, després el van... canviar o lo que fos o, o ja era molt vell. Però jo en aquell, amb el Noi el via vist amb la bragueta oberta, estirat al banc, en un banc d'aquells dels nens, aquells bancs de fusta, estirat allà així per veure si... li retornava el “aliento” perquè...

Però la Generala... però la Generalitat .. bueno, era més accessible perquè estàvem aquí a Barcelona i tal, lo altre era Madrid. Madrid era més difícil de moure les coses. Normalment, teníem de fer mogudes molt... fortes, i n'havien fet de molt fortes, eh?. Ha... havíem fet mogudes d'anar... hi havia una, una proposta que sempre sortia a les assemblees i que tothom ja fèiem (bufa) ja torna a ser aquí i deiem: “El que hem de fer és anar tots a Madrid!”. I sempre ho vèiem com una muntanya perquè pensàvem: “Bueno a veure?. Per molta gent que fem vaga quanta gent es ficarà a un autobús de tota Espanya per anar a petar a Madrid?”. Però va haver una vegada, una vaga (somriu) tant forta, tant forta i crec que va ser la del 87– 88?. Sí, sí que va ser aquella, i que també va tornar a sortir, perquè –jo no sé si era la mateixa persona- però era una cosa que sempre tenia molta seguida. Però per sort, a les zones ho tiràvem a, a terra perquè, quan començaven a contar quanta gent s'hi apuntava no s'hi apuntava gent. Pues aquella vegada va tirar endavant!. (to d'incredulitat) Hi ho vèiem tots tant perdut ja, i feia tants dies que fèiem vaga que ens hi vam apuntar tots. I a mi, que em costa tant anar en autobús, ho trobo horrorós. M'agrada molt, tran... transitar d'un lloc a l'altre però l'autobús i a més de nit?. I sí, vam anar a Madrid!. Vam anar a Madrid!. I érem tants (èmfasi) mils de persones!. I era una època, que a Madrid, tenia -i ens ho deien els madrilenys-, que cada dia tenien manifestacions, però moltes, moltes, moltes, i era aquest l'any, 70... 87-88. I sempre les vagues de l'ensenyament, sempre són al segon trimestre. El primer trimestre no hi ha temps. És que costa molt de tirar endavant una vaga, perquè com que sempre ho fem des de a baix costa un món, costa un món. I... aleshores, normalment eren el febrer, març, abril, alguna vegada anem a, em vam fer... aquesta del 70... ail!, del 87-88 el mes de juny encara estàvem... El, el mes de juny potser no en vam fer cap, però encara hi van haver algunes, algunes... però vaja, normalment era el segon trimestre, no allargàvem al tercer. El tercer moltes vegades lo que hi havia era recolzaments dels pares i de les societats, les associacions de pares, les entitats favorables a l'ensenyament. Havíem també conseguit a vegades de les associacions de veïns recolzaments molt forts...

E. – I aquest líders que anaven a... a la Generalitat o que anaven a Madrid se'n recorda d'algun nom?.

Sí. Ai!, no ho sé!.

E. – Quins eren aquests?

Pues ... (tos) bueno, moltes vegades per part de Comissions hi anava... el que havia sigut Secretari General molt temps que es diu Xa... Javier Doz, que encara volta per la... per la Confederació Sindical. A vegades el lleigeixo amb ... que les reunions d'executiva les fèiem i ell estava assegut fent yoga, assegut a la cadira (riu) era, era professor d'institut molt particular. Aquest era un dels que hi anava. Jo també hi havia anat alguna vegada. El Cecilio... no me'n recordo com es diu de cognom. El Fernando Lezcano que és l'actual Secretari General, també se n'havia fet tips. La Lidia Tua també se n'havia fet tips .. i altres que se n'havien fet tips, però molta gent. ... A vegades, és que... Bueno, aquestes reunions poden semblar així com a molt importants, però amb el Ministre... saps que hi havia un que es deia Fernández Ordoñez que es va morir?. Amb aquell hi havia anat jo! .. A, aquella vegada, aquesta era la vaga del 78. Crec, que era ell el ministre.

E. – Sí. Aquest va ser ministre amb la UCD i després va ser-hi també amb PSOE.

Exacte!.

E. – Que va morir fa uns anys.

Era una persona... sí, uns 10 anys o així.

E. – De càncer, em sembla que va morir.

Aha!. Bueno, això ja no ho sé. Però bueno va morir prematurament per a dir-ho d'alguna manera... oí! el Lluís Fillella, suposo que també hi ha anat a vegades. El Lluís Fillella que volta per aquí, encara està en el... en el... la Federació de Catalunya. ... És que... (bufa) ... normalment les... la... el funcionament amb el Ministeri per ser efectiu no és amb el Ministre, sinó... si s'han presos determinats acords amb el cap d'aquell... d'aquella secció. Vull dir, normalment a molts ministres lo que s'acordava era quines mesos s'obrien per fer negociacions de cada un dels aspectes de les, sempre era supercomplicats, i aleshores doncs, hi havien moltes d'aquestes mesos que, eren in... internes diguéssim, (pica a taula) del Ministeri d'Educació i després sempre n'hi havien d'altres que havien de ser més amples perquè, havien de connectar amb els pressupostos o havien de connectar amb l'administració pública i tot això. .. No t'ho sé dir més perquè no...

E. – Bueno. Si passem a un altre... altre àmbit. Si parlem per exemple dels debats interns entre les tendències que hi havia dins de la CONC i del PSUC, doncs segons el seu criteri quin paper van jugar dins de CC.OO grups organitzats com la HOAC, el FOC, el MCC, la JOC?. Tota aquesta gent.

La HOAC és la, la Organització d'Acció Catòlica?.

E. – Sí, --- d'acció catòlica.

No en tinc cap coneixement de que... hagués fet un paper... organitzat. O sigui, si havien persones com que era un dels temes que no es tocaven /

E. – No els tocaven.

No, ho desconec. Però... el que sí que sé és que determinada gent d'origen, venia d'allà. El mateix Àngel [Rozas] però ... jo no... Més et dic, ja et dic clarament que ha ensenyament, res.

E. – Res de res.

No hi havia ningú. El MC ... nosaltres, no el vam conèixer perquè... sí, que el vam conèixer i molt. Però vull dir, dintre de Comissions perquè ells van fer l'opció de la USTEC. I aleshores ... les opcions que nodrien ideològicament la USTEC van ser Comi... va ser el PSUC, els que seguien la línia oficial, que eren els antics Banderes i els altres que m'hi imagino que també ho devien pensar que era la correcte. (to flux) Com que hi va haver com una tria!. I després els del MC. També hi havia gent de la Lliga .. de la Lliga Comunista del, del... /

E. – Revolucionaria. (to flux)

De la Lliga Comunista Revolucionaria que ... aquells estaven a tot arreu, no?. Estaven a... estaven a Comissions i feien un paper, a Comissions. En determinats moments els hi van criticar molt el paper, els hi (riu) alguna vegada, me'n recordo del Candel que el va dir-li: "Uns quinta columnistes." no sé que els hi va plantar. Però bueno, vull dir, això són tonteries. (pica a taula) En realitat ells tenien una... em sembla que ells funcionaven doncs que podien triar. Una mica com els del PSUC quan va passar això i aleshores, doncs els que els hi... semblava millor Comissions venien a Comissions i ens els trobàvem a Comissions i en tenien algú a la... al... a la UGT i sort, crec que en tenien, algun d'ells que eren bons elements. I després eh... n'hi, hi anaven també a la USTEC.

I, en canvi, el MC, aquí doncs, tenia un paper eh... a mi em sembla, jo, jo, jo només he conegut, diguéssim a nivell ja genèric, eh?. Fora de lo que són, és l'ensenyament sinó les Comissions Obreres, la, (pica a taula) la Maria Jesús Pinto que era molt positiva i que... després hi havia la Neus, la Neus .. no me'n recordo com es diu!. Ara no me'n recordo!. (to flux) Però bueno, vull dir aquella era... a, a mi em sembla que feien un po... un paper dinamitzador ... incòmode a vegades perquè és que la gent tenim aquesta mania d'uniformitzar-ho tot, però... ells també a vegades tenien algun tic, minoritari, que era donar sempre la culpa d'una manera de denunciar, donar sempre la culpa. Però, hi havia com una mena de, de tradició entre l'esquerra que era molt exclús... era molt d'excloure. Jo, jo això no sé si m'equivoco però jo crec que... és mamat des de les fonts. O sigui que, d'entrada hi ha la nostra... forma de concebre les coses s'enfrontava. Clar, que s'enfrontava a la burgesia i a la forma d'organitzar el món del, del capitalisme, però consideraven bastant com a enemics doncs tot lo que podia ser els socialistes i les seves formes de concebre el món. El, el gran desastre de la... divisió... prèvia a la Primera Guerra Mundial, doncs ens pesava moltíssim. Tota les seves actuacions davant el feixisme inicialment, que semblava que no anés amb ells, fins que no el tenien arran de nas. I, posteriorment també, perquè vull dir, jo també te'n vaig parlar quan en nom el recorxis?? com a la primera... cremada forta de les nostres il·lusions va ser... a, quan teníem la il·lusió de u... unir a tota la classe obrera a l'entorn d'un sindical i Comissions ho hauria fet i ho hauria fet bé. (amb rotunditat) I la vida d'aquest país haguera sigut diferent, jo crec. O no sé si magnifico el poder sindical, però jo hi crec molt en la... no sé... jo hi crec molt i dic això

com si fos una, és una cosa banal, vull dir la unió fa la força. Aleshores ... no és el mateix un sindicat que d'entrada neix ideològic i les lluites ideològiques en el seu si, que un sindicat que neix com unitari i... la, la forma diferent de resoldre els problemes. Ho dic, perquè la mateixa gent que hem estat a Comissions Obreres i ens hem arrencat casi l'ànima amb sí... tres llocs pel no sé qui i tres pel... entre el PSUC, el PCC, els de la Lliga que després ja van fer la unificació amb els del MC, vull dir les coses que han anat evolucionant en quan a sigles però poc, en quan a formes de... d'actuació, molt poc.

No té que veure aquesta mateixa persona que és de Comissions, vull dir... qualsevol de nosaltres, i després el seu treball en el si d'una escola que per força ha de ser un treball unitari. Doncs això, haguera pogut ser en un sindicat .. unitari, de tots els treballadors organitzats. Perquè a, allà agafes totes les tendències de la societat. Per una banda es, es, es frena un cert radicalisme perquè... perquè es veu, quin percentatge de la, de la població el recolza. Es veu!. Perquè està allà. Haguérem, ha... hauríem... hauríem fet front a la... al desencant, diguéssim, de la... desafiliació, la manca d'afiliació, la filiació vista com un risc o vista com un, una forma de que et fitxin. Vull dir, totes aquestes coses són fantasies que quan és el conjunt el que... vull dir, vaja, que ho teníem molt més, ho teníem molt. I van ser els socialistes els que van... iniciar la divisió i Portugal que tenia la... (pica a taula) la Central Unitària doncs van aconseguir dividir-ho. Aquest dret ideològic que ells deien, vull dir [soroll de fons] és un dret fictici perquè ningú te la taca a dintre d'una organització plural. No necessita d'anar pel món... és com si hagués la banda dels que només mengen peix o de la banda dels que només mengen... no sé, o que són vegetarians o que ... està reduït a la sindicació a, a, a un tic ideològic d'una minoria i, això és, nefast!. I això o, o sí que ho han fet però, a veure [colpeja el micròfon] ho han fet, és veritat. I... jo no em puc privar de, de .. de lamentar-ho i al mateix temps de (bufa) ... algo més, no?. Perquè la gent som humans, però per altra banda la realitat és que, nosaltres mateixos hem tingut aquesta escola ja d'entrada. O sigui, .. no... no hem sigut gaire unitaris. (to malenconiós) Sí que potser ho hem sigut de... d'il·lusió i de desitjos però a la pràctica (pica a taula) no sé si ho han sigut tant. Ens hem destrossat bastant els uns als altres. No sé?. Jo al menys és aquest sentiment el que tinc.

A veure jo, si tornés a fer i tornés a començar, tornaria a fer el mateix. Tornaria a lluitar de la mateixa manera i amb la mateixa gent, però... aquella passió que jo tenia quan pensava aquests són la meva gent i... i... i havia triat la meva gent en comptes de ser la meva gent d'origen, però... però estic una mica desenganyada. No perquè ells m'hagin traït a mi, sinó perquè ens hem... una mica... traït a... a, ens, ens a, ens a traït un excés de confiança en que les coses ja anaven per allà i que nosaltres l'únic que fèiem era ajudar i per tant estem poc preparats, crec jo. Potser vosaltres que sou...un altre generació, però els de les generacions antigues jo crec que estem poc preparats en estar... amb .. a no tenir raó!. Estem poc preparats!. Estaven preparats en ser uns màrtirs, eh?. I en fer, sacrificis tremendos, i la gent els ha fet i... i... estic segura que, que has entrevistat o tu o d'altres a gent magnífica, que ha fet (tos) coses molt remarcables que són anònimes perquè els han fet gent que no mana ni que no estan... ni que no són artistes .. però, teníem una... un desconeixement .. O sigui, no hem educat aquesta parcel·la de dir: "Nosaltres podem no tenir raó!", eh?.

Ah... lo de la... i, ai!, va haver una altre vegada no, que els comunistes van quedar molt, molt descol·locats, que va ser en el moment en que la Unió Soviètica va fer el pacte amb el Stalin. .. Ai!, a la Unió Soviètica amb el Stalin. La Unió (riu) Soviètica va fer el pacte –he tingut un lapsus molt d'això- amb el, amb el, amb el Hitler i aleshores jo, alguna vegada, que no sóc gens d'aquests dels estudiosos que rastregen, eh?. Jo, la gent em té per un, per intel·lectual a lo millor, però els que hem coneixem ja ho saben que no ho sóc. Jo sóc molt de novel·la i molt d'artistes i molt d'aquest tipus de coses i aleshores tot l'altre ho he fet amb el cor. Però no hi he dedicat no, no... la meva parcel·la no ha sigut una aportació científica sinó de, de, de, del meu coneixement, del meu saber, el meu voler però no ha anat més enllà. Aleshores, sí que he vist en alguns rastrejos sense estudiar-ho a fons el... la, la desorientació que van tenir els, els comunistes europeus durant aquest temps. Quan la gent els hi feia broma i deia: "Bueno que ara ja és bo el Hitler?. Que passa amb el Hitler, ara ja és aliat vostre i com us ho fareu?". Realment no, no van saber on penjar el llum. Bueno, doncs aquesta desconexió, diguéssim, amb el dir les tasques d'avui en dia jo penso que hi ha molta gent de la meva edat i més jove que estan sofrint perquè sí, que en bona fe, creien que anaven, que teníem raó i que anàvem a una victòria i que en tot cas pues podia tardar més o menys, la veuríem o no la veuríem. Teníem la gent organitzat?? de pensar (pica a taula) i treballen i potser no la veurem, però hi treballen, però pensaven que hi anava i ara, no ho tenim tant clar, jo penso. I per una altra banda encara ho tinguem o no ho tinguem clar .. no estan les coses plantejades, el món del treball, el món del capital no està situat ara com estava uns anys enrera, i els anàlisis nostres no ho han, no ho saben analitzar. No, no tenim encara l'instrument molt clar, això per una banda i l'altre, els diferents companys de l'esquerra que lluitem per una altre classe de món ens hem estat menjant els fet... el fetge tots aquests anys. I això... continua, eh?. I això hi continua, perquè això, és que em sembla que necessita que desapareguem una sèrie de gent i jo estic convençuda, i jo no, jo em sembla que jo no em tinc per de les més sectàries. Però... alguns pensarien segurament que sí que ho sóc o que ho he sigut, perquè ara no té massa importància si ho sóc o no .. El sectarisme i l'excés de... l'excés de confiança en que ja estàvem en la línia final, la lluita final?. I una altre cosa que també ens va fallar molt però aquesta jo no crec que sigui culpa nostre, la... la... la diferència que hi va haver entre la lluita democràtica contrària al... al franquisme i la lluita posterior, en la que uns érem comunistes,

uns altres eren socialistes, uns altres eren gent que volien viure bé i no havien fet mal a ningú mai a ningú però que no tenien cap ideologia i tot això... va ser de dir, vull dir no, no... no, no va ser potser bé comprès per ningú. No, no hi havia prou, no hi havia prou co... coneixements per saber... per saber-ho, crec.

I que més?. Com ho valoro?. Jo... penso que el sindicat és importantíssim i s'ha de defensar amb la vida si cal. Crec que... un sindicat sempre té a perills relacionats amb una certa forma mafiosa, és, és un perill real i s'ha de... vigilar molt perquè no sigui. Hi ha perill de radicalització perquè si tu no fas l'esforç d'anar als llocs et pots creure que lo que tu penses és lo que pensa tothom i a lo millor resulta que no ho pensa gaire gent. És una... necessitat important estar molt lligat a... [soroll de fons] al conjunt de la classe perquè sinó a vegades doncs les teves reivindicacions poden semblar, una cosa de calaixó i no sempre les has de... una mica... comparar i lligar amb les del conjunt. Hi ha un aspecte del sindicat que jo m'estimo molt i que ara fa temps que no el veig escrit en lloc, però que encara hi ha molta gent educada en aquest, en aquesta forma que era lo del sindicat sociopolític. Al... l'ensenyament aquest aspecte l'ha mimat molt i molts anys perquè, sempre dèiem que nosaltres érem allò, que estàvem ficats allà. Perquè... sí, clar, nosaltres havíem de defensar com a treballadors i com a tal però que, nosaltres estàvem en una, en una parcel·la en la que un pet que nosaltres féssim, repercutia en bé o en mal en una... població directa, (pica a taula) que no era en absolut l'amo de la fàbrica sinó els fills dels treballadors, que són la majoria, no?. I com que además ja et dic que el nostre sindicat en un Estat fort ha sigut amb l'escola públic, doncs això, amb els fills dels treballadors. I aleshores, aquest aspecte de... la central sindical ens la... la respectaven molt a... elaboràvem molt, la trèiem molt en els nostres documents, l'ensenyàvem molt en els nostres nous afiliats. I... bueno, no sé si ara està molt clara en la ment de tothom.

E. – Ara que estem parlant de valoracions, que hem fet la valoració a nivell del sindicat, de com ho veu. Quina opinió té respecte a la transició espanyola?.

Bueno... a veure ... [soroll de fons] jo m'havia apuntat a una altre cosa! .. Jo el dia que va morir el Franco no vaig veure xampany ni vaig celebrar res, perquè estava ja tant preocupada per tota la història aquella dels Banderes. I jo... veia que per exemple el, el, el... Solé Tura, que veig que viu molt feliç i que se sent molt realitzat, deien... per exemple, venien molt il·lusionats de Madrid: "Ja tenim tres locals llogats!" (to fluix) I jo pensava ... que importa els locals?. No, no, no... en absolut pensava en aquest tipus de parcel·les de... clar que era tenir locals ha estat per seguir evidentíssimament que és positiu, però no sé!. Mira, jo t'ho compararia –és una tonteria però jo sóc una mica especial-, no sé si coneixes una, una pel·lícula de la... de la... Roberts i el... en que la Julia Roberts és una puteta molt bonica, molt bonica, però una puteta (somriu irònicament) i després hi ha el... Richard Gere, em penso?.

E. – Sí.

Bueno, i finalment doncs el Richard Gere li ofereix un pis i... i ella no vol un pis, perquè està enamorat d'ell i lo que vol és el seu amor. I, si no té el seu amor pues no necessita que li paguin un pis i era tocar el cel amb les dents, feia tres mesos segurament que ella haguera pensat que allò era una meravella, tenir un pis fixa i no tinger d'anar rodant d'un cantó a un altre. Però com que ella s'havia enamorat?. Doncs jo, penso, que hi havia molta gent enamorada en aquell moment [soroll de la gravadora] que lluitava per un món millor en el que quan queia el franquisme també creia un... també queia el... el classisme, també queia el "orden y mando" en els diferents racons de la societat, que podien ser l'empresa, que podien ser una "ventanilla" a darrera de la qual només hi havia un funcionari però que, que es creia l'amo del món o, o un tio amb una gorra que es creia que era el general Franco. I que això queia, i que contra... en comptes d'això apareixia tota una sèrie de valors que la gent té, que quan es posen en comú i es compte amb ells i que... això, eclosionaria una societat nova, més, més neta, més, més plural, més democràtica .. i això no es va donar!. (to trist) Això no és va donar... sí que s'han donat parcel·les i jo no sóc de les que ho desprecio, perquè clar, la gent que ha passat per les comissaries /

[CINTA 15 CARA A]

E. – Ara, ja està.

Doncs... teníem... molta gent teníem aquestes il·lusions. Alguns, alguns doncs teníem aquestes il·lusions al marge de que estàvem vivim en condicions. D'altres tenien aquestes il·lusions i, i estaven sobrevisquem amb difi... amb, amb, amb... amb situacions molt difícils. Situacions que, es repetien a diferents, a diferents .. [se sent algú que xiula i parla] diguéssim, apartats de la seva vida. Gent que... que vivia desarelada, gent que vivia separada dels seus familiars, gent que... tenia a lo millor condicions per poguer .. fer estudis i que no podia perquè no tenia econòmicament possibilitats de fer-ho. Hi havien condicions molt injustes de, de, de vida dels espanyols de l'època i... bueno, la de la migració era una de

les més injustes, però la situació del camp era un altre de les que clamava al cel. La, la, l'omnipotència dels mestres a les escoles .. franquistes era tremenda!. Aleshores, sí que totes aquestes coses d'alguna manera han trobat una solució, però .. però, primer hi va haver el... el canvi de la, el "golpe de tuerca", diguéssim, de deixar ben clar, que el que la gent volia no seria. Aquí, jo ho vaig viure d'aquesta manera i que ens havíem d'anar conformant amb coses menors quan encara ningú havia repartit res positiu. Hi van haver sobretot, avenços de tipus polític que van rentar la cara a l'anterior règim, però clar, vull dir, estaven tant endicapats perquè, per començar el rei –i no hi tinc res en contra com a persona, vull dir, em sembla fins i tot que deu ser un bon tio, no en tinc ni idea ni m'importa-, però bueno, vull dir el Fran... Franco el va imposar!. I aquí, ningú... a dit: "Doncs i si féssim un referèndum?." Tant sols per saber-ho!. Perquè clar, la situació anterior al Franco era una República que va quedar .. vençuda amb armes i amb armes que venien de fora. Perquè si hagués sigut el Franquet tot sol?. Al cap de quatre dies ja estàvem aquí ballant sobre la seva tomba. Vull dir, no sé la, la, la... aquí hi havien tantíssima gent implicada que a mi em sembla que... tothom volia tancar quan més aviat millor la transició. Començant per tots els, a nivell internacional, els diferents països, no?. I aleshores aquí potser hi van haver forces presents que, l'esquerra no vam sapiguer analitzar prou, potser. Però a mi em sembla que ens van vendre. (to malenconiós) Jo, jo, no sé, jo em recordo molt per exemple del Carrillo, [Santiago] quan va venir aquí després del cop d'estat, del... bueno que no va ser, però bueno, és com si haguessin... el, el, el... lo del 23-F. Quan va haver-hi lo del 23-F al cap de 15 dies va venir el Carrillo aquí, i ens va venir a renyar!. Ens va venir a renyar perquè hi havia hagut el, el V Congrés i perquè hi havien hagut unes determinades coses i ell ens venia a dir: "que el papo del que ell sempre parlava i nosaltres no ens creïem sí que i era, i que féssim el favor d'amagar el cap". I sempre, la transició política, va ser una pèrdua de... una pèrdua de... il·lusions, per part de la gent que anava al davant de l'esquerra. En canvi molta altre gent que no tenia una ideologia molt marcada, crec que ho podia viure com un, un canvi molt positiu per això que dèiem, oi?. Perquè, vull dir si primer en una, en una determinada actuació el que guanyaves era una tanda de bastonades a la, a la comissaria i ara doncs a lo millor lo que et guanyaves era una medalla al treball –anem a posar- doncs era diferent. Era una situació diferent, però no hi va haver una traducció afectiva de les il·lusions i dels grans (èmfasi) esforços que havia fet la gent en lo social. Només hi va ser en lo polític i clar lo polític sinó serveix a lo social no, està buit de contingut i no... jo...

E. – Però lo polític lo qualificaria més com una reforma, més que, podem dir com un trencament amb lo que hi havia abans?.

No hi va haver cap ruptura democràtica. Hi va haver, una reforma superpossibilista ... en la qual ... els que estaven, els que manaven donaven passos sempre mirant cap a la retaguardia i sapiguem que nosaltres estàvem lligats. I a nosaltres, ens havien lligats la nostra mateixa gent .. i nosaltres no donaven ni un pas que no ens en... deixéssim fer rabiéssim o no rabiéssim.

E. – I a nivells de sindicats pensa que va ser el mateix?

El sindicat va tardar molt, eh?. El sindicat va tardar molt, encara aquell any el primer de maig vam haver de córrer. Hi va haver un any que es va pactar fer el primer de maig però anant-se a... sota els pins com si fos el temps de... Sí, i saps on van anar?. A la "Ballena Alegre." Van anar... sí, no ho saps això?.

E. – No?. No sé on és.

A doncs jo em sembla que tinc fotos.

E. – No sé on és?. No sé on és la... la Ballena...

Ah!, que no saps?. Doncs mira si tu, ara ja no ho sé, potser ni existeix. Però la "Ballena Alegre" era un càmping de... anant cap a Castelldefels sota els pins.

E. – Val, ara sí. (to fluix)

I es va pactar això. Aquest, a... lo que vaig plorar sota un pi. Quin fart de plorar que em vaig fer aquell any!. (to malenconiós) Eren aquestes coses, o sigui ens, ens deixaven anar... una altra vegada va venir el Vidiella que em sembla que venia de Txecoslovàquia. Tu saps qui és en Vidiella?.

E. – No.

Pues era un... un dirigent del PSUC, [sona un telèfon] un membre del Comitè Central i un home que estava exiliat pues mira, no sé si va anar directament al país que l'acollia o va passar per totes les altres pàtries però feia anys i panys que estava, em sembla que era a Txecoslovàquia, però no n'estic segura si era Txecoslovàquia. El cas és que arribava el Vidiella i arribava, crec que va arribar en avió però ens van

deixar fer. La seva arribada a Sants Estació, que nosaltres hi podíem anar amb banderes a condició de que les despleguéssim en el moment que ell hi arribés i les pleguéssim després i tornéssim cap a casa i ho vam fer. O sigui tot (èmfasi) lo que ens dèiem ho fèiem i el Vidiella va arribar i va sortir de l'estació de Sants i allà hi havia una explosió de banderes roges i al cap de 10 minuts no hi havia res. Tu saps lo que és això?. (to indignat) Clar, per un que és un cinic o que no s'ho creu o que es pensa que és un joc o: "Oï, quina gràcia!", no sé que... pues potser sí, però per la gent que s'ho creu... això és, és... I bueno, la vaga general del 24 de juny del... de l'any quin any era?. Que ens ho hem mirat abans.

E. – 24 de juny?. No, em parlat de la del 14 de desembre però de la del 24 de juny aquesta no?

Sí... que ha sortit que jo m'he parat a mirar-ho. [sorolls de papers]. del 85.

E. – A vale. (molt flux)

Aquesta vaga, feia tant temps que es reclamava, tant (èmfasi) temps. Me'n recordo d'una vegada que van anar a Madrid també, però aquesta era una, una, una reivindicació interna. Van anar a Madrid a defensar la vaga general i ens vam ficar... sempre ens ficàvem en, en, en llocs. Anaven a un lloc i ens encaixonaven en un lloc. Aquesta vegada ens vam encaixonar, el lloc havia de ser gran, clar, perquè érem molts, molts érem, eh?. Allà va ser la primera vegada que em vaig adonar que la bandera, les quatre barres era molt generalitzada, no és que no ho sapigués però, allà clar, hi havia els valencians, hi havia els aragonesos i havien els catalans i havien els mallorquins i de tot eren banderes de... de... barrades. Una pluja tremenda! (flux i amb èmfasi) Plovia a bots i barrals. Ens vam portar a la Casa de Campo i allà vam estar ficats en un, en un lloc de la Casa de Campo, no, em sembla que no hi ha cap plaça de toros, pues semblava una plaça de toros perquè era rodó. Potser era un estadi o algu, i allà estàvem, érem tots de Comissions reclamant les... reclamant una vaga general. I tu creus que es va fer?. No és va fer!. I la que vam fer aquesta del 21 de juny al final em sembla que vam tardar un parell o tres d'anys encara. Pues això que t'estic parlant devia ser això el 82, el 83.

Clar, estàvem acostumats a lluitar contra els poders però, lluitar entre nosaltres?. O contra els nostres propis poders?. No... no hi estàvem preparats. Ni... i además ho dissimulàvem. Anàvem a Madrid i... ens passàvem tot el cap de setmana viatjant a part de que ens vam quedar... bueno, jo portava les bragues que s'escorrien i allà no teníem roba de recanvi. Vull dir, l'anada, l'avinguda i la xorrada de que... que ens va caure a sobre, tot va a ser a profit de reivindicar davant del nostre propi sindicat. Tu creus que jo ho podia anar a explicar a ningú de... que no fos del mateix sindicat?. No podia. M'estava... ens vam paralitzar molt, eh?. I, i vam sofrir molt .. vam sofrir molt perquè, ens ho creïem molt. I jo, encara m'ho crec ara. Sí.

E. – Tornant una miqueta més cap endarrera, quina va ser la seva actitud davant dels pactes de la Moncloa?. Si en general /

Ah... un altre!. Clar. El sindicat nostre es va posar en contra dels pactes de la Moncloa. No sé com però sempre, sempre ens ho muntaven diferent de l'altre gent, perquè la majoria dels sindicats –no tots van estar d'acord, eh?, ni pensaments-, però... eh, el... la federació de Catalunya sí que va, va estar en contra dels pactes de la Moncloa. (bufa) Perquè bueno, bàsicament eren... eren uns papers que deien coses que després ningú... con que ningú els havia negociat, ningú els havia discutit, ningú els coneixia, ningú els va reivindicar. Ningú se'ls va reivindicar i els que estàvem en contra ja ho dèiem que era impossible que algú els reivindicés, perquè el Carrillo se'l va, se'ls va muntar solet!. No els va comentar amb ningú, o almenys amb ningú dels que després els va haver... que se'ls van haver de fregar... pel nas i ens els hem fregaven a cada dos per tres, eh?. No hi havia lloc de negociació que anéssim que no ens diguéssim que "és que els pactes de la Moncloa tal o qual". I allò, va desmobilitzar molt, perquè clar, vull dir, si... tu estàs defensant casa teva de l'atac d'un... d'un llop i després algú de la teva família et diu que aquell llop és cosí teu i que te'l trobes sota la cuina men... brenant, (somriu) i després has de tornar a lluitar allà fora a que no t'ho creuràs de la mateixa manera?. És que és molt difícil. Va ser... jo crec, una cosa desastrosa ... però els... continguts no... jo no entro a discutir-los perquè no és el tarannà que hem defensat en quant a mobilitzacions... no és pels continguts sinó perquè va ser una cosa feta .. per dalt. Sense participació i per tant era, si moltes coses que han estat fetes amb participació a costat tant de defensar-les com es pot pensar que s'aplicaran unes coses, diguéssim, fetes amb, amb pressió perquè tenen, tenen por de la teva força quan tu ja t'has desmobilitzat i tu desconeixes el que és, el que es va pactar. És que es desconeixia totalment i va... i además va dividir moltíssim, però moltíssim a la gent. Va dividir moltíssim. Ens vam haver de parar de, de, de fer lo que fèiem sindicalment per discutir si estàvem a favor o en contra dels pactes de la Moncloa. I els dirigents se sentien molt... molt pressionats per... arreglar-se amb els, amb els "jefes" perquè la nostra cultura era de dir: "Tots junts contra l'enemic!". I... aleshores el... es tendia a pensar que bueno, vull dir no tot es podia explicar!. Que, hi havien coses que no havien arribat prou aviat!. Vull dir, bueno, nosaltres ens vam posar en contra perquè com que havíem nascut fora de temps i fora de lloc, doncs segurament ho tenien més fàcil. Hi van haver altres

sindicats però la Federació de Catalunya... sembla que va ser la primera campanada que van donar perquè després com vam donar tantes!. Que... sí, nosaltres vam estar en contra. Allavòrens hi havia la gran mobilització de la societat, eh? .. Es podia haver fet molta feina si haguéssim tirat ... en favor del que havíem estat dient tots els anys de la... de la... de la dictadura.

E. – I avui dia com veu el sindicat?

I esperat, perdona un moment. I ademés va provocar la ruptura del sindicat. Tu saps quants sindicats van néixer?. Que després, es clar, no s'han pogut mantenir, però això no vol dir que no tinguéssim una part de raó .. també hi havia molt, molt desitjos... i tu, i tu ja saps, suposo que, quan les coses estan ben portades, el que va a davant té molta altre gent al seu voltant, qualsevol d'aquests que està al voltant dels, dels que van més endavant forma al mateix temps el seu propi nucli i tot (fa un dibuix) això fa una força tremenda en la qual cadascú troba el seu espai. Jo això ho he viscut i ho sé!. (pica a taula molt fluixet) No ho dic perquè ho hagi llegit en cap llibre, sé que passa així. La gent es fa, humil per una banda, perquè veu que no és més que un puntet de sorra en... en un... gran... un oligar?? amb infoles?? de dir: "Que important que sóc!". I per altra banda molt responsable perquè sap que el seu esforç és necessari. Però quan això es disgrega, doncs... hi ha molta gent que és amant de ser cap de sardina en comptes de ser cua de lleó i, aleshores, doncs els sindicats que van néixer doncs jo no nego que hi pogués haver un cert afany de protagonisme des de sobretot des de el punt de vista ideològic, de calcar, de dir: "Eh, que nosaltres creiem tal, tal i som el grup polític tal, tal, tal, doncs el nostre sindicat, eh!". Vull dir això... va passar i el sindicat és ple de gent que en un moment donat havia fet aquesta opció i després han, han, han vingut a Comissions ... o han vingut o alguns hauran tornat, això ja no ho sé, però jo, els que conec, que eren d'ensenyament com que... eren gent que anteriorment van, van, van fer aquesta opció i, i després han, han vingut a Comissions. Però molts altres s'han perdut i ara hi ha gent que són uns fills de puta que se saben totes les trampes i totes les històries i tots els... tots els arguments i ells han triat un altre cosa. Perquè?. Perquè han perdut la... no sé com dir-ne, han vir... han perdut la... .. la fe en que... entre tots podem fer alguna cosa positiva i llavors campí qui pugui i... i els pactes de la Moncloa van ser els que ho van iniciar i... i bueno, pues hi han responsables. (to greu)

E. – Ara que hem vist tant la idea de la política com dels sindicats, avui dia com veu el moviment sindical?

A veure, el moviment sindical continua sent molt necessari i ... i ho és sigui com sigui. Vull dir, que d'alguna manera el sindicat no és com un partit polític que si tu no combregues amb les seves (pica a taula) bases ideològiques ... te'n vas i santes pasqües o, o en busques un altre o... busques un altre o, o, o, o el deixes estar un partit polític. Un sindicat jo crec, que és un instrument... que és molt polifacètic i que no es pot desestimar i han, i han hagut varios intents i jo no... no me'n recordo l'última vegada que casi, casi que llegies el diari i semblava que estiguéssim parlant de la superació del paper dels sindicats. [se sent un soroll de fons] Crec que això és, és... bueno, hi ha una sèrie de gent que sempre ho diran per veure si cola, però... però que des de l'esquerra sempre s'haurà de combatre. Que passa, que els sindicats poden ser més o menys útils i, en aquests cas, jo crec que actualment .. Comissions està molt (èmfasi) aposentat en el seu paper integrat [soroll de la cinta] en la societat i així com en altres moments – jo mateixa t'he comentat -, vull dir, ostres amb UGT es van arrencar amb aquests i van fer, van... van fer un... unes, uns pans com unes hosties, perquè doncs les coses haurien anat d'un altre manera si la Generalitat hagués tingut el cul més petit i més por en a la... força sindicals si ens, si ens haguéssim posat tots a l'una reivindicant. Però, jo, tal com veig ara les coses a mi em sembla que la UGT moltes vegades agafa actituds que a mi em semblen més correctes que no pas Comissions Obreres. No sé, no, tampoc no vull, exagerar la nota, ni dir que jo... jo continuaré sent de Comissions. No... no tinc opció en aquest moment d'altre. Vull dir, no perquè no em senti lliure de fer-ho sinó perquè... perquè no!. Perquè en certa manera és com si Comissions fos un fill meu, vull dir, surti com surti ... jo me l'estimo. Però (bufa) hi ha vegades que... sí, m'enfa... m'enfado. (to trist) Hi ha vegades que m'enfado i altres que no me'n vull enterar, saps?. Hi ha vegades que no me'n vull enterar.

E. – Llavors com li agradaria que fos el sindicat del futur? (riu)

Bueno jo penso que tenim moltes possibilitats de, de... (dibuixa en un paper) .. de concebre un sindicat .. del futur perquè... una mica és com tot. Encara que les coses sembla que s'hagin de renovar molt i sí, que es diu "renovar-se o morir", però a vegades quan et renoves és quan connectes més amb coses a... anteriors que hi han sigut. Comissions té uns valors tremendos a la, en va ser una... una força de la natura, encara que sigui mentida que no érem natura sinó cultura, però va ser una força cultural tremenda, perquè era, tremendament participativa, molt democràtica, molt plural, molt arrelada a la gent i al mateix temps molt canviant. Tenia una capacitat, tremenda, de modificar les seves formes per poguer arribar als objectius i els objectius es volien i es deia que el sindicat havia de ser sociopolític perquè sense transformar la societat no podíem aconseguir, una bona part de les coses que nosaltres

reivindicàvem. I jo reivindico aquest sindicat, i jo crec que aquest sindicat ademés és possible i és necessari i no dic, que totes les coses les hagi de fer el sindicat, eh?. Vull dir, hi han espais que... d'una manera natural a... troben altres formes d'organització. Vull dir, doncs el sindicat lògicament .. ha de modificar-se molt perquè el treball s'ha modificat molt i aleshores doncs, aquells, aquells com... comitès d'empreses que eren tant forts com podia ser una Seat o tal, que ja allavòrens eren minoritaríssims. O sigui, eren, lo que sortia a tots els diaris lo que sabia tothom qui havia guanyat les eleccions sindicals, però... la majoria d'empreses, en aquest país, continuaven sent mitjana i petita empresa. I ara, els que donen llocs de treball són la petita i la mitjana empresa però el, el... bueno, això sempre hi ha hagut aquesta mena d'endiosament de les empreses. Però ara com que hi ha tantíssima gent autònoma, tanta canalla jove que no tindrà en sa punyetera vida un lloc fixa, el sindicat ha de canviar, però només ha de canviar en la forma i en aquest aspecte del canvi la gent de Comissions, els, els fundadors de Comissions eren mestres perquè en van fer... trobaven totes les maneres. Vull dir, si, si el sindicat cada any celebrava el primer de maig i estava prohibitíssim i tot un... i allà pues la gent pues si aquell any es menjava truita i es menjava truita a Torre Baró que era un dels llocs que anaven la gent, pues anava a Torre Baró i l'altre any es feia no sé que i és feia no sé que, i es feia. I .. potser algunes coses eren molt primàries perquè allavòrens com que, era una història de bons i dolents era més fàcil. Però... jo crec que es va "derrochar" imaginació, valentia, alegria de viure i desig de ser útil als demés.

I el sindicat ara està molt funcionaritzat, vull dir, si... ets a les set menos cinc a lo millor ja el trobes tancat o que estan tancant. Veus?, en això el Sindicat d'Ensenyament com que van tardar tants anys en fer eleccions tots érem voluntaris. Allà no hi havia ningú que fos delegat sindical i que en les seves hores pogués fer lo que fos. I... vam aprendre a fer-ho amb voluntat i bueno, això del voluntariat que ara està tant de moda en la societat, nosaltres durant molts anys en, en, en fet, en servit aquesta causa a... amb orgull i ademés i vull dir, i sense necessitat de que ningú ens recompenses de res que ens assentien recompensadíssims.

Mira!. Jo et dic una cosa. Al la... això de ser dona a Comissions era molt difícil, era horrorós. Perquè... perquè doncs la majoria dels companys eren homes i militaven totes les hores que podien i més, perquè tenien les dones a casa, i vull dir .. era aquest el sindicalisme que feien, eh?. En aquest aspecte... hi ha una apariència de tirar endavant perquè la societat ha canviat i el sindicat no ha tingut més remei. No, perquè el sindicat hagi trencat motllos, ni pensaments. I per tant moltes vegades aquesta gent que era la meva, la que jo havia triat... (riu) no et pensis que em fos molt fàcil de tractar-la. I, i havia plorat mil vegades. Jo sóc molt ploranera i m'havia fet fars de plorar perquè... havia passat això i em semblava que era incorrecte i allò altre i... però... Comissions era una força tremenda. I jo no sé, ara jo no ho veig, és clar, està a tot arreu i, i fa moltes coses i... sí doncs ara hi ha, no sé està tot molt organitzat. Però jo ho veig tant domesticat, tant posat en el seu lloc i tot i aixís ja et dic no renuncio ni una coma a ell, eh?. M'agradaria que fos diferent en el futur, sí. M'agradaria que fos altre vegada més amb aquest esperit més ... bueno, és que clar, hem perdut la fe en que la classe obrera sàpiga coses. (to greu i fluix) No es té la confiança en la gent ara. No es té tanta confiança en la gent. A veure, ... en els meus temps la confiança en la classe obrera provenia de que era la classe que pensàvem que alliberaria tot el conjunt, i dèiem això, vull dir, era, estava analitzat en els papers i tothom ho sabia el més analfabet. Cada classe social a fet la seva... a, la seva trencada de, de, de, de, d'estructures i s'ha posat en el poder, però nosaltres, volem que la classe obrera faci això però no sigui perquè ella es posi en el poder, excepte en un període curt?? (pica a taula) que tal. Clar, tot això s'ha anat a l'aigua perquè és mentida, perquè ha sigut mentida. A veure, perquè ha sigut mentida?. Perquè no s'ha aplicat enlloc. Com que no s'ha aplicat enlloc!, doncs és com aquella llei de la UCD, no se sap com seria perquè, no es va aplicar i això ha anat així. I per altra banda sí, teníem la fe en la... en que, del que feia la classe obrera en vivia tothom i ara això no és veritat. És a dir, no és veritat. Altre vegada ha tornat a passar davant... Ara per exemple, tot lo que és la informàtica, la, la, la, tot aquest tipus de coneixements no .. vull dir, clar, estan en mans de qui estan ... per tant doncs, es pot tenir una cosa, una unitat aquí i els treballadors no importen on estiguin. Aquest canvi tant brutal els... ni els sindicats ni els partits d'esquerres l'hem analitzat ni l'hem vist venir. És més, l'única vegada que jo he llegit, analitzant tots aquests fenòmens que era un, un llibre molt (èmfasi) interessant. Jo quan el vaig llegir el vaig trobar interesantíssim, però (somriu) la conclusió a la que arribava era que totes aquestes noves tecnologies feien inevitable que hi hagués la revolució, perquè el poder havia passat a mans dels tècnics i els tècnics pertanyien (to fluix) a la classe obrera. Però això, no ha sigut així, de moment. (molt fluix però categòric) I lluny està el món de, de posar-se en aquest camí. No voldria estar en aquest camí. Això era un lli... un, un grup de... de... científics txecs. Ai!, com se deia aquell llibre?. Jo el vaig llegir en francès i es deia: "La revolu... La revolución –es deia La Revolución no sé que *au carrefour*" I en el... /

E. – Que vol dir això?

(pica a taula) La vaig llegir, el vaig veure després publicat aquí que era: "El no sé que en la encrucijada." [soroll de la gravadora] La "encrucijada" era, i el, el... eren varios autors. I era una mica, el tipus d'ideologia que sustentava lo que va ser la... la... lo de Praga, la Primavera de Praga. Però després la realitat no ha anat per qui, vull dir en això l'eurocomunisme el va agafar molta força aquesta, idea, i la va

edulcorar i aleshores era que semblava que era dir: "Això ja no ens cal!. Aquest mecanisme ja no ens cal. Deixem estar el ganivet perquè ara el pa amb l'àsser es talla" Però resulta que el l'àsser és car –anem a suposar - i el fan servir només els dentistes i tu, si ja t'has llençat els ganivets t'has de menjar el pa a mossegades o... així, vull dir una mica, venia a ser aquesta mena d'anticipació del que ja no ens feia falta, de lo que nosaltres ens ens, ens en servia com instrument i sempre posant-se la pell dels que teníem endavant que eren els, els, els nostres, contraris, adversaris, enemics... digues-li com vulguis. No sé , jo veig una situació actual dolenta.

E. – Dolenta?

Hum!.. (afirma que sí) La veig dolenta, em sap molt greu però la veig dolenta!.

E. – I a nivell /

És que la veig dolenta perquè mira /

[CINTA 15 CARA B]

El... la quantitat de gent que viu en la pobresa més extrema cada vegada és més gran. I les possibilitats que tenim nosaltres d'explotar-los –tu i jo que no ho volem-, sent treballadors és, és extraordinària. O sigui, aleshores no sé, jo d'aquí a uns anys el meu fill que pensarà?. Vull dir, si cada de matí continua tenint el cacau barat, el cafè barat, el sucre regalat .. i, perquè ell pugui fer aquest esmorzar hi ha gent que mora de gana cada dia!. Ell, que decidirà?. No esmorzar?. Vull dir, no, no ho sé que farà!. [soroll de papers] Però, però no veig que hi hagi una lluita!. Sí que veig que hi ha molta gent que, està organitzada i que diu, però no veig una força efectiva contra aquesta força tremenda de persuasió que és el pa de cada dia. (pica a taula) Vull dir, a veure, el meu nano a anat a l'institut i han fet unes jornades contra el treball infantil i han hagut nens al costat que han dit: "Ah, bueno pues si la, però si la pilota és més cara perquè la fan obrers ben pagats?. Jo prefereixo que la facin nens, al cap i a la fi aquest nens a mi... puff!. A mi no em toquen de res". I és aquesta capacitat del... capitalisme que sempre dèiem que estava moribund -i estava més sa que nosaltres- de trobar formes noves d'exploració que, és molt difícil de... Sí que hi han moviments que ajuden –i s'ha de... ajudar aquest moviments!-, però jo... el món, vaja jo dic que el món no... va cada vegada més malament en aquest sentit i que el que... i que coses que nosaltres trobem molt importants perquè vivim en aquest món que ens regalen cada dia el que ens mengem, el que vestim, el que ens calcen... les trobem molt importants perquè doncs era com... no sé. Perquè tenim molt temps per a... vull dir, que són i ho són, i són, i són coses importants però con que realment són importants però només les tenim una minoria queda molt desva... desvaloritzat el, el, el... Perquè si jo volgués només comparar la meua pròpia vida i la gent com vivia en el temps que jo era petita i ara, jo hauria de dir que tot a millorat molt, perquè clar, hem anat a petar i tu has tingut la mateixa sort que jo en un país que ara forma part dels que exploten. Però quin, quina (pica a taula) joia és aquesta?. I clar, sí, vull dir nosaltres vivim amb una certa qualitat de vida. També ens hem de defensar de moltes coses però tenim una certa qualitat de vida, viurem segurament sinó ens enganxa un cotxe fins a una certa edat respectable ... trobarem molt important no sé que de pogué llegir tal llibre i el llegirem i escoltarem això i anirem al teatre i fomentarem i tal, però mentres tant el món que és únic i molt petit, està en mans desastroses. I ara, abans, doncs mira, la Unió Soviètica doncs es... sí. Segurament que va ser un desastre horrorós perquè /

E. – Però feia una mica de contrapès, no?

Però. No feia una mica?. Feia molt contrapès!.

E. – Per això.

I a nivell internacional doncs sí, clar, era una injustícia perquè hi havia una situació en la que moltes coses s'amagaven i això jo també ho vaig poder comprovar d'una manera directe. Moltes coses s'amagaven d'altres es... d'altres es consideraven virtuts i eren defectes, d'altres no sé que, però a nivell internacional jugava el seu paper perquè era del bàndol contrari, eh?. Era com les ciutats que tenen dos equips de fútbol. Doncs eh, eh clar, vull dir que els de la Corunya tots són de la Corunya, però els... de Madrid doncs ja ideològicament es diferencien. Doncs aleshores això era molt útil a nivell internacional, molt útil a nivell internacional. I tot el sant dia s'estava parlant de pau perquè estaven a dos, a dos... centímetres d'un desastre nuclear, però ara ja no se'n parla de pau i ara les guerres són d'extermini. I, i, i... jo veig el món que va molt malament i jo, crec, que Comissions Obreres fa, diguéssim... doncs quan diu les coses i tal, diu lo que s'ha de dir, eh?. Habitualment. Però jo no crec que faci lo que s'ha de fer.

E. – I a nivell de l'Estat espanyol com veu la situació política actual?. A nivell de l'Estat i a nivell de Catalunya?

Mira, jo, quan va guanyar l'Aznar [J. María] ho trobava un desastre, clar!. Però... pensava "bueno a veure alguna cosa positiva hi haurà?. Al menos hi haurà mobilitzacions... perquè ara ja no hi ha cap sindicat que quedi compromès". Clar, perquè la UGT va tenir un paper!. Pobres!. És que... jo me'ls imagino, em poso a la pell d'un de la UGT que el seu "compañero" era un ministre de lo que sigui i vull dir .. es van quedar molt travats i aquells anys es van notar moltíssim, no?. Per altra banda eren anys en que el sindicalisme quedaven sempre casi empatats, encara que sempre tothom deia: "Hem guanyat les eleccions!". Però les havien guanyat aquí, les havien perdut allà... es intentava minimitzar però vull dir, que la societat laboral estava molt dividida i per tant no ens podíem atribuir nosaltres el... el protagonisme només. Havíem de contar amb la UGT i resultava que la UGT tenia... tenia aquesta, aquest compromís amb el govern i jo trobo que el Nicolás Redondo, déu ni do, pobre home del que... del paper que van fer!. Bueno, dic pobre home perquè, és a dir, em poso a la seva pell i penso que, segurament, havia de patir molt.

Bueno doncs em vaig imaginar que quan guanyava l'Aznar, almenos aquest aspecte, el tindriem... però jo no ho he notat en res, jo no ho he notat en res. Jo trobo que la societat està... molt (èmfasi) aclimatada. Jo veig el jovent, anant d'unes... d'una feina a l'altre, que els treuen d'un dia per l'altre, que els hi fan fer un curset que se'l fan treure un món d'hores, se les paguen ells, que després els hi donen feina i al cap de dos mesos diuen: "el contracte s'ha acabat, que s'ha, que s'ha acabat el... la feina aquesta. Ah!, no us ho vam mencionar que això durava fins aquí?". I, que aquestes feines pobres que fan?. Que no, perquè cada vegada clar, vull dir, quan a la, a l'època meva un ho... un treballador era el del sector... el del sector de la producció. Ja el camp havia perdut un... una part important de la, del seu pes i després ja, en els anys 60 i així ja això va acabar quedant, va acabar de quedar rematat i llavors el sec... sector primari era una cosa ja bastant minoritària. Però és que ara el, el sector serveis ha crescut d'una manera tal que aquí aviat no hi haurà qui produeixi res, aleshores repre... (pica a taula) és que hi ha molt poca producció, poquíssima. Tots estem en els serveis i jo, sóc dels serveis, no puc renegar dels serveis però, però, però que, això que vol dir?. Vol dir que el planeta, ah... això s'ha convertit en aquesta, en aquest, en aquest, en aquest poble no gaire gran, i nosaltres estem en el despatxet dels... ens toca, serveis, eh?. Perquè estem en el cantó dels, dels rics i som els que (pica a taula) esmorzen gratis i dinem també bastant... bastant... bueno (molt fluixet) el dinar no ens el regalen, però l'esmorzar?. Cada dia, i el berenar. Aleshores ens... toca servei, és, és, és un, un, vull dir vaja, és un món en el que jo no sé el paper?. El sindicat, la forma, l'ha de variar molt i jo no, jo no sóc qui per dir com, però ha de pogué fer front a això, i... ja es lluita en favor de que els emigrants i tot això, vull dir, ja dic, aquestes coses .. claus, eh, això ho he vist estem al cantó que ens toca estar. [sona el telèfon] Però, no en tenim prou perquè no n'hi ha prou en donar un copet a l'espallla en algú que pateix, i és molt de valorar de donar-li sinó que... si té problemes aquells problemes s'han de resoldre. I la lluita en defensa dels treballadors s'ha convertit en una lluita internacionalista a extrems i la Unió Europea i els sindicats, no es van mai pronunciar. Ens vam dividir molt, eh?, per allò de la Unió Europea, els de favor i els d'en contra. Aquesta va ser un altre de les, de les batalles d'aquelles que com que no es resoldre'n surten i surten i com que no hi ha "divorci" sempre ens el topen. Bueno, pues quan fins que ja no va caldre parlar de la Unió Europea perquè estàvem tant, tant ficats i engavanyats que ja no valia la pena però... però bueno, estem en una Unió Europea que és... que no vol emigrants. I aleshores, al mateix temps, les feines estan així, vull dir jo no, jo ho veig fatal!. Jo, ho veig fatal, fatal, fatal!. I crec, que el sindicat ha de fer uns canvis molt forts, per ser capaç de arrossegar i tot i així, ja et dic, està en bon cantó, eh?. Vull dir, no crítico en absolut i no, i jo no crec que hagués... que jo pugui dir: "Jo hauria fet així i aixà!". Només dic, que el món està en un, en una baixada molt forta, que aquesta baixada els, els partits d'esquerres no l'han vista venir ... I... i que, o ens espavilen o... o clar, aquestes injustícies continuaran, perquè aquells idiotes que es pensen que quan més injusta la cosa millor perquè així explotarà van ben equivocats. Vull dir, la, la, la gent ha de veure alguna sortida sinó no es mou, sinó no es mou. Perquè clar, "pies quietos" quan més malament es va més "pies quietos" perquè... perquè els agafa por i s'entén, no?. Al cap i a la fi la gent només té una vida. (molt fluix)

E. – Bueno doncs ja som a la part final.

Ja està ,no?.

E. – Sí, sí només, només un parell /

Ens podrem desmaiar tots dos d'inanició. (somriu)

E. – Només un parell de preguntetes així una miqueta ràpid. Eh!. A veure quina valoració fa de les següents, dels següents termes, per exemple el capitalisme.

Home, nefast!. El que passa és que en un temps determinat també i ben, quan parlaven de capitalisme, estàvem parlant d'empresaris. I ara, amb aquests anys amb, amb el anys aquests tant forts que hi ha hagut d'atur, penso que, molta de la gent que... parlàvem del capitalisme quan parlàvem de que... del capital .. i no, potser no distingíem massa hem après a distingir. Perquè, perquè... bueno, doncs, determinada gent, determinat em... esperit empresarial ah... en el sentit de, de trobar un espai en el que es pugui produir una riquesa i allò dur-ho a terme és necessari. Jo, és lo que veig, però el capitalisme com a sistema de, de, de, de... que organitza tota la societat i que... el verdader Déu d'aquest capitalisme doncs és el, el Dòlar o, o, o lo que hi hagi, la moneda de torn, ho trobo nefast. Ho trobo nefast!. I... i l'humanisme simplement ja va en contra d'aquesta, d'aquesta concepció i el, i el, i el comunisme, també. I si nosaltres ens renovem, les nostres bases són... són tant joves per fer-hi front al, al... al capitalisme com, com ho van ser... en els moments del Marx i l'Engels. Jo, al menys, tinc aquesta creença.

E. – Democràcia?

La democràcia és molt necessària i a mi em sembla que nosaltres ens vam passar una mica en a... precisament perquè la, la transició va ser tant... clar, vam passar d'una dictadura a una democràcia. Però una democràcia tant (èmfasi) endicapada i tant amordassada i... que aleshores ens vam acostumar a... vegades a posar-li adjectius a la democràcia, dèiem: "democràcia burgesa, dèiem democràcia no sé que". Un vertader esperit democràtic és molt, molt, molt necessari i crec que una de les vies de lluita del futur, és l'exigència de democratització en tots (èmfasi) els aspectes de la societat i en tots els aspectes fins i tot de la vida personal, de les relacions i... que és molt necessari, que és molt difícil perquè... perquè és difícil. La gent que té espais de poder no els deixa anar i això al sindicat també es veu. Però... però que la democràcia llibera unes parcel·les de la... del ser humà que... que la persona que és autoritària o el sistema que és autoritari desconeix i es perd. I... són una... Vull dir, que hi ha gent que només parla malament dels altres i que només diu: "no sé que, s'ha de vigilar i, i és roba molt, la gent sinó sé que o... et pren els" i és perquè només han tingut aquest tipus d'experiències negatives. Però els que hem tingut experiències democràtiques a fons a... els, ser els humans normalets i corrents que hi venen... lliberem, parcel·les molt positives del nostre... que ens em sentim valorats, ens a sentim necessaris i sentim que els altres són valors i sentim que són necessaris i per tant se'ls ha de respectar. I ni se t'acut que a tu, no et puguin respectar perquè tu, ets respectable igual que l'altre. I... i és millor, és millor viure en aquest món. L'educació és molt important a la... en l'aspecte aquest de la demo... de la... del... de la democràcia, del valorar del... i en la vida... més!. Perquè l'educació també és una... educació per la vida. En la vida és importantíssim.

E. – El feixisme?

Oh!. El feixisme... és nefast i creix, torna a créixer i és que... Europa té una mala llavor i mai s'ha fet una catarsis definitiva. Sempre s'han tirat capotes a... a sobre, i... i després s'ha exportat i s'ha... i han hagut molts còmplices amb el feixisme antic i en a l'actual, també. És nefast i s'ha de lluitar contra ell amb les armes que es tinguin i amb ànima i vida perquè sinó, no hi ha futur... jo crec.

E. – El liberalisme?

Bueno, és clar, el capitalisme té diferents aspectes i ara doncs, toca aquests, no?. Vull dir o... toca i ha tocat altres èpoques. És només, una manera de... ells sí que tenen una capacitat molt gran de canviar. Jo els admiro en aquest aspecte perquè, quan es necessari lliberar doncs resulta que ja la gent que diu "que el liberalisme i que tal i és la clau de tot", semblar ser la clau de tot. En altres moments necessiten, necessiten controlar i aleshores se inventen el control. Vull dir, jo me'n recordo dels temps dels números clausus i... i en alguna gent la deixava una mica descol·locada. Jo deia: "Jo ja estic d'acord amb els números clausus?. Si després de fer la carrera (pica a taula) tinc un lloc assegurat, però si resulta que del socialisme només en trec els números clausus i després som liberals i resulta que cadascú campí qui pugui i jo m'hagi de morir de gana encara que, encara que tingui una ca... pues llavors no estic d'acord. Vull dir, alineem-nos d'un cantó o un altre". I ells, en aquest aspecte... el capital, tant organització social, política, ideològica i tal... ha tingut aquesta habilitat que per altra banda li és fàcil perquè sempre han pogut manar i per tant organitzar-ho a la seva manera de que els hi ha sortit els ideòlegs que diuen, els altres que s'ho creuen, els altres que ho extenen i els babaus que... després l'acaten, no?. Jo .. és un invent d'ells.

E. – El socialisme i el comunisme?

El socialisme .. crec que no... no existeix perquè els socialistes devoren el socialisme. I... i nosaltres lluitàvem per una... per un socialisme que en, [soroll de fons] en certa manera tot i que ja es veia que en un sol país era molt difícil i tot plegat però sí que després de la Segona Guerra Mundial hi havia tota una

altre sèrie de gent i una altre sèrie de, de països i ho veies com una taca en el, en el mapa doncs eren molta gent. Malauradament doncs això... ha sigut lo que s'ha dit el "socialisme real", no?. I... la primera vegada que vaig sortir de... d'Espanya vaig anar a petar a Romania. Bueno, la primera vegada que vaig anar a un país diguem-ne, socialista. Vaig anar a Romania i, verdaderament cap dels valors pels quals jo lluitava estava present en els petits aspectes que un turista podia captar.

A la Unió Soviètica hi vaig anar dugues vegades. La primera hi vaig anar com a paquet. El "*Cuadernos de Pedagogía*" va organitzar una... una... i molta gent d'ensenyament (pica a taula) hi vam anar. Va ser una [sorolls del micròfon] vegada, ho vaig organitzar, directament jo. Tot el fracàs va ser meu i... la, i, i la falta de, i la falta de, de, de culpa perquè vam organitzar una, una, una co... perquè havien fet una reforma a l'ensenyament i volíem anar-ho a veure de prop, i va ser un desastre. (flux i categòric) Ens vam tractar com a turistes, com a tothom. Mentres se estava preparant semblava que allò seria una cosa interessantíssima. Quan vam arribar allà no hi havia res fet. Quan estava fet, malament i no... fora de lloc ens deien "que per favor no diguéssim res perquè ens el... els castigarien o els farien o no sé que". Un desastre, absolut!. L'única dignitat que vaig trobar va ser en dues persones, una guia que era una delícia, però era casi una nena, atenta, servicial, eh... creient fervorosament i molt, i molt conseqüent amb ella mateixa i una dona que era... cuinera en un hotel que vam arribar un dia tard que nosaltres ja havíem sopat, que ella havia preparat sopar per tots i ens va donar una bronca en rus. Vull dir, estava indignada de que ella havia estat preparant les coses i ningú li havia dit i que aquell menjar es perdria i que no sé que i que no sé quantos... hi vaig trobar aquesta dignitat. Però en tota l'altra gent que vaig haver de tractar i vaig haver de tractar molta (èmfasi) gent, perquè vaig anar hasta a suplicar, que per favor ens tractéssim una mica... Vaig explicar -pobre de mi, la burra de mi!- que, que allà doncs eren tot de gent que eren del sindicat, que, que, que uns eren comunistes, que els altres no ho eren però que eren gent propera, que d'aquell viatge en depenia que determinada gent se situés... I aquell devia pensar: "Que, que m'explica aquesta idiota!. I a mi que m'importa tot això?". Vull dir, estaven tant corromputs aquella gent, tan corromputs! (molt èmfasi)

Jo, en canvi, de Cuba que només hi he estat una vegada i vaig anar al 79, que era l'any que havien guanyat les eleccions a Nicaragua. Ai!, que havien guanyat la Revolució a Nicaragua i .. els vaig viure molt vius, molt educats. Ara no hi he anat, eh?. Però, vull dir, que d'aquest socialisme real ... no sé que en queda!. Perquè clar, els espais que els hi deixen tampoc són so... de socialisme, per tant a... [sorolls de papers] i penso que han de fer el que ells creguin que han de fer, eh?. Vull dir, jo no sóc d'aquelles que em poso a, posar punts sobre el... el que han de fer a Cuba o el que ha de fer a Sud-àfrica o el que, han de fer el que ells creguin que han de fer per tirar endavant tota la societat seva, que és la seva obligació en un món que és capitalista des de... bueno, menos la sorra i la fusta que deu ser (somriu) natura, tot lo altre és capitalisme.

E. – L'anarquisme?

(sospir) Els anarquistes d'ara són un desastre. Jo els pocs que conec els tiraria al mar i no, no es perdria res, perquè són bocasses, gent... Vaig tenir, fixat tu!. Vaig tenir la il·lusió, quan, quan a... els comunistes vam quedar tant descol·locats vaig pensar "bueno queda l'anarquisme". L'anarquisme com que no s'ha explicat mai, ara té un camp molt gran per desenvolupar-se perquè també l'han matxacat molt. Aquesta és la veritat. Que han fet?. No han fet res!. No han fet res!. (to greu emfatitzat) De manera que, potser és una història del passat, hi va haver gent meravellosa, moviments meravellosos, van donar forma a... jo crec, que una part de gent .. ha heretat del, del anarquisme valors que han transmès al llarg de diferents generacions. Jo amb alguns andalusos jo hi he trobat uns rastres... magnífics de, de, de .. de, de, d'una vida sana del poble habituada a que els po... els poderosos estiguin molt més amunt d'ells, i que... amb una alegria, amb una... amb una energia, amb una empena, amb unes ganes de, de, de, de fer alguna cosa en favor del... del progrés. I... al PSUC n'hi havia gent d'aquesta "a porrillo." Ara molts d'ells potser ja... perquè eren gent, diguéssim, que havien viscut sobretot a... a cavall de la... de la guerra i la... posterior repressió, i ara, potser d'aquesta gent ja no en queden gaire. No sé quin rastre, si ara ja és molt factible. Del temps meu, et dic que els anarquistes que hi havia a l'ensenyament era... era per somiar-los, eh?. Era per somiar-los perquè ens rebentaven les assemblees, aixafaven els sindicats. Eren uns "boceras"! El primer, el primer dia que els hi donaven una feina... bueno!. Els... las... els, els comitès aquests que formàvem per fer el seguiment dels interins i aquestes coses... [sorolls de fons] aquesta gent no es podies fiar de res, no?. No et podies fiar de res, era un desastre.

Però, l'anarquisme crec que ha sigut una... a fet unes aportacions interessants a la... el, el, el, la, l'anarquisme diguéssim... molt imbuït d'humanisme, no?. És com el comunisme, com el comunisme molt... molt humanista, no?. Que és, el que penso que, que té un valor important. (to greu i flux) Ara no queda gran cosa d'aquest anarquisme. Jo havia pensat que sí que renaixeria!. (to enèrgic i alegre) Que, que, que tenien, que tenien un espai i, i, i el tenien, eh?. I, vull dir, el podien tenir si l'haguessin agafat, però no... no el van agafar.

E. – Passem a una altre paraula?

Sí!

E. – Sindicalisme?

Home, sí!. Ja hi he dit lo del sindicalisme. Per mi és una cosa importantíssima, sempre que es, es vagi vigilant en els excessos que pot, que pot, [sorolls de papers] li venen... sobretot això aquesta mica... Sempre té un petit risc de, de, de màfia, eh?. I després l'altre que és l'assentament en a la societat.

E. – Feminisme?

El feminisme jo penso que és un valor... pràcticament absolut. Vull dir... s'ha tingut d'inventar perquè el món és injust i, i les dones es... estan a sota de... dels homes. S'han fet excessos però... els excessos que fa la gent de baix mai fan gaire mal, a mi em sembla. També és cert que un determinat tipus de feminisme .. ha nascut en les capes mitges però també és normal, perquè eren... la, la dona que estava pràcticament obligada a viure en la més absoluta .. ignorància, molt difícil que pugui fer alguna cosa més que sobreviure i aguantar. Aleshores eren les dones que tenien unes certes possibilitats i que havien fet una, uns estudis i tot això. Hi han passos ... hi han passos que, que es noten, són petits, però es noten. De totes maneres el... el que... el tipus de feminisme que exalça la dona per damunt de l'home en quan a valors. Home, jo a vegades i combrego en part en broma i en part perquè crec que, els valors que no estan provats, eh, són valors que estan nets. Però... les dones fins ara, les que... les que manen (soroll de desaprovació) a... ho fan a l'estil dels homes. Bueno, a l'estil dels homes, amb aquest estil de xafar i... i allò, que jo en dic dels homes però que a lo millor és perquè sóc feminista. A mi em sembla que hi ha un altre forma... El que sí que, sí que defenso és que, en les coses petites o mitjanetes les dones actuen d'una altra manera, precisament perquè això del poder mai el tenim al cent per cent. Vull dir, sempre estem supeditats a algú. I aleshores a... els homes tendeixen a no escoltar gaire i a creure's que, que entre ells poden fer, i a... crec que perden una part molt important .. de, de, de, de valors que, que les dones tenen. I, en canvi, crec, que la dona té uns defectes que la perjudiquen molt que... acostumen a ser el... el –això ja ho he dit també abans, eh?- que amb, amb igualtat de condicions una dona sempre es retira de dirigir una cosa i considera que un altre ho pot fer millor que ella. I un home en igualtat de condicions sempre fa la passa endavant i considera que ell està en millors condicions. I això en els congressos es veia, no tu pots imaginar!. Perquè pràcticament mai una dona deia "Això ja ho puc defensar jo!. O els altres..." I... i, i que hi havia... O sigui a les dones ens han colat en els congressos per poguer fer cotes, per poder estar a la taula, per poder dir que sí que n'hi han, quan en la igualtat de condicions sempre s'ha triat un home per defensar una idea, per anar de portaveu, per... això. Vull dir, tant e pa... tant a... tant al PSUC, com al PCC, com al sindicat... ho he viscut així. Per tant, el feminisme és necessari i, i haurà de continuar. El que passa és que potser .. guanyarà quan estigui més arrelat en els llocs on vertaderament la dona està més supeditada, no?. I llavors guanyarà en pes específic perquè, sinó clar, tira una mica cap a la nuvolada.

E. – El racisme?

Bueno, el racisme, és un aspecte cruel de la... del classisme. Vull dir, després se'n diferencia perquè quan ja està molt enraï... molt arrelat en la persona, ja aquella persona si ja té un rebuig molt gran d'aquella, aleshores ja passa per sobre del classisme, eh?. Vull dir, que aquella que tingui al davant en un de ric i també li causi aquella repulsió o [soroll de la gravadora] no el vulgui per, per ficar-s'hi al llit i tal. Però... però inicialment el, el, el, el racisme és, doncs bueno, vull dir, quan tu estàs tractant molt injustament algú, además has de dir que és dolent i además has de dir que és vago, i además has de dir que està provat científicament que és menys intel·ligent i además has de dir que Déu l'ha creat per, perquè sigui el teu servent, no?. És una... idea nefasta i contraria a la democratització i a la, a la democràcia i al... i també a la felicitat, eh?. Jo crec que per ser feliç no es necessiten tanta... Vull dir, això són traves que la gent es posa per, per ser... (pica a taula) per no sé generosa i per no ser amistosa i per tenir por a la vida i a les diferències. S'ha de lluitar a favor de les diferències.

E. – Només em manquen dues preguntes per fer. No sé si quedarà recollit en aquí. Ho fem així una miqueta /

No crec que sigui una gran pèrdua. (somriu)

E. – No! (somriu) Per exemple, una d'elles és la justícia .. i l'altre és com veus... si penses que l'entrevista ha recollit més o menys /

[CINTA 16 CARA A]

E. – A mi m'agrada escoltar. No hi ha problemes per això. Doncs això la justícia i si penses que s'ha recollit tot lo que pensaves.

Sí, bueno, no. La, la justícia és absolutament necessària però no existeix. La justícia és molt injusta. La justícia que com a institució és tremendament classista i racista. La justícia com aspiració és importantíssima perquè, seria magnífic i jo crec que la, el... vaja, o serà un fracàs tremendo el nostre planeta o algun dia podrà haver-hi... Hi ha, hi ha, hi han aspectes de la justícia que no es poden, no es poden... a veure, vull dir, una persona per exemple, que no és molt intel·ligent i que al costat d'uns altres se sent andicapada és una situació injusta, però difícilment resoluble. Però en canvi, el que hem d'aspirar és a que, hum, el, la, totes les nostres aportacions siguin el màxim de justes, el màxim de democràtiques i el màxim d'igualitàries i al mateix temps respectuoses amb les diferències. I això és possible i això la gent no es necessita ser gent especial, perquè jo conec a molta gent que no són especials i aspiren a això i apliquen això. Però, la justícia en tant que institució és una mentida.
I quina altre cosa havies dit?

E. – Sí, a veure, hi havia una altre que se m'havia oblidat. La corrupció d'aquestes...

(bufa) Bueno doncs resulta que hi ha gent que és corrupta. És a dir, que... es deixa comprar però, però hi ha molta gent que, parla en favor de la corrupció, que diu que la huma... que... que el ser humà és així i que... no sé que. Com si es resignés de... és a dir, com si la gent que no es corrupta no tingués drets i la gent que no és corrupte n'hi ha molta de gent que no és corrupte. Que vol dir això?. Que no se la podria comprar a cap preu?. Pues és que, és que això, és un concurs molt idiota!. Vull dir, no sé. Aquella pel·lícula de no sé –jo no la vaig veure- però que... no sé com se'n deia però era la, la... el, el Robert Redford que oferia un milió de dòlars en una dona per, vull dir... Això són tonteries, però la majoria de la gent, en principi o una bona part –jo no sé si la majoria perquè...- de gent, una bona part intenta ser honesta amb el seu voltant.

Aleshores quan la corrupció penetra en petites dosis i la gent no hi sap fer front, hi ha gent que se n'alegra perquè diu: "És que clar, és que el ser humà és així!. No sé que..." però, jo, penso i, i puc pensar en un, en un món en que la corrupció fos controlada. No que no n'hi hagués!. Sinó que fos perseguida i, que al mateix temps, hi hagués espai per poguer viure honestament i fos incentivat aquesta forma de viure en... honestament i amb espai per tothom, amb drets per tothom i que aleshores la persona o persones que, esprimissin aquesta... jo penso, que podrien variar bastant, podríem aminorar bastant. I aleshores se'ls hi hauria de perseguir, jo crec que, sense cap mena de problema. I se'ls hauria de perseguir amb l'idea que no hi ha d'haver corrupció i de que la naturalesa humana, és una part petitíssima del ésser humà. El ser humà no és naturalesa, és cultura. Vull dir, (somriu) és naturalesa un, un, un gos que estigui als boscos de Galícia i visqui com un llop. Hasta el meu gos té una part que és cultural. Per tant, la nostra parcel·la d'humanitat pot lluitar contra aquests aspectes en els que... nosaltres doncs actuem... en contra dels, de la humanitat mateix. I jo penso que això es pot perseguir i que totes les altres formes que és, aquesta mena de comprensió de dir: "És que és clar... la guerra és tant... el ser humà és així". No, el ser humà, no és així. La naturalesa del ser humà és tant petita, l'hem reduïda tant que casi no hi ha res en nosaltres... sí que hi ha, vull dir, nosaltres hem de, formen part de la natura i hem de respectar les lleis de la natura però, hum... nosaltres som cultura. I per tant, podem trobar formes de... de vida en el que lo que volem per nosaltres també ho vulguem pel del costat. Jo això no ho veig tant difícil, però sembla que sigui molt utòpic, de moment.

E. – Bueno i aquesta sí que és l'última.

Però quantes són l'última?. (riuen tots dos)

E. – No, aquesta és l'última de veritat. Sí, era això que t'havia dit abans. Si consideres que, més o menys, has pogut dir tot lo que havies pensat o... ha recollit més o menys /

Ah!. Jo, jo vaig venir, jo vaig venir totalment irresponsable. És a dir, que el responsable eres tu i que... i que (pica a taula) jo venia i, en tot cas, el meu únic deure era ser sincera i això sí que ho he sigut –això pots estar ben segur- potser massa. (riuen tots dos) Potser no calia, però bueno jo no sé distingir gaire. I sí, vull dir no ho sé, hi ha molts aspectes que no hem parlat perquè no ha vingut a to i com que jo no portava cap guió i el que portaves tu era molt concret, pues tot lo que... Tu lo que volies que jo parlés ho he parlat?.

E. – (somriu) Sí, bueno, em sembla que sí. No sé si m'hauré deixat alguna coseta però jo crec que sí.

Doncs falten, l'any de traspassos de la Generalitat, que és fàcil. La vaga de Sabadell .. en el que tota la població, hum... (pica a taula) que -com a exemple, eh, perquè n'hi van haver més- i... l'inventari concret de les vagues que això t'ho portaré després de festes.

E. – Mentrestant això, per, per, quan tinguis una estona lliure si veus que hi ha coses que ens em deixat, doncs, no hi ha cap problema que vinguis un dia /

Quan tingui tot això si vols.../

E. – Nosaltres ja, avui, hauríem acabat però, però si tens alguna cosa dius: “Ei, que ens falta això!”, (pica a taula) i ho fem.

No, pots estar... sí, no. Jo aquesta, jo tinc consciència d'aquestes tres.

E. – Val.

I ara aquests dies que vaig a Igualada amb calma, que m'estaré una nit i tot això t'intentaré averiguar allò dels... allò que em vas de... demanar dels, del, del, de la “División Azul” que hi havia dos, un que es deia “flechas azules” i un altre “flechas verdes.”

E. – Flechas Verdes. Bueno, doncs amb això, ja està tot i molt agraïts.

[FI DE L'ENTREVISTA]